Preot Prof. Dr. NICOLAE CIUDIN

STUDIUL VECHIULUI TESTAMENT

Manual pentru seminariile teologice

TIPĂRIT CU BINECUVÎNTAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE

† IUSTIN

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREŞTI — 1978

Manualul a fost elaborat în conformitate cu programa analitică și îndrumările Cancelariei Sfîntului Sinod.

Referent: Pr. Prof. Dr. M. CHIALDA

Lector: Diac. ȘTEFAN GH. MILEA
Tehnoredactor: VALENTIN BOGDAN

Dat la cules 20 mai 1977. Bun de tipar 6 februarie 1978. Apărut 1978.
Format 16/61×86

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

PREFAȚA

Odată cu organizarea învățămîntului teologic, trecut sub directa îndrumare a Bisericii noastre, Sfîntul Sinod a luat hotărîrea de a se întocmi, de către profesorii de specialitate, manuale pentru seminariile teologice la toate disciplinele.

Prin alcătuirea acestor manuale s-a căutat a se veni în ajutorul elevilor seminariști, care, ca începători în studiul Sfintei Scripturi, să aibă o bună călăuză în cunoașterea învățăturii Bisericii noastre, așa cum se află scris în izvorul revelației divine.

Lipsa de manuale pentru studiul biblic, atît la Vechiul Testament cît și la Noul Testament, care se resimte de mulți ani în seminariile noastre teologice, avea să fie remediată prin deosebita purtare de grijă a fericitului întru pomenire Patriarh Justinian, din clipa în care a ajuns să conducă destinele Bisericii Ortodoxe Române.

Ceea ce dau acum spre tipărire este rodul muncii mele de zeci de ani, pregătit, experimentat și verificat la catedră cu diferite serii de elevi. Rezultatele pe care le-am obținut au fost destul de bune, căci în lecțiile predate elevilor mei, pe lîngă împărtășirea de cunoștințe, am căutat ca ei să înțeleagă și învățăturile moral-religioase pentru zidirea sufletească, care se desprind de pe filele Scripturii. Aproape toate lecțiile de studiul Vechiului Testament se leagă de Noul Testament, arătînd că Vechiul Testament ca și Noul Testament sînt roțile care se învîrt la carul mîntuirii noastre creștine, a căror forță motrice este Însuși Mîntuitorul lumii, Domnul nostru Iisus Hristos, Cel prezis de profeți și Care, la împlinirea vremii, a venit să mîntuiască lumea.

La alcătuirea manualului de față am folosit toate citatele după Sfînta Scriptură, tipărită în Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române — 1968. Iar pentru întocmirea manualului, ținînd seama îndeosebi de experiența autorilor români, m-am folosit și de următoarele lucrări mai importante :

1. Nifon Bălășescu, *Isagoghi sau Introducerea în Cărțile Sfintei Scripturi*, București, 1858.

2. Arhim. Melchisedec, *Introducere în Sfintele Cărți ale Vechiului și Noului Așezămînt*, 2 tom, Iași, 1860.

3. Protosincelul Dr. Pușcariu, *Isagogie, adică Introducere în cunoștința cărților Sfintei Scripturi*, Sibiu, 1878.

4. Isidor de Onciul, *Manual de introducere în Sfintele Cărți ale Vechiului Testament*, Cernăuți, 1889.

5. Dr. Iuliu Olariu, *Introducere în Cărțile Sfinte ale Testamentului Vechi și Nou*, ed. a III-a, Caransebeș, 1912.

6. Dr. Constantin Chiricescu, *Introducere în Sfintele Cărți ale Testamentului Vechi*, ed. a III-a, 1922.

7. Dr. Vasile Tarnavschi, *Introducere în Sfintele Cărți ale Testamentului Vechi*, Cernăuți, 1928.

8. Dr. Vasile Gheorghiu, *Introducere în Sfintele Cărți ale Testamentului Nou*, Cernăuți, 1929.

9. Dr. Vasile Tarnavschi, *Arheologia biblică*, Cernăuți, 1930.

10. Pr. Vladimir Prelipceanu, Pr. Nicolae Neaga și Pr. Gh. Barna, *Studiul Vechiului Testament, manual pentru uzul studenților institutelor teologice*, tipărit cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1955.

Sper că acest manual de studiu biblic va aduce foloase reale nu numai elevilor seminariilor teologice, pentru care e menit în primul rînd, dar și păstorilor de suflete în sprijinirea dreptei credințe strămoșești.

Autorul

I

PARTEA GENERALĂ

INTRODUCERE

Pe parcursul culturii omenești și în decursul tuturor veacurilor și în toate locurile, pe orice grad de cultură ar fi stat omenirea, istoria ne arată că ea n-a fost lipsită niciodată de religie. Religia în omenire este un fenomen universal, vechi ca și omul.

Religia este conștiința celui care crede despre un raport de dependență față de Dumnezeu care ne-a creat. Cea mai înaltă concepție despre religie se poate rezuma astfel : Dumnezeu a creat pe om pentru motivul și scopul care sînt în însăși ființa Sa cea dumnezeiască. Altfel nici nu se poate, pentru că Dumnezeu este ființă spirituală, personală, supremă, Care există prin Sine însuși, dar Care are o relație strînsă cu creația, cu lumea în general și cu omul în special. Dumnezeu a creat pe om din îndemn propriu, din dragostea Sa proprie. Adam a fost creat pentru preamărirea lui Dumnezeu și pentru a ajunge la fericirea sa personală. Deci, astfel fiind, omul are datoria ca, recunoscînd că își are izvorul vieții sale de la Dumnezeu, să se apropie de Creatorul său cu tot mai multă dragoste și să-și închine întreaga sa viață lui Dumnezeu.

Așa cum a ieșit din mîna Creatorului, Adam ar fi putut să-și ajungă scopul pentru care a fost creat, fiindcă a fost înzestrat cu minte clară și cu libertate, unindu-se tot mai strîns cu Dumnezeu prin iubire. A intervenit însă ispita diavolului, căreia el i-a cedat. Și astfel, atît din vina diavolului cît și din vina lui, s-au rupt relațiile de dragoste dintre Dumnezeu și Adam.

De atunci urmaşii lui Adam s-au străduit mereu să-şi reia relaţiile lor de dragoste cu Dumnezeu. Însă toate străduinţele au rămas zadarnice, pentru că aceştia, în starea tristă în care au ajuns, n-au mai fost capabili să ducă o viaţă plăcută lui Dumnezeu. Prin căderea în păcat a lui Adam şi Eva, puterile intelectuale ale urmaşilor lor s-au întunecat şi voinţa lor s-a stricat. Urmaşul lui Adam nu mai putea cunoaşte calea adevărului şi a binelui şi nici nu mai avea puterea sufletească să stăruie pe această cale. El era înclinat mai mult spre cele rele decît spre cele bune. Strădania lui de a-şi restabili relaţiile de dragoste cu Dumnezeu era cu neputinţă, atîta vreme cît el singur nu era în stare să se împace cu Dumnezeu.

În această stare, urmaşii lui Adam ar fi trebuit să piară, dacă Dumnezeu însuşi nu le-ar fi venit în ajutor. Îndată după căderea lui Adam în păcat, Dumnezeu avînd milă de el, i-a făcut cunoscut că la timpul potrivit îi va trimite un Mîntuitor, Care va zdrobi «capul şarpelui». Şi în decursul veacurilor, Dumnezeu ne-a descoperit cu cuvinte tot mai clare şi precise, cine va fi şi cînd va veni acel Mîntuitor făgăduit şi care va fi activitatea Lui mîntuitoare.

Dumnezeu, după ce odinioară, în multe rînduri şi în multe chipuri, a vorbit părinţilor noştri prin proroci, la plinirea vremii, ne-a grăit prin Însuşi Fiul Său (Evr. I, 1), pe Care L-a trimis în lume ca, făcîndu-Se om, prin moartea Sa pe cruce să împace pe urmaşii lui Adam cu Dumnezeu şi astfel să reia cu Dumnezeu legăturile de dragoste pentru care a fost creat. Toate cîte Dumnezeu a făcut în scopul mîntuirii noastre şi le-a descoperit se află mai ales în cărţile Sfintei Scripturi. Descoperirile ce ni le-a făcut Dumnezeu în scopul mîntuirii noastre au fost scrise de bărbaţi insuflaţi de Duhul Sfînt, în anumite cărţi. Aceste cărţi sînt scrise de oameni în limbaj omenesc şi pentru oameni. Ele sînt tezaurul cel mai scump al literaturii universale religioase pe care o are omenirea din veacurile cele mai îndepărtate. Acestea s-au numit «Scripturi» sau «Bi-

blie» în înțelesul cel mai înalt al cuvîntului. Fiind scrise sub insuflarea și asistența Sfîntului Duh, aceste cărți s-au numit în toate timpurile «Scripturi Sfinte».

Nu faptul că în aceste cărți se tratează problemele religioase, ci că ele cuprind descoperirea divină și că sînt scrise de bărbați inspirați de Dumnezeu, face ca aceste Sfinte Scripturi să se deosebească de toate celelalte scrieri. Caracterul specific al acestor «Sfinte Scripturi», acela de a conține cuvîntul lui Dumnezeu și a fi scrise sub insuflarea Sfîntului Duh, ne îndreptățesc să ne ocupăm și să le studiem în mod deosebit.

1. STUDIUL INTRODUCERII ÎN SFÎNTA SCRIPTURĂ

Definiție, obiect, scop, împărțire și importanță

a. Prin termenul «**introducere**» se înțelege pregătirea preliminară în măsura cuvenită cunoașterii unui subiect oarecare, fără a intra în amănuntele sale.

Deci «Introducerea în cărțile Sfintei Scripturi» este disciplina teologică care ne pregătește în cunoașterea cărților Sfintei Scripturi.

Termenul a fost întrebuințat pentru prima dată în secolul al V-lea de către călugărul Adrian, Εισαγωγὴ εἰς τὰς θείας γραφάς — Introducere în Dumnezeieștile Scripturi — iar în secolul următor de Cassiodor *(De institutione divinarum-literarum,* 16, t. LXX, col. 1122, de «libri introductorii»), prin care se înțelege disciplina teologică, care procură cititorilor Sfintei Scripturi izvoare utile pentru a demonstra integritatea și autoritatea lor. Astfel fiind, introducerea în cărțile Sfintei Scripturi este disciplina care se ocupă cu soarta acestor cărți din momentul ieșirii din mîna autorilor sfinți și pînă astăzi, arătînd cine le-a scris, cînd și în ce împrejurări, și dacă textul ni s-a păstrat în limba originală și în traducerile cele mai vechi întact și nefalsificat.

b. **Obiectul** acestei discipline îl formează studiul biblic, fiindcă se ocupă cu Biblia. Obiectul ei este foarte vast și foarte variat. De aceea, cel ce voiește să pătrundă cu adevărat cuprinsul cărților Sfintei Scripturi trebuie să cunoască limbile originale în care s-au scris. Cărțile Vechiului Testament au fost scrise în *limba ebraică și aramaică*. Dar nu e suficient numai cunoașterea limbilor originale biblice, ci, pentru a înțelege cuprinsul Cărților Sfinte, este nevoie și de a cunoaște acele timpuri vechi, împrejurările locale, geografice, sociale, politice și culturale din vremea aceea. Deci este nevoie de a cunoaște arheologia biblică, istoria biblică și teologia biblică. Acestea, la rîndul lor, formează *fructul* unei bune interpretări a Sfintei Scripturi.

c. **Scopul** studiului biblic este de a ne ușura înțelegerea corectă a Sfintei Scripturi. Dacă dorim să cunoaștem în mod serios și *fructuos* o carte oarecare a Sfintei Scripturi, este necesar de a avea noțiuni exacte și precise despre inspirația și canonicitatea Sfintelor Cărți, precum și despre regulile de interpretare. De asemenea este necesar de a cunoaște autorul cărții, scopul și împrejurările scrierii, planul și principalele ei împărțiri.

d. *În timpurile vechi*, problemele introducerii în cărțile Sfintei Scripturi s-au **tratat laolaltă,** fără deosebire de cele ale introducerii în cărțile Vechiului Testament și cele ale Noului Testament. Însă cu timpul s-a simțit nevoia ca problemele de introducere să se trateze separat. Această problemă a fost rezolvată de *Richard Simon* († 1712), care a separat introducerea în cărțile Vechiului Testament de cea a Noului Testament, metodă care a rămas în uz pînă în zilele noastre.

Introducerea în studiul biblic al cărților Vechiului Testament se împarte în două părți: una *generală* și alta *specială*. Partea generală a introducerii se ocupă cu problemele care privesc în întregime toate Cărțile Sfinte. Partea generală cuprinde următoarele probleme: *inspirația Sfintelor Scripturi, istoria canonului și istoria păstrării textului în original și a*

traducerilor. Partea specială se ocupă cu *analiza fiecărei cărți sfinte în parte.*

e. **Studiul introducerii în Sfintele Scripturi** are mare **importanță** nu numai din punct de vedere teologic, ci și din punct de vedere religios. Căci, cunoscînd adevărurile de credință, care sînt un izvor nesecat de răbdare și mîngîiere sufletească, putem deveni creștini buni și ne putem mîntui sufletele. În caz contrar, se poate ajunge la rătăcire cum spune sfîntul apostol Petru: «Sînt lucruri cu anevoie de înțeles, pe care cei neștiutori și neîntăriți le răstălmăcesc, ca și pe celelalte Scripturi, spre a lor pierzare» (2 Petru III, 16). Deci, ca să ne fie de folos și să înțelegem Sfînta Scriptură, este nevoie să o cunoaștem sub toate aspectele. «Căci toate cîte s-au scris mai înainte, s-au scris spre învățătura noastră, ca prin răbdarea și mîngîierea, care vin din Scripturi, să avem nădejde» (Rom. XV, 4). Așadar, cunoașterea Sfintei Scripturi este calea care ne duce la Hristos și prin Hristos la mîntuire; iar necunoașterea ei, după cum spune fericitul Ieronim, este necunoașterea lui Hristos: «Ignoratio Scripturarum ignoratio Cristi est».

Prin urmare, importanța acestui studiu este cunoașterea Sfintei Scripturi, izvorul descoperirii divine și temelia adevărurilor de credință.

2. SFÎNTA SCRIPTURĂ SAU BIBLIA

Denumire, obiect, împărțire și importanță

Sfînta Scriptură este colecția cărților scrise sub insuflarea Sfîntului Duh, într-un răstimp de aproape 1500 de ani, adică de la Moise și pînă la autorul Apocalipsei (de la 1400 î.d.Hr. și pînă la anul 100 d.Hr.). Aceste Sfinte Cărți sînt tezaurul cel mai prețios de lumină și mîntuire pe care Dumnezeu l-a dat celor ce vor crede în El. Biserica creștină le păstrează ca pe o comoară de mare preț și le folosește ca pe un izvor de apă vie, din care soarbe învățătura cea dumnezeiască.

Această colecție cuprinde *un număr de* **66 de cărți canonice**, care, după timpul cînd au fost scrise, înainte sau după Hristos, se împart în *39 de cărți ale Vechiului Testament și 27 de cărți ale Noului Testament.*

Cărțile Vechiului Testament sînt următoarele: 5 cărți ale lui Moise: Facerea (Geneza), Ieșirea (Exodul), Leviticul, Numerii, Deuteronomul; Iosua (sau Isus Navi), Judecătorii, Rut, I Regi (I Samuel), II Regi (II Samuel), III Regi (I Regi), IV Regi (II Regi), I Cronici și II Cronici (I și II Paralipomena), Ezdra, Neemia, Estera, Iov, Psalmii, Pildele lui Solomon, Ecclesiastul, Cîntarea Cîntărilor, Isaia, Ieremia, Plîngerile lui Ieremia, Iezechiel, Daniel, Osea, Ioil, Amos, Avdie (Obadia), Iona, Miheia, Naum, Avacum, Sofonie, Agheu, Zaharia și Maleahi.

Aceste cărți se mai numesc și *«Biblie»*. Cuvîntul este de origine grecească τὰ Βιβλία = Cărțile, termen adoptat de sfinții părinți și scriitorii bisericești (sfîntul Ioan Hrisostom și Origen). Cărțile Sfintei Scripturi și-au păstrat de-a lungul veacurilor numele grecesc de Biblie, atît pentru că Sfînta Scriptură a fost scrisă o bună parte în limba greacă și nu numai în limba ebraică, cît și pentru că la început, în primele veacuri ale creștinismului, învățătura cuprinsă în ea a fost propovăduită mai ales în graiul grecesc, așa cum arată documentele timpului, îndeosebi Sfînta Tradiție. Cuvîntul «Biblie», care este cel mai des întrebuințat atît de creștini cît și de necreștini, înfățișează, deci, Sfînta Scriptură ca pe o carte de sine stătătoare, singura care de-a lungul istoriei și-a păstrat acest nume fără alt adaos și pe care noi credincioșii o socotim cartea mai presus de toate celelalte cărți, Cartea Cărților, cartea pe care, dacă n-o putem numi cea mai mare ca întindere, o putem numi cea mai prețioasă, pentru cuprinsul și roadele ei în sufletele noastre.

De aceea, sfîntul Ioan Damaschin și zice cu privire la folosul ce-l aduce Sfînta Scriptură sufletelor noastre: «Sufletul care se adapă cu Dumnezeiasca Scriptură este ca și pomul cel răsădit lîngă izvorul apelor, se îngrașă și dă roade coapte,

adică credința adevărată, și se împodobește cu frunze mereu verzi, adică cu fapte bine plăcute, căci Sfînta Scriptură ne îndreaptă atît spre fapte bune, cît și spre gînduri netulburate. În ea aflăm îndemnuri spre toată fapta bună și abateri de la orice faptă rea. Sfînta Scriptură mîngîie inima noastră cînd este necăjită, o liniștește cînd este tulburată și o umple de bucurie. Ea înalță mintea noastră, după cum spune Psalmistul, ca două aripi de porumbiță, cu argint poleite și preastrălucite, suind-o către Fiul cel Unul-Născut, iar prin El aducînd-o la Părintele luminilor. Nimeni să nu se lenevească, deci, la citirea ei. De va citi o dată sau de două ori și nu va înțelege, să nu se lenevească, ci să stăruiască, să întrebe, căci Scriptura zice: «Întreabă pe părintele tău și-ți va vesti, pe cei bătrîni ai tăi și-ți vor spune» (Deut. XII, 7); (Dogmatica cap. 4, 17).

Sfînta Scriptură cu tot dreptul se numește *s f î n t ă*, fie că vom privi originea ei, fie că vom socoti cuprinsul ei. Cît privește originea ei, este sfîntă fiindcă ea nu este produsul minții omenești, ci este scrisă de unii bărbați cu viață aleasă, insuflați și asistați de Duhul Sfînt, și cuprinde adevăruri religioase privind mîntuirea credinciosului.

Cît privește *cuprinsul* ei, de asemenea i se cuvine numirea de s f î n t ă, fiindcă cuprinde:

a) adevăruri religioase descoperite de Dumnezeu nouă, pentru a cunoaște scopul supranatural la care sîntem destinați și raportul nostru față de Dumnezeu;

b) îndemnuri practice pentru viața noastră, spre ajungerea scopului supranatural;

c) evenimente istorice care fac parte din iconomia mîntuirii neamului omenesc.

Potrivit acestui caracter special, Sfînta Scriptură a fost prețuită în toate timpurile cu venerație de către credincioși.

Asupra caracterului special al Sfintei Scripturi insistă și autorii cărților care o compun. Astfel, Moise numește cartea sa «*Cartea Legii*» (Deut. XXXI, 9); tot așa și Iosua își nu-

meşte cartea sa (XXIV, 26). Daniel numeşte Sfînta Scriptură «*Cărţile*» (IX, 2). Mîntuitorul numeşte Vechiul Testament «*Legea*» (Ioan X, 34; XV, 25). Sfîntul apostol Pavel o numeşte «*Sfintele Scripturi*» (Rom. I, 2; 2 Timotei III, 15).

Sfinţii părinţi, fiind convinşi şi conştienţi de caracterul special şi divin al Sfintei Scripturi, i-au dat acesteia numiri ca : *Scriptură Sfîntă, Scriptură Dumnezeiască, Pagini cereşti, Scriptură inspirată.* Din timpul sfîntului Ioan Gură de Aur s-a adoptat numirea de «Cărţile Sfinte» — τὰ βιβλία τὰ ἁγία — sau mai pe scurt «Cărţile». Această numire a trecut în limba latină, la început ca un substantiv neutru plural : *Biblia-orum,* apoi ca substantiv feminin singular : *Biblia-ae,* formă care s-a generalizat la toate popoarele creştine, aşa că astăzi întreaga colecţie a cărţilor Sfintei Scripturi se numeşte cu un singur termen : *Biblia.*

Cea mai generală şi *mai cunoscută împărţire* a cărţilor Sfintei Scripturi este împărţirea în cărţile Vechiului Testament şi ale Noului Testament. În general se foloseşte pentru Vechiul Testament şi denumirea de «*Lege*», deoarece Mîntuitorul Hristos şi autorii scrierilor Noului Testament numesc Scriptura Vechiului Testament cu denumirea de «Lege», cuvînt prin care, la evrei, se înţelegea numai Pentateuhul, sau cele 5 cărţi ale lui Moise. Scriptura Noului Testament s-a numit «Legea Nouă», faţă de Vechiul Testament, care a fost numit «Legea Veche».

Pe lîngă această împărţire generală, cărţile Sfintei Scripturi, atît la evrei, cît şi la creştini, au fost împărţite şi altfel : fie *după cuprinsul* lor doctrinal, practic, istoric, poetic sau *după folosirea lor* în cult.

La evrei, după cuprins, chiar din secolul al II-lea î.d.Hr., cărţile Vechiului Testament erau împărţite *în trei clase : Legea, Profeţii şi celelalte scrieri,* după cum se vede din prologul cărţii lui Isus, fiul lui Sirah. Această întreită împărţire este amintită şi în Scriptura Noului Testament : «Se cade a se împlini

toate cele scrise în Legea lui Moise, în Profeți și în Psalmi despre Mine», zice Mîntuitorul către cei doi bărbați în drum spre Emaus (Luca XXIV, 44). Această împărțire este păstrată de evrei pînă în zilele noastre și o găsim în toate Bibliile ebraice. Pentru nevoile cultului, evreii au împărțit textul sfînt și în pericope liturgice. La rîndul său, textul fiecărei cărți sfinte este împărțit în capitole și versete. Lecturi din Vechiul Testament sînt și în cultul creștin : Psalmi și Paremii.

3. INSPIRAȚIA SFINTEI SCRIPTURI

Noțiunea, definiția, mărturii biblice din tradiția iudaică și creștină

Sfînta Scriptură este rezultatul cooperării dintre Dumnezeu și om. Și fiindcă Sfînta Scriptură este cuvîntul lui Dumnezeu și nu al omului, urmează că *autorul principal al Sfintei Scripturi este Dumnezeu,* iar omul este autorul secundar.

Lucrarea prin care Dumnezeu a insuflat pe sfinții autori, ferindu-i de greșeli, pentru a vesti urmașilor lui Adam descoperirile Sale, în puterea cărora tot ce este scris de ei, în Sfînta Scriptură să fie expresia gîndirii și a voinței dumnezeiești, poartă denumirea de *inspirație biblică.* Dumnezeu este autorul principal al Sfintei Scripturi, fiindcă El Își descoperă voia Sa, împărtășește credincioșilor adevărul Său dumnezeiesc, privind mîntuirea lor, și ferește de greșeală pe autori pe toată durata scrierii. Deci, inspirația dumnezeiască este acțiunea Sfîntului Duh asupra sfinților autori, aleși pentru a vesti adevărurile necesare mîntuirii noastre.

Inspirația este un fapt supranatural și se cunoaște numai din descoperirea dumnezeiască. Dovezile inspirației Sfintei Scripturi trebuie să le căutăm în însăși Sfînta Scriptură și în Sfînta Tradiție, izvoare ale revelației divine.

Fiind scrisă sub înrîurirea Sfîntului Duh de autori care au fost sprijiniți și feriți de rătăcire în comunicarea adevărurilor

divine în timpul scrierii, Sfînta Scriptură are o îndoită autoritate : *divină*, pentru că temeiul ei este inspirația dumnezeiască, și *umană*, întrucît scriitorii ei sînt vrednici de crezare, iar cărțile întregi și autentice.

Așadar, cauza adevărată pentru care Sfînta Scriptură este sfîntă este faptul că ea a fost scrisă sub înrîurirea dumnezeiască. Sfînta Scriptură este divină prin modul în care a fost scrisă și prin conținutul ei, care este voia și cuvîntul lui Dumnezeu față de noi credincioșii. Deși aparține lui Dumnezeu în Treime, inspirația divină a cărților Vechiului Testament este legată în mod deosebit de Persoana Sfîntului Duh, ceea ce spune și Sfînta Biserică prin cuvintele Simbolului de credință : «Și întru Duhul Sfînt, Domnul de viață făcătorul..., Care a grăit prin prooroci...».

Că Sfintele Scripturi ale Vechiului Testament *sînt inspirate de Dumnezeu o mărturisește însuși Vechiul Testament și Noul Testament, tradiția iudaică și tradiția creștină.*

a) *Autorii cărților* Vechiului Testament afirmă că ei au scris chiar la porunca dumnezeiască. În cartea Ieșirea, cap. XVII, 14 se spune : «Atunci a zis Domnul către Moise : «Scrie acestea în carte spre pomenire și spune lui Iosua că voi șterge cu totul pomenirea lui Amalec de sub cer». Această poruncă o găsim des repetată în mai multe locuri ale Vechiului Testament (Is. VIII, 1 ; Ier. XXX, 2 ; Iez. XXIV, 2 ; Dan. XII, 4; Avac. II, 2).

Profeții ne amintesc adesea misiunea lor divină prin cuvintele : «Așa zice Domnul», «A zis Domnul cuvîntul», «Cuvîntul Domnului către...» (Is. I, 10 ; XLIII, 1 ; Ier. I, 2 ; XVI, 12; Iez. I, 3 ; Osea I, 1 ; Ioil I, 1 etc...). Trimișii lui Dumnezeu sînt gura Lui care vorbește oamenilor. În Ieșire, cap. IV, 12, citim : «Mergi dar : Eu voi deschide gura ta și te voi învăța ce să grăiești». Profetul Isaia atribuie cartea sa lui Dumnezeu : «Cercetați cartea Domnului și citiți că nimic din acestea nu lipsește. Căci gura Domnului a poruncit și suflarea Lui le-a adunat» (Is. XXXIV, 16). Împăratul și proorocul David mărtu-

riseşte că Domnul grăieşte prin el: «Duhul Domnului grăieşte prin mine, şi cuvîntul Lui este pe limba mea» (2 Regi XXIII, 2).

b) Cele mai importante *mărturii despre inspirația divină* a cărților Vechiului Testament le aflăm în Noul Testament. Însuşi Mîntuitorul spune că prin Scriptura Vechiului Testament a vorbit Dumnezeu sau Duhul Domnului. Aşa, cînd întreabă pe farisei: «Cum deci David în Duh, Îl numeşte pe El Domn? zicînd: «Zis-a Domnul Domnului meu: Şezi de-a dreapta Mea pînă ce voi pune pe vrăjmaşii Tăi aşternut picioarelor Tale» (Matei XXII, 43, 44), citînd psalmul 110, 1. Altă dată, vorbind despre învierea morților, zice saducheilor: «Iar despre învierea morților, au n-ați citit ce vi s-a spus vouă de Dumnezeu, zicînd: «Eu sînt Dumnezeul lui Avraam şi Dumnezeul lui Isaac şi Dumnezeul lui Iacob? Nu este Dumnezeu Dumnezeul morților, ci al viilor» (Matei XXII, 31—32), citînd textul din Ieşire III, 6.

În asemenea mod se pronunță şi sfinții apostoli despre inspirația divină a cărților Vechiului Testament. Sfîntul evanghelist Matei, cînd citează din profeții Isaia (cap. VII, 14) şi Osea (XI, 1), spune că aceste cuvinte s-au spus de Domnul prin profeți (Matei I, 22; II, 15). Sfîntul apostol Pavel scrie lui Timotei că «toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu» (2 Tim. III, 15—16). Sfîntul apostol Petru în Epistola a II-a a sa, scrie: «Pentru că niciodată proorocia nu s-a făcut din voia omului, ci oamenii cei sfinți ai lui Dumnezeu au grăit, purtați fiind de Duhul Sfînt» (2 Petru I, 21). Textele de mai sus, precum şi altele, arată în mod suficient care este învățătura Mîntuitorului şi a sfinților Săi apostoli asupra caracterului inspirat al Vechiului Testament.

c) *Tradiția iudaică* aduce aceeaşi mărturie despre caracterul inspirat al Vechiului Testament. Astfel, Iosif Flaviu spune: «Fiecărui iudeu, de la naştere, îi este imprimată şi înnăscută credința că acelea (cărțile sfinte) sînt poruncile lui Dumnezeu... Şi pentru ele sîntem gata a suferi bucuroşi şi

moartea» (*Contra Apionem* I, 8). Iar filozoful alexandrin Filo, în cartea sa «Despre profeți», zice: «Profeții sînt gura prin care Dumnezeu ne-a făcut o descoperire». Aceeași credință este exprimată și astăzi în sinagoge.

d) *Tradiția creștină* subliniază, prin sfinții părinți, inspirația divină a Sfintei Scripturi, după formulele cu care introduc citatele biblice, epitetele pe care i le dau și mărturiile clare pe care le aduc despre originea ei divină. De aceea în cele mai multe cazuri, sfinții părinți nu amintesc nimic despre autorul omenesc, ci spun: «Scris este», «Scriptura zice», «Domnul zice», «Duhul profetic zice» și altele de acest fel. Astfel de formule arată că sfinții părinți nu se bazează pe autoritatea ei umană, ci pe autoritatea divină a caracterului ei inspirat. Caracterul divin al inspirației este cunoscut și din denumirile date Sfintei Scripturi: Dionisie Areopagitul numește Scriptura «Ilustrațiune divină»; fericitul Augustin «Manuscrisul lui Dumnezeu»; sfîntul Grigorie cel Mare «Scrisoarea pe care Dumnezeu a trimis-o făpturilor Sale» etc...

Sfinții părinți și scriitorii bisericești afirmă și direct caracterul inspirat al Sfintei Scripturi. De pildă Clement Romanul zice: «Citiți cu osîrdie Scripturile, ascultați desăvîrșitele profeții ale Duhului Sfînt». Sfîntul Iustin Martirul și Filozoful spune: «Cînd auziți cuvintele profeților ca spuse de o persoană, să nu gîndiți că sînt spuse de cei ce le zic, ci de Logosul divin, care i-a îndemnat». Sfîntul Irineu zice: «Foarte bine știm că Scripturile sînt desăvîrșite, fiind spuse de Cuvîntul lui Dumnezeu și de Duhul Lui». Iar Origen zice: «Scripturile Sfinte nu sînt operele oamenilor, ci sînt scrise din îndemnul Duhului Sfînt, cu voința Tatălui, prin Iisus Hristos».

În concluzie, Sfînta Scriptură este produsul cooperării dumnezeiești și omenești, iar caracterul divin al fiecărei cărți a Vechiului Testament ni-l garantează Sfînta Biserică, prin primirea acestor cărți în canonul biblic.

4. CANONUL CĂRȚILOR VECHIULUI TESTAMENT

Noțiunea, definiția, canonul la evrei, mărturii biblice, canonul în Biserica creștină

a. *Cuvîntul* «**canon**» derivă din grecescul «κανών» sau ebraicul «*canë*» și înseamnă în sens propriu măsurătoare, trestie, băț folosit de zidari la măsurarea lungimii. În sens tropic înseamnă îndreptar, normă sau regulă. Cu acest sens denumirea de canon a fost folosită pentru desemnarea colecției cărților, în care se cuprinde regula credinței. În concret, azi, prin canon biblic se înțelege catalogul sau lista cărților recunoscute de Biserică drept cărți canonice sau inspirate. Denumirea de cărți canonice, dată Sfintei Scripturi, a fost generalizată prin canonul 59 al Sinodului din Laodiceea și Epistola 39 festivă a sfîntului Atanasie cel Mare (scrisă la anul 367).

Dreptul de a determina care carte este canonică sau inspirată îl are numai Biserica. Numai ea singură are sarcina de la Mîntuitorul de a veghea asupra învățăturii mîntuitoare și îndreptățirea de a o formula și propune fără greșeală oamenilor.

Biserica Ortodoxă recunoaște drept canonice 39 de cărți pentru Vechiul Testament, împotriva cărora, în decursul veacurilor, nu s-a ivit nici o îndoială în privința originii lor dumnezeiești.

b. **Canonul Sfintei Scripturi la evrei.** Canonul Sfintei Scripturi la evrei s-a format treptat și în decurs de secole pe măsura scrierii cărților respective, încît Cărțile Sfinte, care au fost încredințate poporului evreu, au fost adunate și s-au păstrat în Sfînta Sfintelor, lîngă chivotul Legii, de preoții templului sfînt.

Începutul adunării cărților în canon s-a făcut cu cărțile lui Moise. În Deuteronom aflăm următoarea dispoziție dată de Moise: «Apoi a scris Moise legea aceasta și a dat-o preoților, fiilor leviților, care purtau chivotul Legii Domnului, și tuturor bătrînilor fiilor lui Israel» (Deut. XXXI, 9); și a zis:

«Luați această carte a legii și o puneți de-a dreapta chivotului Legii Domnului Dumnezeului vostru, și va fi acolo mărturie împotriva ta» (Deut. XXXI, 26). Despre Iosua, de asemenea, este notat că a scris poruncile divine în cartea Legii lui Dumnezeu : «Și a scris Iosua cuvintele acestea în cartea Legii lui Dumnezeu și a luat o piatră mare și a pus-o acolo sub stejarul care era lîngă locașul sfînt al Domnului» (Iosua XXIV, 26).

În continuare, cărțile scrise mai tîrziu s-au păstrat în același fel ca cele anterioare. Astfel despre Samuel se spune că a scris dreptul regalității în carte și l-a pus înaintea Domnului (1 Regi X, 25). Profetul Ieremia se îngrijește să i se scrie cuvîntările (Ier. XXXVI, 4). Isaia numește scrierile sale «Cartea Domnului» (Is. XXXIV, 16), iar Daniel se pare că a avut la dispoziție o colecție de cărți profetice (Daniel IX, 2), semn că aceste cărți au fost adunate și păstrate. Mai apoi s-au format colecții de psalmi (2 Cron. XXIX, 30) și de pilde (Pildele lui Solomon XXV, 1). În prologul cărții lui Isus, fiul lui Sirah (200 î.d.Hr.), se relatează că în vremea aceea era în uz întreaga colecție de cărți dumnezeiești.

Astăzi este părerea că încheierea canonului la evrei s-a făcut în timpul reorganizării religioase și politice a lor, după întoarcerea lor din robia babilonică și că această *lucrare de încheiere a săvîrșit-o Ezdra.* După întoarcerea din robia babilonică, cu prilejul rezidirii templului, reorganizării cultului și vieții politice, nevoia unei colecții complete a Cărților Sfinte s-a simțit și mai mult. Ezdra și Neemia, fiind pe deplin convinși că nu pot să organizeze și să întărească noua generație israelită fără scrierile sfinte, au pornit la adunarea Cărților Sfinte. După tradiția iudaică, adunarea Cărților Sfinte s-a făcut între anii 450 și 424, începînd din timpul lui Ezdra și s-a terminat la scurt timp după profetul Maleahi.

Canonul Vechiului Testament *cuprinde 39 de cărți* recunoscute de canonice, atît la evreii palestinieni cît și de Biserica Ortodoxă de Răsărit.

Mărturiile istorice confirmă *părerea că Ezdra a încheiat canonul cărților Vechiului Testament la evrei.* Aceste mărturii sînt:

1) *Sfînta Scriptură* mărturisește că organizarea religioasă și politică în epoca post-exilică s-a făcut sub conducerea lui Ezdra și Neemia. Toate reformele pe care le fac acești doi bărbați sînt în perfectă concordanță cu prescripțiile teocratice. Reorganizarea cultului, fără grija tezaurului religios al Cărților Sfinte, nici nu se putea închipui. Deci, această reorganizare nu putea să nu fie extinsă și asupra Cărților Sfinte.

2) *Cartea a II-a a Macabeilor* (II, 13) spune despre Neemia, că el a înființat o bibliotecă, în care a strîns toate cărțile regilor și ale profeților, precum și pe cele ale lui David, ca și hrisoavele împăraților Persiei pentru daniile lor. Cărțile Regilor, amintite în acest loc, vor fi, probabil, profeții anteriori (adică cărțile istorico-profetice): Iosua, Judecători, cele patru cărți ale Regilor: două ale lui Samuel și două ale Regilor; cărțile profeților vor fi profeții posteriori, adică cei patru profeți mari și cei doisprezece profeți mici; cele ale lui David vor fi aghiografele, iar epistolele regilor perșilor despre danii, vor fi cartea lui Ezdra și Neemia în care se cuprind o mulțime de hrisoave și danii făcute de regii persani, evreilor, la întoarcerea în țară.

3) *Iosif Flaviu* mărturisește că evreii din vremea sa venerează 22 de Cărți Sfinte astfel: Facerea, Ieșirea, Leviticul, Numerii, Deuteronomul, Iosua, Judecători cu Rut, cărțile lui Samuel; cărțile Regi, cărțile Cronici; Ezdra cu Neemia; Estera; Isaia, Ieremia cu Plîngerile, Iezechiel; Daniel; 12 profeți mici; Iov, Psalmii; Proverbele; Ecclesiastul; Cîntarea Cîntărilor. Dacă desfacem pe cele pe care el le numără cîte una în loc de două și cei 12 profeți mici (adică Samuel drept una, 2 Regi drept una și 12 profeți mici drept una), avem 39 de cărți. După Iosif Flaviu, inspirația divină a Cărților Sfinte încetează în timpul lui Artaxerxe (*Contra Apionem* I, 8).

4) *Talmudul* recunoaște de cărți sfinte canonice numai pe cele 39 de cărți.

5) *Codicii Sfintei Scripturi*, în limba ebraică conţin acelaşi canon.

c. **Canonul Vechiului Testament în Noul Testament.** Mîntuitorul nostru Iisus Hristos şi, după pilda Lui, sfinţii apostoli cunosc canonul cărţilor Bibliei ebraice. Ei citează adesea din Vechiul Testament şi-i atribuie origine şi autoritate divină. Domnul Iisus, citînd din psalmul 117, 22, zice iudeilor : «Au n-aţi citit niciodată în Scriptură : «Piatra pe care au nesocotit-o ziditorii, aceasta a ajuns în capul unghiului ?» (Matei XXI, 42). «Cercetaţi Scripturile, că socotiţi că în ele aveţi viaţă veşnică», le zice Mîntuitorul şi altă dată (Ioan V, 39).

În drum spre Emaus, după Învierea Sa, Mîntuitorul zice unor ucenici : «Trebuia să se împlinească toate cele scrise despre Mine în Legea lui Moise, în Prooroci şi în Psalmi» (Luca XXIV, 44). Despre autoritatea şi importanţa deosebită a Sfintei Scripturi a Vechiului Testament, vorbeşte Mîntuitorul şi în parabola bogatului şi săracului Lazăr, în care Avraam spune : «Dacă nu ascultă de Moise şi de prooroci, nu vor crede nici dacă ar învia cineva din morţi» (Luca XVI, 31). Biserica creştină a preluat de la sinagogă Sfînta Scriptură a Vechiului Testament, pe care a cunoscut-o, a citit-o şi a aprobat-o Însuşi Mîntuitorul şi sfinţii Săi apostoli. Deci Sfînta Scriptură a Vechiului Testament nu este alta decît aceea a sinagogii din timpul Mîntuitorului şi a sfinţilor apostoli.

d. **Canonul Vechiului Testament în Biserica creştină.** Biserica creştină a primit în canonul ei cărţile canonice ale evreilor. După tradiţia păstrată în scrierile sfinţilor părinţi, aflăm că cele 39 de cărţi ale canonului Vechiului Testament sînt recunoscute ca Scriptură inspirată. Cel dintîi autor bisericesc care ne dă catalogul cărţilor canonice este *apologetul Meliton*, episcop de Sardes († 170). Cu scopul de a se orienta asupra întinderii canonului Vechiului Testament, el a călătorit în Orient şi apoi a comunicat fratelui său Onisim rezultatul

cercetărilor sale cu privire la canonul Cărților Sfinte. Meliton numără toate cărțile cunoscute evreilor, afară de Neemia, Plîngerile și Estera. Cartea Neemia a fost considerată una cu Ezdra, iar Plîngerile cu profetul Ieremia, după cum se îmbinau acestea în vechime. Lipsa cărții Estera este o eroare a copiștilor sau trebuie pusă în legătură cu certurile talmudice.

Origen (185—254) enumeră toate cărțile canonice, afară de profeții mici, a căror lipsă nu este decît o eroare de copiere, fiindcă Origen amintește în lucrările sale de scrierile profeților mici, ca de cărți divine și le-a și înșirat în Exapla sa. *Rufin* († 410) a tradus în latinește cele consemnate de Origen cu privire la cărțile canonice. În traducere figurează și cărțile profeților mici. Origen adaugă la scrierile canonice și cartea Baruh. Creștinii primelor veacuri au folosit mai mult traducerea Septuagintei și de aceea unii autori bisericești se referă și la cărțile necanonice sau anaghinoscomena, acordîndu-le o oarecare autoritate.

Sinodul din Laodiceea (360), în canonul 60, numără cărțile canonice ale Vechiului Testament. După Septuaginta, sinodul adaugă la cele 39 de cărți, cartea Baruh și Epistola lui Ieremia, deoarece numai ele sînt înșirate alături de proorocia lui Ieremia.

Canonul 85 apostolic numără între cărțile canonice și cele trei cărți ale Macabeilor.

Sfîntul Atanasie cel Mare († 373), în epistola sa festivă (39 din anul 367, P. G. XXVI) pune la punct canonul Vechiului Testament, precizînd și cărțile necanonice sau anaghinoscomena. El zice : «Cărțile Vechiului Testament sînt 22. Căci după cum am auzit, atîtea sînt și literele la iudei. După număr și ordine sînt : Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii și Deuteronomul, Isus, fiul lui Navi, Judecătorii, Rut, patru cărți ale Regilor, dintre care I și II se numără o carte, la fel și III și IV se numără o carte, apoi Paralipomenele, I și II, se numără o carte,

cartea Psalmilor, Proverbele, Ecclesiastul, Cîntarea Cîntărilor, Iov. Apoi cei 12 profeți se numără o carte. După aceea Isaia, Ieremia cu Baruh, Plîngerile și Epistola, Iezechiel și Daniel...». El omite cartea Estera și numără aparte cartea Rut. Apoi continuă zicînd : «Afară de acestea sînt și alte necuprinse în canon, dar care au fost decretate de părinți ca să fie citite de către cei ce voiesc să învețe cuvîntul evlaviei : Înțelepciunea lui Solomon, Estera, Iudit, Tobit». Sfîntul Chiril al Ierusalimului († 386) dă un catalog al Cărților Sfinte la fel cu cel al sfîntului Atanasie.

Același canon al lui Atanasie îl au și sfîntul Grigorie de Nazianz († 390), Amfilohie, episcop de Iconiu († 395), sfîntul Epifaniu din Cipru († 403), sfîntul Ilarie de Pictavia († 366), Rufin, prezbiter din Aquileea († 410) și fericitul Ieronim, care menționează numai cele 39 de cărți canonice ale evreilor.

Referitor la canonul biblic, sinoadele ecumenice au întărit cele stabilite prin canonul 85 apostolic, cele hotărîte la sinodul din Laodiceea (360), din Cartagina (419) și cele ce au învățat sfîntul Atanasie cel Mare, Grigorie de Nazianz, Amfilohie și alții.

Sfîntul Ioan Damaschinul († 749) recunoaște de canonice 22 de cărți, după numărul literelor alfabetului ebraic.

Biserica Ortodoxă a păstrat aceste cărți canonice și în timpurile următoare (sinoadele din Constantinopol și Ierusalim, anul 1672). Ea cinstește și cărțile necanonice sau anaghinoscomena și le folosește numai pentru zidire sufletească, prin cuprinsul lor bun și folositor.

Din timpul fericitului Augustin, Biserica Apuseană recunoaște de canonice și unele scrieri necanonice denumite și anaghinoscomena sau bune de citit. Cărțile pe care noi ortodocșii le numim anaghinoscomena, apusenii le numesc «*deuterocanonice*», iar pe cele 39 de cărți canonice le denumesc «*protocanonice*».

5. LIMBILE ÎN CARE AU FOST SCRISE CĂRȚILE VECHIULUI TESTAMENT

Cărțile canonice ale Vechiului Testament s-au scris în *limba ebraică*, cu excepția cîtorva cărți care s-au scris în limba aramaică. Limba ebraică în care s-au scris cărțile Vechiului Testament este limba vorbită de urmașii lui Avraam. Numirea de evreu vine de la Eber, strămoșul lui Avraam (Gen. X, 24; XI, 14). Unii cred că mai degrabă vine de la particula eber = dincolo, adică venit de dincolo de Eufrat. Numele teocratic al evreilor este *Israel*, sau fiii lui Israel. Mai tîrziu, zece seminții, afară de Iuda și Veniamin, uzurpară pentru ele înșeși acest din urmă nume, lepădîndu-se de dinastia lui David.

Limba ebraică, numită așa după poporul evreu care o vorbea, face parte din limbile semitice, adică din limbile vorbite de popoare ce-și au *originea în Sem*, fiul lui Noe. Numirea de limbă ebraică nu o găsim în nici o carte a Vechiului Testament, ci numai numirea de limbă iudaică, după regatul Iuda, sau canaanitică, în poezie.

Toate limbile semitice au una și aceeași origine într-o limbă semitică ce se vorbea în Canaan (adică în Fenicia și Palestina), în Siria, Mesopotamia, Babilonia, Asiria, Arabia, Etiopia, o parte a Asiei Mici, Africa de Nord, unde erau colonii feniciene sau punice. Părinții bisericești, teologii vechi și unii mai noi le numesc limbi orientale, deși mai corectă e numirea de limbi semitice.

Familia limbilor semitice cuprinde trei grupuri principale: nord-răsăritean, de care țineau limbile aramaice: aramaică, siriacă, samarineană, dialectul palmirean, nabateu etc.; grupul de miazăzi: limba arabă, etiopiană (cu diferite dialecte); și grupul de mijloc: limba ebraică, adusă în Canaan de Avraam.

Limba ebraică este înrudită cu limba canaaneilor sau fenicienilor, însă nu este identică, fiindcă atunci ar trebui să admitem că Avraam, venind în Canaan, a adoptat-o împreună cu urmașii săi, ceea ce ar fi un neadevăr istoric.

În dezvoltarea sa istorică, limba ebraică prezintă două perioade :

a) de la început şi pînă la captivitatea babilonică ;

b) în timpul captivităţii şi după, pînă la totala ei încetare de a mai fi vorbită de popor.

În prima perioadă se pun bazele literaturii ebraice (Moise), limba se purifică de arhaisme, se perfecţionează (Iosua, Judecătorii, Samuel), ajunge la apogeul înfloririi (David şi Solomon), iar către sfîrşit începe a pierde din puritatea originală.

În perioada a doua, odată cu invazia caldeeană, limba ebraică este înlocuită treptat cu limba aramaică. În limba aramaică sau haldaică sînt scrise următoarele texte din Vechiul Testament : Daniel II, 4—7, 28 ; Ezdra IV, 8—VI, 18 ; VII, 12—26 ; Ieremia X, 11 şi un cuvînt în Facere XXXI, 47. Limba aceasta s-a răspîndit spre apus pînă la Damasc, în Palestina. Aceasta a fost limba vorbită curent de poporul iudeu în timpul Mîntuitorului.

Unele din cărţile anaghinoscomena sau bune de citit ale Vechiului Testament sînt scrise în limba greacă, ca : 2 Macabei, 3 Macabei etc., pe care mai tîrziu au adoptat-o iudeii eleniști [1] alături de cea aramaică.

Textul ebraic la cărţile Vechiului Testament a fost păstrat în diferite manuscrise sau codici. Aceşti codici sînt de două categorii :

a. Codici sfinţi sau sinagogali, care conţin textul cărţilor citite în cadrul cultului. Ei au forma de suluri din pergament pe care textul este scris în coloane ;

b. Codici particulari din pergament sau hîrtie pe care textul este scris pe coloane sau stihuri (cărţile poetice).

Principalii codici sînt :

1) Codicele nr. 4445 din secolul al IX-lea care se află în Muzeul Britanic din Londra ;

[1] Iudeii eleniști au fost iudeii care locuiau afară de Palestina ca : Siria, Asia Mică, Egipt, Grecia, Italia şi Cirenaica. Aceştia au uitat limba lor naţională şi s-au folosit de limba elină chiar şi în serviciul divin.

2) Codex Babylonicus sau Petropolitanus din anul 916, păstrat la Biblioteca de stat din Leningrad ;

3) Codex Leningradensis, din anul 1008 aflat la Leningrad ;

4) Codicele aflat în Sinagoga din Alep, care conține toate cărțile Vechiului Testament și a fost scris în anul 950 ;

5) Codicele Harley conține tot Vechiul Testament, datează din anul 1300 și se află la Londra ;

6) Manuscrisele de la Marea Moartă descoperite, începînd din anul 1947 în regiunea de la Kumran, care datează din secolul I. Dintre aceste manuscrise cele mai importante sînt : profeția lui Isaia și profeția lui Avacum, al căror text s-a păstrat în întregime.

6. TRADUCERILE SFINTEI SCRIPTURI A VECHIULUI TESTAMENT

a. **Traducerile grecești.** *Septuaginta.* Cea mai veche din traducerile Sfintei Scripturi într-o altă limbă și totodată cea mai veche traducere din limba ebraică, în limba greacă, este versiunea Septuagintei numită și traducerea celor 70, sau și traducerea alexandrină.

În timpul ultimelor veacuri î.d.Hr., evreii s-au răspîndit în diferite părți ale lumii. Unii s-au așezat în Egipt, în Alexandria și prin împrejurimi unde au adoptat limba greacă. Nemaiputînd înțelege cele ce li se citeau la cultul divin din textul biblic ebraic, ei au simțit nevoia de a li se traduce Scriptura Vechiului Testament în limba greacă. Astfel a luat naștere traducerea Alexandrină sau Septuaginta (LXX). Despre modul cum s-a făcut această traducere se istorisesc următoarele : Un oarecare Aristea, șef de gardă al regelui Egiptului, *Ptolomeu Filadelful* (284—247), a scris fratelui său Filocrat o scrisoare prin care îl informa că regele, după sfatul bibliotecarului său *Demetrius Falereul*, a dispus traducerea Legii evreilor în limba greacă, pentru a fi păstrată în biblioteca din

Alexandria. În acest scop, regele Ptolomeu a trimis pe Aristea și Abdrei la *arhiereul Eleazar* în Palestina, să-l roage să-i trimită bărbați învățați pentru a-i traduce Legea evreilor în limba greacă. Arhiereul i-a trimis 72 de bărbați, cîte 6 din fiecare seminție, care au fost primiți de rege cu mare pompă și i-a așezat pentru lucru într-o clădire pe insula Faros, lîngă Alexandria și au tradus cele cinci cărți ale lui Moise (Pentateuhul) în 72 de zile. Traducerea a fost aprobată de o mare adunare de evrei, obținînd și ei un exemplar pentru trebuințele lor religioase.

Scrisoarea lui Aristea a fost crezută de evrei și de creștini ca un document istoric autentic, însă mai tîrziu s-a dovedit că este plăsmuită și neautentică. Astfel, mai întîi, fericitul Ieronim și apoi învățații din secolul al XVI-lea au atacat autenticitatea scrisorii lui Aristea. Cu toate că s-a contestat autenticitatea scrisorii lui Aristea, totuși unele fapte descrise în ea au un sîmbure de adevăr. Astfel este sigur că această traducere s-a făcut în secolul al III-lea î.d.Hr. Mai întîi s-a tradus Pentateuhul în Alexandria, pe timpul lui Ptolomeu Filadelful, de mai mulți evrei învățați care cunoșteau limba greacă. Acest adevăr îl confirmă *Aristobul,* un filozof evreu, pe timpul regelui Ptolomeu Filometor (180—145). Celelalte cărți ale Vechiului Testament s-au tradus succesiv. În secolul al II-lea î.d.Hr. traducerea era gata, căci atunci cînd a fost tradusă cartea Înțelepciunea lui Isus, fiul lui Sirah, în prologul acestei cărți se amintește de traducerea întregii Sfintei Scripturi a Vechiului Testament în limba greacă. Că au fost mai mulți traducători rezultă din faptul că traducerea nu este uniformă. Însă dintre toate cărțile Vechiului Testament, Pentateuhul este mai bine tradus. Traducerea s-a făcut în dialectul alexandrin (comun). Cei mai vechi codici care păstrează traducerea Septuagintei sînt: Codicele Vatican (secolul IV), Codicele Alexandrin (secolul IV), Codicele Sinaitic (secolul IV), Codicele sfîntului Efrem (secolul V) și alții.

Alte traduceri grecești. După apariția creștinismului și după dărîmarea Ierusalimului, evreii au îndepăr-

tat traducerea Septuagintei, fiindcă a fost adoptată de creştini şi totodată din rigorism fariseic urau tot ce era de proveniență străină de Palestina. Atunci s-a ivit necesitatea să li se facă alte traduceri, care să înlocuiască Septuaginta şi, după dorința lor, să fie cît mai apropiate de textul ebraic. Aceste traduceri sînt :

1) *Traducerea lui Achila* (117—138). Acesta a fost mai întîi păgîn, originar din Sinope, ţinutul Pontului. El s-a încreştinat. Împăratul Adrian, avînd încredere în el, l-a pus mai mare peste lucrările de reconstruire a Ierusalimului. Aici el face cunoştință cu evreii şi le învață limba. Dar mai tîrziu, intrînd în conflict cu Biserica, este excomunicat şi înlăturat din comunitatea creştină. După aceea trece la mozaism, devine ucenicul rabinului Achiba, apoi traduce Scriptura Vechiului Testament, care pentru traducerea fidelă, dusă pînă la servilism, este primită de evrei în locul Septuagintei.

2) *Traducerea lui Simah* (161—180). Acesta a trăit pe vremea împăratului Marc Aureliu. Simah, după părerea unora, ar fi fost un samarinean, după a altora, un ebionit, care a trecut la iudaism. Traducerea lui este mai bună decît a lui Achila. Limba traducerii este elegantă. În traducere el urmăreşte sensul, de aceea, pe alocuri, face parafrazări, în loc de traducere. Traducerea lui s-a păstrat numai în fragmente.

3) *Traducerea lui Teodoţion (Teodot)* (180—185). Teodoţion, prozelit iudeu din Efes, după alţii poate din Pont, a făcut o altă traducere grecească, care ţine calea de mijloc între traducerea lui Achila şi traducerea lui Simah. Această traducere este mai mult o revizuire a textului Septuagintei decît o traducere propriu-zisă. Aceasta este prima traducere care, pe lîngă cărţile canonice, are şi părţile necanonice la Daniel şi cîteva părţi din Ieremia, care lipsesc din Septuaginta. Biserica creştină înlocuieşte cartea Daniel din traducerea Septuagintei cu cea din traducerea lui Teodoţion. Teodoţion, în traducerea sa, nu s-a ţinut de litera originalului, de aceea traducerea lui a fost mai bună şi mai clară. Pentru acest fapt pare că şi Ori-

gen o prețuiește mai mult, deoarece toate întregirile făcute de el în Septuaginta la Daniel le ia din traducerea lui Teodoțion.

4) *Traduceri anonime.* În afară de aceste traduceri, Origen și fericitul Ieronim mai amintesc și folosesc în lucrările lor și alte traduceri numite: a cincea, a șasea și a șaptea. Despre aceste traduceri nu se știe cine le-a făcut și cînd. Nu se știe nici dacă aceste traduceri au cuprins întreaga Sfîntă Scriptură sau numai părți din ea.

b. **Recenziile Septuagintei.** Folosirea pe scară tot mai largă a Septuagintei în Biserica creștină a primelor veacuri, a avut ca urmare înmulțirea textelor copiate, ceea ce a dus la diferite recenzii care variau între ele. Dîndu-se naștere la neînțelegeri între creștini și evrei, cînd se citau textele Vechiului Testament după Septuaginta, s-a simțit nevoia unei noi îmbunătățiri a textului grecesc. Această situație determină pe Origen (185—254), conducătorul școlii catehetice din Alexandria, să recenzeze Septuaginta, în sensul de a restabili raportul dintre ea și originalul ebraic. Rezultatul acestei mari întreprinderi a dat naștere monumentalei opere critice biblice, cunoscute sub numele de «Exapla». Aceasta era o comparație, o paralelă între textul Septuagintei cu textul original, pe de o parte și cu celelalte traduceri grecești, pe de alta. Astfel, coloana I cuprinde textul ebraic cu litere ebraice, coloana a II-a cuprinde textul ebraic transcris cu litere grecești, a III-a traducerea lui Achila, a IV-a traducerea lui Simah, a V-a textul Septuagintei și a VI-a traducerea lui Teodoțion. Prin această mare lucrare, Origen a urmărit scopul de a arăta autoritatea Septuagintei, prin aceea că, textul ei nu este falsificat și de a corecta greșelile ce s-au strecurat în ea. În coloana Septuagintei, își face îndreptările, fără să schimbe însă ceva din ea, ci însemnînd numai cu semne critice anumite locuri, prin care se atrage atenția cititorului asupra deosebirilor ce prezenta Septuaginta. Pe alocuri, Exapla se transformă în Eptaplă, Octaplă și Eneaplă, după cum autorul ajunge în pose-

siunea și a altor traduceri grecești. Această operă, de dimensiuni foarte mari, a fost pusă spre păstrare în biblioteca sfîntului Pamfil din Cezareea. Ea a fost cunoscută și consultată aici, în secolul al IV-lea de fericitul Ieronim. Din pricina volumului ei prea mare și greu de mînuit, ea n-a putut fi copiată niciodată. Exemplarul original a fost distrus, căzînd pradă flăcărilor cu ocazia cuceririi orașului de către mahomedani, în anul 638. Astăzi avem din Exapla două volume de fragmente culese din citatele folosite de cei vechi. Pe la sfîrșitul secolului al III-lea și începutul secolului al IV-lea s-au mai făcut recenzii la Septuaginta de prezbiterul Lucian din Antiohia și de episcopul Evsihie din Egipt.

c. **Targumele sau Parafrazele aramaice.** După exilul babilonic, evreii, cu vremea, au uitat limba ebraică și vorbeau limba aramaică, așa că nu mai înțelegeau cele ce li se citeau din Sfintele Scripturi. De aceea în timpul cultului se citea o parte din Scriptură în textul original și, după aceea, se traducea sau se parafraza în limba vorbită a poporului și înțeleasă de toți. Cu timpul aceste parafraze s-au scris, căpătînd numele aramaic de targum-traducere, targumim-traduceri. Cele mai vechi targume sînt din sec. I al erei creștine. Ele sînt următoarele :

1) *Targumul lui Onkelos.* Este compus în Palestina în secolele I și al II-lea d.Hr. și se numește și Targumul babilonean, fiind adoptat de școala rabinică din Babilon. Cuprinde cărțile Pentateuhului lui Moise. Targumul se ține strict de text și poate fi socotit, cu drept cuvînt, o traducere propriu-zisă. Targumul are masoră [2], ca și textul ebraic, și se bucură de o mare autoritate. Despre persoana lui Onkelos se crede că a fost ucenicul lui Gamaliel și că lucrarea sa a fost făcută cam pe timpul dărîmării Ierusalimului, în preajma anului 70 d.Hr.

2. Masora înseamnă tradiție. Prin acest termen se înțelege colecția observațiilor ortografice, gramaticale și exegetice pentru citirea corectă a textului biblic.

2) *Targumul lui Ionatan.* Acest targum cuprinde profeții anteriori și posteriori (cărțile istorico-profetice, profeții mari și mici). Limba, deși este asemănătoare cu a lui Onkelos, este mai puțin curată. Targumul are și fabule rabinice. Talmudul babilonean spune despre autor că este fiul lui Uziel și că ar fi fost ucenicul lui Hilel. Ionatan a trăit în secolul I al erei creștine. Redactarea definitivă a acestui targum s-a făcut în secolul al V-lea după Hristos de Rabi Iosef ben Hiia, rectorul școlii din Pumbedita.

3) *Targumul Ierușalmi I sau Pseudo-Ionatan.* Acesta cuprinde Pentateuhul. Este plin de greșeli și conține multe fabule. Limba este plină de neologisme grecești, latine și persane. Datează din secolul al VII-lea.

4) *Targumul Ierușalmi II.* Acesta cuprinde Pentateuhul fragmentar. Întrucît limba acestui targum este la fel cu a celui dintîi, se crede că și el datează din secolul al VII-lea.

În afară de acestea s-au mai compus și alte targume anonime la Psalmi, Iov, Pildele lui Solomon, Rut, Estera, Plîngerile, Cîntarea Cîntărilor și Ecclesiastul.

Valoarea targumelor este de puțină importanță în ce privește critica textului original. Ele contribuie într-o mică măsură la dovedirea integrității formale a textului Sfintei Scripturi.

d. **Traducerile latine.** După ce creștinismul s-a răspîndit și la popoarele din Apus, care vorbeau limba latină, s-a simțit nevoia ca Sfînta Scriptură să fie tradusă și în limba lor. Cine și cînd a făcut prima traducere latină nu se cunoaște. Fapt sigur este că, creștinismul ajunge în Apus din secolul I și că, pe timpul lui Tertulian († 240) și al sfîntului Ciprian († 258), creștinii foloseau o traducere latină. Pe timpul fericitului Augustin se pare că existau mai multe traduceri. Fericitul Augustin spune că între aceste traduceri să se prefere *Itala*, fiind mai exactă. Numirea de Itala dată acestei traduceri vechi, după fericitul Augustin, a rămas pînă în zilele noastre. Nu se poate ști nici timpul, nici locul, nici autorul acestei traduceri. În ce

privește timpul, criticii sînt de acord că traducerea a fost făcută pe la jumătatea secolului al II-lea. Unii presupun că locul traducerii ar fi în Africa proconsulară, fiindcă în Italia nu s-a simțit nevoia unei traduceri latine, deoarece în secolele I și al II-lea, limba bisericească era încă cea grecească. Această nevoie s-a ivit mai curînd în Africa, unde poporul nu știa limba greacă, dar unde se vorbea curent limba latină vulgară. Alții cred că traducerea s-a făcut în Italia, de unde și-a luat și numele de Itala. Traducerea s-a făcut după Septuaginta, ceea ce se vede din grecismele limbii și din construcțiile gramaticale grecești. Deoarece cărțile traduse nu au o uniformitate în stil, se presupune că traducerea este făcută de mai mulți traducători și în timpuri deosebite. Limba traducerii este limba latină vulgară, adică limba pe care o vorbea poporul în Italia și în toate provinciile romane. Limba latină vulgară se deosebește de limba latină clasică, în ortografie, lexic, morfologie și sintaxă. Itala nu ni s-a păstrat, fiindcă, locul ei l-a luat altă traducere latină, anume *Vulgata*.

Strecurîndu-se greșeli din cauza copierilor în traducerea veche latină, episcopul roman *Damasus* († 384) a încredințat fericitului Ieronim sarcina de a face cuvenita revizuire și îndreptare. Dintre cărțile Vechiului Testament, fericitul Ieronim a îndreptat mai întîi Psaltirea, de două ori, o dată după Septuaginta, numită *Psaltirium Romanum* care a fost în uz pînă în secolul al XVI-lea, în Biserica din Roma; a doua oară după textul ebraic numită *Psaltirium Gallicanum*, fiind introdusă mai întîi în bisericile din Franța. Din secolul al XVI-lea, Psaltirium Gallicanum intră în uz în toată Biserica Apuseană. În anul 390, fericitul Ieronim începe traducerea Vechiului Testament după originalul ebraic. Traducerea a făcut-o în Palestina și după 15 ani este terminată. Cărțile necanonice sau anaghinoscomena le ia din vechea traducere latină, afară de Iudit pe care o traduce din original.

Neîncrederea cu care la început a fost primită traducerea fericitului Ieronim, în scurt timp se risipește, încît în secolul al VII-lea, ea este în uz general în toată Biserica Apuseană.

Pentru răspîndirea și adoptarea ei generală este numită *Vulgata.* Critica biblică socotește traducerea fericitului Ieronim ca cea mai bună între toate traducerile vechi ale Scripturii pentru fidelitatea și exactitatea ei.

Vulgata, din cauza deselor copieri, a avut și ea soarta cărților de mare circulație. Din pricină că s-au strecurat greșeli, s-a impus de timpuriu nevoia îndreptării textului. Primul care face îndreptarea textului Vulgatei este *Alcuin.* La porunca regelui Carol cel Mare, Alcuin revizuiește textul Vulgatei, care rămîne normativ pînă în secolul al XIII-lea, cînd au apărut unele corporațiuni de corectori care au contribuit mai mult la deformarea textului traducerii decît la uniformizarea lui. După aceea, Sinodul tridentin (1546) a decretat Vulgata ca «*Versio Authentica*» a descoperirii divine pentru Biserica Apuseană, îngrijindu-se de editarea și tipărirea textului, ferindu-l pe cît posibil de greșeli și impunînd un text tip pentru orice ediții care se vor mai face. Nici o schimbare nu este permisă în acest text.

Cei mai vechi codici ai traducerii Vulgata datează din secolele VI—VIII.

e. Traduceri siriene.

1) *Traducerea Peșitto.* Sirienii au avut foarte de timpuriu, în limba lor, o traducere a Scripturii Vechiului Testament pe care o numeau Peșitto. Numirea aceasta datează din secolul al VIII-lea. După etimologia cuvîntului, înseamnă «simplă», spre deosebire de traducerile și explicările alegorice ale Sfintei Scripturi. După toate probabilitățile ea a fost tradusă de iudeo-creștini, în jumătatea a doua a secolului al II-lea după Hristos. Traducerea s-a făcut după textul ebraic și, la început conținea numai cărțile canonice, la care, mai tîrziu s-au adăugat și cele necanonice sau anaghinoscomena.

Cel mai vechi codice care păstrează traducerea Peșitto întreagă este Codicele Ambrozian din secolul al VI-lea, păstrat în biblioteca din Milano.

2) *Traducerea filoxeniană.* Episcopul iacobit Filoxen (488—518), din Mabug (Ierapole) în Siria, încredințează horepiscopului Policarp facerea unei traduceri a Vechiului și Noului Testament, după textul Septuagintei, fiindcă Peșitto era folosită de creștinii sirieni ortodocși. Din traducerea filoxeniană ni s-au păstrat numai fragmente din Vechiul și Noul Testament.

3) *Exapla siriacă.* Această traducere este numită așa, deoarece cea mai mare parte a Vechiului Testament s-a tradus după Exapla lui Origen la Septuagintă. Ea s-a făcut la cererea lui Atanasie, patriarhul monofizit din Antiohia, de către Paul de Tella din Mesopotamia, în anul 617.

f) **Alte traduceri ale Vechiului Testament.**

1) *Traduceri coptice sau egiptene.* Traducerile Sfintei Scripturi în limba coptă s-au făcut în dialectele : sahidic sau teban (Egiptul de sud) și bohairic sau memfitic (Egiptul de nord), după Septuaginta, pe la finele secolului al III-lea și începutul secolului al IV-lea. Din acestea se păstrează numai fragmente.

2) *Traducerea etiopiană.* După răspîndirea creștinismului în Etiopia, de către Frumențiu și Edesiu, în secolul al IV-lea s-a tradus Vechiul Testament după Septuaginta. Din cărțile Vechiului Testament ni s-au păstrat numai fragmente.

3) *Traducerea armeană.* La început Biserica armeană, în serviciile divine, folosea limba siriană. Traducerea Sfintei Scripturi în limba armeană este făcută de patriarhul Isaac (390—440), ajutat de secretarul său Mesrob, inventatorul alfabetului armean cu 38 de litere. Traducerea este făcută după Peșitto. După un timp, Sfînta Scriptură s-a tradus și după textul Septuagintei, tot de către Mesrob și de doi dintre ucenicii săi, Iosif și Etnac, pe care i-a trimis în Alexandria pentru a învăța limba greacă.

4) *Traducerea georgiană sau gruzină.* În limba georgiană, Septuaginta s-a tradus în secolul al IV-lea. Prima oară s-a

tipărit în Moscova în anul 1743, după ce a fost revăzută după cea slavonă, apoi la Petrograd (Leningrad), în 1818.

5) *Traducerea gotică.* Ulfila (310—380), încreștinătorul și episcopul goților, a tradus pentru goți Sfînta Scriptură, după ce, mai întîi, alcătuise alfabetul gotic din litere grecești și latine. Această traducere a cuprins Vechiul și Noul Testament. Traducerea a fost cunoscută de sfîntul Ioan Gură de Aur. Din traducerea lui Ulfila s-au păstrat mici fragmente din psalmi și Ezdra cu Neemia. Traducerea a fost făcută după Septuaginta.

6) *Traducerile slavone.* Acestea sînt făcute în limba slavonă bisericească. Prima traducere în limba slavonă a fost făcută de apostolii slavilor, Chiril și Metodiu. Tradiția slavilor spune că Chiril a tradus Evangheliile, Apostolul și Psaltirea, iar Metodiu a tradus întreg Vechiul Testament. Traducerea s-a făcut după Septuaginta, recenzia lui Lucian. Această traducere devine textul bisericesc normativ pentru toți slavii din Biserica Ortodoxă. Cel mai vechi manuscris datează din anul 1056, numit ostromirean. El cuprinde Evangheliile, iar cel mai vechi manuscris care cuprinde întreaga Sfîntă Scriptură este cel moscovitean din anul 1499. Acest manuscris s-a tipărit în anul 1581 în tipografia din Ostrog, înființată de principele Constantin Constantinovici Ovstrovschi, al Kievului. De atunci Biblia s-a tipărit de mai multe ori, începînd din 1653, în Moscova. Împărăteasa Elisabeta a poruncit, la 1701, ca textul Bibliei să fie îndreptat. Acest text îndreptat este baza și a altor retipăriri ale Bibliei (1751, 1756 etc.) în Moscova. La Petersburg (Leningrad) s-a tipărit de mai multe ori ediția stereotipă a Bibliei slavone, din anii 1816—1824. De dată recentă Patriarhia din Moscova a publicat în anii 1956 și 1968 noi ediții ale Sfintei Scripturi. În Biserica Ortodoxă Sîrbă, după traducerea lui Diuro Donicici, a apărut o nouă ediție în anul 1923, iar în Biserica bulgară s-a editat o nouă traducere a Sfintei Scripturi în anul 1925.

g) **Traducerile Vechiului Testament în limba română.**

Astăzi, Sfînta Scriptură este tradusă aproape în toate limbile și dialectele popoarelor de pe glob. Pe noi însă ne interesează în mod special traducerile ce s-au făcut în limba noastră românească.

În ordine cronologică avem următoarele traduceri:

1) *Psaltirea Scheiană* — tradusă la sfîrșitul secolului al XV-lea și tipărită abia în 1889 de profesorul Bianu.

2) *Psaltirea lui Coresi* — tradusă din limba slavonă-sîrbească și tipărită împreună cu textul sîrbesc la Brașov, în anul 1577. De numele lui Coresi se mai leagă Psaltirea din 1568 și 1570.

3) *Palia* (παλαιά), adică Vechea Scriptură, tipărită la Orăștie în Transilvania, în anul 1582, este tradusă din limba ebraică, greacă și sîrbă. Această traducere cuprinde doar primele două cărți ale Pentateuhului: Facerea și Ieșirea.

4) *Psaltirea de la Bălgrad* — tradusă de ieromonahul *Silvestru* și tipărită la Alba Iulia, în anul 1651. Traducerea este făcută după textul ebraic.

5) *Psaltirea în versuri* — a mitropolitului Dosoftei, tipărită în anul 1673 la Uniev, în Polonia, după ce lucrase la ea vreme de cinci ani, apoi *Psaltirea în proză* în limba româno-slavă, tradusă după textul grecesc al Septuagintei și cel latin, tipărită la Iași în anul 1680.

6) *Prima traducere în românește* a întregii Biblii *este Biblia de la 1688,* făcută cu cheltuiala domnului Țării Românești, Ioan Șerban Cantacuzino Basarab, în timpul marelui ierarh, mitropolitul Teodosie Veștemeanul. Traducerea s-a făcut începînd din anul 1662, după Septuaginta, de către Nicolae Gramaticul și s-a corectat de arhiereul Gherman din Nisa Capadociei și de către frații Șerban și Radu Greceanu. Tipărirea s-a făcut sub supravegherea și îngrijirea lui Mitrofan, fostul episcop al Hușilor. Biblia de la 1688 este cel dintîi document care servește de limbă literară pe înțelesul tuturor românilor.

Ea va sta la baza tuturor ediţiilor ulterioare ale textelor biblice, ce se vor tipări între anii 1688 şi 1914.

7) *A doua traducere a Bibliei* întregi este tipărită la *Blaj* între anii 1793—1795. Această traducere este începută de episcopul unit Petru Pavel Aron, continuată de Samuil Micu Clain de Sad şi revizuită de Ioan Bob, episcopul Făgăraşului. Este făcută după textul Septuagintei.

8) *Biblia lui Samuil Micu* s-a retipărit, în urma cîtorva îndreptări, la Petersburg, în anul 1819, de societatea biblică rusească.

9) Aceeaşi *Biblie de la Blaj* s-a tipărit la Buzău, în timpul episcopului Filotei, între anii 1854—1856, în cinci volume.

10) *Episcopul Andrei Şaguna* a retipărit *Biblia* de la Petersburg făcînd mici modificări introduse din Vulgata, Septuaginta şi alte ediţii, între anii 1856—1858, la Sibiu. Biblia lui Şaguna este prima Biblie românească cu ilustraţii.

11) *Societatea biblică pentru Britania şi străinătate* a tradus şi tipărit *Biblia* în limba română la Budapesta, în 1873 şi de atunci a tipărit mai multe ediţii, avînd hărţi biblice şi istorice, cu texte paralele.

12) În anul 1914 s-a tipărit *Biblia* întreagă în *ediţia Sfîntului Sinod.* La aceasta s-au folosit textele româneşti existente, care au la bază Septuaginta.

13) În anul 1936, din îndemnul şi purtarea de grijă a patriarhului Miron Cristea, a ieşit la lumină *Biblia* întreagă, tradusă de profesorii Vasile Radu şi Gala Galaction, avînd ca bază textul Septuagintei.

14) Aceiaşi profesori, Vasile Radu şi Gala Galaction, dau o nouă versiune a întregii *Biblii,* revizuind traducerea Vechiului Testament, după textul ebraic şi al Septuagintei, care vede lumina tiparului în anul 1938.

15) În anul 1944 se tipăreşte *Biblia la Bucureşti,* adică Dumnezeiasca Scriptură, tradusă de patriarhul Nicodim după textul Septuagintei şi traduceri slavonă şi franceză.

16) În anul 1968 se tipărește *Biblia* sau Sfînta Scriptură, sub îndrumarea și purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Patriarh *Justinian*, la Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, la București. Este prima Biblie apărută sub îngrijirea Bisericii noastre, avînd hărți biblice.

17) În anul 1975 se retipărește *Biblia* din 1968 cu unele îndreptări de text, tot în cadrul Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.

18) *Mica Biblie* s-a tipărit din 1913 și pînă în 1975 în mai multe ediții și conține părți alese din Sfînta Scriptură, ilustrată cu icoane.

7. CĂRȚILE CANONICE ȘI NECANONICE SAU ANAGHINOSCOMENA

După colecționarea celor 39 de cărți canonice ale Vechiului Testament, încheiată pe timpul lui Ezdra, s-a simțit nevoia de a fi grupate după importanța lor. Astfel la evrei Sfînta Scriptură este împărțită în : *Legea* (Tora), *Profeții* (Nebiim) și celelalte scrieri sau *aghiografele* (Chetubim). Împărțirea aceasta s-a făcut, avîndu-se în vedere locul ce-l ocupă fiecare aghiograf prin iconomia divină.

a. **Legea**. Aici sînt cuprinse cele cinci cărți ale lui Moise, cunoscute și sub numele de Pentateuh. Acestea sînt : Facerea (Geneza), Ieșirea (Exodul), Leviticul, Numerii și Deuteronomul (A doua lege).

b. **Profeții.** După codicii masoretici, profeții sînt grupați în profeți anteriori și posteriori.

Profeții anteriori sînt : Cartea Iosua (Isus Navi), cartea Judecătorilor, cele două cărți ale lui Samuel și cele două cărți ale Regilor.

Profeții posteriori se împart în : profeții mari și profeții mici.

1) *Profeții mari* sînt : Isaia, Ieremia și Iezechiel.

2) *Profeţii mici.* Ordinea profeţilor mici în număr de doisprezece este următoarea: Osea, Ioil, Amos, Obadia, Iona, Miheia, Naum, Avacum, Sofonie, Agheu, Zaharia şi Maleahi.

c. **Aghiografele sau celelalte scrieri** *(Chetubim).* Acestea se împart după conţinutul lor în *poetice* şi *istorice.*

1) *Cărţile poetice* sînt: cartea Psalmilor, Pildele lui Solomon, cartea Iov, Cîntarea Cîntărilor, Plîngerile şi Ecclesiastul.

2) *Cărţile istorice* sînt: Rut, Estera, Ezdra, Neemia, I şi II Cronici.

Profetul Daniel după textul ebraic se numără la aghiografe între cartea Estera şi Ezdra.

În total sînt 39 de cărţi canonice recunoscute şi de Biserica Ortodoxă.

Legea (Tora) este baza dezvoltării literaturii sfinte la evrei; profeţii (Nebiim) sau scrierile istorice şi profetice alcătuiesc istoria revelaţiei (descoperirii) divine în timpurile următoare; aghiografele (Chetubim) sînt scrieri în care se exprimă credinţa bărbaţilor teocratici.

Faţă de împărţirea şi înşirarea cărţilor în Biblia ebraică, *traducerea greacă a Septuagintei prezintă o altă împărţire* şi înşirare a celor 39 de cărţi canonice, la care se mai adaugă şi cărţile sau suplimentele anaghinoscomena, sau bune de citit.

După traducerea Septuagintei, cărţile Vechiului Testament sînt împărţite, după cuprins, în: istorice, profetice şi poetice.

Cărţile istorice sînt: cele cinci cărţi ale lui Moise, Iosua, Judecătorii, Rut, patru cărţi ale Regilor (două ale lui Samuel, două ale Regilor), două Cronici (Paralipomena), Ezdra, Neemia şi Estera.

Cărţile profetice sînt: cei patru profeţi mari: Isaia, Ieremia, Iezechiel şi Daniel şi cei doisprezece profeţi mici în ordinea următoare: Osea, Amos, Miheia, Ioil, Obadia, Iona, Naum, Avacum, Sofonie, Agheu, Zaharia şi Maleahi.

Cărţile poetice *se împart* în lirice şi didactice. Lirice sînt: Psalmii, Cîntarea Cîntărilor şi Plîngerile lui

Ieremia. Didactice sînt : Iov, Proverbele lui Solomon și Ecclesiastul. În afară de cele 39 de cărți canonice cuprinse în Biblia ebraică, în Septuaginta și în alte traduceri vechi ale Sfintei Scripturi, ca și în traducerile mai noi, făcute după Septuaginta, *se află un număr de zece cărți întregi anaghinoscomena sau bune de citit* și cîteva suplimente la unele cărți canonice.

În traducerile românești, *edițiile Sfîntului Sinod* din 1914, 1936, 1944, 1968 și 1975, cărțile anaghinoscomena (necanonice) sînt înșirate după cele canonice.

Cărțile anaghinoscomena (necanonice) sînt următoarele : Tobit, Iudit, Baruh, Epistola lui Ieremia, cartea a treia a lui Ezdra, Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Isus, fiul lui Sirah, cartea I a Macabeilor, cartea a II-a a Macabeilor, cartea a III-a a Macabeilor.

Suplimentele anaghinoscomena (necanonice) sînt la următoarele cărți canonice : la cartea Estera : visul lui Mardoheu ; decretul lui Artaxerxe pentru nimicirea evreilor ; rugăciunea lui Mardoheu și a Esterei ; descrierea mai pe larg a intrării Esterei la rege ; decretul lui Artaxerxe pentru apărarea evreilor ; explicarea visului lui Mardoheu.

La cartea lui Daniel : rugăciunea lui Azaria și Cîntarea celor trei tineri ; istoria Susanei ; istoria idolului Bel și a balaurului.

La cartea Iov : despre originea lui Iov.

La cartea Psalmilor : psalmul 151.

La cartea a II-a Cronici : Rugăciunea lui Manase.

Scrierile anaghinoscomena (necanonice), după cuprinsul lor, *se pot împărți în trei categorii :* istorice, profetice și poetice.

Cele de cuprins istoric sînt următoarele: Tobit, Iudit, cartea a III-a a lui Ezdra, cele trei cărți ale Macabeilor, apoi adaosurile la cartea Esterei, unele adaosuri la cartea Daniel (istoria Susanei, istoria idolului Bel și a balaurului) și suplimentul la Iov.

Cărțile profetice sînt următoarele: Baruh și Epistola lui Ieremia.

Cărţile de cuprins poetic sînt: *didactice:* Înţelepciunea lui Solomon şi Înţelepciunea lui Isus, fiul lui Sirah; *lirice:* adaosurile la cartea Daniel (Rugăciunea lui Azaria şi Cîntarea celor trei tineri); suplimentul la cartea a II-a Cronici: Rugăciunea lui Manase şi suplimentul la Psaltire: psalmul 151.

Aceste cărţi şi suplimente anaghinoscomena (necanonice) pot fi citite cu folos de oricare credincios pentru sporirea evlaviei. De aceea unele părţi din aceste cărţi s-au introdus ca lecturi (paremii) şi în cultul divin al Bisericii Ortodoxe. Astfel capitolele II—V şi X din Înţelepciunea lui Solomon şi capitolele III şi IV din Baruh se citesc ca paremii. Cîntarea celor trei tineri serveşte ca bază pentru cîntarea a 7-a şi a 8-a a Canoanelor de la Utrenie. Aceeaşi cîntare se citeşte în Paremia Sîmbetei Mari la Utrenie. Capitolul VII din cartea a 2-a Macabei este prelucrat pentru serviciul bisericesc la 1 august. Rugăciunea lui Manase se citeşte la Pavecernita Mare. Cu toate că aceste cărţi şi suplimente servesc pentru zidirea sufletească a credincioşilor, totuşi ele nu pot fi folosite singure pentru confirmarea autorităţii dogmatice a adevărurilor de credinţă.

II

PARTEA SPECIALĂ

A
CĂRŢILE CANONICE—ISTORICE

1. ISTORIOGRAFIA LA EVREI. ÎNCEPUTUL, DEZVOLTAREA ŞI ÎNFLORIREA LITERATURII RELIGIOASE A VECHIULUI TESTAMENT

Cele mai vechi cărţi din Vechiul Testament, cărţile lui Moise şi cartea lui Iosua, menţionează «Cartea Legămîntului» (Ieş. XXIV, 7), «Cartea războaielor Domnului» (Num. XXI, 14) şi «Cartea dreptului» (Iosua X, 13; 2 Regi I, 18) ca documente scrise, dar pierdute de mult timp.

Prima carte a lui Moise, cartea Facerii, este martoră pentru consemnarea în scris a unor tradiţii, obiceiuri şi întîmplări petrecute mai de mult (Fac. IV, 14 şi 23—24). Darea Legii pe Muntele Sinai presupune cunoaşterea scrierii, mai ales pentru faptul că Moise printre altele, a dat dispoziţii ca bărbatul, în caz de divorţ, să dea soţiei sale carte de despărţire (Deut. XXIV, 1), cu care va putea pleca din casa lui. Aşadar, începutul scrierii şi al literaturii la evrei este vechi; primele documente scrise sînt anterioare lui Moise. Încă din vremea în care se aflau în Egipt, evreii aveau scriitori (Ieş. V, 6—10), dar cînd şi unde şi-au format ei un alfabet propriu, nu se poate şti. Moise însă este cel care a dat Legea din partea lui Dumnezeu şi a scris toate faptele cele mai însemnate din timpul său (Ieşire XXIV, 4; XXXIV, 27). El a devenit întemeietorul literaturii religioase a Vechiului Testament, punînd astfel ba-

zele istoriografiei, poeziei şi prozei pline de înţelepciune, fiind în acelaşi timp începătorul profeţiilor scrise.

Iosua Navi, ocupînd Canaanul, l-a împărţit prin sorţi fiilor lui Israel după cum poruncise Domnul prin Moise şi a fixat această împărţire în scris, cu scopul de a se înlătura eventualele neînţelegeri ce s-ar fi putut ivi, după aceea, între seminţiile israelite. Documentele scrise cu prilejul împărţirii Canaanului între fiii lui Israel, au servit la alcătuirea cărţii lui Iosua. Această operă este continuarea istoriografiei ale cărei baze au fost puse de Moise.

În timpul Judecătorilor s-au scris, de asemenea, faptele mai importante din punct de vedere naţional şi religios, petrecute în vremea lor, cultivîndu-se totodată şi poezia, cum sînt : Cîntarea Deborei (Jud. cap. V) şi Cîntarea Anei (1 Regi cap. II, 1—10).

De la Moise şi pînă la sfîrşitul epocii Judecătorilor, literatura ebraică n-a făcut progrese, din pricina grijii pentru ocuparea Canaanului şi a situaţiei politice şi religioase. De la Samuel însă, viaţa teocratică reînsufleţindu-se, datorită îndeletnicirii lui Samuel (1 Regi XIX, 18—23 ; XX, 21) şi a şcolilor profetice pe care el le conducea, literatura a luat un avînt în perfecţionarea poeziei lirice, istoriografiei teocratice şi literaturii profetice. Cu proorocul şi împăratul David, poezia lirică ajunge la mare înflorire. El a introdus cîntarea în cultul divin şi a înfiinţat şcoli pentru pregătirea celor ce trebuiau să compună şi să execute cîntările religioase în templu. Odată cu David a luat fiinţă şi o curte regală organizată în Ierusalim, din care făceau parte şi acei funcţionari care aveau sarcina de a reda în scris evenimentele politice ale vremii. Mai tîrziu, după dezbinarea regatului, atît în regatul sudic cît şi în cel nordic s-au introdus analele curţii. Pentru acestea s-a rînduit un cancelar, care alcătuia actele publice şi un scriitor care le păstra în arhivă pentru istoria ţării (2 Regi cap. VIII, 17 ; 3 Regi IV, 3). Analele sînt amintite la sfîrşitul domniei fiecărui rege ; în regatul Israel pînă la regele Pecah, iar în regatul lui Iuda pînă la regele Ioachim.

Ceea ce David a făcut cu poezia lirică, a făcut și Solomon cu poezia didactică, aducînd-o pînă la cel mai înalt grad de perfecțiune în pildele sale.

Dar încă din timpul lui Solomon viața teocratică a început să decadă, ceea ce atrage după sine și decăderea poeziei.

După dezmembrarea statului, numai în vremea regilor Iosafat și Iezechia, au mai fost preamărite faptele Domnului de cîțiva bărbați. Din secolul al IX-lea înainte de Hristos și, mai ales, după dezmembrarea statului și decadența vieții religioase, începe literatura profetică. Apogeul literaturii profetice l-a atins profetul Isaia, și genul profetic s-a menținut la aceeași înălțime chiar și în timpul captivității babilonice. În captivitatea babilonică, profetul Daniel s-a ocupat, îndeosebi, cu dezvoltarea ideii despre Împărăția lui Dumnezeu și cu biruința ei asupra lumii. El a expus această idee cu o claritate uimitoare, necunoscută pînă atunci.

Literatura ebraică a început să decadă pe la anul 400 î.d.Hr. Profetul Maleahi este ultimul reprezentant al literaturii biblice ebraice și cu el încetează literatura canonică la evrei.

După anul 400 î.d.Hr., s-au mai scris cărți cu conținut religios în limba ebraică și greacă, însă acelea sînt socotite de către Biserica Ortodoxă drept cărți anaghinoscomena sau bune de citit, fiind de un real folos pentru întărirea evlaviei și zidirea sufletească.

2. PENTATEUHUL LUI MOISE

a. GENERALITĂȚI

Denumirea și împărțirea lui, importanța, unitatea, originea și autenticitatea, timpul compunerii

Denumirea și împărțirea. Primul grup de cărți ale canonului Vechiului Testament, cel mai vechi și baza celorlalte cărți este Pentateuhul, sau cele cinci cărți ale lui Moise. El cu-

prinde dezvoltarea revelației divine de la crearea lumii și pînă la intrarea evreilor în pămîntul Canaan.

După cuprins, Pentateuhul a fost numit «Legea» (Tora); după originea lui dumnezeiască, «Legea Domnului» (Ezdra VII, 10; Neemia VIII, 8, 18; Iosua XXIV, 26; Neemia IX, 3), iar după autorul lui omenesc, «Legea lui Moise» (1 Cron. XVI, 40; Iosua VIII, 31—32; 1 Regi II, 3; 2 Regi XXIII, 25; Dan. IX, 11; 2 Cron. XXIII, 18 etc.). Numirea după autorul omenesc este amintită adesea în Noul Testament: cartea lui Moise, Legea lui Moise sau numai Moise (Marcu XII, 26; Luca XXIV, 44; Fapte XV, 21).

Fiecare carte din cele cinci, care compun Pentateuhul, este numită, în textul original, după primele cuvinte cu care începe cartea respectivă: Cartea I: «La început...» (Bereșit), Cartea a II-a: «Acestea sînt numele...» (Veela șemot), Cartea a III-a: «Și a chemat...» (Vaikera), Cartea a IV-a: «În pustiu...» (Bemidbar), Cartea a V-a: «Acestea sînt cuvintele...» (Ele haddebarim).

După traducerile grecești și cele latine, titlul fiecărei cărți este dat după cuprinsul principal și anume: Cartea I, Γένεσις, Liber Genesis, Geneza, Facerea care tratează despre facerea lumii; Cartea a II-a, Ἔξοδος, Exodus, Ieșirea, deoarece istorisește ieșirea evreilor din Egipt; Cartea a III-a, Λευιτικόν Leviticus, Levitic, cuprinde legi privitoare la preoți și sacrificii; Cartea a IV-a, Ἀριθμοί, Numeri, Numerii, cuprinde istorisirea despre cele două numărători ale poporului și leviților în pustiul Sinai; Cartea a V-a, Δευτερονόμιον, Deuteronomii, Deuteronomul sau a doua Lege numită așa pentru că cuprinde o repetare sumară a celor istorisite în celelalte cărți ale lui Moise, iar legile le repetă și le explică.

Importanța Pentateuhului. După cuprinsul lui, Pentateuhul este opera literară a Vechiului Testament, care pune bazele istorice ale religiei revelate de Dumnezeu. El este izvorul dogmatic și moral al întregii religii revelate atît în celelalte cărți ale Vechiului Testament, cît și ale Noului Testament.

Pentateuhul este temelia răscumpărării omenirii din păcatul strămoșesc, prin Mesia. Din el se recunoaște frățietatea între popoarele lumii, ca urmașii aceluiași strămoș : Adam.

Popoarele fiind urmașii aceluiași strămoș, răscumpărarea este universală, și creștinismul o lege divină pentru toate neamurile pămîntului. Acestea sînt în linii mari ideile din care rezultă importanța Pentateuhului.

Unitatea Pentateuhului. O singură idee, un singur spirit pătrund Pentateuhul și-l transformă într-o operă unitară : *Legea.* Relatarea Legii alcătuiește unitatea lui desăvîrșită.

Cînd vorbim de unitatea Pentateuhului, nu trebuie să ne gîndim la unitatea lui într-o problemă sau alta. Problema unității lui nu stă în faptul dacă în toate cele cinci cărți ale lui Moise este relatat unul și același lucru, ci în faptul că ele conțin aceleași idei care se pot reduce la o unitate istorică : pregătirea mîntuirii neamului omenesc prin Mesia.

Unitatea Pentateuhului și cea a autorului o putem urmări pe parcursul istoriografiei celor cinci cărți ale lui Moise, din care se desprind următoarele idei principale :

a) *Separarea poporului Israel de celelalte neamuri.*

În cartea Facerea, Moise expune mai întîi istoria creării universului (cap. I, II, 1—3), istoria pămîntului (cap. II, 4—14), istoria omenirii (cap. II, 15—IX, 29). De la împrăștierea oamenilor pe toată fața pămîntului (cap. X—XI, 9), istoria biblică se ocupă numai de urmașii lui Sem (cap. XI, 10—26), și în special de urmașii lui Terah (cap. XI, 27—32), din care se trage Avram (cap. XII, 1—XXV, 11) și apoi se continuă cu istoria lui Isaac (cap. XXV, 19—XXXV, 29).

Dintre urmașii lui Isaac este amintit Esau : plecarea lui din Canaan spre muntele Seir, urmașii acestuia luînd numele de edomiți (cap. XXXVI, 1—43). În continuare urmează istoria lui Iacob și a celor 12 fii ai săi.

De la plecarea lui Avram din cetatea Ur, din Caldeea (cap. XI, 31) și așezarea lui în Canaan precum și strămutarea lui Iacob în Egipt cu fiii săi, cartea Facerea înfățișează planul

lui Dumnezeu, în scopul separării poporului lui Israel de celelalte neamuri.

b) *Dreptul divin, natural și istoric* al poporului lui Israel asupra Canaanului se bazează pe moștenirea de la Avraam, căruia Dumnezeu i-a făgăduit: «Urmașilor tăi voi dărui această țară» (cap. XII, 7; XIII, 15; XV, 7—18; XVII, 8; XXVIII, 13; XXXV, 12).

Așadar, poporul lui Israel are dreptul divin, natural și istoric la stăpînirea Canaanului (Palestina), deoarece această țară a fost promisă de Dumnezeu lui Avraam și urmașilor acestuia, și pentru că pe acest pămînt cele 12 seminții, strămoșii poporului lui Israel, și-au organizat statul și și-au dezvoltat viața lor politică, socială și religioasă.

c) *Făgăduințele mesianice.*

Îndată după căderea lui Adam în păcat, se conturează ideea mîntuirii urmașilor acestuia de către Mesia cel promis de Dumnezeu (Fac. III, 15).

Începînd cu această făgăduință se precizează tot mai clar că Izbăvitorul Se va naște din neamul lui Sem (Fac. IX, 26—27), ca urmaș al lui Avraam (Fac. XII, 3; XVIII, 8), al lui Isaac (Fac. XXVI, 4), al lui Iacob (Fac. XXVIII, 14) și din neamul lui Iuda (Fac. XLIX, 10). Acesta va fi prooroc mare ca și Moise (Deut. XVIII, 15, 18).

Geneza formează partea pregătirilor divine pentru darea Legii și încheierea Legămîntului între Dumnezeu și poporul lui Israel. În acest scop, se poate urmări firul istoric al Legii în cartea Ieșirea (Exod).

Datorită împilării israeliților de către egipteni, Dumnezeu a reînnoit făgăduințele făcute lui Avraam, Isaac și Iacob, de a le da în stăpînire Canaanul (Ieș. III, 8—17; VI, 8).

La ieșirea din Egipt, Dumnezeu poruncește lui Moise și Aaron să instituie sărbătoarea Paștilor cu mielul pascal, centrul cultului iudaic, și sfințirea celor întîi născuți ai lui Israel: evenimentul cel mai important din istoria poporului.

Aceasta constituie începutul Legii, care, în partea ei religioasă, se continuă mai detaliat în cartea Leviticul. Autorul nu omite nimic din ceea ce este necesar pentru cunoașterea Legii și adaugă în cartea Numerii partea poetică și socială pentru a ține trează conștiința religioasă și națională a poporului. Șarpele de aramă înălțat în pustiu (Num. XXI, 9) și profeția lui Valaam (Num. XXIV, 17), întăresc speranțele poporului în viitorul Mesia. Moise, avînd în vedere viitorul poporului, a repetat Legea către sfîrșitul vieții sale. Aceasta constituie cuprinsul cărții Deuteronomul, unde Moise le întărește și speranța în viitorul Profet, Care se va ridica ca și el din mijlocul poporului: «Prooroc ca și mine va ridica Domnul Dumnezeul tău din mijlocul fraților tăi; pe A c e l a să-L ascultați» (Deut. XVIII, 15).

Unitatea Pentateuhului se poate recunoaște și din caracterul lingvistic, care demonstrează că autorul celor cinci cărți a fost unul și același: profetul Moise.

Originea și autenticitatea Pentateuhului. După criteriile interne și externe, autorul Pentateuhului este Moise, conducătorul și legislatorul evreilor din perioada călătoriei lor prin pustiu. Această teză se bazează pe următoarele argumente:

a) *Argumente interne*, adică dovezi luate din cuprinsul însuși al cărții. Din cuprinsul Pentateuhului rezultă că, atît autorul cît și cititorii au cunoscut foarte bine Egiptul și localitățile din Egipt, fiindcă aceste localități sînt amintite fără nici o explicație (Fac. XLVI, 28; XLI, 45; Ieș. I, 11; XIII, 20; XIV, 2), cum se face atunci cînd sînt amintite localitățile din Canaan (Fac. XXIII, 2; XXXIII, 18; XXXV, 6; Deut. XI, 29—30). Dovadă că pentru localitățile din Canaan, care erau necunoscute, a fost nevoie să li se facă unele precizări geografice. Din Egipt se iau termeni de comparație ca: «Cîmpia Iordanului... era udată de apă pînă la Țoar... ca pămîntul Egiptului» (Fac. XIII, 10). Vechimea Hebronului se cunoaște de acolo «că a fost zidit cu șapte ani înaintea orașului egiptean

Ţoan» (Num. XIII, 23). Multora dintre localităţile din Canaan li se aminteşte legătura cu istoria antică a patriarhilor, pentru a se insufla locuitorilor interes pentru ţara strămoşilor lor (Betel, Ai, Moria, Macpela etc.). Autorul nu înşiră legile în ordinea sistematică, ci în ordinea cronologică, aşa după cum au avut loc evenimentele cînd au fost promulgate. Un autor de mai tîrziu le-ar fi aranjat sistematic. Înşirarea cronologică a legilor n-a putut-o face decît numai un autor, martor ocular, care a luat parte direct la evenimentele din timpul călătoriei evreilor prin pustiu, şi acesta este Moise.

În Facere însă evenimentele sînt relatate mai sistematic, ceea ce denotă că autorul, care este Moise, le-a extras din documente mai vechi (Fac. IV, 23—24 ; XIV ; XXIII ; XLIX). Aici sînt istorisite numai evenimentele mai importante, în timp ce în celelalte cărţi se dă atenţie şi unor lucruri de mai puţină însemnătate, ceea ce nu putea face decît numai un martor ocular. Astfel sînt unele determinări de timp (Ieş. XV, 22 ; XVI, 1 ; Lev. IX, 1 ; Num. X, 11 ; Deut. I, 9 etc.) ; numărul izvoarelor şi palmierilor din Elim (Ieş. XV, 27) ; numele celor ce au scos din sanctuar cadavrele lui Nadab şi Abiud (Lev. X, 1) ; lista darurilor pentru Cortul Sfînt (Ieş. XXXVIII, 24 ; Num. VII, 1 etc.).

Autorul a fost crescut la curtea lui Faraon de către fiica acestuia (Ieş. II, 10), iar Dumnezeu l-a rînduit conducător al poporului evreu (Ieş. III, 10—22). Calitatea de trimis al lui Dumnezeu către fiii lui Israel n-a avut-o altul decît Moise, care a primit legile şi descoperirile divine date acestui popor. Dumnezeu a poruncit lui Moise să scrie pe table de piatră cuvintele Legămîntului: cele zece porunci (Ieş. XXXIV, 27—28), precum şi evenimentele într-o carte, spre amintire (Ieş. XVII, 14). Moise a ascultat de porunca Domnului şi a scris toate cuvintele lui în «Cartea Legămîntului» (Ieş. XXIV, 4—7), iar în pustiu, în timpul călătoriei, Moise a scris, după porunca Domnului, locurile unde a poposit poporul evreu (Num. XXXII, 2—4).

Că Moise este autorul Pentateuhului rezultă clar și din alte texte din Pentateuh (Deut. XXXI, 9—11, 24—26; XXVII, 1—3; XXVIII, 58—61; XXIX, 1—28; XXX, 10; Ieș. XIII, 19; XXXV, 12—18 etc.).

b) *Argumente externe.* De asemenea și mărturiile externe arată că Moise este autorul Pentateuhului. În cărțile canonice ale Vechiului Testament, scrise în urma Pentateuhului, se fac aluzii la Moise și se mărturisește că el le-a scris. Astfel, Iosua, unul dintre cei care au trecut Iordanul și au ocupat Canaanul, cunoștea cartea Legii lui Moise și îndeplinea poruncile înscrise în ea (Iosua I, 7—8; VIII, 30—32). David, în povețele date fiului său Solomon, se referă la poruncile înscrise în Legea lui Moise (3 Regi II, 2—33); regele Amasia ascultă de Legea lui Moise și nu ucide pe copiii ucigașului tatălui său (4 Regi XIV, 6; Deut. XXIV, 16). În timpul robiei babilonice, Daniel amintește de Legea lui Moise (Daniel IX, 11). Regele Iehonia pomenește de Legea lui Moise cînd a rînduit pază la templul Domnului (2 Cronici XXIII, 18). La fel se amintește de Legea lui Moise cu privire la jertfele aduse de Iosua, fiul lui Ioțadac (Ezdra III, 2).

Și în Noul Testament se amintește de Legea lui Moise ca de o carte binecunoscută tuturor. «Au pe Moise și prooroci, să asculte de ei» (Luca XVI, 29), se spune în parabola despre bogatul nemilostiv și săracul Lazăr. Sfîntul apostol Pavel, propovăduind pe Iisus Hristos celor din Roma, aduce mărturii din Legea lui Moise și din prooroci (Fapte XXVIII, 33). Sfîntul Iacob spune că Legea lui Moise se citește în adunări în fiecare sîmbătă (Fapte XV, 2). În multe alte locuri din Noul Testament se face aluzie la Legea lui Moise (Matei XIX, 7; Luca XX, 37; Ioan V, 45—47 etc.).

c) *Alte mărturii* despre originea mozaică a Pentateuhului le avem din Pentateuhul samarinean și traducerea Septuagintei care arată că Pentateuhul este o carte scrisă de Moise și socotită drept sfîntă. Mărturii prețioase despre Pentateuhul lui Moise ne oferă Iosif Flaviu, care zice: «Cele ce Moise ne-a

lăsat scrise din învățătura și descoperirea dumnezeiască» (*Antiquitas* XXVII, 6). Tot Iosif Flaviu afirmă că Maneto a susținut că: «Evreilor le-a compus legi un preot cu numele de Moise» *(Contra Apionem).* Filon era atît de convins că Moise a scris din descoperire dumnezeiască, încît a afirmat că profetul a scris chiar și adaosul la Deuteronom despre sfîrșitul vieții sale (Deut. XXXIII—XXXIV; Filon, *Vita Moysis* III, 39).

Biserica creștină a recunoscut și a mărturisit totdeauna autenticitatea Pentateuhului.

Timpul compunerii. Timpul în care Moise a compus Pentateuhul nu se știe, însă, după mărturiile interne ale cărții, Pentateuhul este compus în timpul dintre ieșirea din Egipt și ocuparea Canaanului de către evrei.

Iar după mărturiile externe, Pentateuhul a fost compus înainte de ocuparea Canaanului, cînd toate cărțile erau adunate într-un întreg.

Biserica creștină Ortodoxă prăznuiește amintirea lui Moise la 4 septembrie.

b. CUPRINSUL PENTATEUHULUI

1) FACEREA (GENEZA)

Denumirea. Facerea este prima carte cu care începe Pentateuhul și se împarte în două părți: prima parte (cap. I—XI) arată cum Dumnezeu a pregătit întreaga omenire pentru mîntuire. Partea a doua (cap. XII—L) istorisește cum Dumnezeu, în opera de mîntuire a omenirii, alege o familie și o face un popor mare în care aveau să se binecuvînteze toate neamurile. După Pseudo-Atanasie cartea se numește «Geneza, pentru că arată originea tuturor, a cerului și a pămîntului, a oamenilor și a tuturor lucrurilor».

Cuprinsul. *Introducerea* (cap. I, 1—II, 3) istorisește crearea lumii și a omului, scoate în evidență atotputernicia, bunătatea și dragostea lui Dumnezeu, precum și dependența creaturilor

Ziua a VI-a : Starea de fericire a omului în paradis

față de Dumnezeu, Care a adus din nimic totul la viață, adică aduce toate din neființă la ființă.

Prima parte (cap. II, 4—XI, 26) relatează începuturile neamului omenesc, căderea în păcat a primilor oameni Adam și Eva, înmulțirea neamului omenesc, care din cauza păcatelor și a neascultării este nimicit, fiind mîntuită de pieire o singură familie, în care avea să se păstreze revelația divină și făgăduințele promise oamenilor.

În această parte desprindem următoarele :

Istoria cerului și a pămîntului (cap. II, 4—IV, 26), în care se expune : așezarea primilor oameni în paradis (Eden) pentru a-l lucra și a-l păzi ; porunca de a nu mînca din pomul cunoștinței binelui și răului (II, 4—25) ; căderea în păcat și pedeapsa divină de alungare din paradis odată cu prima făgăduință pen-

Jertfa lui Abel și Cain

tru mîntuire (protoevangheliul. Fac. III, 15); darea afară din paradis (III, 1—24); istoria lui Abel (păstor) și Cain (agricultor), fratricidul lui Cain; urmașii lui; nașterea lui Set, al treilea fiu la lui Adam și Eva (IV, 1—26).

Istoria lui Adam (cap. V, 1—VI, 8) : urmașii lui Set, numele patriarhilor omenirii de la Adam pînă la Noe (V, 1—32), înrăutățirea omenirii, hotărîrea lui Dumnezeu de a pierde pe om, cruțînd numai pe Noe, om drept înaintea lui Dumnezeu (VI, 1—8).

Istoria lui Noe (cap. VI, 9—IX, 29) : vestirea potopului, facerea corăbiei, mîntuirea familiei lui Noe și a tot felul de animale (VI, 9—22); potopul de 40 de zile și 40 de nopți în care au pierit toți oamenii și animalele de pe pămînt; încetarea potopului și hotărîrea lui Dumnezeu de a nu mai nimici ome-

Potopul

nirea ; jertfa lui Noe (VIII, 1—22) ; Legămîntul lui Dumnezeu cu Noe și cu urmașii lui, curcubeul ca semn al Legămîntului ; binecuvîntarea lui Noe asupra lui Sem și Iafet și blestemul asupra lui Ham, tatăl lui Canaan (IX, 1—29).

Istoria lui Sem (cap. X—XI, 26) și a urmașilor lui pînă la Terah, tatăl lui Avram. Plecarea lui Terah din Ur (Caldeea) pînă la Haran, împreună cu cei trei fii ai săi ; Avram cu Sara, soția lui, Nahor cu Milca, soția sa, și Haran cu fiul său Lot, nepot al lui Avram.

Partea a doua (XI, 27—L, 26). Aici se istorisește despre alegerea lui Avram în vederea pregătirii omenirii pentru mîntuire, păstrarea credinței într-un singur Dumnezeu spiritual și despre făgăduințele mesianice. Principalele momente istorice din partea a doua sînt :

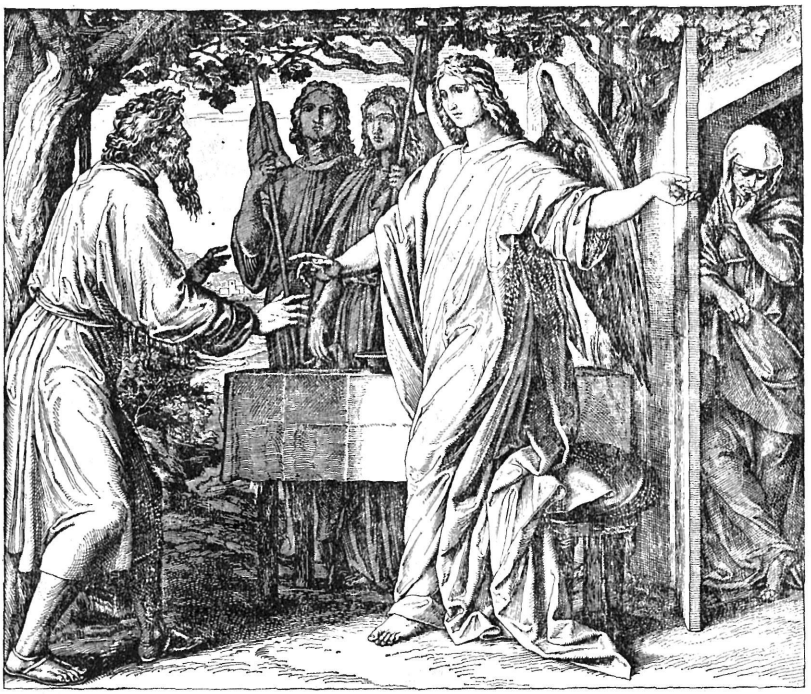

Avraam întîmpină oaspeţii şi primeşte vestea naşterii unui fiu (Mamvri)

Istoria lui Terah şi a lui Avram (cap. XI, 27—XXV, 11). Aici se relatează plecarea lui Terah cu cei trei fii ai săi şi familiile lor din Ur pînă la Haran (cap. XI, 27—32), chemarea lui Avram, făgăduinţa divină şi binecuvîntarea urmaşilor lui, plecarea lui Avram cu Sara şi Lot în Canaan şi aşezarea lor la Sihem şi apoi între Betel şi Hai, emigrarea în Egipt (cap. XII); despărţirea de Lot, care rămîne în regiunile Sodomei şi Gomorei şi aşezarea lui Avram la stejarul Mamvri (cap. XIII); eliberarea lui Lot din mîinile regilor elamito-caldei şi întîlnirea lui Avram cu Melchisedec, preot-rege din Salem (cap. XIV); făgăduinţa divină făcută lui Avram despre urmaşii numeroşi, ca stelele cerului (cap. XV); naşterea lui Ismael din roaba Abgar (cap. XVI); încheierea Legămîntului cu Avram şi făgăduinţa despre înmulţimea neamului său care va stăpîni Ca-

naanul, și stabilirea circumciderii ca semn al Legământului (cap. XVII), arătarea Domnului la stejarul Mamvri, prevestirea nașterii lui Isaac și încercarea lui Avraam de a scăpa Sodoma de la pieire (cap. XVIII); pieirea Sodomei și salvarea lui Lot (cap. XIX); așezarea lui Avraam în Gherara și alianța cu regele Abimelec (cap. XX); nașterea lui Isaac și îndepărtarea lui Ismael, săparea fîntînii la Beerșeba (cap. XXI); încercarea lui Avraam și Isaac adus spre jertfă (cap. XXII); moartea Sarrei la Chiriat-Arba și înmormîntarea ei în peștera Macpela din fața Hebronului (cap. XXIII); căsătoria lui Isaac cu Rebeca, fiica lui Betuel, nepoata lui Nahor și Avraam (cap. XXIV); căsătoria lui Avraam cu Chetura, moartea și îngroparea lui în peștera Macpela (cap. XXV, 1—11).

Istoria lui Ismael și îndepărtarea urmașilor lui de la făgăduințele divine (cap. XXV, 12—18).

Istoria lui Isaac și a urmașilor lui (cap. XXV, 19—XXXV, 29); nașterea lui Iacob și Esau; Esau își vinde dreptul de întîi născut lui Iacob (cap. XXV, 19—34); Isaac în Gherara la Abimelec și legămîntul de pace între ei (cap. XXVI). Isaac, slăbit de bătrînețe și la vedere, binecuvîntează pe Iacob, care s-a dat drept Esau în fața tatălui său; Iacob fuge în Mesopotamia (cap. XXVII); în drum spre Mesopotamia Iacob primește la Betel binecuvîntarea lui Dumnezeu despre stăpînirea Canaanului și înmulțirea urmașilor lui (cap. XXVIII); sosirea lui Iacob la Laban, fiul lui Nahor, fratele lui Avraam și căsătoria cu Lia și Rahila (cap. XXIX); urmașii lui Iacob din Lia și Rahila (cap. XXX); reîntoarcerea lui Iacob în Canaan (cap. XXXI); rugăciunea lui Iacob și împăcarea lui cu Esau (cap. XXXII—XXXIII); uciderea lui Hemor și Sichem pentru necinstirea Dinei, fiica lui Iacob (cap. XXXIV); așezarea lui Iacob la Betel, moartea Rahilei; cei doisprezece fii ai lui Iacob: Ruben, întîiul născut al lui Iacob, apoi Simeon, Levi, Iuda, Isahar și Zebulon, fiii Liei; Iosif și Veniamin, fiii Rahilei, Dan și Neftali născuți din Bilha; Gad și Așer născuți din Zilpa (cap. XXXV), total 12.

Încercarea credinței lui Avraam

Istoria lui Esau și a urmașilor lui, care se mai numește și Edom, așezarea lui pe Muntele Seir (cap. XXXVI, 1—43).

Istoria lui Iacob și a urmașilor lui (cap. XXXVII, 1—L, 26). În partea aceasta se istorisește despre vinderea lui Iosif unor negustori, care-l vînd apoi în Egipt lui Putifar, dregător și comandant al gărzii lui Faraon (cap. XXXVII); despre I u d a și T a m a r a (cap. XXXVIII); Iosif, în Egipt: aruncarea lui în închisoare (cap. XXXIX); în temniță Iosif tîlcuiește visele paharnicului și ale pitarului regelui (cap. XL); apoi tîlcuiește visele lui Faraon despre cele șapte vaci grase și șapte vaci slabe și astfel ajunge guvernator peste Egipt (cap. XLI); în anii de foamete frații lui Iosif vin în Egipt după cereale (cap. XLII); venirea a doua oară în Egipt a fraților lui Iosif cu fratele lor Veniamin (cap. XLIII); spaima fraților lui Iosif, apoi

Israel (Iacov) intră în Egipt

Iosif se face cunoscut fraților săi (cap. XLIV—XLV); strămutarea lui Iacob și a fiilor săi în Egipt și stabilirea lor în Goșen (cap. XLVI—XLVII); Iacob binecuvîntează pe fiii lui Iosif și prezice viitorul fiilor săi; iar despre Iuda spune: «Nu va lipsi sceptru din Iuda, nici toiag de cîrmuitor din coapsele sale, pînă ce va veni Împăciuitorul, Căruia se vor supune popoarele», apoi dorește ca după moartea sa să fie înmormîntat în peștera Macpela (cap. XLVIII—XLIX); moartea lui Iacob și ducerea lui în Canaan la Macpela, moartea lui Iosif și dorința lui ca la plecarea din Egipt, evreii să-i ducă osemintele în pămîntul pe care Dumnezeu l-a făgăduit lui Avraam, lui Isaac și lui Iacob (cap. L).

CONSIDERAȚII GENERALE DESPRE DOCTRINA ȘI VALOAREA CĂRȚII FACEREA (GENEZA)

Privind în general cartea Facerii, vedem că ea cuprinde următoarele învățături :

1) *Despre Dumnezeu* învață că este o ființă unică, personală, spirituală, veșnică, atotputernică, atotștiutoare, atotînțeleaptă, atotsfîntă, atotbună, atotdreaptă și prezentă pretutindeni.

2) *Despre crearea lumii* învață că a fost făcută din nimic prin cuvîntul atotputernic al lui Dumnezeu. Prin lume se înțelege atît lumea văzută, cît și lumea nevăzută sau spirituală. Din lumea spirituală o parte a căzut mai înainte de căderea omului. Din lumea spirituală căzută, iese în evidență un spirit rău, care, luînd chip de șarpe, a înșelat pe om, iar din lumea spirituală rămasă credincioasă Creatorului, ies în evidență spiritele bune în chip de heruvimi.

3) *Despre om,* Facerea învață că este creat de Dumnezeu, după chipul și asemănarea Sa (Fac. I, 26), alcătuit din trup și suflet menit să trăiască în armonie și iubire cu Dumnezeu. Omul ca ființă superioară, stăpîn peste toate făpturile pămîntului, avînd dintru început menirea de a-și afla fericirea în legătură cu Dumnezeu, a călcat voia lui Dumnezeu și a tulburat armonia de dragoste, de credință și de nădejde în El. Prin călcarea poruncii lui Dumnezeu, omul și-a atras pedeapsa divină asupra lui și a urmașilor săi. Și astfel, starea de fericire a omului se transformă în stare de păcat care se transmite întregii omeniri și, de aceea, este numit păcatul strămoșesc. Din pricina acestui păcat s-a schimbat și raportul omului cu Dumnezeu și cu natura. Spre deosebire de celelalte creaturi, atunci cînd Dumnezeu a făcut pe om, a ținut sfat, zicînd : «Să facem pe om, după chipul Nostru și după asemănarea Noastră» (Fac. I, 26) ; «Atunci Dumnezeu a zidit pe om din țărîna pămîntului și a suflat în nările lui suflare de viață...» (Fac. II, 7). Deci zidirea omului nu s-a făcut numai

cu cuvîntul, ci a fost însoțită și de acțiune. Prin aceasta se arată superioritatea omului față de toate celelalte creaturi, mai ales, că este creat după chipul și asemănarea Creatorului.

După trup, omul aparține pămîntului, fiindcă este făcut din țărîna pămîntului, iar după suflet, aparține lui Dumnezeu care l-a insuflat. Prin calitatea lui spirituală, omul se înalță deasupra naturii și poate ajunge în Împărăția lui Dumnezeu.

4) *Despre îngeri.* Crearea îngerilor a avut loc înainte de a fi creată lumea văzută. Îngerii fac parte din lumea nevăzută (Fac. III, 24 ; XVI, 7), ca ființe spirituale, nevăzute, create de Dumnezeu pentru a-I sluji și a veni în ajutorul oamenilor în vederea mîntuirii lor. La început toți îngerii au fost buni, dar prin păcatul mîndriei, unii s-au îndepărtat de la Dumnezeu.

5) *Primele jertfe.* În cartea Facerii (cap. IV, 3—5) sînt menționate primele jertfe aduse de oameni lui Dumnezeu : jertfa lui Cain și Abel. De asemenea se amintește jertfa lui Avraam (Fac. XXII, 13), denumită olocaust sau ardere de tot, deoarece se ardea în întregime pe altar.

6) *Tăierea împrejur.* Potrivit cărții Facerea (cap. XVII, 10—14), Avraam a primit de la Dumnezeu porunca tăierii împrejur sau circumciziunea, ca semn văzut al Legămîntului. Acest semn s-a practicat de evrei în tot timpul și se practică și azi la toți pruncii de parte bărbătească, în ziua a 8-a după naștere. Netăierea împrejur era socotită ca rupere a Legămîntului și cel netăiat împrejur era îndepărtat din popor. Prin acest semn evreii au devenit popor ales, consacrat lui Dumnezeu. Tăierea împrejur a prefigurat botezul creștin după cum spune sfîntul apostol Pavel : «Tot în El ați fost tăiați împrejur, cu tăiere împrejur nefăcută de mînă, prin dezbrăcarea de trupul păcatelor cărnii, întru tăierea împrejur a lui Hristos» (Col. II, 11).

În afară de aceste învățături teoretice, Facerea cuprinde și învățături practice sau morale. Se instituie căsătoria ca le-

gămînt de iubire pe toată viaţa între bărbat şi femeie. De aici decurge şi datoria dragostei către aproapele, iar contrariul ei atrage după sine pedepse dumnezeieşti, aşa cum s-a întîmplat cu Cain (Fac. IV). Se interzice vărsarea de sînge omenesc cu ameninţarea pedepsei divine. Omul este dator să-şi arate credinţa, speranţa şi dragostea în Dumnezeu, Creatorul, prin invocarea numelui lui Dumnezeu, prin rugăciuni şi aduceri de jertfe. Apoi se arată că ziua a şaptea este binecuvîntată şi sfinţită de Dumnezeu, fiind ziua în care El însuşi S-a odihnit de toate lucrurile ce le-a făcut. De aceea şi omul, fiinţă creată după chipul lui Dumnezeu (Fac. I, 27), este dator s-o cinstească prin încetarea lucrului său de toate zilele şi prin aducerea de închinăciuni cuvenite lui Dumnezeu.

Dumnezeu, ca părinte bun, nu părăseşte pe omul căzut şi se arată ca un tată îndurător al omenirii. El nu încetează de a purta grijă de om, căci odată cu pedeapsa dată pentru neascultare, îi făgăduieşte pe Mîntuitorul, Care va şterge păcatul şi urmările lui. Această făgăduinţă a unui Mîntuitor, Dumnezeu o face şi lui Avraam, arătînd că din seminţia lui va ieşi : «Acela prin Care se vor binecuvînta toate neamurile». Aceasta se repetă lui Isaac şi lui Iacob. Iar Iacob, către sfîrşitul vieţii sale, prin binecuvîntarea asupra fiului său, Iuda, profeţeşte venirea Mîntuitorului : «Nu va lipsi sceptru din Iuda, nici toiag de cîrmuitor din coapsele sale, pînă ce va veni Împăciuitorul, Căruia I se vor supune toate popoarele». (Fac. XLIX, 10).

LECTURI ALESE DIN CARTEA FACERII

2) IEŞIREA (EXODUL)

Denumirea. Cartea a doua a Pentateuhului se numeşte Ieşirea sau Exodul, pentru că cuprinde evenimentul istoric al ieşirii poporului evreu din Egipt. După o scurtă introducere, cuprinsul cărţii este împărţit în trei părţi.

Cuprinsul — *Introducerea* (cap. I, 1—7). Aici sînt menționate din nou numele celor douăsprezece seminții ale lui Israel, după numele celor 12 fii ai lui Iacob; se reamintește moartea lui Iosif, se descrie înmulțirea urmașilor lui Iacob, care au devenit un popor numeros în Egipt. Prin această introducere, autorul face legătura dintre cele istorisite în cartea Facerea și evenimentele petrecute în timpul exodului.

Prima parte (cap. I, 8—XIII, 16) relatează despre asuprirea evreilor în Egipt și nașterea lui Moise (cap. I, 8—II, 25). Venind pe tronul Egiptului un alt faraon, care nu a cunoscut pe Iosif, și văzînd înmulțirea evreilor în țara lui, temîndu-se, i-a pus la munci grele, iar copiii de parte bărbătească ai evreilor să fie aruncați în Nil. În acest timp se naște și Moise din semința lui Levi, care este pus într-un coș și lăsat pe apa Nilului și, fiind luat de fiica lui Faraon, i se dă numele de «Moise» — cel scos din apă — (cap. II, 10). Văzînd chinurile la care erau supuși evreii și cum un egiptean bătea pe un evreu, Moise i-a venit în ajutor și a ucis pe egiptean. Atunci de frica lui faraon fuge în Madian, se căsătorește cu Sefora, fiica lui Raguel, preot în Madian. După moartea asupritorului, Dumnezeu Și-a adus aminte de legămîntul pe care-l făcuse cu Avraam, Isaac și Iacob (cap. II, 11—25).

Chemarea lui Moise (cap. III, 1—IV, 31). Pe cînd Moise se găsea la cîmp cu oile socrului său Ietro, într-un rug aprins la Muntele Horeb i s-a arătat îngerul Domnului și i-a încredințat misiunea de a elibera pe evrei din robia Egiptului și a-i conduce în Canaan. Dumnezeu se descoperă lui Moise cu numele de «Cel ce este Iahve» (III, 14). Pentru eliberarea evreilor din Egipt, Moise este înzestrat cu darul de a face minuni, fiind ajutat și de fratele său Aaron (cap. IV).

Moise și Aaron intră la faraon și cer să lase poporul evreu să meargă în pustiu pentru a se închina lui Dumnezeu, dar faraon înăsprește pedeapsa asupra evreilor (cap. V). Moise din nou este trimis la faraon și-i cere să lase poporul să iasă din

Moise este chemat de Dumnezeu pentru a duce pe israeliți în țara făgăduită

țara lui. Autorul descrie în continuare neamul leviților. Moise se scuză că este gîngav și nu poate vorbi; atunci Dumnezeu hotărăște ca Aaron să vorbească în locul lui Moise cu faraon. Pentru a îndupleca pe faraon să elibereze pe evrei, Moise și Aaron săvîrșesc minuni și Dumnezeu trimite mari pedepse asupra Egiptului (cap. VI, 10). Plaga a X-a, eliberarea și serbarea Paștilor sînt relatate în cap. XI, 1—XIII, 16. După moartea întîilor născuți ai egiptenilor și a animalelor lor, Faraon eliberează pe evrei. În amintirea salvării întîilor născuți ai evreilor, s-a serbat la 14 Nisan prima dată Paștile pe pămîntul Egiptului, consumîndu-se mielul pascal cu azimă și ierburi amare; cu sîngele mielului s-au uns ușorii și pragul de sus al ușilor, ca îngerul lui Dumnezeu să cruțe pe primii născuți ai evreilor. Sărbătoarea Paștilor continuă cu cea a Azimilor între 14—21

Moartea primilor născuți și eliberarea israeliților

Nisan. După 430 de ani, evreii au părăsit ținutul Goșen și s-au stabilit la Sucot. Pentru salvarea primilor născuți, Dumnezeu hotărăște ca toți primii născuți ai evreilor de la om pînă la animal să fie închinați lui Dumnezeu ; cei dintre oameni să fie răscumpărați, iar cei dintre animale să fie aduși jertfă.

Partea a doua (cap. XIII, 17—XVIII, 27) cuprinde următoarele :

Trecerea minunată prin Marea Roșie și Cîntarea lui Moise. În călătorie sînt călăuziți ziua de un nor și noaptea de un stîlp de foc. Moise desparte cu toiagul în chip minunat apele mării, evreii trec ca pe uscat, iar egiptenii care-i urmăreau sînt înghițiți de apele mării. După trecerea prin Marea Roșie, Moise și poporul înalță un imn de slavă lui Dumnezeu.

Trecerea prin Marea Roşie

Mariam, sora lui Moise, şi Aaron împreună cu celelalte femei au slăvit pe Dumnezeu cu cîntece şi dansuri (cap. XIII, 17—XV, 21).

Călătoria prin pustiu. De la Marea Roşie evreii poposesc în pustiul Şur, ajung la Mara, unde Moise îndulceşte apa. De la Mara evreii ajung la Elim, unde găsesc douăsprezece izvoare de apă şi şaptezeci de arbori, apoi continuă călătoria şi ajung în pustiul Sin, unde Dumnezeu trimite poporului mană şi prepelițe. Evreii s-au hrănit cu mană timp de 40 de ani pînă cînd au intrat în Canaan. Aaron a strîns un omer de mană într-un vas care a fost aşezat în chivotul Legii. De la Sin evreii se opresc la Rafidim, unde Moise loveşte cu toiagul în stînca Horeb şi a ieşit apă pentru popor şi animale. Tot aici evreii

Fiii lui Israel hrăniți miraculos în pustie

biruiesc pe amaleciți cu ajutorul lui Dumnezeu, stînd Moise cu brațele ridicate pentru rugăciune (cap. XV, 22—XVII, 16).

Alegerea judecătorilor. După sfatul lui Ietro, socrul său, Moise rînduiește căpetenii peste mii, sute, cincizeci și zeci, care aveau dreptul de a judeca și face dreptate poporului (cap. XVIII, 1—27).

Partea a treia (cap. XIX, 1—XL, 36) cuprinde următoarele:

Pregătirea poporului pentru a primi Legea, cerîndu-i-se să fie curat trupește și sufletește. Ajungînd la Muntele Sinai, poporul pregătit rămîne la poalele muntelui, iar Moise se urcă pe munte și primește «Tablele Legii» (Ieș. XX). Promulgarea Legii este însoțită de : tunete, fulgere, sunete de trîmbiță, învăluirea muntelui în foc și fum. Evreii, înfricoșați de aceste fenomene, cer ca Dumnezeu să dea legile Sale prin Moise (cap. XIX, 1—XX, 21).

Moise aduce poporului Israel tablele Legii

Darea unor legi și întărirea Legământului cu Dumnezeu. Moise primește porunci de la Dumnezeu pentru interzicerea idolilor ; să facă jertfelnic de pământ pentru arderile de tot (olocauste) și nu din piatră cioplită. Sclavii să fie liberați cu familiile lor după 6 ani, iar cel care vrea să rămînă la stăpînul său să primească semnul sclaviei pe viață ; cei ce vor ucide om să fie uciși. S-au instituit pedepse pentru imoralități, pentru ucideri, pentru furt și pentru alte păcate. Urmează legi pentru respectarea sabatului, anului sabatic, prăznuirea celor trei sărbători anuale. Moise aduce jertfă Legământului, sfințește poporul stropindu-l cu sîngele de la animalele jertfite lui Dumnezeu, apoi citește cartea Legământului înaintea poporului (cap. XX, 22—XXIV, 8).

Moise timp de 40 de zile și 40 de nopți, stînd în fața lui Dumnezeu pe Muntele Sinai, primește porunci pentru întoc-

mirea Cortului Sfînt, a obiectelor de cult, a veșmintelor preoțești, pentru sfințirea preoților. Ca meșteri iscusiți pentru Cortul Sfînt, pentru obiectele de cult și veșmintele preoțești au fost rînduiți Betaleel din Iuda și Oholiab din Dan. Se repetă porunca pentru respectarea zilei de odihnă, apoi Moise primește cele două table ale Legii, scrise cu degetul lui Dumnezeu (cap. XXIV, 9—XXXI, 18).

Vițelul de aur. Șederea îndelungată a lui Moise pe Muntele Sinai a făcut ca poporul să-și construiască un vițel de aur căruia să i se închine. Moise, coborînd de pe munte și văzînd rătăcirea poporului, sparge tablele Legii, distruge vițelul de aur și poruncește leviților să ucidă pe idolatri. Retras în cortul adunării — fiindcă poporul se aduna aici — Moise se roagă lui Dumnezeu pentru iertarea poporului rămas în viață. Moise se suie pe Muntele Sinai, primește alte table ale Legii și reînnoiește Legămîntul cu Dumnezeu (cap. XXXII, 1—XXXIV, 35).

Construirea cortului și obiectele de cult. Sub conducerea celor doi meșteri, poporul israelit a ajutat la construirea Cortului Sfînt și a obiectelor de cult : chivotul Legii cu tronul lui Iahve și cei doi heruvimi, masa pîinilor punerii înainte, candelabrul cu șapte brațe, altarul tămîierii, jertfelnicul arderii de tot, baia de aramă și toate lucrurile necesare. Apoi veșmintele făcute din mătase violetă, stacojie și vișinie. Pentru arhiereu : efodul, brîul, hoșenul, meilul și mitra cu inscripția «Sfințit Domnului». Pentru preoți : cămăși de in, turbane de in, pantaloni scurți de in și brîie. După terminarea Cortului Sfînt și a obiectelor de cult, a urmat sfințirea cînd un nor a acoperit cortul și s-a umplut de mărirea lui Dumnezeu.

DOCTRINA ȘI VALOAREA CĂRȚII IEȘIREA

Cartea Ieșirea conține în primul rînd legile și rînduielile care stau la baza vieții religioase a poporului evreu : instituirea sărbătorii Paștilor, încheierea Legămîntului și promulgarea Decalogului, construirea Cortului Sfînt și a veșmintelor preoțești.

1. Odată cu eliberarea evreilor din robia egipteană, prin porunca lui Dumnezeu, Moise a instituit sărbătoarea Paştilor (Ieş. XII—XIII). Paştile a fost instituit în amintirea salvării primilor născuţi ai evreilor de către îngerul trimis de Dumnezeu să nimicească pe toţi cei născuţi ai egiptenilor. De la trecerea acestui înger peste ţara Egiptului, sărbătoarea a primit denumirea de «Pesah» (trecere), şi a devenit cea mai mare sărbătoare a evreilor, marcînd clipa din care ei au devenit un popor liber, popor ales de Dumnezeu. Paştile s-a prăznuit la 14 Nisan (aprilie, prima lună a anului) prin jertfirea mielului pascal şi consumarea lui cu azimă şi ierburi amare. Jertfa mielului pascal a preînchipuit jertfa Mîntuitorului (Ioan I, 29).

2. Cînd evreii ajung la Muntele Sinai, prin mijlocirea lui Moise, Dumnezeu încheie Legămîntul cu poporul Său, prin promulgarea celor zece porunci (Decalogul), scrise pe cele două table de piatră pe care le-a dat lui Moise.

Decalogul, care alcătuieşte Legea fundamentală pentru organizarea poporului evreu sub raport religios, moral şi social, conţine îndatoririle omului faţă de Dumnezeu şi faţă de semenii săi.

3. Pentru ca poporul evreu să aibă un locaş, unde să se închine lui Dumnezeu, Moise a instituit, din poruncă divină, Cortul Sfînt (Ieş. XXV—XL). Cortul Sfînt a fost construit după planul lui Dumnezeu, descoperit lui Moise şi era alcătuit din trei părţi: Curtea, Sfînta şi Sfînta Sfintelor. În curtea Cortului Sfînt se afla altarul pentru jertfe, făcut din lemn de salcîm, îmbrăcat în aramă şi lavoarul preoţilor. În Sfînta se aflau: altarul tămîierii, făcut din lemn de salcîm şi îmbrăcat cu aur, pe care se aduceau numai jertfe de tămîie; masa pîinilor punerii înainte, pe care în fiecare sabat (sîmbătă) se puneau 12 pîini nedospite, drept dar al celor douăsprezece seminţii către Dumnezeu; candelabrul de aur cu şapte braţe în care ardeau şapte candele [3]. În Sfînta Sfintelor, despărţită de Sfînta

3. Cele şapte candele preînchipuiau cele şapte daruri ale Sfîntului Duh, revărsate în sacramentele Legii Noi.

printr-o perdea, se afla chivotul Legii, făcut din lemn de salcîm, îmbrăcat cu aur și acoperit cu o placă de aur denumită tronul lui Dumnezeu, avînd la cele două capete doi heruvimi, făcuți din aur și așezați față către față, umbrind slava lui Dumnezeu, prezent în locașul sfînt. În chivot se păstrau : tablele Legii (Decalogul), un vas de aur plin cu mană și toiagul lui Aaron. Lîngă chivot se păstrau cele cinci cărți scrise de Moise.

4. Odată cu construirea Cortului Sfînt, Moise a primit de la Dumnezeu porunca de a confecționa și veșmintele slujitorilor de la locașul de cult (Ieș. XXVIII). Pentru arhiereu sau marele preot, sînt prevăzute următoarele veșminte speciale : meilul de culoare albastră, țesut dintr-o bucată fără mîneci, împodobit cu clopoței de aur și ornamente brodate ; efodul confecționat din două bucăți care se prindeau pe umeri cu agrafe de aur, în care se găseau două pietre de onix, pe care erau gravate numele celor douăsprezece seminții ale poporului ; pectoralul (hoșen) un fel de săculeț care se păstra la piept, avînd în exterior 12 pietre cu numele celor douăsprezece seminții, iar în interior cei doi sorți sfinți (urim-revelația, tumim-adevărul), prin care arhiereul consulta voia lui Dumnezeu în cazuri speciale; mitra care avea o panglică albastră în față cu o placă de aur; pe care erau scrise cuvintele:«Sfințit Domnului».

Pentru preoți sînt prevăzute următoarele veșminte : tunica, o cămașă albă de in cu mîneci, pantaloni scurți pînă la genunchi, brîul și turbanul. În serviciul de la Cortul Sfînt preoții umblau desculți. Pe lîngă legile care prevăd organizarea vieții religioase și cultice a poporului, în cartea Ieșirea, se întîlnesc și legi sociale prin care se dezvoltă sentimentul de frățietate și iubire între oameni.

Dumnezeu este protectorul special al poporului evreu, dar nu sînt excluse de la binefacerile și bunătatea Lui nici popoarele străine. Astfel, întreaga omenire este socotită o singură familie sub oblăduirea Aceluiași Părinte. «Pe străin să nu-l strîmtorezi, nici să-l apeși, căci și voi ați fost străini pe pămîntul Egiptului» (Ieș. XXII, 21). Profundul umanism al Legii, dra-

gostea pentru om, apare ca o poruncă a lui Dumnezeu și se vede din felurite legi pentru robi, împrumuturi de orice natură și altele. Grija față de orfani, de văduve și săraci, este obligația sfîntă dată de Dumnezeu (Ieș. XXII, 22—23). Săracul este numit «poporul lui Dumnezeu». «De vei împrumuta bani fratelui sărac din poporul Meu, să nu-l strîmtorezi și să nu-i pui camătă» (Ieș. XXII, 25).

Ca să adîncească mai mult sentimentul de blîndețe și bunătate a omului, Legea lui Moise merge și mai departe și impune acest sentiment și față de animale: «În șase zile să-ți faci treburile tale, iar în ziua a șaptea să te odihnești, ca să se odihnească și boul tău și asinul tău, și să se liniștească fiul roabei tale și străinul» (Ieș. XXIII, 12). Legile ocrotesc viața robilor. Stăpînul evreu nu poate dispune de viața robului. El este obligat în aplicarea legilor față de robul său, să arate dreptate și iubire: «Iar de va lovi cineva pe robul său sau pe slujnica sa cu toiagul, și ei vor muri sub mîna lui, aceia trebuie să fie răzbunați» (Ieș. XXI, 20). Legea apără bunurile individuale ale omului și pedepsește orice împrejurare de furt: «Pricina amîndorura trebuie să fie adusă înaintea judecătorilor și cel ce va fi osîndit de judecători să plătească aproapelui său îndoit» (Ieș. XXII, 9). Pe lîngă aceasta, întîlnim legi care apără și bunurile morale ale oamenilor, onoarea și bunul nume: «Să nu mărturisești strîmb împotriva aproapelui tău» (Ieș. XX, 16); «Să nu iei aminte la zvon deșert; să nu te unești cu cel nedrept ca să nu fii martor mincinos» (Ieș. XXIII, 1). De aceste dispoziții legale cu aspect umanitar au beneficiat atît evreii, cît și străinii, atît cei slobozi, cît și robii.

LECTURI ALESE DIN CARTEA IEȘIREA

3) LEVITICUL

Denumirea. Cartea a treia a Pentateuhului este numită Leviticul sau legea jertfelor, fiindcă ea cuprinde dispozițiile

referitoare la rînduiala serviciului levitic, serviciului preoției, la ținerea sărbătorilor și la jertfele Legii Vechi. Această carte este în strînsă legătură cu cartea Ieșirea, fiindcă după ce s-a istorisit construirea Cortului Sfînt, ca locaș de închinare, trebuia să se trateze și despre serviciile divine prin care fiii lui Israel adorau pe Dumnezeu.

Cuprinsul. Cartea se împarte în două părți mari dintre care una se referă la jertfe și la preoți, iar alta are în vedere curățirile levitice.

Prima parte (cap. I—X) tratează despre normele referitoare la materialul și ritualul diferitelor jertfe rînduite de Dumnezeu prin Moise, pentru sfințirea poporului. În această parte sînt relatate următoarele :

Jertfa arderilor de tot (olocaust). Prin olocaust se exprimă adorarea lui Dumnezeu și apoi iertarea păcatelor. Legea prevede materialul și ritualul jertfei arderii de tot cu privire la animalele mari și mici sau la păsări. Caracteristica acestor jertfe este arderea în întregime a materialului pe altar, iar cu sîngele se stropește numai altarul de jertfă (cap. I).

Ritualul jertfelor nesîngeroase (făină de grîu, untdelemn, tămîie, aluat copt nedospit), aduse ca mireasmă plăcută Domnului (cap. II). Mai tîrziu aceste jertfe aduse din produsele pămîntului, la care se adaugă și vinul, sînt rînduite pe lîngă unele jertfe sîngeroase (Num. XV, 1—16).

Ritualul jertfelor de pace. Acestea se aduceau din vite mari sau mici. Cel care aducea victima la altar trebuia să-și pună mîinile pe capul ei, din ea pe altar se ardeau grăsimea de pe măruntaie și rinichii, iar cu sîngele ei se stropea altarul de jertfă (cap. III).

Materialul și ritualul jertfelor pentru păcat.

Pentru păcatele săvîrșite din neștiință, împotriva poruncilor lui Dumnezeu, arhiereul aducea jertfă un vițel ; dacă păcătuia toată obștea lui Israel, se aducea un vițel, și bătrînii

obștii puneau mîna pe capul victimei care se junghia înaintea Domnului, iar cu sîngele ei se stropea spre perdeaua Sfintei Sfintelor. Urmează apoi ritualul și materialul unor jertfe pentru diferite păcate : călcarea jurămîntului, atingerea de lucruri necurate pentru care se aducea ca jertfă o capră sau o oaie, iar dacă era sărac, două turturele sau doi pui de porumbel sau numai a zecea parte de efă de făină din grîu fără untdelemn și tămîie (cap. IV, 1—V, 13).

Materialul și ritualul jertfelor pentru culpă sau vină.

În cazul unui păcat săvîrșit împotriva celor închinate lui Dumnezeu, se aduce jertfă pentru vină un berbec fără meteahnă, prețuit la doi sicli de argint, la care se adaugă a cincea parte din valoare. Cînd cineva a violat dreptul sau proprietatea aproapelui prin tăgăduirea lucrului, prin furt sau răpire, era obligat la restituirea lucrului plus a cincea parte din valoare, iar ca j e r t f ă pentru vină se aducea un berbec (cap. V, 14—VI, 7).

Rînduiala după care preoții vor aduce jertfele pe altar.

La olocauste, arderea victimei trebuia să se facă în tot cursul zilei și al nopții, ca focul de pe jertfelnic să nu se stingă. La jertfele nesîngeroase aduse de o persoană din popor, preotul lua din prinos un pumn de făină de grîu și o ardea pe altar, restul era consumat de preoți la altar. Prinosul adus de preoți în ziua ungerii lor (a zecea parte dintr-o efă din făină de grîu) se ardea pe altar necontenit, jumătate dimineața și jumătate seara. Urmează relatarea despre rînduiala jertfelor pentru păcat, pentru culpă sau vină și pentru pace. Toate aceste rînduieli pentru jertfe au fost date de Dumnezeu lui Moise pe Muntele Sinai (cap. VI, 8—VII, 38).

Sfințirea preoților.

Din porunca lui Dumnezeu, Moise sfințește pe Aaron și pe fiii săi, în fața întregului popor, la cortul adunării. După ce Aaron și fiii săi și-au spălat trupurile cu apă, Moise a sfințit

pe Aaron îmbrăcîndu-l cu : hitonul, meilul, efodul, brîul, hoșenul (cu urim și tumim) și mitra. Apoi a luat mirul și a sfințit Cortul Sfînt și obiectele lui și a uns cu mir pe Aaron, sfințindu-l. După aceea a îmbrăcat și pe fiii lui Aaron cu hitoane, brîie și turbane ; iar ca jertfe a adus : un viței pentru păcat, un berbec ca olocaust și alt berbec ca jertfă de sfințire. După terminarea ceremonialului de sfințire, Aaron și fiii săi au rămas timp de șapte zile la cortul adunării, împlinind toate rînduielile cîte le poruncise Domnul prin Moise (cap. VIII, 1—36).

Intrarea în serviciu a preoților.

În ziua a opta de la sfințire, preoții au adus diferite jertfe sîngeroase și nesîngeroase în numele lor și în numele poporului lui Israel. Apoi Moise și Aaron au binecuvîntat poporul, cînd s-a arătat slava Domnului, iar foc din ceruri a mistuit jertfele de pe altar (cap. IX, 1—24).

Alte rînduieli pentru preoți.

Prin moartea lui Nadab și Abiud, fiii lui Aaron, se arată că numai cei sfințiți pot sluji la altar. Preoților li se dau porunci să nu-și descopere capetele și veșmintele să nu le sfîșie în semn de doliu. Se interzice să consume băuturi alcoolice, ca să poată deosebi cele sfinte de cele nesfinte. Se repetă unele reguli pentru consumul jertfelor de către preoți și familiile lor (cap. X, 1—20).

Partea a doua (cap. XI—XXVII) tratează peste tot despre legile de curăție și necurăție din Israel. Întîlnim aici reguli referitoare la animale curate și necurate, la starea de curăție a omului și unele curățiri levitice.

Legi privitoare la animale.

Dintre animalele terestre sînt curate și pot fi consumate cele ce au copita despicată și rumegă, în afară de cămilă, iepure și porc, care sînt necurate. Dintre ființele acvatice sînt necurate cele ce n-au aripi și solzi. Dintre păsări sînt necurate : vulturul, corbul, șoimul, cioara, struțul, cucuveaua, rîndunica, uliul, bufnița, pupăza etc... Dintre insectele înaripate

sînt curate unele lăcuste. Cel ce se atinge de cadavrele celor necurate este necurat pînă seara, cînd își va spăla hainele. Dintre animalele mici sînt necurate : cîrtița, șoarecele, șopîrla, ariciul, crocodilul, salamandra, cameleonul și melcul. Toate lucrurile ce vin în contact cu cele necurate ca : haine, vase, mîncare etc., se socotesc necurate ; curate rămîn izvoarele și fîntînile. Acestea sînt reguli pentru a se păstra curăția în Israel după principiul : «sfințiți-vă și veți fi s f i n ț i» (cap. XI, 1—47).

Curățirea femeilor după naștere.

Femeia după nașterea unui băiat este necurată șapte zile, în ziua a opta circumcide fiul, și după 40 de zile poate veni la locașul sfînt. După nașterea unei fete, este necurată patrusprezece zile, iar la locașul sfînt poate veni după 80 de zile. Pentru curățire va aduce un miel ca ardere de tot și un pui de porumbel sau o turturea pentru păcat ; femeile sărace pot aduce doi pui de porumbel sau două turturele ca ardere de tot pentru păcat (cap. XII, 1—8).

Lepra și curățirea leproșilor.

Lepra este o boală ce apare pe corpul omului sub diferite forme : umflături, răni, bășici, pete albe pe piele, căderea părului. Cel ce se îmbolnăvește de lepră trebuie să se arate preotului, care-l va examina și-l va declara necurat. Leprosul era îndepărtat din cetate și trebuia să umble cu hainele sfîșiate, cu capul gol, strigînd : necurat ! necurat ! Pe haine lepra apare sub formă de pete și, dacă preotul va constata boala, haina va fi arsă. Cei vindecați de lepră se arătau preoților și aduceau jertfe de curățire și îndeplineau toate regulile cerute de lege pentru a putea fi admiși în obștea lui Israel. Dacă la case se ivea lepra, se vor scoate pietrele infectate și se vor arunca ; dacă și după aceea lepra se va întinde casa se va dărîma. Dacă petele leprei dispar de la casă, se va proceda după regulile curăției la lepros, iar cel ce a locuit în acea casă se va curăți pînă seara (cap. XIII, 1—XIV, 57).

Rînduieli pentru curățirea bărbaților și a femeilor sînt reguli de curățire privitoare la unele situații prin care trece trupul omenesc (cap. XV, 1—33).

Rînduiala jertfelor din Ziua împăcării.

După moartea celor doi fii ai lui Aaron, s-a rînduit ca arhiereul să intre numai o dată pe an în Sfînta Sfintelor, cînd se va curăți casa lui și poporul de păcate, aducînd un vițel jertfă pentru păcat și un berbec ardere de tot (cap. XVI, 1—34).

Se stabilește locul pentru jertfe și se interzice de a se mînca sînge atît pentru evrei, cît și pentru străini, pentru că sîngele se consideră că este și viață și un mijloc de curățire. Se interzice a se mînca animale ucise de fiare sau cadavre de animale (cap. XVII, 1—16).

Se stabilesc reguli cu privire la căsătorie între anumite grade de rudenie și se interzic însoțirile nelegiuite după datinile Egiptului și Canaanului. Se interzice jertfirea copiilor pentru zeul Moloh. Toate acestea sînt urîciuni înaintea lui Dumnezeu (cap. XVIII, 1—30).

Se explică regulile de conviețuire morală și socială și regulile pentru aducerea jertfelor, cinstirea părinților, a bătrînilor, interzicerea idolatriei, jertfe de pace, lăsarea unor roade săracilor pe cîmp, purtarea cinstită cu aproapele și robii, respectarea sărbătorilor, neasuprirea străinilor, dreptate la judecată și neînșelare la cîntar (cap. XIX, 1—37).

Pedepse cu moartea referitoare la unele păcate grele: jertfele aduse lui Moloh, spiritismul și vrăjitoria, grăirea de rău a părinților; în genere, practicile obiceiurilor popoarelor idolatre. Se cere observarea legilor de curăție și a tuturor poruncilor divine (cap. XX, 1—27).

Reguli cu privire la preoție.

Preotul să fie curat cînd intră în slujbă la cult, să nu fie desfrînat, să se căsătorească numai cu o fecioară din Israel. De la preoție sînt excluși cei cu metehne corporale. Cei din neamul lui Aaron cu metehne nu pot sluji ca preoți, dar pot consuma din jertfe (cap. XXI, 1—24).

Condițiile cerute pentru jertfe.

Preotul trebuie să fie curat pentru a se putea atinge de jertfe. Cele sfințite prin jertfă nu pot fi consumate de străini. Animalele pentru jertfă trebuie să fie fără defecte corporale, de sex masculin și nu mai tinere de opt zile și să nu se jertfească în aceeași zi mama și puiul. În general se cere respectarea Legii, potrivit poruncii lui Dumnezeu (cap. XXII, 1—33).

Legi pentru sărbătorile din cursul anului.

1) Sabatul sau ziua de odihnă, cînd tot lucrul este oprit.

2) Paștile (14 Nisan) și Azimile (15—21 Nisan), cu odihnă în ziua întîi și a șaptea. A doua zi de Paști se aduce un snop de orz ca primiție a secerișului, un miel ardere de tot și jertfă nesîngeroasă.

3) Cincizecimea, după șapte săptămîni de la Paști (6 Sivan), cînd se aduc ca dar Domnului două pîini dospite, șapte miei, un junc, doi berbeci ardere de tot cu jertfă nesîngeroasă, un țap pentru păcat și doi miei jertfă de pace. Se respectă ziua de odihnă și la seceriș se lasă spice pe ogor pentru săraci și străini.

4) Anul Nou (1 Tișri) este sărbătoarea trîmbițelor, zi de odihnă și se aduc arderi de tot.

5) Ziua împăcării (10 Tișri), ziua curățirii cu post din seara zilei de 9 pînă în seara zilei de 10. Nerespectarea regulilor se pedepsește cu moarte.

6) Sărbătoarea Corturilor (15—21 Tișri) instituită în amintirea călătoriei prin pustiu se sărbătorește cu locuirea în corturi timp de șapte zile. Ziua primă este o zi de odihnă, ziua a opta este încheierea sărbătorii și zi de odihnă. Timp de șapte zile se aduc jertfe Domnului. Prima zi se sărbătoarea cu ramuri de copaci și finic, ca bucurie înaintea Domnului (cap. XXIII, 1—44).

Reguli referitoare la candelabru și pîinile punerii înainte.

În candele va arde untdelemnul de măsline de seara pînă dimineața. Pe masa din Sfînta se vor pune douăsprezece pîini, în două șiruri de cîte șase, și se vor schimba în fiecare Sabat.

Cele vechi se consumau de preoți la locașul sfînt (cap. XXIV, 1—9).

Apoi se adaugă legea uciderii hulitorului numelui lui Dumnezeu și legea t a l i o n u l u i : vătămare pentru vătămare (cap. XXIV, 10—23).

Legea anului sabatic și a anului jubiliar.

Anul sabatic este anul de odihnă al pămîntului, nu se face nici un fel de muncă agricolă ; ce produce pămîntul folosesc : sclavul, năimitul, străinul și animalele. După șapte ani sabatici, urmează anul jubiliar anunțat cu trîmbițe la 10 Tișri. Acesta era anul eliberării, cînd fiecare se întorcea la proprietatea sa. Pămîntul nu se lucra și, în anul al cincizecilea, revenea vechiului proprietar, la fel și casele. În anul jubiliar se eliberau sclavii evrei și proprietățile lor. Se cere respectarea zilelor de odihnă și se interzice idolatria (cap. XXV, 1—55 și XXVI, 1—2).

Binecuvîntarea și blestemul.

Cei care împlinesc poruncile lui Dumnezeu primesc binecuvîntare și binefaceri materiale și spirituale. Celor care nu respectă și nu împlinesc Legea, Dumnezeu le trimite diferite pedepse și nenorociri, iar cei ce se pocăiesc de păcatele lor vor fi mîntuiți (cap. XXVI, 3—46).

Făgăduințe și zeciuieli.

Aceasta este ultima parte a cărții și cuprinde reguli referitoare la cele închinate prin făgăduință lui Dumnezeu, dintre oameni, animale, case, țarini și zeciuieli. Toate acestea pot fi răscumpărate de cel ce le-a făgăduit după evaluările făcute de către preoți (cap. XXVII, 1—34).

DOCTRINA ȘI VALOAREA

Cartea Leviticul, fiind în strînsă legătură cu Ieșirea, tratează în continuare normele care prevăd viața religioasă și cultică, precum și legile social-umane, rînduite de Dumnezeu poporului evreu.

În ce privește viața religioasă a poporului evreu, vom întîlni în Levitic norme despre jertfe și sărbători, prin care acest

popor își exprimă sentimentul său de adorare, ascultare și supunere față de Dumnezeu.

a. **Despre jertfe.** Jertfele au un caracter *latreutic* pentru adorarea și preamărirea lui Dumnezeu; *euharistic* pentru mulțumire lui Dumnezeu; *cerere* pentru obținerea de daruri de la Dumnezeu; și *expiator*, adică de împăcare cu Dumnezeu. Cu privire la material, jertfele sînt: sîngeroase și nesîngeroase.

1) *Jertfele sîngeroase* sînt: 1. olocaustele sau arderile de tot, 2. jertfele de expiere și 3. jertfele de pace. Jertfele sîngeroase se aduceau dintre animalele domestice curate și fără defecte corporale, ca simbol al integrității spirituale. Aceasta a prefigurat tipul jertfei curate și perfecte, adusă pe cruce de Domnul nostru Iisus Hristos pentru mîntuirea neamului omenesc.

2) *Jertfele nesîngeroase.* Potrivit Legii, acestea se aduceau din produsele agricole: prinos din spicele coapte, boabe prăjite sau urluite, făină de grîu din cea mai fină, pîini sau turte nedospite unse cu untdelemn. La fiecare jertfă nesîngeroasă se adăuga sare și tămîie, exceptîndu-se jertfa pentru păcat și gelozie. Pîinea dospită se aducea ca jertfă numai la sărbătoarea Cincizecimii (Lev. I—X).

b. **Despre sărbători.** Sărbătorile la evrei sînt: sărbătorile sabatice și sărbătorile anuale.

1) Sărbătorile sabatice sînt:

a) *Sabatul* sau sîmbăta care ține de vineri seara și pînă sîmbăta seara. Această zi s-a instituit pentru odihnă și încetarea oricărui lucru. Decalogul o menționează ca zi de sfințenie: «Adu-ți aminte de ziua Sîmbetei ca să o sfințești pe ea» (Ieș. XX, 8). În Sfînta Scriptură, denumirea de sabat a fost folosită și pentru ziua a șaptea a fiecărei săptămîni, pentru săptămîna întreagă, pentru sărbătorile poruncite de Dumnezeu și pentru fiecare al șaptelea an (Ieș. XX, 10; Lev. XVI, 31; XXIII,

11—15, 25, 32 ; XXV, 8). Sîmbăta se dublau jertfele de toate zilele și se schimbau pîinile punerii înainte.

b) *Lunile noi.* Serbarea lunilor noi consta din jertfa sîngeroasă și nesîngeroasă (Num. XXVIII, 11—15). La aducerea jertfelor, preoții sunau din trîmbițe de argint. Începutul lunii a șaptea (Tișri) prin care se începea anul, se anunța cu sunete puternice de trîmbiță. Aceasta era în același timp începutul anului economic și civil. Ea se sărbătorea și în amintirea creării lumii în șapte zile.

c) *Anul sabatic.* Acesta forma perioada de șapte ani și începea cu ziua întîi a lunii a șaptea, după strîngerea recoltelor pămîntului. Era un an de odihnă în cinstea Domnului. În acest an totul rămînea necultivat și ceea ce producea pămîntul era în folosul săracilor, străinilor și animalelor. Anul sabatic era anul iertării, căci Legea recomanda indulgență și amînarea datoriilor celor săraci.

d) *Anul-jubileu.* După șapte ani sabatici, urma anul jubiliar, adică anul al cincizecilea (Lev. XXV, 8—11). În anul acesta fiecare evreu își recăpăta proprietatea și libertatea, dacă le-ar fi pierdut în anii trecuți. Anul acesta se mai numea și anul libertății, fiindcă sclavii cu soțiile și copiii lor deveneau liberi. Sărbătoarea se anunța cu sunete de trîmbiță în toată țara (Lev. XXV).

2) Sărbătorile anuale.

a) Prima sărbătoare anuală este *Paștile* instituită în amintirea eliberării evreilor din robia Egiptului (Ieș. XII—XIII). După sărbătoarea Paștilor urma sărbătoarea *Azimelor* (15—21 Nisan).

b) *Cincizecimea.* După patruzeci și nouă de zile de la sărbătoarea Paștilor și aducerea snopului de orz la altar, urmează sărbătoarea Cincizecimii, numită și a primițiilor (a primelor roade). Sărbătoarea dura o singură zi, cu încetarea lucrului și aducerea de jertfe sîngeroase și nesîngeroase la Cortul Sfînt. Această sărbătoare s-a instituit în amintirea Legii

date pe Muntele Sinai în a cincizecea zi de la ieşirea evreilor din Egipt. Ea prefigurează revărsarea Duhului Sfînt asupra sfinţilor apostoli, după a cincizecea zi de la Învierea Domnului.

c) *Ziua împăcării sau ispăşirii.* Aceasta se serba cu cinci zile înainte de sărbătoarea Colibelor. Era ziua de pocăinţă şi ispăşirea păcatelor. Se serba (la 10 Tişri — octombrie) cu post riguros. Arhiereul îndeplinea tot serviciul divin, aducea jertfe pentru sine, pentru preoţi şi popor. Pentru popor se jertfeau doi ţapi pentru păcat şi un berbec ardere de tot. Un ţap se jertfea pentru Dumnezeu, iar altul era dus în pustiu sau în locuri mlăştinoase, fiind sortit lui Azazel, căpetenia spiritelor rele.

d) *Sărbătoarea Colibelor.* Aceasta este ultima sărbătoare a anului şi durează şapte zile (15—21 Tişri — octombrie). Ea a fost instituită în amintirea şederii evreilor în corturi pe timpul călătoriei în pustiu şi ca mulţumire lui Dumnezeu pentru roadele pămîntului. Se serba cu bucurie, cu stîlpări în mînă şi se aduceau cele mai multe jertfe (Lev. XXIII, 34—44).

Pe lîngă normele religioase întîlnim în Levitic şi norme cu privire la viaţa socială a poporului evreu, norme cu un caracter profund umanitar. Potrivit acestor norme, omenirea fiind socotită ca o familie a Aceluiaşi Părinte, se cere ca orice om, indiferent din ce neam se trage, să fie tratat cu bunătate, blîndeţe şi dragoste: «Străinul, care s-a aşezat la voi, să fie pentru voi ca şi băştinaşul vostru; să-l iubiţi ca pe voi înşivă, că şi voi aţi fost străini în pămîntul Egiptului» (Lev. XIX, 34).

În această carte întîlnim cea dintîi codificare a dreptului la odihnă, în anul sabatic şi în anul jubiliar. Robii, năimiţii şi străinii erau scutiţi de munci grele. Odihna era acordată chiar şi pămîntului, vitelor şi fiarelor sălbatice: «Iar anul al şaptelea să fie an de odihnă a pămîntului... Ogorul tău să nu-l semeni şi via ta să n-o tai în anul acela. Ceea ce va creşte de la sine pe ogorul tău să nu seceri şi strugurii de pe viţele tale netăiate să nu-i culegi, ca să fie acesta an de odihnă pentru pămînt. Şi aceste roade vor fi în timpul odihnei pămîntului

hrană pentru tine, pentru robul tău și pentru roaba ta, pentru năimitul tău și pentru străinul tău, care s-a așezat la tine» (Lev. XXV, 4—7).

Legea s-a îngrijit îndeaproape și de viața familială ca să fie netulburată și fericită. S-au introdus restricții împotriva poligamiei. Astfel, se oprește ca un bărbat să țină în căsătorie două surori (Lev. XVIII, 18). De asemenea, Legea subliniază și cere fidelitatea conjugală, ea fiind baza vieții pașnice a familiei. Sînt pedepsiți cu asprime cei ce săvîrșesc desfrîul, compromițînd viața de familie (Lev. XIX, 29; XX, 10; XXI, 9).

Respectul față de bătrîni este o pravilă obligatorie pentru cei tineri: «Înaintea celui cărunt să te scoli, să cinstești fața bătrînului» (Lev. XIX, 32). Cei ce munceau cu ziua la alții trebuiau să fie plătiți imediat după încheierea zilei de lucru: «Plata năimitului să nu rămînă la tine pînă a doua zi» (Lev. XIX, 13). Strîngerea de averi imobile ca: moșii, case era oprită prin legea anului jubiliar, cînd pămîntul sau casele, vîndute din oarecare motive, reveneau fără nici o contravaloare la vechii proprietari (Lev. XXV, 13—17).

Cartea Leviticul interzice, sub aspre pedepse, practicarea de vrăji și alte superstiții, considerîndu-le d e s f r î n ă r i (cap. XIX, 31; XX, 6). De asemenea dispoziții legale au beneficiat și străinii care s-au așezat definitiv în țară, fiind doar obligați să se abțină de la anumite obiceiuri păgîne, contrare legilor țării (Lev. XX, 2—6).

LECTURI ALESE DIN LEVITIC

4) NUMERII

Denumirea. Cartea a patra a Pentateuhului este numită Numeri, după Septuaginta «Ἀριθμοί», după Vulgata «Numerii», fiindcă în ea se cuprinde recensămîntul poporului întreg în pustiul Arabiei. Acest recensămînt s-a făcut după porunca

lui Dumnezeu, Care a zis : «Numărați toată obștea fiilor lui Israel după semințiile lor, după familiile lor și după numele lor, om cu om» (cap. I, 2).

Cuprinsul. Cartea are următorul cuprins, împărțit în trei părți :

Partea întîi (cap. I, 1—X, 10) cuprinde următoarele :

Recensămîntul poporului. Moise primește poruncă de la Dumnezeu să facă numărătoarea poporului după semințiii, familii și numele lor, numai celor de la 20 de ani în sus, buni pentru oaste. În acest scop Moise și Aaron au fost ajutați de cîte un bărbat de seamă din fiecare seminție (cap. I, 1—46).

Rînduiala leviților. Cei din semința lui Levi n-au fost numărați cu cei din celelalte seminții, ci au fost rînduiți să îngrijească și să poarte Cortul Sfînt (cap. I, 47—54).

Ordinea semințiilor lui Israel în tabără și în călătorie. Atît în tabără cît și în timpul călătoriei, Cortul Sfînt era înconjurat de corturile celorlalte seminții, respectîndu-se aceeași ordine în timp de popas sau călătorie (cap. II, 1—34).

Leviții și slujba lor. Dintre fiii lui Aaron au fost unși preoți : Nadab, Abiud, Eleazar și Itamar. Primii doi au murit pedepsiți de Dumnezeu, fiindcă au adus foc străin la Cortul Sfînt, rămînînd ca preoți Aaron și fiii săi Eleazar și Itamar. Din porunca lui Dumnezeu, leviții sînt aleși ca ajutători ai preoților în timpul serviciului cultic. Ei au fost aleși de Dumnezeu pentru slujba la Cortul Sfînt, în locul întîiilor născuți ai evreilor. Din porunca lui Dumnezeu, Moise și Aaron fac numărătoarea leviților de la un an în sus, stabilindu-se pentru fiecare familie slujba la Cortul Sfînt. Leviții capabili pentru slujbă au fost socotiți numai cei de 30—50 de ani (cap. III, 1—51 și IV, 1—49).

Curățirea taberei și felurite jertfe. Pentru a nu pîngări curăția taberei, Moise, din porunca lui Dumnezeu, a scos din ea pe leproși, pe bolnavi și pe cei ce s-au atins de cadavre, fiind necurați. Sînt descrise în continuare felurite jertfe pentru cel

ce a păcătuit luînd un bun al aproapelui și pe care trebuie să-l restituie, adăugînd și o parte din valoare, precum și jertfa pentru gelozie, cînd bărbatul se îndoiește de cinstea soției sale (cap. V, 1—31).

Făgăduințele și formulele de binecuvîntare. Dacă un bărbat sau femeie au făcut vot de nazireu, trebuie să se ferească de vin și sicheră, de orice băuturi tari, să nu-și radă capul, să nu se atingă de cadavre, chiar dacă mor părinții în timpul nazireatului. Dacă s-a necurățit prin atingerea de mort, se va proceda la curățire ; se va tunde părul în ziua a șaptea și în ziua a opta va aduce două turturele sau pui de porumbel pentru păcat și pentru ardere de tot și după aceea va relua votul de nazireu. După terminarea votului de nazireu va aduce jertfele : ardere de tot și pentru păcat, și preotul îi va tunde părul și-l va arde împreună cu jertfele pentru vină. Urmează formulele prin care Aaron și fiii lui binecuvîntau poporul lui Israel (cap. VI, 1—27).

Jertfe și daruri ale căpeteniilor lui Israel la sfințirea cortului. Reprezentanții celor douăsprezece seminții care au luat parte la numărarea poporului, alături de Moise și Aaron, au adus daruri la Cortul Sfînt, care au fost împărțite leviților după sarcinile lor. Apoi fiecare seminție a adus, timp de 12 zile, daruri și jertfe pentru sfințirea jertfelnicului și a Cortului Sfînt (cap. VII, 1—89).

Norme pentru folosirea candelabrului cu șapte brațe și șapte candele pe care le-a aprins Aaron după cum a poruncit Domnul lui Moise. Apoi, tot după porunca lui Dumnezeu, Moise a îndeplinit actul prin care leviții au fost închinați să slujească la Cortul Sfînt. Ritualul consacrării a fost săvîrșit de Aaron. Se stabilește ca leviții să slujească la Cortul Sfînt numai între 25 și 50 de ani, iar după 50 de ani, să fie numai paznici la Cortul Sfînt (cap. VIII, 1—26).

Paștile. Stîlpul de nor și de foc. În pustiul Sinai, evreii au prăznuit Paștile pentru prima dată, în anul al doilea de la ieșirea din Egipt. L-au prăznuit după ritualul stabilit, la

14 Nisan, între cele două seri. Cei care erau necuraţi, sau între străini, sau în călătorii, trebuiau să prăznuiască Paştile în luna următoare. Mielul pascal se consuma cu azime şi ierburi amare. Cei care nu prăznuiau Paştile erau pedepsiţi cu moartea. Semnele după care se orientau evreii în călătorie erau stîlpul de nor şi de foc. La aşezarea cortului un nor acoperea cortul, care noaptea era ca de foc. Cînd norul se ridica, evreii plecau la drum, cînd norul se oprea, ei poposeau. Acest stîlp de nor şi de foc i-a condus ziua şi noaptea în călătorie prin pustiu (cap. IX, 1—23). Pentru a aduna obştea poporului şi a anunţa plecarea, preoţii sunau din două trîmbiţe de argint. Aceste trîmbiţe au servit la adunarea poporului, la război şi la zile de bucurie (cap. X, 1—10).

Partea a doua (cap. X, 11 — cap. XXI) cuprinde următoarele:

Călătoria evreilor de la Sinai în pustiul Paran, după ordinea stabilită pentru seminţii, în mijloc fiind Cortul Sfînt purtat de leviţi (cap. X, 11—28).

Hobab, fiul lui Raguel, socrul lui Moise, refuză propunerea acestuia de a merge cu el în pămîntul făgăduit de Domnul şi se întoarce în ţara şi la neamul lui (cap. X, 29—32).

Călătoria lui Israel de la muntele Domnului prin pustiu, chivotul Legii mergînd înainte, pentru a alege loc de odihnă (cap. X, 33—36).

Popasul de la Tabeera şi pedeapsa cu foc a lui Dumnezeu, pentru că evreii au cîrtit în auzul Domnului. Locul s-a numit «Tabeera» adică ardere, pîrjol (XI, 1—3).

Poporul se răscoală că n-are carne ca în Egipt. Moise se plînge Domnului că nu-l mai poate conduce şi că n-are de unde să le dea carne. Dumnezeu le trimite stoluri de prepeliţe, dar mînia Domnului s-a aprins asupra poporului şi l-a bătut cu bătaie mare. Şi s-a pus numele locului aceluia Chibrot-Hataava adică mormintele poftei.

De aici poporul a plecat la Haşerot (cap. XI, 4—35).

Revolta lui Aaron și Miriam împotriva lui Moise, fiindcă s-a căsătorit cu o etiopiancă. Dumnezeu pedepsește pe Miriam cu lepră. Moise se roagă lui Dumnezeu s-o ierte și ea se vindecă ; apoi poporul pleacă mai departe (cap. XII, 1—15).

Iscoadele trimise în Canaan. După porunca lui Dumnezeu, Moise alege doisprezece bărbați și-i trimite din pustiul Paran să iscodească Canaanul. Aceștia întorcîndu-se din misiune la Cadeș în pustiul Paran, arată roadele aduse și spun că locuitorii sînt îndrăzneți și orașele întărite. Caleb liniștește poporul și-l îndeamnă să meargă să cucerească Canaanul. Poporul cîrtește și nu vrea să meargă. Iosua și Caleb îl încurajează, arătînd că Domnul îl va ajuta. La rugăciunea lui Moise, Dumnezeu iartă pe răzvrătiți, dar hotărăște ca din cei ce au ieșit din Egipt, numai Iosua și Caleb vor vedea Canaanul, restul vor pieri în pustiu (cap. XIII și XIV).

Se reamintesc regulile pentru jertfele nesîngeroase și sîngeroase, pe care le vor aduce în pămîntul Canaanului, atît evreii cît și străinii. Se reamintește păzirea zilei sabatului ; cel ce o va încălca va fi ucis cu pietre în afară de tabără. Se poruncește ca evreii să-și pună ciucuri la poalele veșmintelor și un șiret de mătase violetă, ca semn de aducere aminte de originea divină a legilor și să le păzească (cap. XV, 1—41).

Pedeapsa răzvrătitorilor. Core, Datan și Abiron, împreună cu două sute cincizeci de căpetenii din Israel s-au revoltat contra lui Moise, voind să fie preoți împotriva lui Aaron. Dar Dumnezeu i-a pedepsit cu moarte năpraznică, ca poporul să știe că numai cei din seminția lui Levi și din familia lui Aaron pot fi preoți (cap. XVI, 1—50).

Adeverirea preoției lui Aaron. Pentru ca poporul să nu se mai răzvrătească împotriva lui Aaron și a fiilor lui, Dumnezeu a poruncit lui Moise ca fiecare seminție să aducă cîte un toiag și să-l pună înaintea chivotului. Dintre toate numai toiagul lui Aaron a odrăslit, deci el a fost ales spre a sluji lui Dumnezeu (cap. XVII, 1—13).

Adeverirea preoției lui Aaron

Slujba și veniturile preoților și leviților. Preoții au datoria de a săvîrși toate actele de cult, de la altarul de jertfă, din Sfînta și Sfînta Sfintelor; iar leviții să-i ajute fără a se atinge de obiectele sfinte. Pentru slujba lor preoții primesc de la popor pîrga darurilor din roadele pămîntului și diferite părți de la jertfele sîngeroase și nesîngeroase, iar leviții primesc toată zeciuiala din toate cîte are Israel, pentru slujba lor pe care o fac la cortul adunării (cap. XVIII, 1—32).

Porunca despre juninca roșie. Preotul aduce ca jertfă o junincă roșie nepusă la jug, o arde complet pe altar cu lemn de cedru, isop și lînă roșie; cu sîngele ei stropește de șapte ori spre Cortul Sfînt. Preotul și cel ce a ars juninca sînt necurați pînă seara. Cenușa jertfei era strînsă și păstrată pentru

Șarpele de aramă

apa curățirii în care se punea această cenușă, iar cu isop înmuiat în această apă se stropea cel necurățit (cap. XIX, 1—22).

Apa din piatră. Moartea Miriamei și a lui Aaron. Sosind în pustiul Sin, evreii se opresc la Cadeș, unde Miriam moare. Aici, din lipsă de apă, poporul se răzvrătește împotriva lui Moise și Aaron. Moise lovește cu toiagul stînca și îndată iese apă. Aceasta s-a numit apa Meriba, pentru că evreii s-au certat înaintea lui Dumnezeu. Iar Aaron a murit pe Muntele Hor, după porunca lui Dumnezeu și poporul l-a plîns treizeci de zile. Eleazar este uns arhiereu în locul lui Aaron (cap. XX, 1—29).

Șarpele de aramă. De la Muntele Hor, evreii au plecat spre calea Mării Roșii, ca să ocolească Edomul, dar pe cale poporul s-a răzvrătit împotriva lui Dumnezeu și a lui Moise din lipsă de pîine și apă. Atunci Domnul a trimis șerpi veninoși

care mușcau poporul și au murit mulțime de oameni. Moise s-a rugat pentru popor și Dumnezeu i-a poruncit să facă un șarpe de aramă și să-l pună pe un stîlp și tot cel mușcat de șarpe, de-l va privi, nu va muri. Apoi continuă călătoria în drum spre ținutul de la est de Iordan, purtînd diferite războaie pînă în șesurile Moabului, în fața Ierihonului (cap. XXI, 1—35 și cap. XXII, 1).

Partea a treia (cap. XXII, 2 — cap. XXXVI) tratează despre evenimentele următoare :

Balac, fiul lui Sefor, regele moabiților, văzînd cele ce s-au întîmplat amoreilor, s-a înfricoșat și a trimis soli la Valaam, fiul lui Beor, în Petor, lîngă rîul Eufrat, ca să-l cheme, să blesteme pe fiii lui Israel. Valaam, în loc să blesteme pe Israel, cum ceruse Balac, îl binecuvîntează în trei rînduri : de pe înălțimile de pe Muntele Pisga și de pe Muntele Peor. Înainte de a se reîntoarce în țară, proorocește despre steaua din Iacob și toiagul din Israel (Mesia) (cap. XXIII și XXIV).

Pedeapsa pentru idolatrie și desfrînare. Evreii, poposind la Sitim, au păcătuit cu fetele din Moab, au mîncat din jertfele idolilor și s-au închinat idolului Baal-Peor. Moise a poruncit judecătorilor lui Israel să ucidă pe cei idolatri. Apoi Dumnezeu a poruncit lui Moise de a bătut și a ucis pe madianiții care s-au purtat dușmănos și cu vicleșug (cap. XXV, 1—18).

Recensămîntul din nou al poporului. După uciderea închinătorilor lui Baal-Peor, Dumnezeu a poruncit lui Moise și Eleazar să numere poporul după seminții și familii de la 20 de ani în sus, buni de oaste. Apoi se stabilește regula după care să se împartă pămîntul Canaanului. Se numără leviții separat de la o lună în sus, numai partea bărbătească. Acest recensămînt s-a făcut în șesurile Moabului, în dreptul Ierihonului. Din cei ieșiți din Egipt, n-au mai rămas decît Caleb și Iosua, căci ceilalți au murit pe cale (cap. XXVI, 1—65).

Legea pentru moștenire. Cu ocazia recensămîntului, cele cinci fete ale lui Salfaad, din Manase, au cerut să li se dea și lor moștenire, deoarece n-au frați. Și după porunca lui

Dumnezeu li s-a dat; și s-a stabilit ca cel care moare fără urmași de parte bărbătească, averea să fie dată fetelor sau uneia din rudele de aproape. După porunca Domnului, Moise se urcă pe Muntele Nebo și privește Canaanul, în care nu va intra și alege pe Iosua de conducător în locul său (cap. XXVII, 1—23).

Rînduieli noi pentru jertfe. Se repetă unele legi din Levitic, capitolul XXIII, sistematizîndu-se: cum să se aducă jertfele zilnice, jertfele pentru sabat, jertfele la începutul lunilor noi (neomenii); reguli pentru sărbătoarea Paștilor, sărbătoarea Azimilor, sărbătoarea Cincizecimii, Anul Nou, Ziua împăcării, sărbătoarea Corturilor; reguli pentru voturi sau făgăduințele care trebuie respectate și valabilitatea lor dacă sînt făcute de femei (cap. XXVIII—XXX).

Războiul împotriva madianiților. Reluîndu-se firul evenimentelor din capitolul XXV, se istorisește războiul împotriva madianiților, uciderea a cinci regi ai lor, între care este ucis și Valaam. Fiind uciși toți bărbații și femeile, cruțate numai fecioarele, prada a fost împărțită armatei și obștii poporului, din care s-a dat și preoților și leviților (cap. XXXI, 1—54).

Începuturile stăpînirii pămîntului Canaan. La est de Iordan, Moise împarte pămîntul semințiilor lui Ruben, Gad și la jumătate din semința lui Manase, care și-au zidit mai multe cetăți (cap. XXXII, 1—42).

Se descriu călătoriile și popasurile poporului Israel de la ieșirea din Egipt și pînă în șesurile Moabului, în fața Ierihonului, lîngă Iordan. Se stabilesc reguli pentru ocuparea Canaanului și împărțirea pămîntului celor nouă seminții și jumătate prin sorți și se fixează hotarele pămîntului făgăduinței (cap. XXXIII și XXXIV).

Pentru leviți se repartizează patruzeci și opt de cetăți cu teren în jur, pe o rază de două mii de coți. Dintre cetățile leviților s-au fixat șase cetăți de scăpare sau azil, cîte trei de o parte și de alta a Iordanului, pentru ucigașii fără voie (cap. XXXV, 1—34).

Păstrarea moștenirii. După porunca lui Dumnezeu, Moise a stabilit ca fetele care moștenesc averea părinților, să-și ia soți din aceeași seminție, din neamul tatălui decedat, ca să nu se înstrăineze proprietatea unei seminții primită prin sorți. Acestea sînt poruncile și așezămintele pe care le-a dat Domnul prin Moise, în șesurile Moabului, la Iordan, în fața Ierihonului (cap. XXXV, 1—13).

CONSIDERAȚII GENERALE ASUPRA VALORII ȘI DOCTRINEI

Ca și în cărțile precedente, cartea Numerii prezintă felurite legi ce au fost date poporului în timpul călătoriei prin pustiul Sinai. Unele legi se repetă, iar altele apar ca noi, potrivite împrejurărilor ivite, așa cum este de pildă, legea pentru moștenirea fetelor (cap. XXVII și XXXVI) sau legea pentru făgăduințele femeilor sau fetelor (cap. XXX, etc.).

Juruințele amintite în cartea Numerii, cap. VI și cap. XXX, nu au fost impuse prin Lege, ci numai reglementate. Dacă cineva făcea un vot sau făgăduință în onoarea lui Dumnezeu, Legea cerea împlinirea exactă a făgăduinței. Juruințe valide puteau să rostească înaintea Domnului numai cei independenți. Juruințele sau făgăduințele, făcute de femei sau copii, erau valide numai după învoirea soților sau părinților. Între făgăduințe, cea mai însemnată era nazireatul. Cel ce făcea această juruință, se obliga în cinstea lui Dumnezeu să se ferească de orice lucru chiar și permis, să nu bea băuturi amețitoare, să se ferească de orice necurăție și să nu-și tundă părul în timpul nazireatului. Juruința nazireatului era temporal sau pe viață. Chiar părinții își închinau lui Dumnezeu copiii lor înainte de naștere, cum a fost cazul cu Samuel, Ioan Botezătorul și alții. Nazireatul pe viață este tipul monahismului.

În cartea Numerii, cap. XIX, se amintește de jertfa junincii roșii și de apa de curățire. Juninca roșie trebuia să fie fără de-

fecte și să nu fi fost pusă la jug. Preotul o scotea afară din tabără și o înjunghia. Din sîngele ei, preotul stropea de șapte ori spre Cortul Sfînt. Juninca se ardea întreagă pe un rug în fața preotului, care mai punea pe rug lemn de cedru, isop și fire de lînă vișinie. Apoi se strîngea cenușa pentru pregătirea apei curățitoare. Cu apa curățitoare se stropea orice se considera necurat.

Juninca roșie înjunghiată afară de tabără a fost tipul lui Hristos, Care a fost răstignit pe cruce în afară de cetate (Evrei XIII, 12), iar apa curățitoare a preînchipuit sîngele lui Hristos, care curăță cugetul de poftele cele moarte (Evrei VIII, 14).

Sancțiunile prevăzute de legile din cartea Numerii, în general, sînt umane mai ales pentru cei care din greșeală au comis un omor, fie ei evrei sau străini. Pentru asemenea greșeli s-au hotărît cetăți de scăpare, unde ucigașul se putea refugia de la fața răzbunătorului de sînge, ca nu cumva să fie omorît pînă cînd nu va fi judecat înaintea obștii (cap. XXXV). Pedeapsa, în asemenea cazuri, se aplica sub raportul imputabilității morale, dacă omorul a fost săvîrșit în mod voit sau intenționat, și în măsura în care a săvîrșit fapta. Și dacă un asemenea făptaș era condamnat la moarte pentru vărsare de sînge, acestuia nu i se putea aplica pedeapsa decît după mărturia mai multor martori, căci mărturisirea unuia nu era de ajuns pentru osîndirea unui om la moarte.

LECTURĂ ALEASĂ DIN CARTEA NUMERII

5) DEUTERONOMUL (A DOUA LEGE)

Denumirea. Aceasta este a cincea carte a Pentateuhului. Este numită Deuteronom pentru că ea cuprinde o repetare sumară a evenimentelor istorisite în cărțile anterioare, iar legile date le explică și le reamintește poporului. Septuaginta,

ținînd seama de cuprinsul cărții, a denumit-o «Δευτερονόμιον», iar Vulgata «liber Deuteronomii». Dacă ținem seamă că ultimele capitole (XXXI—XXXIV) sînt scrise și adăugate de un alt autor, cartea se împarte în trei cuvîntări ale lui Moise, în care se reamintesc binefacerile lui Dumnezeu, unele primite, iar altele promise pentru viitor, pe care le va primi poporul evreu, dacă va respecta și va împlini poruncile Legămîntului lui Dumnezeu.

Cuprinsul. *Introducerea* (cap. I, 1—5), în care se arată *data și locul cuvîntării lui Moise, după ce poporul a ajuns* în pustiul Arabah și după ce a biruit pe amorei și pe locuitorii Vasanului, în pămîntul Moabului.

Prima cuvîntare (cap. I, 6—IV, 40). Moise reamintește poporului făgăduințele făcute lui Avraam, Isaac și Iacob și urmașilor lor și că vor ocupa Canaanul. Face cunoscut poporului cum a ales judecători peste mii, peste sute, peste cincizeci și peste zeci; cauzele mai grele urmînd să le judece Moise (cap. I, 6—18). Pentru că la Cadeș nu s-au încrezut în puterea lui Dumnezeu care le va ajuta să ocupe Canaanul, după cele informate de iscoade, sînt pedepsiți și numai Caleb și Iosua vor vedea Canaanul (cap. I, 19—46).

De la Cadeș le reamintește toate peripețiile călătoriei pînă au ajuns în Moab, trecînd pe lîngă Muntele Seir, fără război, fiindcă aici locuiau urmașii lui Esau, fiul lui Avraam.

Și astfel au trecut pe lîngă amoniți, moabiți și edomiți, fără război, după ordinele lui Moise (cap. II, 1—13). Reamintește apoi evreilor că de la Cadeș-Barnea și pînă au ajuns la Zared au trecut 38 de ani și că în timpul acesta au murit toți cei buni de luptă (cap. II, 13—16). După plecarea de la Zared, evreii ocolesc Moabul și Amonul, deoarece locuitorii aceștia sînt urmașii lui Lot și intră în război cu Sihon, regele amoreu, din Heșbon, și îi cuceresc țara (cap. II, 17—37). De aici continuă a aminti poporului cum a mers spre Vasan și l-a cucerit și pămîntul l-a împărțit semințiilor lui Ruben, Gad și jumătate din semința lui Manase (cap. III, 1—17). Apoi istorisește

poporului cum a ordonat ca cele două seminții și jumătate să ajute pe celelalte seminții ca să cucerească Canaanul și după aceea să revină la familiile lor. Lui Iosua îi dă poruncă de a duce pe evrei în Canaan, pe care-l va împărți prin sorți celorlalte seminții, deoarece, zice Moise: «mie Dumnezeu nu mi-a îngăduit să intru în Canaan din pricina voastră» (cap. III, 18—29).

Moise, în continuare, îndeamnă poporul să respecte Legea și să nu adauge și nici să lase ceva, ci să o respecte în întregime. Pentru respectarea Legii invocă toate binefacerile lui Dumnezeu ce le-a făcut poporului pînă la cucerirea Canaanului. Nici un popor n-are un Dumnezeu așa de apropiat și nici legi așa de drepte; iar pe Muntele Horeb Dumnezeu le-a dat Decalogul, ca poporul să nu cadă în idolatrie (cap. IV, 1—40).

A doua cuvîntare (cap. IV, 41—XI, 32). În această cuvîntare, Moise menționează cetățile de refugiu din partea de răsărit a Iordanului: Beței în seminția lui Ruben, Ramot-Galaad în seminția lui Gad, Golan în jumătate din seminția lui Manase (cap. IV, 41—43), apoi se arată data și locul cuvîntării (cap. IV, 44—49).

Repetarea celor zece porunci.

Moise reamintește poporului că Dumnezeu a încheiat pe Muntele Horeb Legămîntul și le-a dat Decalogul, scriind poruncile pe două lespezi de piatră (cap. V, 1—33).

Moise tălmăcește porunca întîi poporului și arată că esența legilor este dragostea către Dumnezeu. Îndeamnă poporul să le întipărească în inimă și în suflet; să le scrie și să le lege ca semn la mînă, pe o tăbliță la frunte și să le scrie pe ușorii casei. Îi povățuiește, ca atunci cînd vor fi în pămîntul Canaan să păzească Legea cu strictețe, ca să nu cadă în idolatrie și să le-o explice și fiilor lor, spunînd că Domnul i-a scos din Egipt cu mînă tare (cap. VI, 1—25).

Oprirea prieteniei cu păgînii. Moise sfătuiește poporul să nu se încuscrească cu neamurile al căror pămînt îl vor ocupa, să nu facă nici un fel de prietenie, căci este popor sfînt și ales

de Domnul dintre toate popoarele de pe pămînt ; să distrugă idolii acestor neamuri şi să aibă încredere în Dumnezeu şi în binefacerile Lui (cap. VII, 1—26).

Reaminteşte poporului cum l-a ajutat Dumnezeu patruzeci de ani în călătoria prin pustiu, dar l-a şi pedepsit, însă să ştie că : «l-a învăţat cum învaţă omul pe fiul său». Poporul să-şi aducă aminte de binefacerile pe care Dumnezeu le-a făcut în pustiu, şi să nu se mîndrească cu bogăţiile pămîntului pe care-l va cuceri. Să-şi aducă aminte de Domnul care-i dă putere să trăiască fericit, iar dacă va uita de Domnul, va pieri (cap. VIII, 1—20).

Moise aminteşte israeliţilor toate fărădelegile lor săvîrşite în trecut, în timpul călătoriei prin pustiu, de la ieşirea din Egipt şi pînă la Canaan: la Horeb a mîniat pe Domnul, de asemenea la Tabeera, la Masa şi la Chibrot-Hataava, la Cadeş-Barnea cînd «n-aţi ascultat de glasul Domnului să mergeţi să luaţi pămîntul Canaan». Şi le spune că va cuceri Canaanul nu pentru dreptatea lui, ci pentru că Dumnezeu izgoneşte acele popoare şi le pedepseşte pentru necredinţa lor, împlinind făgăduinţa făcută lui Avraam, Isaac şi Iacob (cap. IX, 1—29).

Moise istoriseşte cum s-a rugat lui Dumnezeu să ierte poporul şi cum a primit alte table ale Legii, cum au plecat de la Sinai şi pe drum moare Aaron, cum a ales pe leviţi să slujească la Cortul Sfînt. De la acest popor Dumnezeu cere să se teamă de El, să umble în toate căile Lui, să-L iubească, să-L slujească din toată inima şi să-I păzească poruncile; «El este lauda ta şi Dumnezeul tău» (cap. X, 1—22).

Moise continuă îndemnul poporului de a păzi poruncile Domnului. Împlinirea Legii le va aduce stăpînirea Canaanului, peste care Dumnezeu va revărsa binefacerile Sale, iar dacă nu vor păzi Legea, vor fi nimiciţi. Cînd vor ajunge în Canaan, de pe Muntele Garizim să se rostească binecuvîntarea, iar de pe Muntele Ebal blestemul. Şi încheie cuvîntarea a doua cu cuvintele : «Aşadar siliţi-vă să păziţi toate hotărî-

rile și poruncile Lui, pe care vi le pun eu astăzi înainte» (cap. XI, 1—32).

A treia cuvîntare (cap. XII—XXX). După o scurtă introducere de a se respecta legile în Canaan, Moise sfătuiește poporul să distrugă toate locurile de cult ale canaaneilor. Locul de cult va fi acela pe care îl va alege Dumnezeu și toate jertfele și prinoasele nu pot fi aduse lui Dumnezeu decît la locul ales, unde vor fi și consumate. Sîngele să nu se mănînce, ci să fie vărsat jos ca apa. Să se ferească de idolatria canaaneilor și să păzească poruncile lui Dumnezeu întocmai, nici să adauge și nici să lase ceva din ele (cap. XII, 1—32).

Moise atrage atenția poporului să nu se lase ispitit și dus în idolatrie de vreun prooroc fals sau văzător de vise și nici de vreun prieten sau rudă; pe aceștia să-i dea morții. De asemenea, de se va afla de vreo cetate că a căzut în idolatrie, să fie nimicită și să nu se mai refacă (cap. XIII, 1—18). Evreii, ca popor sfînt și ales, trebuie să se abțină de la practicile păgîne: tatuajul sau tunderea părului pentru doliu la morți, să nu se consume animale necurate și să nu fiarbă iedul în laptele mamei. Apoi le reamintește legea zeciuielilor anuale: din tot ce produce pămîntul și primii născuți ai vitelor să fie aduși la locașul sfînt, iar dacă cel ce trebuie să le aducă este departe, să le vîndă și cu argintul să cumpere altele la locașul sfînt. Zeciuiala trienală se dă leviților, orfanilor și văduvelor (cap. XIV, 1—29).

Se reamintesc poporului rînduielile pentru anul sabatic: iertarea datoriilor, încît nimeni dintre evrei să nu fie sărac și lipsit; numai străinii nu se bucură de anul sabatic; rînduielile pentru sclavii evrei care se eliberează după șase ani; sînt înzestrați cu daruri la plecare; dacă nu vor să-și părăsească stăpînul li se găurește urechea ca semn al robiei pe viață. Primii născuți dintre animale, care se aduc jertfă lui Dumnezeu, să fie fără defecte corporale (cap. XV, 1—23).

Se reamintesc poporului rînduielile după care să se prăznuiască Paștile și Azimele. Paștile să se junghie la locul pe

care-l va alege «Domnul Dumnezeul tău» și să fie junghiat seara, la asfințitul soarelui, ca pe vremea cînd s-a ieșit din Egipt. Se continuă regulile pentru sărbătoarea Azimelor (în care nu se mănîncă pîine dospită), pentru sărbătoarea Cincizecimii, pentru sărbătoarea Corturilor. Se amintesc regulile pentru judecători: să fie drepți și să nu ia mită (cap. XVI, 1—22).

Dacă se va afla vreun bărbat sau o femeie «în cetățile tale care a călcat Legămîntul Dumnezeului tău» și va sluji la idoli, să fie dat morții, după mărturia a doi sau trei martori, care să arunce prima piatră, pentru a îndepărta răul din Israel. Judecata să fie îndrumată de preoți, leviți și judecători; cel ce se opune judecății să fie ucis. Dacă poporul va cere rege, să i se dea, dar regele să fie evreu și să cunoască Legea pe care să o ia de la preoți și să fie drept (cap. XVII, 1—20).

Moise arată poporului care sînt drepturile preoților și leviților, care n-au parte de moștenire în Israel, ci se vor hrăni din darurile aduse la altar. Domnul este moștenirea lor. Atrage atenția poporului să nu se deprindă cu urîciunile canaaneilor; pe vrăjitori să-i nimicească. Proorocul care nu vorbește în numele Domnului să fie ucis. După aceea arată că: «Prooroc din mijlocul tău și din frații tăi, ca și mine îți va ridica Domnul Dumnezeul tău: pe Acela să-L asculți». Aici este anunțat Mesia (cap. XVIII, 1—22).

Moise reamintește poporului diferite reguli în legătură cu omuciderea și cetățile de scăpare; să fie alese trei cetăți de scăpare și la apus de Iordan. Rolul acestor cetăți a fost ca să nu se verse sînge nevinovat de răzbunătorii sîngelui, numai cel vinovat să fie judecat și dat morții potrivit legii talionului, și numai după mărturia a doi sau trei martori. Martorii mincinoși erau pedepsiți ca și vinovații. S-a făcut cunoscut poporului să se respecte moștenirea fiecăruia și să nu se mute hotarele aproapelui (cap. XIX, 1—21).

Rînduieli pentru război. Poporul este sfătuit să nu se teamă de dușmanul numeros. Preotul și conducătorii să-l încurajeze

căci cu ei este Dumnezeu. Sînt scutiți de război: cei ce au sădit vie și n-au mîncat încă din ea, cei logodiți și necăsătoriți și fricoșii. La asediul cetății să se propună mai întîi pace dușmanului și, dacă nu va voi, să fie distrusă și bărbații trecuți prin sabie, iar femeile și copiii să le ia cu pradă cu tot. Numai pomii roditori să fie cruțați (cap. XX, 1—20). Se recomandă norme pentru cazul cînd se va găsi un om ucis pe cîmp și nu se cunoaște ucigașul; reguli cu privire la căsătoria cu femei luate prizoniere. Se reamintește că dreptul primului născut este al fiului născut de orice femeie, și acela moștenește partea dublă din averea tatălui; fiul rău și neascultător să fie ucis cu pietre (XXI, 1—23). Se dau diferite porunci cu privire la viața de toate zilele și comportarea morală și socială, respectarea bunului nume al soției tinere și al fecioarelor. Atît bărbatul cît și femeia vor fi pedepsiți cu moartea atunci cînd vor fi găsiți vinovați de adulter sau desfrîu (cap. XXII, 1—30). De la cult să fie excluși scopitul, famenul, fiul desfrînatei, amonitul și moabitul care s-au purtat rău cu evreii în pustiu; edomitul și egipteanul pot lua parte în adunarea Domnului după a treia generație. Sclavii care fug de la stăpîni să fie protejați de cei la care s-au adăpostit. Să nu se ia camătă de la evrei, ci numai de la străini. Cel ce intră în via sau în ogorul altuia poate mînca, dar să nu ia cu sine în coș. Făgăduința făcută lui Dumnezeu trebuie respectată (cap. XXIII, 1—25).

Sînt reamintite diferite legiuiri casnice: cu privire la divorț, la scutirea de război a celui de curînd căsătorit, la împrumuturi cu amanet, la răpirea de oameni și vinderea lor ca sclavi. Se reamintește respectarea regulilor pentru leproși; cel angajat să fie plătit în aceeași zi; pe ogoare și în grădini să se lase roade și pentru străini, săraci, văduve și orfani; judecata să fie dreaptă; celui pedepsit cu bătaia să nu i se dea mai mult de 40 de lovituri. Cumnatul unei văduve este obligat prin legea leviratului să o ia în căsătorie pe văduva fratelui său pentru a nu i se pierde numele în Israel; dacă

refuză, cumnata îl va duce în fața bătrînilor cetății, îl va scuipa în obraz și-l va descălța, iar casa lui va fi numită: casa desculțului (cap. XXIV și XXV).

Se dau reguli pentru pîrga roadelor pămîntului, cum vor fi aduse la preoți în locașul de închinare, cînd vor fi în Canaan, și din trei în trei ani să dea zeciuieli leviților, străinilor, orfanilor și văduvelor. Poporul este sfătuit să împlinească toate rînduielile «din toată inima și din tot sufletul» (cap. XXVI, 1—19). Moise împreună cu bătrînii lui Israel a poruncit poporului să scrie cuvintele Legii pe pietre și să le așeze pe Muntele Ebal. Continuă apoi cu blestemele pentru cei ce vor călca Legea și binecuvîntările pentru cei ce o vor respecta (cap. XXVII și XXVIII).

Moise reamintește poporului cum Dumnezeu l-a eliberat din Egipt și cum i-a purtat de grijă în pustiu și-l îndeamnă să respecte Legămîntul încheiat. Legămîntul prevede și generațiile viitoare. Acesta este Legămîntul încheiat cu fiii lui Israel în pămîntul Moabului, în afară de cel încheiat în Muntele Horeb. De respectarea Legămîntului depinde fericirea și nenorocirea poporului (cap. XXIX, 1—29).

Dacă poporul se pocăiește de relele făcute și se întoarce la Dumnezeu, va fi iertat, iar de se împietrește în inima sa, va pieri ; dacă va umbla în căile Domnului, se va învrednici de viață îndelungată și de binecuvîntarea lui Dumnezeu. Israel are de ales : viața sau moartea, binele sau răul, și Moise îl îndeamnă zicînd : «Alege viața ca să trăiești tu și urmașii tăi» (cap. XXX, 1—20).

Adaosul istoric (cap. XXXI—XXXIV). Se istorisește cum Moise, fiind în vîrstă de o sută douăzeci de ani, după porunca lui Dumnezeu, a adunat poporul și în fața lui a prezentat pe Iosua, care îi va duce în pămîntul făgăduit de Domnul părinților lui să-l dea, și pe care-l va împărți în părți de moștenire. După aceea Moise a scris Legea și a dat-o preoților, fiilor leviților, care purtau chivotul Legii Domnului, să o citească înaintea a tot poporul în anul iertării, la sărbătoarea

Dumnezeu arată lui Moise țara făgăduinței de pe Muntele Nebo

Corturilor, ca să o audă, să o învețe și să o împlinească. Apoi, după porunca lui Dumnezeu, Moise a chemat la cortul întrunirii pe conducătorii și obștea lui Israel ca să asculte cîntarea rostită de el (cap. XXXI, 1—39).

Cîntarea lui Moise relevă măreția lui Dumnezeu și dragostea Lui pentru popor arătată în Sinai, în Seir și în Paran, arată contrastul dintre fidelitatea lui Dumnezeu și nerecunoștința poporului; binefacerile lui Dumnezeu față de Israel; hotărîrea lui Dumnezeu de a pedepsi poporul din cauza nerespectării Legămîntului. După ce Moise a rostit imnul în auzul poporului, l-a îndemnat să repete tot ce a auzit și să-l lase moștenire și copiilor lor. Și tot în ziua cîntării, Dumnezeu i-a poruncit lui Moise să se urce pe Muntele Abarim, pe

vîrful Nebo, din Moab, şi să privească ultima dată Canaanul în care nu va intra (cap. XXXII, 1—52).

Moise binecuvîntează poporul înainte de moartea sa şi prooroceşte pentru fiecare seminţie, începînd cu Ruben, primul născut, continuînd cu Simeon, Iuda, a cărui binecuvîntare are aspect regal, căci de el vor asculta ceilalţi. Lui Levi i se face cea mai frumoasă binecuvîntare, căci el va consulta voia lui Dumnezeu prin sorţii sfinţi, Urim şi Tumim, şi va învăţa poporul Legea Domnului; lui Veniamin i se promite ocrotirea lui Dumnezeu; Iosif va primi daruri în cer şi pe pămînt; lui Zabulon i se prezice spor în căile lui; pentru Isahar bogăţia pămîntului, la fel pentru Gad, Dan, Neftali, Aşer. La sfîrşitul binecuvîntării se preamăreşte numele lui Dumnezeu, atotputernicul protector al lui Israel (cap. XXXIII, 1—29).

Moartea lui Moise. Atunci s-a suit Moise în Muntele Nebo, pe vîrful Pisga din şesul Moabului, a privit tot ţinutul Galaad pînă la Dan, pămîntul lui Neftali, Manase şi Iuda. Acesta este pămîntul făgăduit lui Avraam, Isaac şi Iacob în care Moise n-a intrat. Aici a murit Moise şi a fost îngropat în Moab, în faţa Bet-Peorului, dar nimeni nu ştie mormîntul lui. A murit în vîrstă de o sută douăzeci de ani şi poporul l-a jelit treizeci de zile. Iosua, fiul lui Navi, s-a umplut de duhul înţelepciunii, pentru că Moise îşi pusese mîinile asupra lui. Capitolul se încheie cu un elogiu adus lui Moise cel mai mare profet, cu care a vorbit Dumnezeu, faţă către faţă şi că n-a mai fost alt profet ca el, care să săvîrşească lucruri minunate şi să aibă calităţi deosebite cu care l-a înzestrat Domnul (cap. XXXIV, 1—10).

DOCTRINA ŞI VALOAREA

După cum am văzut, Deuteronomul repetă şi explică legile cuprinse în celelalte cărţi anterioare, cu privire la cultul divin, sărbători, preoţi, profeţi, la bunele relaţii între bărbat şi femeie şi legile privitoare la robi şi străini. Dispoziţiile uma-

nitare din această carte iradiază un suflu evanghelic, care se reduce la legea fundamentală creștină, legea iubirii față de aproapele. Desigur, după legea mozaică, aproapele este mai întîi conaționalul de orice stare socială și apoi cel de alt neam. Cu dragoste părintească trebuia învăluit și străinul față de care să se arate bunătate și blîndețe după porunca divină, lege reamintită și explicată de Moise : «Străinul care s-a așezat la voi să fie pentru voi ca și băștinașul vostru : să-l iubiți ca pe voi înșivă...» (Lev. XIX, 34). Blîndețea și bunătatea divină se revarsă și asupra celor ce robeau la stăpîni : «Să nu dai pe rob în mîinile stăpînului său cînd acela va fugi de la stăpînul său la tine ; lasă-l să trăiască la tine, lasă-l să locuiască în mijlocul vostru, în locul ce-și va alege, în una din cetățile tale unde-i place, dar să nu-l strîmtorezi» (Deut. XXIII, 15—16), «Cînd vei secera holda în țarina ta și vei uita vreun snop în țarină, să nu te întorci să-l iei, ci lasă-l să rămînă și străinului, orfanului și văduvei, ca Domnul Dumnezeul tău să te binecuvînteze întru toate lucrurile mîinilor tale» (Deut. XXIV, 19—22). Legile de blîndă purtare umană erau obligatorii și în timp de război : «Cînd te vei apropia de cetate, ca să o cuprinzi, fă-i îndemnare de pace» (Deut. XX, 10). «Cînd vei ieși cu război asupra dușmanilor tăi, ferește-te de tot ce-i rău» (Deut. XXIII, 9).

Pentru împiedicarea desfrîului, la evrei s-au promulgat legi aspre care pedepseau pe făptași cu moartea (Deut. XXII, 21—29; XXIII, 18).

Datorită unor asemenea legi, la evrei nu se întîlnește decăderea morală ca la alte popoare din vechime.

La judecată, apărarea drepturilor și bunurilor individuale și sancționarea abuzurilor, se cuvenea lui Dumnezeu, Care, după concepția teocratică, este izvorul tuturor bunurilor și drepturilor omului : «Să nu părtiniți la judecată, ci să ascultați și pe cel mare și pe cel mic. Să nu vă sfiiți de fața

omului, că judecata este a lui Dumnezeu» (Deut. I, 17). Dezbaterea judecătorească pentru orice pricină era publică (Deut. XXI, 19). Judecătorul trebuia să facă cercetarea cu de-amănuntul şi să audieze martorii, doi sau trei, şi să stabilească adevărul (Deut. XIX, 15—18). Sentinţa judecătorească se executa în faţa judecătorilor (Deut. XXV, 2) ; iar dacă pedeapsa era cu moartea, se executa în faţa obştii cetăţii (Deut. XXII, 21). Cînd se aplicau pedepse corporale, trebuia să se ţină seama de demnitatea omului: «Dacă celui vinovat i se va cuveni bătaie, să poruncească judecătorii să fie pus jos şi să fie bătut înaintea lor după măsura vinovăţiei lui. I se pot da pînă la patruzeci de lovituri, iar nu mai multe, ca nu cumva fratele tău, din pricina multelor lovituri, să fie schilodit înaintea ochilor tăi» (Deut. XXV, 2—3).

Orice nelegiuire era faptă urmărită de lege şi nu putea să rămînă nepedepsită. De aceea, dacă se ridica un martor mincinos împotriva unui om ca să-l învinovăţească de călcare de lege, judecătorul făcea cercetări amănunţite şi, de se adeverea că martorul a jurat strîmb, i se aplica lui pedeapsa pe care trebuia s-o sufere cel pîrît (Deut. XIX, 16—19).

Legea mozaică apăra bunurile morale ale oamenilor şi cinstea femeilor (Deut. XXII, 13—19). Dreptul de proprietate era apărat de lege : «Să nu muţi hotarul aproapelui tău, pe care l-au aşezat strămoşii moşiei tale...» (Deut. XIX, 14). În concluzie, se observă că ideile fundamentale ale Legii lui Moise potrivit concepţiei teocratice sînt : oprirea înclinării omului către nelegiuire, cultivarea ascultării faţă de Dumnezeu, pedepsirea să fie potrivită cu crima săvîrşită : «ochi pentru ochi şi dinte pentru dinte» şi ea să atingă numai pe vinovat, nu şi pe membrii familiei, ci fiecare să sufere pentru păcatul său (Deut. XXIV, 16).

c. SINTEZĂ ASUPRA PENTATEUHULUI

IDEEA MESIANICĂ ÎN PENTATEUH

Ideea mesianică în Pentateuh ia naștere imediat după căderea în păcat a primilor oameni, Adam și Eva. Prima și cea mai veche profeție mesianică este vestea bună pe care Însuși Dumnezeu o anunță protopărinților omenirii: «Dușmănie voi pune între tine și femeie, între sămînța ta și sămînța ei; aceasta îți va zdrobi capul, iar tu îi vei înțepa c ă l c î i u l» (Facere III, 15).

Această veste i-a mîngîiat pe mulți: pe Adam la nașterea primului copil, pe Lameh, Noe, Avraam, Isaac, Iacob și pe mulți alții pînă la bătrînul Simeon, care văzînd pe «Unsul Domnului», pe Iisus, pe Care L-a ținut în brațele sale, a zis: «Acum slobozește pe robul Tău, Stăpîne, după cuvîntul Tău, în pace: că văzură ochii mei mîntuirea Ta, pe care ai gătit-o înaintea feței tuturor popoarelor» (Luca II, 29—31).

Ideea mesianică se poate desprinde și din binecuvîntarea lui Noe, după încetarea potopului, rostită asupra fiilor săi: «Binecuvîntat să fie Domnul Dumnezeul lui Sem, iar Canaan să-i fie rob! Să înmulțească Dumnezeu pe Iafet și să se sălășluiască acesta în corturile lui Sem, iar Canaan să-i fie slugă!» (Facere IX, 26—27). Din neamul lui Sem se trag: Avraam, Isaac, Iacob, care au primit făgăduința că din neamul lor se va naște Mîntuitorul lumii.

În istoria mesianismului, un loc aparte îl ocupă făgăduința lui Dumnezeu, făcută lui Avraam. De ea a fost condiționată atît fericirea popoarelor, cît și numele mare al patriarhului Avraam. Cuvintele profetice sînt următoarele: «Și Eu voi ridica din tine un popor mare, te voi binecuvînta, voi mări numele tău și vei fi izvor de binecuvîntare. Binecuvînta-voi pe cei ce te vor binecuvînta, iar pe cei ce te vor blestema îi voi blestema; și se vor binecuvînta întru tine toate

neamurile pămîntului» (Facere XII, 2—3). Aceasta se repetă și în capitolele XXII, 17 ; XXVI, 4 ; XXVIII, 14.

Pentru făgăduința făcută patriarhului, numele lui Avraam este trecut în genealogia Domnului nostru Iisus Hristos, după cum se vede din mărturisirea sfîntului evanghelist Matei (cap. I, 1), cu care se începe Noul Testament. Deci Avraam este un strămoș al Mîntuitorului, iar Mîntuitorul un descendent, după trup, al lui Avraam. Firul roșu al mesianismului continuă în profeția patriarhului Iacob, care vestește venirea Împăciuitorului : «Nu va lipsi sceptru din Iuda, nici toiag de cîrmuitor din coapsele sale, pînă ce va veni Împăciuitorul, Căruia I se vor supune popoarele» (Fac. XLIX, 10). Din Numerii, capitolul XXIV, rezultă că ideea mesianică a existat încă din vremuri străvechi și la popoarele păgîne. Astfel Valaam, un vrăjitor din Mesopotamia adus de regele Balac al Moabului ca să blesteme pe israeliți, fiind duhul Domnului peste el, a rostit : «Ieși-va din sămînța lui un Om, Care va stăpîni neamuri multe și stăpînirea Lui va întrece pe a lui Agag și împărăția Lui se va înălța». (Numerii XXIV, 7). Atunci cînd regele Balac îi cere din nou să blesteme pe Israel, Valaam rostește profeția mesianică despre «Steaua din Iacob» : «Îl văd, dar acum încă nu-i ; Îl privesc, dar nu de aproape; o stea răsare din Iacob; un toiag se ridică din Israel și va lovi pe căpeteniile Moabului și pe toți fiii lui Set îi va zdrobi» (Num. XXIV, 17). Și Valaam adaugă : «Din Iacob se va scula Cel ce va stăpîni cu putere și va pierde pe cei ce vor rămîne în cetate» (Num. XXIV, 19). În cele din urmă, însuși Moise anunță pe fiii lui Israel de venirea lui Mesia prin cuvintele : «Prooroc din mijlocul tău și din frații tăi, ca și mine, îți va ridica Domnul Dumnezeul tău ; pe Acela să-L ascultați» (Deut. XVIII, 15). Caracterul mesianic al acestei profeții îl confirmă sfîntul apostol Petru, în cuvîntarea sa, cînd a vindecat pe ologul care ședea la Poarta Frumoasă a templului și cerșea milă (Fapte III, 22—25). Evreii așteptau pe Mesia ca prooroc și de

aceea Îl confundau, după cele spuse de Moise, cu sfîntul Ioan Botezătorul sau proorocul Ilie așa cum se vede din Ioan (cap. I, 21 ; VI, 14 ; VII, 40).

VALOAREA RELIGIOS-MORALĂ ȘI SOCIALĂ A LEGILOR DIN PENTATEUH

Bazele vieții religioase, morale și sociale sînt sintetizate în Legea fundamentală dată de Dumnezeu, prin Moise, pe Muntele Sinai : Decalogul. Primele patru porunci se referă la credința și viața religioasă a omului în raport cu Dumnezeu, iar celelalte șase porunci, care au în vedere viața socială, se referă la raportul dintre urmașii lui Adam. Atît partea primă, cît și partea a doua au fost lămurite și dezvoltate prin legi speciale în cărțile : Ieșirea, Leviticul și Numerii și repetate și reamintite israeliților în Deuteronom : «Luați seamă să nu uitați Legămîntul Domnului Dumnezeului vostru pe care l-a încheiat cu voi...» (Deut. IV, 23).

Legile privitoare la cult și la viața religioasă au fost în vigoare cît timp au existat Cortul Sfînt și templul.

Legile pentru cult nu au avut decît un caracter pregătitor și prefigurativ. Jertfele și ritualul curățiilor Legii Vechi au preînchipuit adevărata jertfă și curăție din Legea Nouă, adusă de Mîntuitorul Hristos, după cum zice sfîntul apostol Pavel : «Dacă deci desăvîrșirea ar fi fost prin preoția leviților (căci Legea s-a dat poporului pe temeiul preoției lor), ce nevoie mai era să se ridice un alt preot după rînduiala lui Melchisedec, și să nu se zică după rînduiala lui Aaron ? Iar dacă preoția s-a schimbat, urmează numaidecît și schimbarea Legii» (Evrei VII, 11—12).

«Hristos a intrat o singură dată în Sfînta Sfintelor, nu cu sînge de țapi și de viței, ci cu însuși sîngele Său și a dobîndit o veșnică răscumpărare» (Evr. IX, 12). «Pentru că este cu neputință ca sîngele de tauri și de țapi să înlăture păcatele» (Evr. X, 4).

Cultul Vechiului Testament și rînduielile lui și-au pierdut orice efect și putere, cu venirea Mîntuitorului. Ele au încetat, așa cum încetează umbra în fața soarelui: «Trecut-a umbra Legii și Harul a venit», cîntă Biserica. Decalogul, fiind expresia legii firești sădite în inima omului, are valoare pentru toate timpurile. Dar și din Decalog, două porunci au fost supuse schimbării, întrucît au fost date numai cu privire la poporul evreu. Acestea sînt: porunca a doua care oprește înfățișarea lui Dumnezeu sub diferite chipuri pentru a feri poporul evreu de idolatrie. Obligativitatea acestei porunci a încetat de îndată ce idolatria a fost biruită de cunoașterea adevărată a lui Dumnezeu, adusă în lume de Evanghelia lui Hristos. Și sfințirea sîmbetei este înlocuită cu duminica, ca zi în care s-a săvîrșit înnoirea omenirii, răscumpărată prin sîngele Domnului cel înviat din morți. Restul poruncilor din Decalog, care cuprind îndatoririle religioase de cinstire a lui Dumnezeu cît și cele de respect către aproapele, sînt și vor fi în vigoare pentru toate veacurile.

Viața socială Dumnezeu a sădit-o și a rînduit-o în viața de familie. Pentru ca viața în familie să nu fie tulburată, Dumnezeu a așezat căsătoria monogamă: «De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va alipi de femeia sa și vor fi amîndoi un singur trup» (Fac. II, 24). Dar, această rînduire nu s-a respectat multă vreme, căci, după ce s-a înmulțit răutatea oamenilor, s-a introdus poligamia, distrugîndu-se astfel unitatea morală a familiei. Moise, neputînd să desființeze poligamia, s-a îngrijit să o îngrădească cu legi aspre, oprind însoțirile nelegiuite (Lev. XVIII). Astfel, oprește ca cineva să ia în căsătorie două surori (Lev. XVIII, 18) sau să favorizeze pe fiii uneia și să nedreptățească pe ai celeilalte (Deut. XXI, 15—17). Starea femeii era mai bună la evrei ca la celelalte popoare ale antichității. Ea avea mai multe drepturi, deși nu în egală măsură cu ale bărbatului. Bărbatul nu o putea repudia de la casa sa fără motive serioase, nu o

putea vinde ca roabă (Deut. XXI, 14), nici să-i blameze bunul nume (Deut. XXII, 13—19).

Legea a ocrotit fidelitatea între soți, pedepsind pe desfrînați cu moartea (Lev. XX, 10—14). Desfrîul era interzis cu desăvîrșire între fiii și fiicele lui Israel, sub pedeapsa cu moartea ; fiicele de preot care erau prinse în desfrîu erau arse de vii (Lev. XIX, 20; XXI, 9; Deut. XXIII, 17). Necinstea și violul erau pedepsite cu asprime și uneori cu moartea (Deut. XXII, 20—30). Datorită asprimii legilor, viața morală la evrei era superioară față de cea a popoarelor antice.

Cu toată asprimea de care se folosește legea mozaică, totuși ea este pătrunsă și de sentimentul dragostei și frățietății față de oameni, chiar și de alt neam, de străini. Căci străinul care locuia în mijlocul acestui popor trebuia să fie tratat, potrivit legii, cu blîndețe, bunătate și dragoste: «Străinul, care s-a așezat la voi, să fie pentru voi ca și băștinașul vostru, să-l iubiți ca pe voi înșivă, că și voi ați fost străini în pămîntul Egiptului» (Lev. XIX, 34). Blîndețea și bunătatea este impusă de Dumnezeu, ca poruncă, față de robi și de străini: «Să nu dai pe rob în mîinile stăpînului său, cînd acela va fugi de la stăpînul său la tine ; lasă-l să trăiască la tine, lasă-l să locuiască în mijlocul vostru, în locul ce-și va alege, în una din cetățile tale unde-i va place ; dar să nu-l strîmtorezi» (Deut. XXIII, 15—16). «Cînd vei secera holda în țarina ta și vei uita vreun snop în țarină, să nu te întorci să-l iei, ci lasă-l să rămînă străinului, săracului, orfanului și văduvei, ca Domnul Dumnezeul tău să te binecuvînteze întru toate lucrurile mîinilor tale» (Deut. XXIV, 19). Legea lui Moise, deși n-a interzis sclavajul, l-a îmblînzit, îngrădind pe stăpîni de a dispune liber de viața sclavului. Dacă un stăpîn își ucidea sclavul, era pedepsit cu moarte pentru servul său (Ieș. XXI, 20) ; dacă l-ar fi schilodit, sclavul devenea liber (Ieș. XXI, 26). Sclavii, în cele mai multe cazuri, erau tratați ca membri ai familiei, cum de pildă a fost Eliezer, sclavul lui Avraam (Fac. XXIV). Robii și străinii aveau sîmbăta ca zi de odihnă, ca și fiii lui Israel

(Ieș. XX, 10; XXIII, 12; Deut. V, 14), iar în anul sabatic și jubileu erau scutiți de muncile grele (Lev. XXV). Muncitorii cu ziua trebuiau plătiți în fiecare zi după terminarea lucrului lor (Lev. XIX, 13; Deut. XXIV, 14, 15). Legea mozaică merge și mai departe, impune odihna și față de animale: «În șase zile să-ți faci treburile tale, iar în ziua a șaptea să te odihnești, ca să se odihnească și boul tău, și asinul tău și să se liniștească fiul roabei tale și străinul (Ieș. XX, 10; XXIII, 12; Deut. V, 14). După Legea lui Moise și pământul trebuie să se odihnească în anul sabatic și în anul jubileu (vezi Lev. XXV).

Purtarea umanitară era obligatorie și în timp de război: în caz de asediere a unei cetăți, adversarul era chemat la împăcăciune (Deut. XX, 10). O poruncă severă a fost și purtarea de grijă față de orfani și văduve, cît și de săraci (Ieș. XXII, 22—27). Legea lui Moise, pentru apărarea drepturilor cetățenilor și a bunurilor lor morale și materiale, a prevăzut dreptatea ca principiu al ordinii morale stabilite de Dumnezeu, deoarece Dumnezeu este izvorul tuturor drepturilor și bunurilor omului: «În vremea aceea, am dat poruncă judecătorilor voștri și am zis: Să ascultați pe frații voștri și să judecați drept pricina ce ar avea un om atît cu fratele lui, cît și cu cel străin. Să nu părtiniți la judecată, ci să ascultați și pe cel mare și pe cel mic. Să nu vă sfiiți de fața omului, că judecata este a lui Dumnezeu» (Deut. I, 16—17).

Dezbaterea pricinilor se făcea în fața instanțelor judecătorești și era publică, în fața oamenilor cetății. Dacă cel vinovat nu se prezenta la judecată, era adus cu forța (Deut. XXI, 19—21). Pricinile, cînd se judecau, trebuiau confirmate de cel puțin doi martori, sub prestare de jurămînt (Deut. XIX, 15—19). Sentințele se executau după gravitatea lor înaintea judecătorilor sau în public (Deut. XXII, 21; XXV, 2).

Dreptul de proprietate îl constituiau bunurile mobile și imobile. Bunurile mobile formau proprietatea personală și puteau trece, prin vînzare-cumpărare, de la o persoană la alta. Bunurile imobile, pămîntul sau clădirile, aveau alt regim. Ele, după vînzare, puteau reveni la proprietarul vechi, în anul ju-

biliar, fără nici o contravaloare. După concepția Pentateuhului, pământul este proprietatea lui Dumnezeu, iar omul, uzufructuar (Lev. XXV).

Împrumutul acordat unui sărac era considerat milostenie, de aceea era interzisă camăta (Ieș. XXII, 25), însă se putea lua camătă de la cel de alt neam (Deut. XXIII, 19—20). Zălogul, o haină, luat de la sărac, trebuia restituit la asfințitul soarelui (Ieș. XXII, 26—27). Legea mozaică apăra și bunurile morale, ca : onoarea, bunul nume și cinstea femeilor (Ieș. XXIII, 1; Levitic XIX, 16; Deut. XXII, 13—19).

În caz de furt sau sustragere de bunuri din avutul altora, făptașul era obligat de lege să restituie bunul, plus un preț în bani, pentru despăgubirea venitului ce i l-ar fi adus lucrul furat proprietarului (Ieș. XXII, 1—14). Cît privește violarea dreptului de proprietate imobiliară, legea se referă numai la mutarea pietrelor de hotar: «Să nu muți hotarul aproapelui tău, pe care l-au așezat strămoșii moșiei tale, care ți s-a cuvenit în pământul pe care Domnul Dumnezeul tău ți-l dă în stăpînire» (Deut. XIX, 14).

Străinii care s-au așezat în țară au beneficiat de aceleași legi ca și băștinașii, fiind obligați doar să se abțină de la obiceiurile păgîne care erau contrare legii mozaice.

După cum se vede, legiuirile mozaice erau pătrunse de un spirit de umanitate, necunoscut în legiuirile celorlalte popoare din vremea aceea. Și cu drept cuvînt, însuși Moise a spus cu ocazia promulgării lor : «Sau este vreun popor mare, care să aibă astfel de așezăminte și legi drepte, cum este toată legea aceasta pe care v-o înfățișez eu astăzi?» (Deut. IV, 8).

3. CARTEA IOSUA

Denumirea. Moise, fiind bătrîn și apropiindu-se de sfîrșitul vieții, s-a rugat lui Dumnezeu ca să-i arate un bărbat care să poată veghea asupra poporului evreu și să-l conducă în țara făgăduită. Domnul atunci a rostit către Moise : *«Ia-ți pe*

Moise proclamă pe Iosua Navi pentru conducerea poporului Israel

Iosua, fiul lui Navi, om cu duh într-însul, pune-ţi peste el mîna ta, apoi du-l înaintea preotului Eleazar, înaintea a toată obştea şi dă-i poveţe înaintea ochilor lor. Dă-i din slava ta ca să-l asculte toată obştea fiilor lui Israel» (Num. XXVII, 18—20). Iosua, ca urmaş al lui Moise, a continuat să conducă poporul şi a poruncit să se scrie toate evenimentele petrecute în vremea sa, într-o carte. Cartea aceasta îi poartă numele, pentru că el este persoana cea mai însemnată de care se vorbeşte în această carte. Numele de Iosua înseamnă în ebraică «Domnul este mîntuire».

Iosua, originar din seminţia lui Efraim (Num. XIII, 9 şi 17), a fost totdeauna pe lîngă Moise, după ieşirea din Egipt, şi Sfînta Scriptură mărturiseşte despre el că s-a distins între toţi cei ce l-au ajutat pe Moise, luînd parte la lupta cu amaleciţii

Israeliţii trec Iordanul pentru cucerirea Canaanului

(Ieş. XVII, 8—16). Moise l-a trimis pe Iosua împreună cu alţi bărbaţi să cerceteze ţara făgăduinţei. După ce s-a întors, s-a opus energic celor ce cîrteau împotriva lui Moise. El s-a învrednicit să conducă poporul în ţara pe care o cercetase, susţinînd cu credinţă că Dumnezeu o va da poporului său, cu toate că va întîmpina duşmani puternici (Ieş. XIII—XIV). Lui Iosua cartea lui Isus, fiul lui Sirah, îi face un elogiu deosebit, arătîndu-l ca pe un urmaş vrednic al lui Moise (Înţ. Sir. XLVI, 1—11).

Cuprinsul. Cartea Iosua relatează evenimentele în legătură cu cucerirea şi împărţirea Canaanului la cele 12 seminţii ale lui Israel. Cele 24 de capitole ale cărţii se împart în trei părţi : prima parte, istorică (cap. I—XII), a doua parte, geografică (cap. XIII—XXII) şi a treia parte, istorică (cap. XXIII—XXIV).

Cucerirea Ierihonului

Prima parte, istorică (cap. I—XII) relatează cucerirea țării făgăduite și are următorul cuprins: Dumnezeu dă poruncă lui Iosua să treacă Iordanul. Seminţiile aşezate la răsărit de Iordan, Ruben, Gad şi jumătate din Manase, se obligă a ajuta celelalte seminţii la cucerirea Canaanului. Trimiterea a doi bărbaţi să iscodească Ierihonul; salvarea acestora de urmărirea regelui canaanit cu ajutorul femeii Rahab. Trecerea Iordanului în mod miraculos; circumciziunea celor născuţi în pustiu, serbarea Paştilor la Ghilgal şi încetarea manei. Domnul se arată lui Iosua şi-i făgăduieşte ajutorul Său în lupte. Cucerirea Ierihonului şi cruţarea vieţii lui Rahab şi a familiei ei. Pedepsirea lui Acan pentru că şi-a însuşit o parte din prăzile de la Ierihon. Din cauza păcatului lui Acan, evreii pierd prima luptă împotriva cetăţii Ai. După pedepsirea lui Acan,

Iosua a cucerit cetatea Ai, după care a ridicat un altar pe Muntele Ebal, unde a adus jertfe de mulțumire și a scris Legea Domnului pe pietre și, prin binecuvîntări și blesteme rostite de pe munte, poporul s-a obligat să păzească Legea. Regii canaaniți se pregătesc de luptă împotriva lui Iosua. Ghibeoniții, prin viclenie, înduplecă pe Iosua să încheie pace cu ei, dar, cînd Iosua află de viclenia lor, îi pedepsește să fie servi la Cortul Sfînt pentru totdeauna. Cinci regi canaaniți pornesc cu război împotriva ghibeoniților, însă Iosua îi învinge în valea Aialon cu ajutorul Domnului. Evreii ocupă Canaanul și se arată lista celor 31 de regi canaanei învinși de Iosua.

Partea a doua, geografică (cap. XIII—XXII) expune împărțirea Canaanului la cele 12 seminții ale lui Israel. Este relatată împărțirea țării de la apus de Iordan între cele nouă seminții și jumătate ; seminției lui Levi nu i se dă parte de moștenire ca proprietate. Caleb primește ca moștenire munții de lîngă Hebron. Cortul Sfînt este așezat în Șilo. Se hotărăsc ca cetăți de azil pentru ucigașii fără voie, la apus de Iordan : Chedeș, Sihem și Hebron, iar la răsărit de Iordan : Beței, Ramot-Ghilead și Golan ; apoi se hotărăsc încă 48 de cetăți de locuit pentru seminția lui Levi. Întoarcerea celor două seminții și jumătate la locurile lor, dincolo de Iordan.

Partea a treia, istorică (cap. XXIII—XXIV) expune sfîrșitul misiunii lui Iosua și istorisește următoarele : Iosua adună pe bătrînii poporului și-i sfătuiește să fie credincioși lui Dumnezeu și legilor Lui ; să se ferească de legăturile cu păgînii și de idolatrie. Apoi adună poporul la Sihem, îi reamintește binefacerile primite de la Dumnezeu și-l îndeamnă să păzească Legea. Iosua înnoiește legătura poporului cu Dumnezeu ; moartea și înmormîntarea lui Iosua ; îngroparea osemintelor lui Iosif la Sihem ; moartea și înmormîntarea lui Eleazar, arhiereul.

Scopul cărții este de a dovedi că făgăduințele făcute de Dumnezeu lui Avraam și urmașilor acestuia s-au împlinit prin ocuparea țării, cu ajutorul lui Dumnezeu și prin curajul în luptă al poporului. Prin ocuparea și așezarea poporului is-

raelit în pământul făgăduit, iese în evidență iconomia mîntuirii omenirii, promise de Domnul: «Căci n-a rămas neîmplinit nici un cuvînt din toate cuvintele cele bune pe care le vorbise Domnul casei lui Israel: toate s-au împlinit» (Ios. XXI, 45).

Autorul cărții nu este Iosua, fiindcă unele evenimente istorisite în această carte s-au petrecut după moartea lui, precum este expediția daniților împotriva cetății Leșem (Ios. XIX, 47) și ocuparea cetăților Hebron și Debir (Ios. XV, 13—19). Autorul deci este necunoscut. El trebuie să fi fost unul din cei care au trecut Iordanul împreună cu Iosua, unul dintre bătrînii poporului, care a fost martor ocular la evenimentele descrise în carte și care a trăit după moartea lui Iosua și a arhiereului Eleazar.

Timpul compunerii cărții. Cartea pare a fi scrisă îndată după moartea lui Iosua. Aceasta rezultă din însuși conținutul cărții. În cap. XV, 63, se istorisește că iebuseii n-au fost alungați de fiii lui Iuda din Ierusalim, ci abia pe timpul regelui David (II Sam. ; II Regi V, 5—9). Ghibeoniții, condamnați de Iosua, încă fac servicii la Cortul Sfînt (Ios. IX, 21), însă Saul i-a ucis pe toți (II Sam. ; II Regi XXI, 1—2). Aceste probe, și încă altele luate din însăși cartea, ne fac să tragem concluzia că, în mod sigur, cartea lui Iosua s-a compus foarte de timpuriu, dacă nu mai înainte, atunci cel mai tîrziu în primii ani de domnie ai regelui Saul. Că această carte s-a scris de timpuriu ne-o dovedește însăși limba care e plină de arhaisme.

Autoritatea cărții. Autoritatea divină a cărții este atestată de sfîntul apostol Iacob care amintește textul din cartea Iosua (cap. II, 4) cu privire la Rahav (Iacob II, 25). Și sfîntul arhidiacon Ștefan face aluzie la Iosua, cînd, amintind de cortul mărturiei, zice: «Și pe acesta primindu-l, părinții noștri l-au dus cu Iosua în țara stăpînită de neamuri, pe care Dumnezeu le-a izgonit din fața părinților noștri...» (Fapte VII, 45).

Autoritatea istorică este atestată de cartea III Regi XVI, 34, unde se amintește de Iosua. Cartea face parte din canonul Vechiului Testament și Biserica creștină i-a atribuit autoritate divină.

VALOAREA CĂRȚII

Privind în general cuprinsul cărții Iosua, observăm că cele istorisite în ea sînt o completare logică și istorică a celor relatate în cele cinci cărți ale lui Moise. În cărțile lui Moise se afirmă dreptul divin și istoric al israeliților la stăpînirea Canaanului, iar cartea Iosua arată de fapt împlinirea acestui drept.

Dumnezeu a promis și a repetat de multe ori această promisiune patriarhilor, nu numai de a le încredința țara Canaanului, ci a făgăduit că va ocroti poporul Său ales, chiar și după moartea lui Moise, cu purtare de grijă specială. În cartea Iosua se istorisește că Dumnezeu Și-a împlinit această promisiune. Din pricina aceasta, din toată istoria cuceririi Canaanului, autorul își alege numai acele evenimente în care Dumnezeu, în mod minunat, a manifestat providența Sa specială: trecerea în mod miraculos peste Iordan, ocuparea cetăților Ierihon și Ai, învingerea celor cinci regi canaanei. Fidelitatea și purtarea de grijă a Domnului se vede și din împărțirea pămîntului: «Astfel a dat Domnul lui Israel toată țara pe care se jurase părinților lor să le-o dea și au primit-o ei moștenire și s-au așezat în ea. Și n-a rămas neîmplinit nici un cuvînt din toate cuvintele cele bune pe care le rostise Domnul casei lui Israel; toate s-au împlinit» (Iosua XXI, 43—45).

Concluzia practică a acestei istorisiri se vede și din cele două cuvîntări ale lui Iosua, din cap. XXIII și XXIV. Acestea au drept scop să reamintească poporului binefacerile cele mari ale lui Dumnezeu și să arate că fidelității dumnezeiești trebuie să-i corespundă credința tare a poporului în păzirea Legii, dacă nu vrea să-și atragă pedepsele cele mai grele (Iosua XXIII, 6 și altele).

4. CARTEA JUDECĂTORILOR

Denumirea cărții. Această carte își are denumirea de la judecătorii a căror activitate este istorisită în ea. Ei erau bărbați chemați de Dumnezeu, la anumite intervale de timp, și înzestrați cu puteri deosebite pentru a conduce poporul în vremuri de tot grele și pentru a-l salva de asuprirea dușmanilor. Deci, ei erau conducători instituiți de Dumnezeu și aparțineau diferitelor seminții și familii. Conducerea lor nu era nici continuă, nici succesivă, ci adesea întreruptă pe un timp mai lung sau mai scurt, după pacea și liniștea de care se bucura poporul. Cartea cuprinde istoria unei perioade de circa 400 de ani de la moartea lui Iosua, cuceritorul Canaanului, și pînă la introducerea monarhiei teocratice prin Samuel.

Cuprinsul. Cartea are 21 de capitole și este împărțită în: o introducere (cap. I—III, 6) și trei părți: prima parte (cap. III, 7—V, 31); a doua parte (cap. VI—X, 5); a treia parte (cap. X, 6—XVI, 31); și două adaosuri: primul (cap. XVII—XVIII); al doilea (cap. XIX—XXI).

Introducerea (cap. I—III, 6) expune în mod general starea politică și religioasă a poporului israelit din timpul judecătorilor.

a) *Starea politică.* După moartea lui Iosua urma să se continue războiul contra canaaneilor, însă din pricina nepăsării poporului, războiul n-a mai continuat. Din această cauză, Dumnezeu pedepsește semințiile neascultătoare, lăsîndu-le să fie strîmtorate de canaaniți (cap. I, 1—36).

b) *Starea religioasă.* Fiii lui Israel, trăind împreună cu canaaneii, au început a face rele înaintea Domnului, slujind idolilor. Fiindcă au călcat porunca divină și nu au umblat pe calea părinților lor, care s-au supus voii lui Dumnezeu, mînia lui Dumnezeu s-a aprins și, ca să-i pedepsească, i-a dat în mîna dușmanilor lor din împrejurime. Din această introducere, observăm o continuă cădere în idolatrie și pocăință a fiilor lui Israel.

Prima parte (cap. III, 7—V, 31). Cu această parte se începe expunerea activităţii celor 14 judecători care au condus poporul evreu în vremuri de restriște, după moartea lui Iosua.

Fiii lui Israel, uitînd de poruncile Domnului, au început să se închine şi să slujească baalilor şi astartelor. Dumnezeu s-a mîniat şi i-a dat în mîinile lui Cuşan Rişeataim, regele Mesopotamiei, care i-a ţinut robi opt ani. Atunci evreii s-au pocăit şi s-au rugat lui Dumnezeu să-i scape din robie. Domnul a trimis ca izbăvitor pe Otniel, fiul unui frate mai mic al lui Caleb. Acesta a biruit pe duşmani şi ţara a avut pace 40 de ani (III, 7—11). După aceea evreii iarăşi au păcătuit. Şi Dumnezeu, ca să-i pedepsească, a trimis asupra lor pe moabiţi împotriva cărora s-a ridicat judecătorul Aod (Ehud) care a ucis pe Eglon, regele Moabului şi a asigurat ţării o pace de 80 de ani (III, 12—30). După Aod a urmat Şamgar care a izbăvit pe evrei din mîna filistenilor, omorînd cu un fier de plug 600 de duşmani (III, 31). Nu după mult timp, evreii iarăşi au mîniat pe Dumnezeu şi Iabin, regele Canaanului, i-a asuprit cumplit timp de 20 de ani. Atunci Domnul a ridicat judecător pe Barac, care, cu ajutorul proorociţei Debora, conduce pe evrei în lupta contra duşmanilor. Oastea lui Iabin este distrusă, iar Sisera, conducătorul armatei duşmane, este ucis de o femeie cu numele Iaela. Ţara a avut pace 40 de ani şi Debora a preamărit victoria asupra duşmanilor, într-o cîntare închinată lui Dumnezeu (IV, 1—24 ; V, 1—31).

Partea a doua (cap. VI—X, 5) istoriseşte activitatea celorlalţi judecători. După ce evreii au început din nou să păcătuiască, închinîndu-se la idoli, au fost asupriţi de madianiţi timp de 7 ani, sărăcindu-i cumplit şi răpindu-le toate recoltele. Pocăindu-se, evreii cer ajutorul lui Dumnezeu, Care le ridică ca judecător pe Ghedeon. Acesta, în timp ce îşi treiera grîul la aria sa din Ofra, este chemat în chip miraculos la misiunea de a salva poporul. El strînge în jurul său 300 de luptători şi, printr-o tactică originală de luptă, pune pe fugă pe madianiţi şi-i nimiceşte. După victoria împotriva madianiţilor poporul

Ghedeon este chemat ca judecător

i-a cerut lui Ghedeon să le fie rege, iar el nu a primit zicînd: «Domnul să domnească peste voi». Ghedeon a distrus idolii lui Baal și Astartea, fapt pentru care i s-a zis Ierubaal (distrugător de Baal). Țara a avut pace 40 de ani (VI—VIII).

După moartea lui Ghedeon, fiul său Abimelec devine rege în Sichem. Și ca să scape de frații săi, care ar fi putut fi pretendenți la demnitatea regală, i-a ucis pe toți afară de Iotam. După ce Iotam a auzit de uciderea fraților săi, s-a dus pe Muntele Garizim și de acolo a rostit o fabulă despre alegerea unui conducător de către copaci, înfierînd crima lui Abimelec și mustrînd poporul. Apoi s-a stîrnit un război civil între locuitorii Sichemului și împotriva lui Abimelec, care a fost omorît de o femeie cu o piatră de rîșniță. Și așa a răsplătit Dumnezeu pe Abimelec pentru uciderea fraților săi (IX, 1—57).

Răzbunarea și moartea lui Samson

Apoi urmează T o l a ca judecător peste Israel 23 de ani (X, 1—2) și Iair 22 de ani (X, 3—5).

Partea a treia (X, 6—XVI, 31). După judecătorii Tola și Iair, evreii iarăși au început să se închine idolilor și Domnul i-a pedepsit cu venirea asupra lor a amoniților, care i-au asuprit 18 ani. Apoi s-au pocăit și Dumnezeu a ridicat ca judecător pe Ieftae Galaaditul, care a alungat pe amoniți din țară. După aceea Ieftae, întorcîndu-se acasă în Mițpa, potrivit făgăduințelor sale făcute lui Dumnezeu și-a jertfit pe unica sa fiică. Ieftae a fost judecător în Israel 6 ani (XI—XII, 7). După el a fost judecător Ibțan din Betleem, 7 ani (XII, 8—10), apoi Elon din Zabulon, 10 ani (XII, 11—12), și Abdon din Piraton, 8 ani (XII, 13—15).

Evreii din nou au păcătuit împotriva lui Dumnezeu și au fost robiți de filisteni timp de 40 de ani. Atunci Domnul a ri-

dicat judecător pe Samson, care a răzbunat toate nedreptățile și asupririle pe care le-au făcut filistenii împotriva fiilor lui Israel. Faptele lui Samson descrise în cartea Judecătorilor, deși au un caracter personal, totuși prin ele se arată puterea lui Dumnezeu. Căci Samson cu o falcă de măgar a ucis o mie de filisteni, iar la moartea sa Dumnezeu l-a întărit, încît a ucis mai mulți filisteni decît a ucis în viața sa. El a fost judecător în Israel 20 de ani (cap. XIII—XVI).

Cele două adaosuri.

1) Primul adaos la cartea Judecători este relatat în cap. XVII—XVIII. Aici se istorisește că un efraimit cu numele Mica și-a făcut un idol și a rînduit preot pe un levit, care a venit din Betleemul lui Iuda, ca să-i slujească (cap. XVII, 1—13). În zilele acelea seminția lui Dan își căuta pămînt unde să se așeze. Și trecînd prin Efraim, pe la casa lui Mica, a luat idolul și pe preot și i-au dus în Laiș. Cucerind Laișul i-a dat numele Dan, după numele strămoșului seminției (XVIII, 1—31). Astfel daniții cad în idolatrie.

2) Al doilea adaos este istorisit în cap. XIX—XXI și relatează nelegiuirea din Ghibeea și lupta împotriva seminției lui Veniamin. Se istorisește că un levit avea o femeie care s-a supărat pe soțul ei și a plecat la casa tatălui ei. Levitul s-a dus la socrul său să-și aducă acasă soția. Pe cînd se întorcea spre casă, locuitorii din Ghibeea au batjocorit pe soția levitului în mod oribil și ea a murit (XIX, 1—30). Atunci levitul a adus la cunoștință tuturor seminților lui Israel crima săvîrșită de ghibeoniți. Pentru a pedepsi crima, obștea lui Israel s-a ridicat asupra Ghibeei lui Veniamin și a ucis în luptă o mare mulțime de popor (XX, 1—48). Israeliții, regretînd pierderea seminției lui Veniamin, au îngăduit celor rămași în viață să-și ia femei din celelalte seminții, ca să se înmulțească (XXI, 1—25).

Scopul. Cartea Judecătorilor arată, în general, lupta monoteismului contra idolatriei popoarelor canaanite.

Autorul. După tradiția evreiască autorul cărții Judecătorilor este Samuel, sau cel puțin el a dat îndemnul și un profet mai tînăr, din școala lui, a compus-o.

Timpul compunerii. Din mai multe dovezi ce se pot lua din cartea însăși, rezultă că ea a fost compusă pe timpul lui Saul sau cel mult la începutul domniei lui David. Dintre aceste dovezi amintesc următoarele: capitolul în care se istorisește că evreii sînt asupriți de filisteni și după moartea lui Samson (Jud. XIII, 1). În timpul lui Samuel nu mai era această stare de lucruri, căci el îi învinsese (I Regi; I Sam. VII, 1—14). Iebuseii sînt încă în Ierusalim, de unde regele David i-a alungat (II Regi; II Sam. V, 6—IX, 1; I Cronici XI, 4—9). Faptele sîngeroase istorisite în adaosuri arată starea tristă a poporului în vremea judecătorilor și de aceea, de multe ori, se spune că atunci «nu era rege în Israel, ci fiecare făcea ce i se părea că e drept» (Jud. XVII, 6; XVIII, 1; XIX, 1; XXI, 25). Toate acestea s-au putut scrie numai la începutul domniei lui Saul, deci, cartea a putut fi compusă de Samuel sau de cineva din îndemnul lui, în timpul domniei lui Saul.

Cronologia.

Dacă adunăm anii cuprinși în această carte rezultă suma de 410 ani de la cap. III, 8 pînă la cap. XVI, 31 astfel:

	ani
— Asuprirea lui Cușan-Rișeataim (cap. III, 8)	8
— Otniel (cap. III, 11)	40
— Asuprirea lui Eglon, regele moabiților (cap. III, 14)	18
— Ehud (cap. III, 30)	80
— Asuprirea lui Iabin (cap. IV, 3)	20
— Debora și Barac (cap. V)	40
— Asuprirea madianiților (cap. VI, 1)	7
— Ghedeon (cap. VIII, 28)	40
— Abimelec (cap. IX, 22)	3
— Tola (cap. X, 2)	23
— Iair (cap. X, 3)	22
— Asuprirea amoniților (cap. X, 8)	18
— Ieftae (cap. XII, 7)	6
— Ibțan (cap. XII, 9)	7
— Elon (cap. XII, 11)	10

— Abdon (cap. XII, 14) 8
— Asuprirea filistenilor (cap. XIII, 1) 40
— Samson (cap. XV, 20 — XVI, 31) 20
410 ani

Autoritatea cărții. Autoritatea divină a cărții este mărturisită de Tradiția iudaică și de Biserica creștină, care au primit-o între cărțile canonice sau inspirate. Sfîntul apostol Pavel confirmă existența epocii judecătorilor și a activității acestora (Fapte XIII, 20; Evr. XI, 32); proorocul Isaia confirmă înfrîngerea madianiților (Isaia IX, 4) iar Psalmistul se referă la unele evenimente istorisite în această carte (Ps. LXXXII, 9).

VALOAREA CĂRȚII

Privind în general cartea Judecătorilor, iese în evidență istorisirea luptei dintre monoteismul evreilor și politeismul păgîn. De aceea, starea de fericire și nefericire a poporului ales, după ocuparea țării Canaanului, a depins de respectarea legilor Domnului, care răsplătesc cînd sînt păzite și pedepsesc cînd sînt călcate. Istoria judecătorilor arată evreilor pe de o parte dreptatea divină, prin pedepsele grele venite asupra lor din pricina idolatriei, iar pe de altă parte ajutorul lui Dumnezeu dat evreilor cînd aceștia cu căință sinceră se întorc la El. Autorul este sincer, nepărtinitor, descrie faptele istorice alături de faptele urîte ale idolatriei și scoate în evidență și viața morală corectă, precum și cazuri de dezbinări interne și politice. Adevărul istoric este fidel și corect redat, autorul fiind nepreocupat de nici un alt interes.

LECTURI DIN CARTEA JUDECĂTORILOR

5. CARTEA RUT

Denumirea cărții. Numele cărții este dat după numele persoanei mai însemnate despre care se tratează în ea. Această carte cuprinde patru capitole. Este o scriere mică, dar foarte

Rut între secerătorii lui Booz

importantă pentru că este o contribuție la istoria originii lui David. Faptele și întîmplările descrise aici s-au petrecut în timpul judecătorilor.

Cuprinsul. În zilele cînd cîrmuiau judecătorii s-a întîmplat o foamete în țară. Elimelec, un om din seminția lui Iuda, din orașul Betleem, împreună cu soția sa Noemina și cu cei doi fii ai săi, Mahlon și Chilon au plecat în țara Moabului. Elimelec, bărbatul Noeminei, moare după puțin timp. Cei doi fii ai săi iau în căsătorie două moabitence: pe Ofra și pe Rut. După vreo zece ani, mor și cei doi fii ai Noeminei. Ea rămîne singură cu cele două nurori, în țară străină. Aflînd Noemina că a încetat foametea și că în patrie este belșug, se hotărăște să se întoarcă în țară. Ea sfătuiește pe nurorile sale să rămînă

în țara lor, fiindcă în țara unde se întorcea ea, ele nu se vor mai putea căsători datorită legii pământului, iar ea este bătrînă și nu va mai avea feciori, ca să le ia ca soții, în baza căsătoriei de levirat, adică între cumnați sau rude apropiate. Ofra se lasă înduplecată și rămîne acasă, iar Rut, dînd dovadă de mare dragoste față de soacra ei, zice: «Nu mă sili să te părăsesc și să mă duc de la tine, căci unde te vei duce tu, acolo voi merge și eu și unde vei trăi tu, voi trăi și eu; poporul tău va fi și poporul meu și Dumnezeul tău va fi și Dumnezeul meu. Unde vei muri tu, voi muri și eu și voi fi îngropată acolo. Orice-mi va face Domnul, numai moartea mă va despărți de tine!» (cap. I, 16—17). Ajunse în patrie, Noemina și Rut se așază pe moșia lor. Rut este ascultătoare și de mare ajutor soacrei sale. Ea merge pe ogoare să culeagă spice de pe urma secerătorilor, pentru a avea ce mînca împreună cu soacra ei. Întîmplarea a făcut să nimerească pe ogorul unei rubedenii bogate, cu numele Booz. Acesta, observînd modestia și calitățile tinerei văduve Rut, dă poruncă secerătorilor să se poarte cu ea cuviincios, ba mai mult, să lase în urma lor spice mai multe și să-i dea hrană și apă. Rut, spre mirarea și mulțumirea soacrei sale, se întorcea acasă încărcată cu orz. Fiind întrebată cum a ajuns la atîta spor, ea a povestit totul cum s-a întîmplat. Noemina sfătuiește pe Rut ca în baza legăturii de rudenie, să-i ceară lui Booz s-o ia în căsătorie. Din căsătoria lui Booz cu Rut s-a născut Obed, care a născut pe Iesei, tatăl lui David.

Scopul cărții este de a se arăta că virtuțile alese și dreapta credință sînt răsplătite de Dumnezeu, așa după cum moabiteanca Rut, prin credința și strălucitele ei virtuți, s-a făcut vrednică de a fi înșirată în spița genealogică a Mîntuitorului. Pe lîngă aceasta se mai arată că și păgînii sînt părtași ai harului divin dacă ajung la cunoașterea adevăratului Dumnezeu: «Dumnezeul tău, va fi Dumnezeul meu».

Autorul. Dacă în trecut cartea Rut a fost socotită ca făcînd parte integrantă din cartea Judecătorilor, ca un al treilea

adaos, și dacă autorul cărții Judecătorilor este Samuel, desigur și această carte a fost compusă tot de Samuel.

Timpul compunerii. Întrucît în cartea Rut se zice: «În zilele cînd cîrmuiau judecătorii» (I, 1) și se amintește de David (cap. IV, 17, 22) fără a fi numit rege, sîntem îndreptățiți să fixăm timpul în vremea pe cînd David nu era uns rege peste Israel, adică mai exact în anii ultimi ai domniei lui Saul.

DOCTRINA ȘI VALOAREA CĂRȚII

Cartea Rut, deși ca extensiune este mică, are o deosebită însemnătate în ce privește istoria mîntuirii. Ea este o dovadă neprețuită de credință și corectitudine morală a unor persoane care trăiesc sub oblăduirea Legii divine. Cele trei persoane principale ale cărții: Noemina, Rut și Booz prezintă exemple de viață curată cu strălucite calități sufletești. Noemina, mamă și soacră, este plină de înțelepciune; Rut este pătrunsă de un sentiment curat de dragoste, este harnică și cu încredere în soacra ei; Booz, bărbat onest, drept și plin de sentimente umanitare. Toți trei sînt persoane cu o viață morală pilduitoare în mijlocul unei lumi copleșite de idolatrie și destrămare morală. În orice caz, istoria acestei cărți arată că Rut, femeie de alt neam, ajunsă prin providența divină în sînul poporului evreu, s-a făcut vrednică să fie înscrisă în genealogia lui David și prin el în genealogia lui Hristos, Mîntuitorul întregii omeniri.

LECTURI DIN CARTEA RUT

6. CĂRȚILE LUI SAMUEL (I—II Regi)

Denumirea. Cărțile lui Samuel sînt denumite după traducerea Septuagintei, și în traducerile vechi românești, drept cartea întîi și a doua a Regilor, sau întîi și a doua a Împăraților, iar în unele traduceri, drept cartea întîi și a doua a lui Samuel. Pînă la Daniel Bomberg (secolul al XVI-lea) cărțile lui Samuel au format o singură carte. Traducătorii Septua-

Rugăciunea Anei în templu

gintei şi fericitul Ieronim au împărţit-o în două cărţi. Ele se numesc ale lui Samuel, fiindcă acesta este bărbatul care a condus poporul Israel, ca profet şi judecător, şi a pus baza monarhiei teocratice, ungînd ca regi pe Saul şi David din porunca lui Dumnezeu. Aceste cărţi continuă istoria judecătorilor. Ele cuprind istoria revelaţiei cu privire la întemeierea tronului etern în familia lui David. După cuprins cărţile lui Samuel formează o operă unică, istorică.

CARTEA ÎNTÎI A LUI SAMUEL
(I Regi)

Cuprinsul. Cartea întîi a lui Samuel conţine 31 de capitole şi începe cu o introducere (cap. I—VII), care tratează despre

viața lui Samuel, după care istorisește despre epoca de pregătire a tronului etern în casa lui David (VIII—XXXI).

Introducerea (cap. I—VII). În vremea aceea evreii fiind asupriți de filisteni, iar centrul religios la Șilo, Ana s-a rugat lui Dumnezeu să-i dea un copil de parte bărbătească. Rugăciunea i-a fost auzită și a născut pe Samuel pe care l-a dus la Cortul Sfînt din Șilo, încredințîndu-l arhiereului Eli pentru educare (I, 1—28). Ana preamărește numele lui Dumnezeu în laude și rugăciune de mulțumire (II, 1—10). Se descriu faptele nelegiuite ale fiilor lui Eli, tinerețea plină de pietate a lui Samuel (II, 11—36) și chemarea lui, de către Dumnezeu, la misiunea profetică (III, 1—21). Filistenii s-au ridicat cu război împotriva evreilor, îi biruie și le iau chivotul Legii, iar fiii lui Eli mor în luptă cu filistenii și în același timp moare și Eli (IV, 1—22). Dumnezeu pedepsește pe filisteni cu tot felul de suferințe și moarte în popor pentru chivotul Legii (V, 1—12). Atunci de teamă, filistenii au întors chivotul Legii evreilor, pe care l-au luat în primire leviții (VI, 1—20).

Samuel judecător și liberator. Samuel a adunat pe toți israeliții la Mițpa și i-a judecat, îndemnîndu-i să îndepărteze idolii și să slujească numai lui Dumnezeu. Filistenii, auzind de adunarea israeliților la Mițpa, au pornit cu război împotriva lor, dar au fost biruiți cu ajutorul lui Dumnezeu. În timpul lui Samuel, filistenii n-au mai încercat să mai atace pe Israel. După biruința contra filistenilor, Samuel și-a consacrat viața pentru conducerea poporului, pe care din an în an îl judeca la Betel, Ghilgal și Mițpa, unde din porunca lui Dumnezeu a ridicat și jertfelnice (VII, 1—17).

Partea istorică (cap. VIII—XXXI). Purtarea necinstită a fiilor lui Samuel a nemulțumit poporul, dîndu-i prilej să ceară rege, ca să-i conducă ca și la celelalte popoare. Atunci Samuel s-a rugat Domnului, Care i-a poruncit să împlinească voia poporului. Apoi Samuel, după porunca Domnului, a arătat drepturile regelui care va domni peste Israel și poporul s-a învoit (VIII, 1—22). Dumnezeu îi descoperă lui Samuel pe Saul din seminția lui Veniamin, îl unge rege și-l prezintă po-

Samuel unge pe Saul ca rege peste Israel

porului în Mițpa (X, 1—27). La o lună după ungerea lui Saul ca rege, amoniții au năvălit în Galaad și au asuprit poporul. Atunci Saul a strîns o armată și a biruit pe amoniți, după care Samuel a adunat poporul la Ghilgal și a înnoit domnia lui Saul (XI, 1—15). Cu aceasta încetează regimul judecătorilor și se introduce monarhia. Samuel cheamă ca martor pe Dumnezeu, ține o cuvîntare poporului și-l anunță că renunță la demnitatea sa de judecător, căci Dumnezeu le-a pus rege, dar promite că va continua să vegheze asupra poporului și să se roage lui Dumnezeu pentru el (XII, 1—15). Saul, într-un război cu filistenii, fiind în primejdie, n-a mai așteptat pe Samuel, și a adus jertfe și ardere de tot Domnului, fapt pentru care Samuel îl mustră că a călcat poruncile Domnului și-i prezice că nu va mai stăpîni peste

Prima ungere a lui David ca rege

Israel, căci Dumnezeu a ales pe altul (XIII, 1—23). Într-o luptă grea cu filistenii, o hotărîre a lui Saul către ostași a pus în primejdie viața fiului său Ionatan, și numai intervenția poporului l-a salvat de la moarte, pentru vitejia sa contra filistenilor (XIV, 1—46). Într-un război cu amaleciții, pentru că a cruțat pe Agag și a păstrat pentru sine și popor prăzile de război împotriva poruncii divine, Dumnezeu l-a respins de la domnie (XV, 1—34). Acum Samuel, după porunca Domnului, a mers în Betleemul Iudeii, în casa lui Iesei și a uns rege pe David. Din momentul acela, duhul Domnului s-a depărtat de la Saul, iar un duh rău îl tulbura. Atunci, pentru a liniști tulburarea, a fost adus David la curtea lui Saul, ca să-i cînte din harpă (XVI, 1—23). David devine plăcut în fața regelui Saul și ajunge armașul său. Într-un război cu filistenii, David

învinge pe Goliat (XVII, 1—59) şi devine ginerele regelui (XVIII, 1—30). Se naşte o prietenie sinceră între Ionatan, fiul regelui Saul, şi David. Saul unelteşte să-l ucidă pe David, care este nevoit să fugă din faţa lui, să se ducă la Samuel în Rama, apoi în Nobe, la preotul Ahimelec, de aici la Achiş, regele din Gat, apoi se ascunde în peştera Adulam (XIX, 1—XXI, 15). Saul măcelăreşte întreaga familie a preotului Ahimelec pentru că a ascuns pe David, scăpînd cu viaţă numai Abiatar, care a fugit la David (XXII, 1—23). Aflînd Saul că David este în Cheila, a căutat să-l piardă, dar David a fugit în pustiul Zif (XXIII, 1—27). Apoi David s-a dus în deşertul Enghedi şi Saul l-a urmărit şi acolo (XXIV, 1—23). În timpul acesta Samuel a murit şi a fost îngropat în Rama, iar David s-a refugiat în pustiul Maonului (XXV, 1—42). David este din nou urmărit de Saul în pustiul Zif (XXVI, 1—25) şi iarăşi se refugiază la Achiş, regele din Gat (XXVII, 1—12). Pe cînd David se găsea la Achiş, regele din Gat, filistenii conduşi de Achiş au atacat pe evrei în valea Israel, iar Saul, văzînd că oastea sa este biruită, a mers la o vrăjitoare din Endor şi i-a cerut să vină duhul lui Samuel, ca să-l întrebe de sfîrşitul războiului. Aceasta a făcut să apară duhul lui Samuel care i-a spus lui Saul: «Tu şi fiii tăi veţi fi mîine cu mine şi tabăra lui Israel o va da Domnul în mîinile filistenilor» (XXVIII, 1—25). Filistenii au continuat lupta cu israeliţii, iar David a dus lupta cu amaleciţii pe care i-a învins (XXIX, 1—19; XXX, 1—31). Filistenii au zdrobit armatele israelite în lupta de pe Muntele Ghilboa, unde au căzut ucişi Ionatan cu doi fraţi ai săi, iar Saul, ca să nu cadă în mîinile duşmanilor, s-a aruncat în sabia sa şi a murit (XXXI, 1—13).

LECTURI DIN I SAMUEL (I REGI)

CARTEA A DOUA A LUI SAMUEL
(II Regi)

Cuprinsul. Cartea a doua a lui Samuel (II Regi) are 24 de capitole şi istoriseşte întemeierea şi întărirea tronului în seminţia lui David. David plînge moartea regelui Saul şi a fiu-

David devine rege peste seminția lui Iuda

lui său Ionatan și compune o cîntare de jale, pe care pune să o învețe fiii lui Iuda (I, 1—27).

După zilele de jelit, David a plecat la Hebron și a fost uns rege a doua oară peste seminția lui Iuda, iar celelalte seminții au ales rege pe Ișboșet, fiul lui Saul.

Între casa lui Saul și casa lui David a fost mare dușmănie, ducînd război fratricid, care se termină cu uciderea lui Abner și Ișboșet (II, 1—32 ; III, 1—39 ; IV, 1—12).

După moartea lui Abner și Ișboșet, toate seminșiile lui Israel au proclamat rege pe David, care a avut o domnie glorioasă de 40 de ani. Ocupă cetatea Iebus (Sion), care este Ierusalimul, și o face capitala regatului, apoi salvează țara de năvălirile filistenilor (V, 1—25). După aceea aduce chivotul

Profetul Natan mustră pe regele David

Legii și-l așază pe Muntele Sion (VI, 1—23), apoi, voind a zidi locaș Domnului, primește făgăduința despre Mesia: «Iată Domnul îți vestește că-ți va întări casa, iar cînd se vor plini zilele tale și vei răposa cu părinții tăi, atunci voi ridica după tine pe urmașul tău, care va răsări din coapsele tale și voi întări stăpînirea sa. Acela va zidi casă numelui Meu și Eu voi întări scaunul domniei Lui în veci. Eu voi fi Aceluia Tată, iar El Îmi va fi Fiu» (VII, 1—29).

David biruie pe filisteni, moabiți, sirieni, amaleciți și pune peste ținuturile cucerite oștiri de pază și dregători (VIII, 1—18). Aducîndu-și aminte de Ionatan, bunul său prieten, David aduce pe Mefiboșet, fiul lui Ionatan, în casa sa și-l tratează cu bunăvoință (IX, 1—13). Apoi amoniții răzvrătindu-se, David îi supune din nou (X, 1—19). David păcătuiește și, pen-

tru păcatul său, proorocul Natan îl mustră, regele se pocăiește și Dumnezeu îl iartă. Apoi i se naște Solomon și David biruie pe amoniți (XI, 1—27; XII, 1—31). Din cauza păcatului, David are de îndurat multe suferințe: Amnon, fiul cel întîi născut al lui David, a fost ucis de Abesalom, fratele său, din cauza necinstirii surorii sale Tamara (XIII, 1—38; XIV, 1—33); Abesalom se răscoală în contra lui David, tatăl său, iar David fuge dincolo de Iordan de teama lui Abesalom (XV, 1—37; XVI, 1—23). Dar în cele din urmă, David pregătește o oaste și o pune sub comanda lui Ioab, care ucide pe Abesalom în luptă (XVII, 1—29; XVIII, 1—33). După moartea lui Abesalom, toate seminţiile lui Israel aduc pe David înapoi la Ierusalim ca să le fie rege (XIX, 1—42). Între timp, un oarecare Șeba a răzvrătit pe israeliți împotriva lui David, dar Ioab, generalul său, i-a readus la ascultare (XX, 1—26).

Epilog. În zilele lui David a fost foamete în țară trei ani. David a întrebat pe Domnul și Domnul a spus că aceasta este din pricina lui Saul care a ucis pe ghibeoniți, iar pentru împăcare, șapte oameni dintre urmașii lui Saul, sînt pedepsiți cu moartea la Ghibeea. După împlinirea faptei, David a strîns oasele lui Saul, Ionatan și a celor executați de ghibeoniți și le-a îngropat în mormîntul lui Chiș, tatăl lui Saul. După aceasta s-a milostivit Domnul asupra țării (XXI, 1—14). Însă filistenii din nou au venit cu război în contra israeliților, dar armata lui David i-a biruit (XXI, 15—22).

În ziua cînd Domnul l-a izbăvit din mîna vrăjmașilor săi, David a compus o cîntare de mulțumire Domnului, zicînd: «Domnul este întărirea mea, scăparea mea și izbăvitorul meu...». Această cîntare se poate vedea și în psalmul XVIII, (XVII), (XXII, 1—51). După aceea sînt redate cele din urmă cuvinte ale lui David și enumerați vitejii care au dus războaie și au biruit dușmanii (XXIII, 1—39).

La îndemnul unor israeliți, regele David dă poruncă pentru o numărătoare a poporului, din care cauză Dumnezeu îl

pedepsește prin profetul Gad, cu ciumă. După ce se pocăiește, Dumnezeu îl iartă și David ridică altar pe aria iebuseului Aravna (Aruan), aducînd jertfă lui Dumnezeu (XXIV, 1—25).

Scopul pe care l-a avut în vedere autorul la compunerea cărților a fost de a arăta credincioșia lui Dumnezeu pentru întemeierea și întărirea tronului etern, promis seminției lui Iuda. Dumnezeu a promis odinioară lui Avraam, Isaac și Iacob că din sămînța lor vor ieși regi și că sceptrul și toiagul de cîrmuitor din seminția lui Iuda nu va lipsi pînă ce nu va veni Împăciuitorul, Căruia I se vor supune toate popoarele (Fac. XVII, 6 ; XXIII, 11 ; XLIX, 8—12).

Autorul *și timpul.* Din întreg cuprinsul cărților lui Samuel rezultă că ele formează o singură operă și sînt compuse de un autor necunoscut care a trăit după Solomon și care s-a folosit de diferite izvoare, printre care și izvoare scrise de profeții Samuel, Natan și Gad.

CONSIDERAȚII ASUPRA VALORII CĂRȚILOR LUI SAMUEL

Expunerea cărților lui Samuel (1 și 2 Regi) este simplă, vioaie, iar faptele se istorisesc așa cum s-au succedat una după alta. Autorul nu trece nimic cu vederea din ceea ce a socotit că este necesar pentru caracterizarea timpului sau a persoanelor. De exemplu, descrierea psihologică a caracterului persoanelor conducătoare, Eli, Samuel, Saul și David și, în același mod, Ana, Ionatan și Ioab. Calitățile principale ale lui Eli erau bunătatea inimii, evlavia, dragostea, dar și marea slăbiciune și lipsa de curaj. Samuel însă se caracterizează prin seriozitate, fermitate de caracter, curaj și noblețea sentimentelor sale. Foarte bine ne este descris și caracterul lui Saul. La început, cît a fost modest, a fost plăcut lui Dumnezeu și iubit de popor, însă de îndată ce inima i-a fost cuprinsă de mîndrie, abuzînd de plinătatea puterii regale, a devenit urît de popor și urgisit de Dumnezeu. Tot așa de fidel

este prezentat și caracterul regelui David. El se caracterizează prin virtuți și păcate, prin porniri rele trupești, dar și prin însușiri sufletești alese : prin frica de Dumnezeu, prin iubire și generozitate, prin prudență, iscusință și mare pietate.

Cărțile lui Samuel, pe lîngă valoarea lor istorică, prezintă și o valoare deosebită prin profețiile mesianice pe care le conțin. Primul text mesianic se întîlnește în «Cîntarea Anei» (1 Sam. ; 1 Reg. II, 1—10), în care se preamărește Dumnezeu ca judecător al neamurilor și se face aluzie la puterea cu care Dumnezeu va înzestra pe Unsul Său-Mesia, Mîntuitorul lumii ; alte texte mesianice (2 Sam.; 2 Reg. VII, 12—16 și XXIII, 5) se referă la Împărăția veșnică și la Legămîntul cel veșnic, făgăduite casei lui David din a cărui semințe se va naște Mesia sau Mîntuitorul Hristos.

Autenticitatea și autoritatea divină. Pe lîngă aceasta, cărțile lui Samuel (1 și 2 Regi) se bucură de o deosebită autoritate, fiind primite și păstrate în canon de sinagogă și de Biserica creștină pînă astăzi. Evenimentele descrise în cărțile lui Samuel sînt cunoscute și de alte cărți ale Vechiului și Noului Testament. Astfel, Mîntuitorul întreabă pe farisei : «Au n-ați citit ce-a făcut David cînd a flămînzit el și cei ce erau cu el ? Cum au intrat în casa Domnului și au mîncat pîinile punerii înainte, care nu se cuvenea lui să le mănînce, nici celor ce erau cu el, fără numai preoților ?» (Matei XII, 3—5 citat din 1 Sam. ; 1 Regi XXI, 4—7). Sfîntul apostol Pavel argumentează că Domnul Hristos este Fiul lui Dumnezeu, citînd textul din 2 Sam. ; 2 Regi VII, 14 în Evrei I, 5: «Eu îi voi fi Lui Tată și El Îmi va fi Mie Fiu» ; profetul Ieremia face aluzie la cărțile lui Samuel cînd scrie : «Iată vin zile, zice Domnul, cînd voi ridica lui David o Odraslă dreaptă și va ajunge rege și va domni cu înțelepciune.... și va fi numele lui : Domnul — dreptatea noastră !» Ier. XXIII, 5—6, citînd din 2 Sam. ; 2 Regi VII, 12). Sfîntul apostol Pavel — în puține cuvinte — relevă cuprinsul principal al cărților lui Samuel într-o cuvîntare din Antiohia Pisidiei (Fapte XIII,

20—23). Biserica creştină Ortodoxă prăznuieşte pe proorocul Samuel la 20 august.

LECTURI DIN CARTEA A II-A A LUI SAMUEL

7. CĂRŢILE REGILOR (III—IV Regi)

Denumirea. Cărţile Regilor sînt cunoscute în traducerile vechi româneşti drept cartea a III-a şi a IV-a a Regilor sau a Împăraţilor, iar în Biblia ebraică şi în unele traduceri sînt denumite cartea întîi şi a doua a Regilor. Pînă la Daniel Bomberg (secolul al XVI-lea), cărţile Regilor au format o singură carte. Traducătorii Septuagintei şi fericitul Ieronim, în Vulgata, au împărţit-o în două cărţi. Acestea se numesc cărţile Regilor, fiindcă conţin istoria poporului evreu pe timpul cîrmuirii lui de către regi, de la moartea lui David şi pînă la exilul babilonic.

Deşi cuprinsul acestor două cărţi este în legătură cu cele două cărţi ale lui Samuel (1 şi 2 Regi), ele se deosebesc prin următoarele particularităţi: determinarea mai de aproape a numelor de persoane istorice şi prin adăugare de epitete; de exemplu: regele David, profetul Natan, Abner, fiul lui Ner etc. Autorul menţionează izvoarele consultate (3 Reg. XI, 41; 4 Reg. I, 18 etc.), ceea ce nu face autorul cărţilor lui Samuel. Cărţile Regilor determină timpul exact, pe cînd în cărţile lui Samuel (1 şi 2 Regi) se determină cu aproximaţie şi în general. În cărţile Regilor (3 şi 4 Reg.) autorul caracterizează pe fiecare rege, faptele şi evenimentele, pe cînd autorul cărţilor lui Samuel (1 şi 2 Regi) le lasă la aprecierea cititorului. În fine, limba cărţilor Regilor (3 şi 4 Regi) nu este curată ca cea din cărţile lui Samuel (1 şi 2 Regi).

Cuprinsul. Cărţile Regilor continuă istoria revelaţiei divine de la moartea lui David, pînă la exilul babilonic. Cărţile Regilor se pot împărţi în trei părţi: *partea întîi* cuprinde istoria lui Solomon (3 Regi I—XI); *partea a doua* cuprinde istoria regatelor Israel şi Iuda pînă la căderea regatului Is-

David încoronează pe Solomon ca rege

rael (3 Regi XII—4 Regi XVII); și *partea a treia,* istoria regatului Iuda pînă la exilul babilonic (4 Regi XVIII—XXV).

Partea întîi (3 Regi I—XI). În această parte se relatează istoria lui Solomon și unitatea regatului. David, fiind bătrîn, a chemat pe arhiereul Țadoc și pe profetul Natan și le-a poruncit să ungă rege peste Israel pe Solomon, fiul său (3 Regi, I, 1—53). Apropiindu-se de sfîrșitul vieții sale, David a chemat pe Solomon și i-a dat povețe cum să se poarte ca rege. Solomon pedepsește pe Adonia, fratele său, și îndepărtează de la Cortul Sfînt pe preotul Abiatar, înlocuindu-l cu Țadoc. Apoi se căsătorește cu fiica lui Faraon (3 Reg. II, 1—46; III, 1), după care s-a dus la Ghibeon să aducă jertfă Domnului și s-a rugat ca Domnul să-i dea înțelepciune pentru a putea conduce poporul (III Reg. III, 1—28). Și Domnul i-a

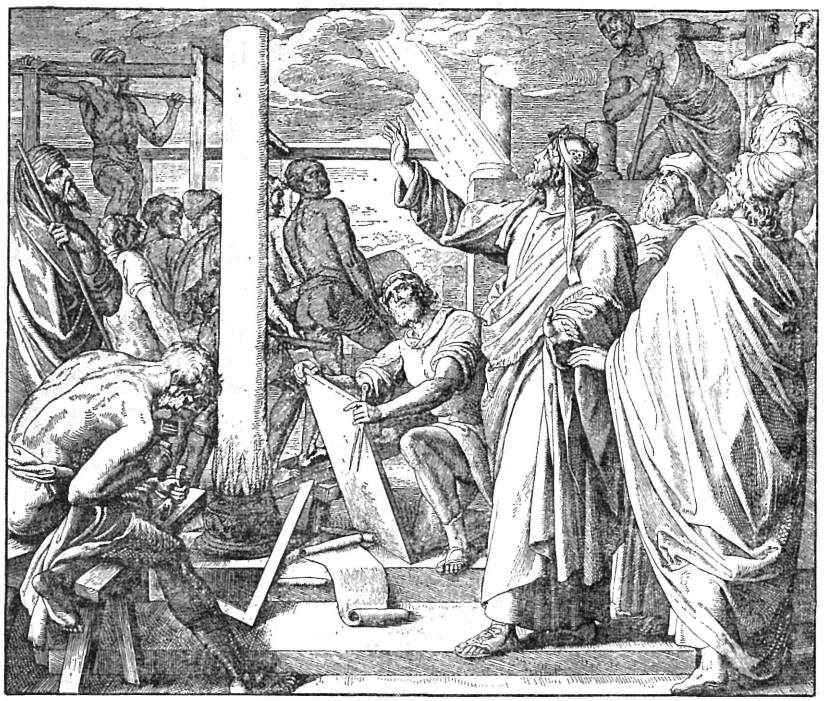

Solomon construieşte templul Domnului

dăruit înţelepciune şi alte multe binefaceri (III Reg. IV, 1—34). După aceea a făcut pregătiri pentru zidirea templului Domnului (III Regi V, 1—18). Templul a fost construit după planul Cortului Sfînt. În partea de răsărit templul avea un pridvor, iar în jurul lui era construită o clădire cu trei etaje, împărţite în cămări pentru păstrarea diferitelor obiecte. Templul era împărţit în două : Sfînta şi Sfînta Sfintelor. Templul era înconjurat cu două curţi despărţite prin zid : curtea interioară pentru preoţi şi cea exterioară pentru popor. În Sfînta Sfintelor se afla chivotul Legii (III Regi VI, 1—38). După aceea Solomon a construit casa regală şi vasele sfinte pentru templu : marea de aramă, jertfelnicul de aur pentru tămîiere, masa de aur pentru pîinile punerii înainte, zece

Dezmembrarea regatului între Roboam şi Ieroboam

candelabre, altarul pentru olocauste şi zece vase pentru spălarea jertfelor (III Regi VII, 1—51). După acestea, Solomon a adus toate lucrurile sfinte de la Cortul Sfînt şi le-a aşezat în templu şi le-a sfinţit (III Regi VIII, 1—66). (Vezi planşele de la sfîrşitul acestui manual). După ce a terminat de zidit templul şi casa regală, Solomon a construit cetăţi, edificii publice, a sădit vii şi grădini, a făcut conducte de apă şi a organizat o flotă comercială care aducea bogăţii din ţări străine (III Regi IX, 1—28). Înţelepciunea lui Solomon fiind vestită în toată lumea, regina din Saba (Etiopia de azi) a venit la Solomon în Ierusalim cu multe daruri (III Regi X, 1—29). Spre sfîrşitul vieţii sale, Solomon a păcătuit înaintea Domnului şi i s-a prezis că regatul său va fi dezbinat.

Solomon a murit după o domnie strălucită de 40 de ani (III Regi XI, 1—41).

Partea a doua (III Regi, cap. XII—IV Regi, cap. XVII). Se relatează istoria dezbinării politice și religioase a regatului, istoria paralelă a celor două regate a lui Iuda și Israel, care au dus lupte fratricide între ele, năvălirea egiptenilor și a asirienilor asupra lor.

După moartea lui Solomon ajunge rege Roboam, fiul său, care a nemulțumit poporul, punîndu-l la impozite grele, ceea ce a dus la dezbinarea regatului. Atunci zece seminții au ales rege pe Ieroboam și au format regatul lui Israel (numit și Efraim), iar Iuda și Veniamin au format regatul lui Iuda. Regatul lui Iuda a rămas cu capitala la Ierusalim, cetatea lui David, iar regatul lui Israel cu capitala la Sichem, apoi la Tirța și mai tîrziu la Samaria (III Regi XII, 1—25). Ieroboam, temîndu-se ca nu cumva poporul să meargă la Ierusalim să se închine Domnului, a așezat doi idoli, unul la Betel și altul la Dan, dînd naștere și la dezbinarea religioasă a poporului (III Regi XII, 26—33). Ieroboam, din pricina idolatriei pe care a introdus-o în regatul său, a atras mînia Domnului, Care a nimicit casa sa (III Regi XIII, 1—34). Apoi se istorisesc războaiele fratricide ce au avut loc între regii celor două regate : Roboam din Iuda cu Ieroboam din Israel ; Abia, fiul lui Roboam, cu Ieroboam ; Asa din Iuda cu Baeșa din Israel. Apoi sînt relatate faptele unor regi din Israel care au ocupat tronul fie prin complot, fie prin nimicirea dinastiei anterioare (III Regi XIV—XVI, 28).

Urmează istoria lui Ahab, regele lui Israel, în timpul căruia a trăit proorocul Ilie (III Regi XVI, 29—XXI, 29). Se istorisește legătura lui Iosafat, regele Iudei, cu Ahab și cu fiii lui : Ohozia (Ahazia) și Ioram ; înălțarea lui Ilie la cer și faptele lui Elisei (III Regi XXII—IV Regi VIII, 15). Iosafat, Ioram și Ohozia, regii Iudei, fiind înrudiți cu Ahab, regele lui Israel, au făcut fapte rele înaintea Domnului. Ohozia, fiul lui Ioram, regele lui Iuda, a fost ucis împreună cu unchiul său Ioram, regele lui Israel, de Iehu, care a fost uns rege peste

Israel de Elisei (IV Regi VIII, 16—X, 17). Iehu, după ce a nimicit tot neamul lui Ahab, a distrus idolii și a nimicit și preoții idolatri, a fost binecuvîntat de Dumnezeu, însă pentru alte păcate și-a atras pedeapsa divină (IV Regi X, 18—36). Atalia, mama regelui Ohozia, văzînd că a murit fiul ei, a uzurpat tronul davidic, făcîndu-se regină, dar după șase ani, nepotul ei Ioaș îi ia domnia cu ajutorul preotului Iehoiada (IV Regi XI, 1—21—XII, 1—21). Ioahaz, Ioaș, Ieroboam, fiul lui Ioaș, regii Israelului, au făcut fapte rele ca și regii de dinainte de ei, pe cînd Amasia, regele Iudei, a făcut fapte plăcute Domnului ca și strămoșul lui, David (IV Regi, XIII—XIV, 29). În timpul regilor din Iuda, Azaria (Ozia), Iotam și Ahaz, regatul lui Israel, din cauza idolatriei și a discordiei interne sub regii Zaharia, Șalum, Menahem, Pecahia, Pecah și Osea, cade în mîinile Asiriei și poporul este dus în robie (IV Regi XV, 1—XVII, 6). Se rezumă cauzele căderii regatului lui Israel și se descrie situația țării ocupate de asirieni (IV Regi XVII, 7—23), precum și originea samarinenilor (IV Regi XVII, 24—41).

Partea a treia (IV Regi cap. XVIII—XXV). Aici se istorisește despre ultimii ani de existență a regatului lui Iuda. Se relatează despre domnia fericită a regelui Iezechia. El a făcut fapte bune înaintea Domnului, a desființat idolatria și în toate faptele sale a păzit legile Domnului. A salvat țara de invazia asirienilor, potrivit sfatului pe care i l-a dat proorocul Isaia. Dar, fiindcă s-a mîndrit cu bogăția ce se afla în vistieriile sale înaintea solilor lui Merodac Baladan, regele Babilonului, Isaia îi prezice robia care va veni din partea Babilonului (IV Regi XVIII, 1—XX, 20). Apoi au urmat la tron Manase și Amon, regi care au făcut fapte rele înaintea Domnului, introducînd idolatria și vărsînd sînge nevinovat. Pentru aceste fapte Domnul a anunțat prin proorocii Săi, că poporul va fi dat în mîinile dușmanilor (IV Regi XXI, 1—26). După aceștia a urmat la tron Iosia, care a fost un rege credincios Domnului și a făcut fapte bune ca și strămoșul său David. A reparat templul, a

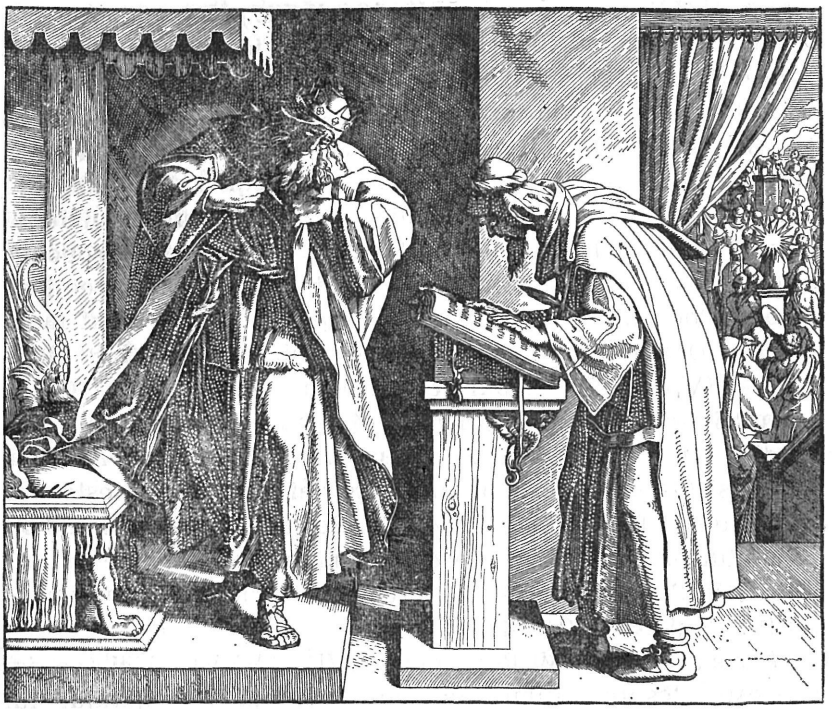

Iosia vestește poporului cuvîntul lui Dumnezeu din cartea Legii

curățit regatul de idoli, a restabilit cultul și a poruncit ca tot poporul să prăznuiască Paștile, după cum scrie în Lege. Iosia este ucis într-o luptă cu egiptenii la Meghido, iar poporul l-a adus și l-a îngropat în Ierusalim (IV Regi XXII, 1—XXIII, 1—30). Ultimii regi din Iuda au avut o soartă nenorocită. Ioahaz este dus în Egipt de faraonul Neco, unde moare; Ioiachim este supus de Nabucodonosor, iar pe Iehonia l-a luat rob și l-a dus în Babilon, împreună cu o parte din popor, lăsînd în țară numai populația săracă. Aceasta este prima deportare în Babilon (598). Sub Sedechia soarta poporului a fost și mai rea. Sedechia este dus în lanțuri în Babilon, Ierusalimul este dărîmat, apoi tot poporul care a mai rămas este deportat (IV Regi XXIII, 31—XXV, 26). Apoi într-o scurtă istorisire se relatează despre grațierea lui Iehonia, regele lui Iuda, de

către Evil-Merodac, regele Babilonului, dîndu-i onorurile ce se cuveneau unui rege (IV Regi XXV, 27—30).

Scopul autorului cărților este de a arăta că Dumnezeu, prin mijlocirea profeților, a voit să conducă poporul evreu pe calea adevărului și a vieții virtuoase. Regii și poporul n-au trăit însă după Legea Domnului și, de aceea, Dumnezeu i-a pedepsit cu desființarea regatelor și ducerea locuitorilor în exil.

Pe lîngă aceasta, scopul cărților este să arate cum Dumnezeu Și-a ținut promisiunea făcută lui David și seminției lui, deși urmașii lui și poporul nu au păzit legile date. Aceasta se vede din urcarea pe tron a lui Solomon și purtarea de grijă a lui Dumnezeu față de el, ca urmaș al lui David și chiar față de ceilalați urmași, cu toate că nu erau vrednici. Iehonia este scos din temniță de Evil-Merodac, semn că Dumnezeu n-a lăsat să se stingă sămînța robului Său David.

Timpul compunerii. Cărțile Regilor au fost compuse în a doua jumătate a exilului babilonic. Aceasta rezultă din însăși cartea IV Regi, cap. XXV, 27—30, unde ni se istorisește că în anul al 37-lea al exilului babilonic, regele iudeu Iehonia este eliberat din temniță de către Evil-Merodac, împăratul Babilonului, și tratat ca rege.

Autorul. Nu se poate afirma cu siguranță cine a fost autorul cărților Regilor. După tradiția rabinică, autorul ar fi fost profetul Ieremia sau un contemporan care a trăit și a scris în aceleași împrejurări religioase și istorice ca și profetul Ieremia.

Unitatea cărților. Cele două cărți ale Regilor formează o lucrare unitară, avînd în vedere unitatea de cuprins, limbă și scop. Ele încep istoria cu construirea «Casei lui Dumnezeu» și întemeierea «casei davidice» și continuă istoria evenimentelor pînă la distrugerea templului și încetarea splendorii «casei davidice». Se descrie domnia fiecărui rege după aceeași schemă, făcîndu-se caracterizarea regilor după atitudinea lor religioasă și politică. Din expunerea făcută rezultă unitatea

de limbă și stil. Deosebirile neînsemnate de stil sau limbă care se găsesc în unele părți ale cărților, se explică prin faptul că autorul a folosit diferite izvoare la compunerea lor. Aceste izvoare sînt: Cronica lui Solomon, (III Regi, cap. XI, 41); Cronicile Regilor din Iuda și Israel (IV Regi cap. XIV, XVIII și XXVIII; cap. XV, XXI și XXXVI; cap. XVI, XIX) etc.

Autenticitatea și autoritatea divină. Cărțile sînt considerate atît de sinagogă, cît și de Biserica creștină drept scrieri canonice. Însuși Mîntuitorul Hristos confirmă autoritatea lor divină cînd spune: «Și adevărat vă spun că multe văduve erau în zilele lui Ilie, în Israel, cînd s-a închis cerul trei ani și șase luni...» (Luc. IV, 25; III Regi XVII, 7 ș.u.). La fel și sfîntul Iacob face aluzie la eficacitatea rugăciunii proorocului Ilie: «Ilie era om asemenea cu noi în slăbiciuni și cu rugăciune s-a rugat ca să nu plouă și nu a plouat trei ani și șase luni» (Iacob V, 17 ș.u.). De asemenea și sfîntul apostol Pavel se referă la cărțile Regilor, numindu-le «Scripturi»: «Nu știți oare ce zice Scriptura despre Ilie? Cum se roagă el împotriva lui Israel zicînd: «Doamne, proorocii Tăi i-au omorît, jertfelnicele Tale le-au surpat și eu am rămas singur și ei caută să-mi ia viața» (Rom. XI, 2—3; III Regi XIX, 10).

De asemenea, autoritatea divină a cărților Regilor se vede și din faptul că Dumnezeu S-a arătat de două ori lui Solomon și i-a zis: «Și dacă vei umbla pe drumul Meu ca să păzești legile Mele și poruncile Mele, cum a umblat tatăl tău David, îți voi înmulți și zilele tale» (III Regi III, 14). La fel îi amintește de legile și poruncile Sale și a doua oară cînd îi promite întărirea tronului peste Israel în veci (III Regi IX, 4—8 și XI, 9—11). Autoritatea divină a cărților Regilor se vede și din următorul citat: «Atunci Domnul a dat mărturie împotriva lui Israel și a lui Iuda prin toți proorocii Săi, prin toți văzătorii, zicînd: «Întoarceți-vă din căile voastre cele rele și păziți poruncile Mele, așezămintele Mele și toată învățătura pe care am dat-o părinților voștri și pe care v-am dat-o și vouă prin prooroci, robii Mei» (IV Regi XVII, 13).

Pentru păzirea Legii și a poruncilor Sale, Dumnezeu s-a folosit și de alte mijloace, ca de pildă : popoarele care locuiau prin cetățile Samariei erau pedepsite de Dumnezeu prin lei care le omorau, pentru că nu cunoșteau Legea Domnului și se închinau la idoli. Aducîndu-se aceasta la cunoștință regelui Asiriei, el a poruncit : «Trimiteți acolo pe unul din preoții pe care i-ați adus de acolo, ca să se ducă să trăiască acolo și să-i învețe Legea Dumnezeului acelei țări» (IV Regi XVII, 26—27).

VALOAREA CĂRȚILOR REGI

Cărțile a III-a și a IV-a Regi descriu evenimentele istorice într-un cadru uniform, cu formule aproape constante, în care nu lipsesc aprecierile asupra conduitei religioase și social-politice a regilor. Toți regii din regatul lui Israel sînt condamnați din pricina faptului că s-au abătut de la poruncile și Legea lui Dumnezeu și au zidit altare idolilor în Betel și Dan, poruncind poporului să se închine idolilor și să nu mai meargă la Ierusalim, în templul Domnului. Printre regii din regatul Iuda numai opt regi sînt stimați pentru credința lor față de Dumnezeu și de poruncile Lui. Dar și acestora li se impută nepăsarea de a nu fi desființat înălțimile unde poporul mai aducea jertfe idolilor. Singurii regi Iezechia și Iosia ai regatului lui Iuda au fost credincioși Legii Domnului, pentru că ei au desființat din țară închinarea și aducerea de jertfe pe înălțimi. Iezechia a nădăjduit în Domnul Dumnezeu și ca el n-a mai fost altul între toți regii lui Iuda. A poruncit poporului să se închine numai Domnului, Care l-a scos din robia Egiptului și a distrus toți idolii din țară. Iosia, ca rege pios și cu frică de Dumnezeu, a poruncit arhiereului Hilchia să facă reparațiile la templul Domnului și să scoată toți idolii în afară de Ierusalim și să-i ardă. A poruncit apoi ca tot poporul să serbeze Paștile Domnului la Ierusalim, care nu se mai serbase din zilele judecătorilor. Apoi a nimicit pe cei ce se îndeletniceau cu necromanția, vrăjitoria și toate urîciunile din Iuda și Ierusalim.

Aflarea Legii sub Iosia şi reforma religioasă au determinat respectarea Legămîntului, deoarece din cele scrise în Lege, poporul a putut să vadă că, atunci cînd păzeşte Legămîntul încheiat cu Dumnezeu, va fi binecuvîntat, iar dacă îl calcă, va fi pedepsit.

Pe lîngă aceasta, cărţile III şi IV Regi scot în evidenţă un număr de profeţi din care face parte şi cel mai mare prooroc al vremii, Isaia, cu un şir de ucenici, care au apărat păstrarea şi respectarea Legii (IV Regi XVIII, 17—XX, 19).

Valoarea cărţilor Regi se vede şi prin aceea că ele conţin şi istoria mîntuirii, deşi ingratitudinea poporului evreu faţă de Dumnezeu, războaiele fratricide între cele două regate păreau că ţin în loc planul divin.

În tot cursul istoriei lui Israel, Dumnezeu a purtat o grijă deosebită mai ales casei davidice, depozitara făgăduinţelor mesianice. În acest sens a fost reînnoită faţă de Solomon făgăduinţa făcută de Dumnezeu regelui David că va întări domnia lui peste Israel în veci (III Regi IX, 5).

ROBIA BABILONICĂ

Robia babilonică începe odată cu căderea regatului Iuda, aşa cum este menţionat în cărţile IV Regi, cap XXIV—XXV şi II Cronici cap. XXXVI. Ea a fost profeţită încă de Ieremia în timpul regilor Iosia, Ioahaz, Ioiachim, Iehonia şi Sedechia, din regatul lui Iuda.

În timpul domniei regelui Ioiachim, Nabucodonosor, împăratul Babilonului, a venit cu o armată puternică asupra regatului lui Iuda, a asediat Ierusalimul şi, în anul 606 î.d.Hr. a pus stăpînire pe el. Regele Ioiachim s-a supus trei ani, după care n-a mai voit să-i plătească tributul impus. Atunci împăratul Babilonului a venit din nou asupra regatului lui Iuda cu o armată de caldeeni şi popoare vecine, sirieni, moabiţi şi amoniţi. Ioiachim moare în una din ciocnirile cu duşmanii săi, iar corpul lui n-a mai putut primi onorurile

Cucerirea Israelului şi ducerea în robia babiloneană

respective. În orice caz, cînd Nabucodonosor a venit la Ierusalim, nu l-a mai găsit pe tron pe Ioiachim, ci pe fiul acestuia, Iehonia, numit şi Ioiachim (598). Iehonia, regele din Iuda, s-a predat imediat fără luptă; nu domnise decît trei luni. El a fost deportat în Babilon cu mama sa, cu slujitorii săi, fruntaşii ţării, armata şi oamenii de artă: toată elita ţării. Aceasta a fost prima deportare de robi din regatul lui Iuda, din care a făcut parte şi profetul Iezechiel (vezi Iezechiel, cap. I, 1). Convoiul de deportaţi este evaluat la 3023 de oameni, după profetul Ieremia, cap. LII, 28, iar după cartea IV Regi (cap. XXIV, 14) la cifra de zece mii de oameni.

Nabucodonosor, considerînd că această lecţie ar fi fost suficientă pentru a potoli spiritele în Iuda, a lăsat ţării auto-

nomia sub un prinț din neamul lui David, Matania, un al treilea fiu al lui Iosia, al cărui nume i l-a schimbat în Sedechia. Acesta a depus jurămînt de credință lui Nabucodonosor. Dar mișcarea patriotică a luat un avînt mai puternic chiar de la începutul domniei lui Sedechia. O nouă revoltă a apărut acum chiar în Elam contra Babilonului (Ier. XLIX, 34—38). Un mare număr de profeți mincinoși și vrăjitori, atît în Palestina, cît și printre deportați preziceau că jugul Babilonului va cădea curînd. Atunci, în vederea unei revolte generale contra Babilonului, s-au făcut negocieri la Ierusalim cu Edomul, Moabul, Amonul, Tirul și Sidonul (Ieremia cap. XXVII—XXIX); dar insurecția a fost reprimată de armatele lui Nabucodonosor.

În anul al nouălea al domniei lui Sedechia, Nabucodonosor a venit cu toată oștirea sa și a împresurat Ierusalimul, asupra căruia s-a abătut o foamete grozavă. Un moment, asediații s-au crezut salvați : trupele babilonene se îndepărtaseră pentru a se lupta cu o armată trimisă de faraonul Egiptului în ajutorul Ierusalimului. Dar egiptenii au fost învinși și s-au retras. Babilonenii s-au reîntors și au reluat asediul și, în anul al unsprezecelea al domniei lui Sedechia, s-a produs o spărtură în zidul de nord al cetății. În timpul nopții Sedechia și ostașii au fugit pe partea de sud, prin poarta care era între două ziduri, în direcția Mării Moarte ; dar au fost ajunși și prinși de babiloneni în șesul Ierihonului. Sedechia a fost dus la Ribla și judecat pentru jurămîntul fals. Fiii săi au fost uciși înaintea lui, iar lui i s-au scos ochii și l-au dus în lanțuri la Babilon.

În același an, Nebuzaradan, căpetenia gărzii împăratului Babilonului, a ars templul, palatul regelui și toate casele mai mari din Ierusalim, jefuind tot ce era mai de preț. El a poruncit să fie dărîmate și zidurile care împrejmuiau Ierusalimul. Pe fruntașii poporului și pe preoții templului i-a ucis. Cei ce mai rămăseseră dintre locuitori au fost duși în Babilon, ca la 832 de suflete (Ier. LII, 29). Așa a fost strămutat poporul

din Iuda în robie. Țăranii și cei săraci au fost lăsați în țară sub conducerea guvernatorului Ghedalia, care și-a instalat reședința în Mițpa. Dar, acest bărbat a fost asasinat de un oarecare Ismael, în același an. Atunci, de frica babilonenilor, un mic grup de evrei s-a refugiat în Egipt. Fără îndoială că și după aceasta s-a mai ivit dezordine în Palestina, căci Nebuzaradan a mai deportat încă 745 de evrei (Ier. LII, 30). Așa s-a pus capăt și regatului lui Iuda în anul 587 î.d.Hr.

Robia babilonică a durat șaptezeci de ani, din anul 606 î.d.Hr. și pînă în anul 536 î.d.Hr. cînd prin edictul regelui Cirus, evreii au dreptul de a se reîntoarce în țară. Țara a rămas pustiită, templul ars, zidurile Ierusalimului dărîmate și rămășița poporului în mare jale. Distrugerea templului și a Ierusalimului ca și starea de jale din țară sînt descrise de profetul Ieremia în cartea «Plîngerile lui Ieremia». Însă Domnul i-a descoperit profetului că, după împlinirea celor șaptezeci de ani, poporul se va reîntoarce în țară și că în viitorul îndepărtat va veni Răscumpărătorul, vestit prin următoarele cuvinte: «Iată vin zile, zice Domnul, în care voi adeveri făgăduința Mea de mîntuire pe care am făgăduit-o casei lui Israel și lui Iuda. În zilele acelea și în vremea aceea, voi odrăsli lui David Odrasla dreptății și Aceea va face judecată și dreptate pe pămînt. În zilele acelea Iuda va fi izbăvit și Ierusalimul va trăi fără primejdie și Odraslei aceleia I se va pune numele: «Domnul-dreptatea noastră» (Ier. XXXIII, 14—16).

8. CĂRȚILE CRONICILOR
(I și II Paralipomena)

Denumirea. Cărțile Cronici I și II ca și cărțile lui Samuel I și II Regi și ale Regilor III și IV, în textul ebraic au format la început o singură carte pînă în secolul al XVI-lea, cînd Daniel Bomberg le-a împărțit în cartea întîi și a doua a Cronicilor.

Traducătorii Septuagintei și fericitul Ieronim în Vulgata le tratează ca două cărți. Fericitul Ieronim le numește Cronici, Septuaginta le numește Paralipomena, pentru motivul că ar fi o întregire la cărțile Regilor și ar cuprinde ceea ce a fost omis din acestea. Însă ele nu completează cărțile Regilor, decît în mică măsură; de aceea numirea de «Paralipomena» nu corespunde.

Cuprinsul cărților. În aceste cărți se expune mai ales istoria vieții religioase a regatului Iuda. Caracteristic în ele este introducerea de genealogii și istoria care privește aproape numai soarta regatului de sud, al lui Iuda.

Cartea întîi a Cronicilor are 29 de capitole, iar cartea a doua are 36 de capitole.

După conținutul lor istoric, se pot împărți în trei părți: *partea întîi:* I Cronici cap. I—IX; *partea a doua:* I Cronici cap. X—XXIX; *partea a treia:* II Cronici cap. I—XXXVI.

În prima parte se expune genealogia seminților lui Israel care au legătură cu casa lui David și cu templul. Autorul începe genealogia de la Adam și descrie originea celor trei mari grupe ale omenirii: iafetiții, hamiții și semiții. Din lunga serie a genealogiei de la Adam, autorul continuă de la Sem la Avraam și în special cu seminția lui Iuda, Levi și Veniamin, împreună cu un tabel al locuitorilor diferitelor seminții care locuiau în Ierusalim (I Cron. I, 1—9).

În partea a doua se expune începutul monarhiei în Israel. Se repetă genealogia lui Saul din seminția lui Veniamin și se continuă cu istoria proclamării lui David, rege peste Israel, întărirea tronului davidic, ocuparea Iebusului și numărătoarea vitejilor lui David (I Cron. XI—XII). Apoi David aduce chivotul Domnului din Chiriat-Iearim și-l așază în Ierusalim, după aceea rînduiește pe leviți la slujba dumnezeiască înaintea chivotului Domnului (I Cron. XIII—XVI).

David a voit să zidească casă Domnului, dar prin proorocul Natan, Domnul l-a anunțat că nu el va zidi casa Domnului, ci cel ce se va ridica din sămînța lui (I Cron. XVII,

1—27). În schimb, David este ajutat de Dumnezeu să supună popoarele din jurul regatului său și să pună guvernatori peste ele (I Cron. XVIII, 1—17 ; XIX, 1—19 ; XX, 1—8). Făcînd numărătoarea poporului fără a întreba pe Domnul, țara este pedepsită cu o molimă grea. David se căiește de acest păcat, molima încetează și Dumnezeu îi arată unde va fi locul templului (I Cron. XXI, 1—30 ; XXII, 1). După aceea David a pregătit tot materialul pentru zidirea casei Domnului și a poruncit lui Solomon, fiul său, să zidească casa lui Dumnezeu (I Cron. XXII, 2—19). Urmînd a preda conducerea țării lui Solomon, rînduiește slujbele preoților și leviților și întreaga administrație a statului (I Cron. XXIII—XXVII). Sfătuiește stăruitor pe Solomon și pe toți conducătorii din Israel să se îngrijească de zidirea templului Domnului și dăruiește tot aurul și argintul din casa sa pentru templu (I Cron. XXVIII—XXIX).

În partea a treia, se istorisește șirul regilor davidici, trecîndu-se sub tăcere greutățile succesiunii regale și se descriu direct faptele religioase. Se începe cu domnia lui Solomon, descriindu-se înțelepciunea și avuția lui (II Cron. I, 1—17). Solomon face toate pregătirile pentru începerea zidirii templului și a casei regale, procurînd tot materialul de la Hiram, regele Tirului (II Cron. II, 1—18). Potrivit planului tatălui său David, a ridicat templul pe Muntele Moria și a făcut toate vasele și lucrurile sfinte pentru el (II Cron. III—IV). După aceea Solomon a adus chivotul Domnului și toate lucrurile sfinte de la Cortul Sfînt și le-a așezat în templu. Apoi s-au făcut rugăciuni, s-au adus jertfe și slava Domnului a umplut templul (II Cron. V—VII). După terminarea templului, Solomon a făcut și alte îmbunătățiri în țară și, pentru înțelepciunea sa, a fost vizitat de regina din Saba (II Cron. VIII—IX).

Se relatează domnia lui Roboam, sub care regatul se dezbină și zece seminții aleg rege pe Ieroboam. Duce război cu egiptenii care-l învinge (II Cron. X—XII). Abia, fiul lui Roboam, din rîvna pentru Legea Domnului, a luptat împotriva lui Iero-

boam pe care l-a învins (II Cron. XIII, 1—22). Asa a desfiinţat idolatria din regatul său şi, în luptă cu etiopienii, a învins pe Zerah etiopianul (II Cron. XIV, 1—15). A mai făcut îmbunătăţiri în templu (II Cron. XV, 1—19), apoi, făcînd alianţă cu sirienii împotriva lui Baeşa, regele lui Israel, s-a îmbolnăvit şi a murit (II Cron. XVI, 1—14).

Apoi se relatează istoria regilor care s-au înrudit cu Ahab, regele lui Israel. Iosafat se înrudeşte cu Ahab şi face alianţă împotriva sirienilor, este mustrat de un prooroc şi se căieşte. Rînduieşte povăţuitori pentru treburile religioase şi politice, biruie pe amoniţi şi moabiţi (II Cron. XVII—XX).

Ioram este un rege idolatru, făcînd voia soţiei sale Atalia, o femeie nelegiuită. El a avut războaie în care a fost învins (II Cron. XXI, 1—22) ; tot aşa de nefericit a fost şi Ohozia, fiul său, care era îndrumat de Atalia, mama sa (II Cron. XXII, 1—9).

Dintre regii următori ai lui Iuda sînt amintiţi : Ioaş, care a fost educat de leviţi, a desfiinţat idolatria, dar mai tîrziu a căzut în idolatrie şi a avut un sfîrşit nefericit (II Cron. XXIII—XXIV) ; aceeaşi soartă a avut şi Amasia (II Cron. XXV, 1—28) ; Ozia (Azaria), cît timp a fost credincios Domnului, Dumnezeu l-a ajutat, dar mîndrindu-se înaintea Domnului a fost pedepsit cu lepră şi a murit (II Cron. XXVI, 1—23). Fiul său Iotam a fost un rege pios şi a făcut îmbunătăţiri la casa Domnului (II Cron. XXVII, 1—9). Ahaz a fost un rege rău şi necredincios ; el a încuiat uşile casei Domnului şi s-a închinat la idoli, a adus pe asirieni în ţară, care au asuprit poporul (II Cron. XXVIII, 1—27).

După aceştia urmează altă serie de regi pînă la căderea regatului sub stăpînirea babiloneană.

Iezechia a fost un rege pios, a înnoit şi a sfinţit casa Domnului, a rînduit slujbe la templu şi a curăţat lucrurile pe care le-a pîngărit tatăl său Ahaz. Pentru aceasta Dumnezeu l-a salvat din mîna lui Sanherib, regele Asiriei (II Cron. XXIX—XXXII). După acesta a urmat fiul său Manase, care a făcut

fapte urîte înaintea Domnului, pentru care Dumnezeu l-a pedepsit, fiind dus legat în lanțuri în Babilon. Aici se căiește și Domnul l-a adus înapoi în Ierusalim, ceea ce n-a făcut fiul său Amon (II Cron. XXXIII, 1—25). Iosia, fiul lui Amon, a fost un rege pios, a înnoit locașul Domnului, a restabilit cultul, a desființat idolatria și a poruncit serbarea Paștilor după Legea lui Moise. Într-un război cu egiptenii a fost ucis în luptă în valea Meghidc (II Cron. XXXIV—XXXV). Apoi urmează : Ioahaz, pe care regele Egiptului îl duce în Egipt, unde și moare ; Ioiachim, care a fost dus în Babilon de Nabucodonosor ; Iehonia, pe care Nabucodonosor l-a dus de asemenea în Babilon și Sedechia, care a fost ucis de babiloneni. Ierusalimul și templul au fost distruse, iar poporul dus în captivitate (II Cron. XXXVI, 1—21). În ultimele două versete, se relatează despre porunca lui Cirus cu privire la întoarcerea evreilor din robie și zidirea casei lui Dumnezeu (II Cron. XXXVI, 22—23).

Scopul. Din cuprinsul cărților rezultă că autorul și-a propus să scoată în evidență acele momente din istoria evreilor prin care să arate că soarta fericită sau nefericită a poporului depinde de credința în Dumnezeu, de exercitarea cultului divin și păzirea Legii date de Moise. De aceea expune într-un cadru istoric starea religioasă a poporului, înainte de captivitate și vrea să deștepte în evreii întorși din exil sentimente religioase și dorința de a se îngriji cu sfințenie de cultul divin ce se cuvine adevăratului Dumnezeu. În acest scop, autorul scoate în evidență grija lui David și a altor regi pioși de a organiza cultul și a respecta Legea. Peste tot autorul urmărește ca prin exemplul înaintașilor sau al strămoșilor să îndemne pe evreii reîntorși din exil să îndeplinească și să respecte Legea.

Autorul. Comparînd sfîrșitul cărților Cronici și începutul din cartea Ezdra, unde se relatează același eveniment și care au același caracter literar, putem admite că Ezdra este și autorul cărților Cronici. Cartea Ezdra este o continuare a celor istorisite în Cronici. Și într-adevăr nimeni altul nu putea să se

ocupe de asemenea scriere decît Ezdra, care, după întoarcerea din exil, a activat pentru refacerea vechilor aşezăminte religioase şi sociale ale poporului evreu.

Timpul compunerii. După cum se vede din înseşi cărţile Cronicilor ele au fost scrise după exilul babilonic, în timpul dominaţiei persane (II Cron. XXXVI, 22—23), căci ni se dă genealogia lui Zorobabel (I Cron. III, 18—21) care a trăit în timpul lui Darius Istapse (521—485) şi se aminteşte de moneda persană, daricul (I Cron. XXIX, 7).

Autoritatea divină a cărţilor Cronici o mărturiseşte atît sinagoga cît şi Biserica creştină care au recunoscut aceste cărţi drept scrieri inspirate, de origine divină.

VALOAREA CĂRŢILOR

În aceste cărţi o importanţă deosebită se atribuie casei davidice. Aceasta se vede din genealogii: familiile celor zece seminţii schismatice sînt înşirate pînă în vremea lui David, familiile seminţiilor lui Levi şi Veniamin, credincioase casei davidice, sînt enumerate pînă la exil, iar genealogia familiilor casei davidice ajunge pînă în timpul lui Neemia. Despre Saul, despre regatul Israel şi despre regii acestui regat nu se aminteşte decît atît cît este necesar pentru înţelegerea istoriei casei davidice. Istoria regilor casei davidice autorul o expune pentru faptul că aceştia, avînd reşedinţa în Ierusalim, au avut mai multă legătură cu templul, cultul şi Legea. Istoria lui David se începe cu aşezarea reşedinţei regale în Ierusalim, apoi se tratează pe scurt războaiele purtate de el; nu se aminteşte nimic de păcatele lui; se istoriseşte pe larg organizarea cultului divin şi pregătirea pentru construirea templului. La fel se procedează şi cu istoria regelui Solomon. O importanţă deosebită se dă succesorilor regali care au desfiinţat idolatria şi au contribuit la restabilirea cultului, a templului şi la observarea Legii. O atenţie se dă preoţilor şi

leviților, genealogiilor lor, serviciilor lor, meritelor lor, privilegiilor lor. În rezumat, se tratează pe larg despre starea religioasă și soarta regatului, care este în strînsă legătură cu observarea Legii.

LECTURI DIN CĂRȚILE CRONICILOR

9. CARTEA ÎNTÎI A LUI EZDRA

Denumirea. Această carte poartă numele lui Ezdra, pentru că el este persoana principală care a și compus-o. Numele lui Ezdra, în textul ebraic, înseamnă «ajutor». El este din familie preoțească și descendent din neamul lui Aaron (Ezdra VII, 1—5). Ezdra a fost preot, cărturar iscusit și cunoscător al Legii lui Moise (Ezdra VII, 6 ; X, 12). El a fost în mare cinste înaintea împăratului persan Artaxerxe, căci lui i s-a încredințat misiunea de a pleca în țară cu daruri scumpe pentru templul din Ierusalim (Ezdra VII, 13—28). După cum reiese din cap. IX și X a fost stimat de popor care i-a ascultat sfaturile și îndemnurile.

Cuprinsul. Cartea Ezdra are 10 capitole. Aici sînt expuse restaurarea templului și a cultului divin. Ea cuprinde două părți :

Prima parte (cap. I—VI). Se istorisește că regele Cirus al perșilor dă un edict prin care evreii sînt liberi să se întoarcă în patrie, cu toate bunurile lor și cu vasele sfinte ale templului din Ierusalim pe care le luase Nabucodonosor. În același timp, li se dă voie să strîngă și daruri pentru rezidirea templului. Sub conducerea lui Zorobabel (Șeșbațar) și a arhiereului Iosua, se întoarce în țară primul lot de captivi din seminția lui Iuda și Veniamin. Ajunși în Ierusalim, zidesc altarul pentru jertfe, aduc jertfă și prăznuiesc sărbătoarea Corturilor.

Reîntoarcerea din robia babiloneană

Așază temelia templului, însă întîmpină greutăți pentru continuarea zidirii, pe de o parte din pricina uneltirilor samarinenilor și pe de altă parte din cauza sărăciei poporului. Lucrările fiind întrerupte, se reiau în anul al doilea al domniei lui Darius, la îndemnul profeților Agheu și Zaharia. Zidirea este din nou împiedicată de satrapul persan de dincolo de Eufrat, dar și această piedică este înlăturată și se conturează zidirea care se termină în anul al șaptelea al lui Darius. Templul se sfințește, se aduc jertfe și se serbează Paștile.

Partea a doua (cap. VII—X). În anul al șaptelea al domniei lui Artaxerxe, Ezdra obține și el încuviințarea să se întoarcă în patrie cu un lot de evrei. La plecare ia cu sine aurul și argintul dăruit de rege. Cînd Ezdra și colonia de evrei ajung la rîul Ahava, postesc și se roagă lui Dumnezeu, ca drumul să

Zidirea noului templu în Ierusalim

le fie fără primejdie. În bună stare ajung la Ierusalim, aduc jertfe de mulţumire şi predau preoţilor aurul şi argintul. În acelaşi timp, Ezdra este cel care reorganizează cultul divin de la templu, după prevederile Legii, cerînd tuturor ca să respecte peste tot această Lege. Aflînd că mulţi dintre evreii întorşi din exil erau căsătoriţi cu femei străine, Ezdra cere, iar poporul şi preoţii se leagă cu jurămînt, ca să se despartă de femeile lor de alt neam.

Scopul acestei cărţi este ca să arate poporului evreu că Dumnezeu Şi-a ţinut promisiunea Sa, dată prin profeţi, pe care a îndeplinit-o prin eliberarea poporului Său din captivitatea babilonică, prin rezidirea templului şi a Ierusalimului.

Autorul este însuşi Ezdra şi aceasta o mărturiseşte tradiţia evreiască şi creştină.

Timpul. Cartea este compusă pe timpul lui Zorobabel şi al arhiereului Iosua, după întoarcerea din exilul babilonic.

LECTURĂ DIN CARTEA EZDRA

10. CARTEA LUI NEEMIA

(II Ezdra)

Denumirea. Cartea deşi poartă numele lui Neemia n-a compus-o el. Neemia înseamnă «Domnul mîngîie». El este fiul lui Hacalia şi contemporan cu Ezdra. S-a întors din exil, cu învoirea împăratului Artaxerxe, ca să refacă zidurile Ierusalimului şi să restaureze viaţa socială şi politică.

Cuprinsul. Cartea Neemia are 13 capitole. Ea istoriseşte restaurarea zidurilor cetăţii Ierusalimului şi reînnoirea Legămîntului încheiat cu Dumnezeu. După cuprins cartea are două părţi :

Partea întîi (cap. I—VII). Aici se istoriseşte că Neemia, fiul lui Hacalia, era paharnic al împăratului perşilor Artaxerxe. Împăratul învoieşte pe Neemia să plece la Ierusalim, de unde îi veniseră veşti rele despre conaţionalii săi. El soseşte la Ierusalim, inspectează zidurile oraşului şi constată că totul e numai ruină. Îndeamnă poporul ca fiecare să contribuie la rezidirea cetăţii după puterile sale. La zidirea aceasta se angajează şi locuitorii satelor vecine. Samarinenii nu văd cu ochi buni rezidirea Ierusalimului şi împreună cu satrapul lor, Sanabalat, caută să împiedice refacerea zidurilor. Neemia dispune ca jumătate din lucrători să zidească, iar jumătate să stea gata de luptă pentru apărarea lucrărilor. Poporul era cuprins de sărăcie şi Neemia îndemna pe cei înstăriţi să le ierte datoriile, ceea ce s-a şi făcut pentru dragostea de patrie şi faţă

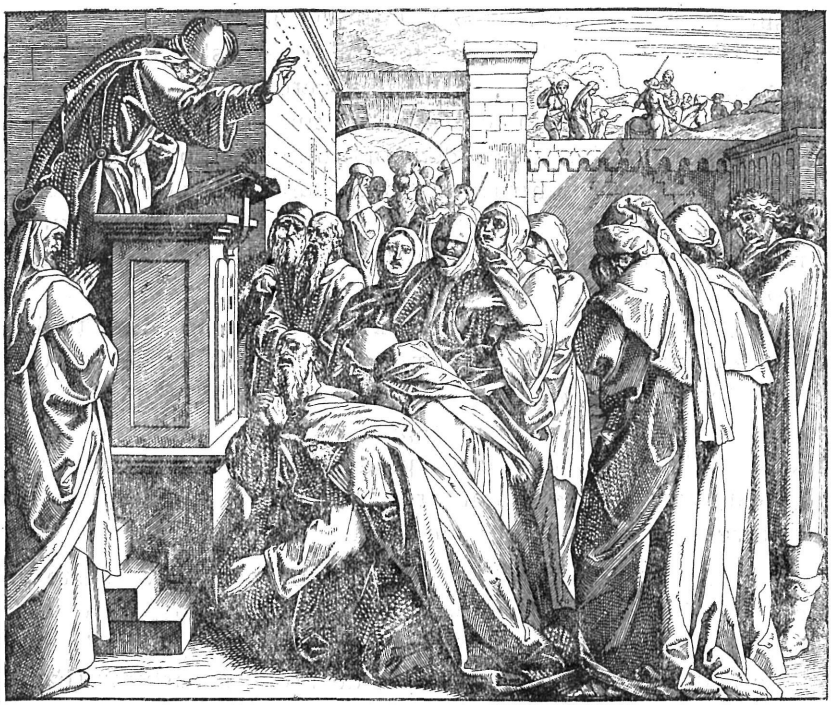

Pocăinţa poporului

de aproapele. Satrapul samarinenilor, Sanabalat, a căutat să ucidă pe Neemia, însă n-a reuşit. Zidurile, prin hărnicia poporului, s-au terminat în 52 de zile. Se expune apoi lista celor înapoiaţi din captivitate împreună cu Zorobabel.

Partea a doua (cap. VIII—XIII). După terminarea zidurilor oraşului urmează restaurarea vieţii religioase şi morale. Neemia duce această lucrare la bun sfîrşit cu ajutorul preotului Ezdra. Ezdra citeşte şi tălmăceşte Legea lui Moise în faţa poporului. Poporul plînge, posteşte şi-şi mărturiseşte păcatele, reînnoieşte legămîntul de observare a Legii şi se leagă cu jurămînt că nu va mai încheia căsătorii cu străinii. Sîmbăta şi în zilele de sărbătoare nu va lucra, va ţine anul sabatic şi va purta grijă de cele trebuincioase la templu. Se iau

măsuri pentru înmulțirea populației în Ierusalim și se sfințesc zidurile terminate. După terminarea acestor lucrări, Neemia se întoarce în Suza pentru a cere de la împărat prelungirea șederii sale în Ierusalim. În timpul absenței sale din țară, starea religioasă decade. Poporului i s-au părut grele angajamentele luate pentru întreținerea preoților și a leviților și oprirea căsătoriei cu străini. Neemia, întorcîndu-se la Ierusalim, curmă abuzurile și aplică măsuri aspre împotriva celor vinovați.

Scopul acestei cărți este asemănător cu cel al cărții Ezdra, căci arată, în aceeași măsură, biruirea multor piedici cu ajutorul lui Dumnezeu. Dumnezeu, potrivit făgăduințelor Sale, a readus poporul din captivitate și l-a ajutat să-și refacă cultul, viața națională și politică. Iar poporul este dator să păstreze cu tărie restaurarea templului, a cetății și să păstreze cu sfințenie poruncile Legii.

Autorul. Deși în cartea Neemia cap. I, 1 se vorbește la persoana întîi despre persoana lui Neemia, totuși nu el este autorul acestei scrieri, ci Ezdra, care s-a ocupat îndeosebi cu scrisul, ca unul ce purta titlul de preot și cărturar (Ezdra cap. VII, 11).

Timpul compunerii este nehotărît. Dar după cap. V, 14 și cap. XIII, 6 pare că această scriere a fost compusă după anul al 32-lea al domniei lui Artaxerxe, împăratul perșilor. În cărțile Noului Testament nu se face nici o aluzie la cărțile Ezdra și Neemia, dar tradiția le mărturisește autoritatea divină, întrucît atît evreii cît și creștinii le-au socotit canonice.

VALOAREA CĂRȚILOR LUI EZDRA ȘI NEEMIA

Cărțile Ezdra și Neemia, în vechime, au format o singură carte sub numele de Ezdra. Ulterior aceste cărți au fost separate, fiind denumite cărțile lui Ezdra și Neemia sau cartea întîi și a doua a lui Ezdra. Traducătorii Septuagintei și fericitul Ieronim în Vulgata le-au despărțit, făcînd din ele două

lucrări a două persoane deosebite, cu toate că ambele cărți expun istoria de la anul întîi de după exil și pînă în anul al 32-lea al domniei lui Artaxerxe Longimanul (465—424). Atît cartea lui Ezdra cît și cartea lui Neemia istorisesc faptele și evenimentele în legătură cu întoarcerea evreilor din exilul babilonic și restaurarea vieții lor religioase și politice. Din cuprinsul cărților Ezdra și Neemia se desprinde clar că persoana principală în restaurarea vieții poporului întors din robia babilonică este preotul și cărturarul Ezdra. El este acela prin care viața religioasă s-a putut restaura, căci credința era steagul unității poporului biblic și religia mozaică era chezășia fericirii lui. De altfel, Ezdra este considerat ca un al doilea Moise, fiindcă a fost ales de regele Artaxerxe ca să îndemne pe evreii din exil să observe Legea : «Iar tu, Ezdra (zice Artaxerxe), după înțelepciunea Dumnezeului tău, care este în mîna ta, să pui cîrmuitori și judecători și aceia să judece poporul cel de peste fluviu, pe toți cei ce știu Legea Dumnezeului tău, iar pe cei ce nu știu, să-i înveți. Iar cel care nu voiește să împlinească Legea Dumnezeului tău, ...să fie pedepsit cu aspră pedeapsă. . .» (Ezdra cap. VII, 25—26). Cele arătate în aceste cărți au avut în vedere mai mult binele și fericirea urmașilor decît a contemporanilor care au trăit vremurile de exil. Urmașii învață din aceste cărți că Dumnezeu totdeauna Își aduce aminte de făgăduințele Sale și le împlinește, îndemnînd chiar și pe regii păgîni să ajute ca poporul Său să observe Legea.

LECTURĂ DIN ACESTE CĂRȚI

11. CARTEA ESTEREI
(Estir)

Denumirea. Cartea Estera istorisește un episod din viața evreilor rămași mai departe în imperiul persan. Acești evrei, în urma uneltirilor lui Aman, ministrul împăratului Artaxerxe

Încoronarea Esterei de Ahaşveroş

(Ahaşveroş), urmau să fie exterminaţi, însă sînt salvaţi prin vigilenţa lui Mardoheu şi a nepoatei sale, Estera, care devenise împărăteasa lui Artaxerxe (Ahaşveroş). De la această eroină, salvatoarea evreilor de la nimicire, s-a dat şi numele cărţii.

Cuprinsul. Cartea are 10 capitole şi cuprinde următoarele: împăratul perşilor şi mezilor, Artaxerxe (Ahaşveroş) în anul al treilea al domniei sale a dat un ospăţ în Suza, în cinstea mai-marilor ţării sale. La ospăţ a chemat şi pe împărăteasa Vasti, soţia sa, pentru ca mesenii să-i admire frumuseţea. Împărăteasa Vasti a refuzat să vină, de aceea împăratul o alungă din palat. La demnitatea de împărătească ajunge Estera,

nepoata unui evreu, Mardoheu, a cărui familie fusese adusă în exil din Ierusalim, odată cu regele Ioiachim (Iehonia) din Iuda. Mardoheu venea deseori pe la curtea regală și într-o zi a descoperit un complot împotriva împăratului Artaxerxe (Ahașveroș). Fapta a fost notată în analele împărăției. Acum Aman ajunge primul demnitar al țării și toți se închinau înaintea lui, afară de evreul Mardoheu, din care cauză, Aman s-a hotărît să-l piardă împreună cu tot poporul evreu. La cererea lui Aman, împăratul dă poruncă ca într-o anumită zi toți evreii din țară să fie uciși. Mardoheu intervine pe lîngă împărăteasa Estera, care la rîndul ei intervine pe lîngă împărat. Artaxerxe este invitat de Estera să ia masa la dînsa împreună cu Aman. După masă, împăratul o întreabă ce are să-i spună. Ea îi repetă aceeași rugăminte, ca și a doua zi să vină împreună cu Aman la dînsa la masă. Aman, cînd se vede iarăși invitat, se îngîmfă și mai mult de această distinsă onoare ce i se făcea din partea împărătesei. Din întîmplare a văzut pe Mardoheu acolo și atunci s-a grăbit să-l piardă, poruncind să se ridice stîlpul pentru spînzurătoare. În noaptea ce a urmat, împăratul neputînd dormi, a poruncit să i se citească din analele împărăției. Întîmplător analele i se deschid la locul unde se notase complotul descoperit de evreul Mardoheu, care încă nu fusese răsplătit. A doua zi Aman vine la împărat cu gîndul să-i ceară moartea lui Mardoheu. Artaxerxe (Ahașveroș) îl întreabă ce trebuie să facă aceluia pe care împăratul voiește să-l onoreze. Aman, crezînd că împăratul se gîndește la dînsul, a răspuns că acela să fie condus în triumf prin oraș de primul satrap al împăratului. Atunci împăratul a poruncit ca așa să se facă lui Mardoheu. La masă împăratul întreabă pe împărăteasa Estera ce rugăminte mai are să-i facă. De față era și Aman. Ea dă pe față planul criminal al lui Aman și cere revocarea ordinului dat împotriva evreilor. Aman este spînzurat de stîlpul pe care el îl pregătise pentru Mardoheu, iar în slujba lui este înălțat Mardoheu. Ordinul nemaiputînd fi revocat, s-a dat altul prin care

se arată că evreii au voie să se apere împotriva celor ce i-ar ataca. Evreii s-au apărat vitejește și au ucis o mare mulțime de oameni. În amintirea acestui eveniment, Mardoheu și Estera au instituit sărbătoarea națională Purim pentru zilele de 14 și 15 Adar, care corespunde cu luna martie.

Scopul cărții este de a se arăta grija proniei divine pentru poporul evreu. Dumnezeu nu îngăduie ca dușmanii să nimicească poporul evreu, dacă acesta își pune nădejdea în El. Totodată autorul a voit să arate motivele pentru instituirea sărbătorii Purim.

Autorul nu este Mardoheu, dar el a lăsat note despre cele petrecute în acea vreme, pe care apoi le-a folosit un autor necunoscut.

Timpul compunerii cărții e pe vremea cînd încă exista statul persan.

Autoritatea canonică nu este pusă la îndoială, căci atît tradiția iudaică cît și cea creștină numără cartea Esterei între cărțile canonice ale Vechiului Testament.

VALOAREA ISTORICĂ

Cea mai importantă chestiune istorică ce se pune privitor la această carte este istoricitatea evenimentului și identificarea împăratului Artaxerxe (Ahașveroș). Critica a stabilit că acesta este unul și același cu Xerxe (482). Caracterul lui Artaxerxe (Ahașveroș) din cartea Esterei consună în totul cu caracterul lui Xerxe descris de istoricul Herodot. De altfel, azi nu se mai discută identitatea lui Artaxerxe (Ahașveroș) cu Xerxe, întrucît e una și aceeași persoană.

Sărbătoarea Purim, sau a sorților, este o sărbătoare istorică și se sărbătorește în fiecare an. Este numită și a «sorților», pentru că Aman a aruncat sorți spre a vedea în ce zi să-și execute planul împotriva evreilor. Pe la anul 160 î.d.Hr., această sărbătoare se mai numea «Ziua lui Mardoheu»

(II Mac., XV, 37). Autorul cunoaşte bine situaţia statului persan şi reproduce cu fidelitate moravurile din timpul lui Artaxerxe (Ahaşveroş), adică din timpul lui Xerxe. Aşadar, cele istorisite în cartea Esterei nu sînt ficţiuni, ci adevăruri istorice, petrecute în realitate, potrivit obiceiurilor orientale.

LECTURI DIN CARTEA ESTEREI

12. IDEEA MESIANICĂ ŞI VALOAREA CĂRŢILOR CANONICE ISTORICE

(Lecţie recapitulativă)

La cartea Iosua. La porunca lui Dumnezeu, Moise împuterniceşte pe Iosua, fiul lui Navi, cu conducerea poporului în pămîntul făgăduinţei. Iosua cucereşte întreg pămîntul făgăduit şi-l împarte între seminţiile lui Israel. Leviţilor le-a dat numai cetăţi de locuit, întrucît aveau şi serviciul la Cortul Sfînt. Cartea este o completare logică şi istorică a celor cuprinse în Pentateuhul lui Moise. În cărţile lui Moise se afirmă dreptul divin şi istoric al israeliţilor la stăpînirea Canaanului, iar cartea lui Iosua arată împlinirea în faptă a acestui drept. Din conţinutul cărţii Iosua se vede cu cîtă putere şi-a îndeplinit Dumnezeu făgăduinţa Sa faţă de poporul ales. Iar poporul trebuie să păstreze credinţa curată în Dumnezeu şi să păzească poruncile Legii.

Cartea Iosua nu are profeţii mesianice, dar făgăduinţa unui Mîntuitor trece ca un fir roşu de-a lungul istoriei genealogice a lui Iisus Hristos şi prin persoane de alt neam, decît ale lui Israel. Astfel femeia Rahav din Ierihon, care a găzduit iscoadele israelite trimise de Iosua în Ierihon, s-a căsătorit cu Salmon, din neamul lui Avraam, dînd naştere lui Booz, cel căsătorit cu moabiteanca Rut, prin care firul genealogic trece mai departe pînă la Hristos (Iosua II şi VI, 17—25 în comparaţie cu Evanghelia după Matei I).

La cartea Judecătorii. Din această carte iese în evidență istorisirea luptei între monoteism și idolatrie precum și datoria evreilor de a respecta Legământul încheiat cu Dumnezeu. Istoria Judecătorilor pune evreilor în față dreptatea divină, prin trimiterea de pedepse grele din pricina căderii lor în idolatrie și posibilitatea de mîntuire dacă se îndreaptă și se reîntorc la Dumnezeu.

La cartea Rut. Este scoasă în evidență moralitatea celor trei persoane : Noemina, Rut și Booz. Noemina și Rut sînt două femei văduve, pline de credință, de dragoste și înțelepciune. Booz este exemplul bărbatului onest, drept și plin de sentimente umane. Toate aceste trei persoane au o viață pilduitoare în mijlocul unei lumi copleșite de idolatrie și destrămare morală. Rut, femeie de alt neam, s-a făcut vrednică de a fi înscrisă în genealogia lui Hristos, Mîntuitorul întregii omeniri.

Prin intrarea femeilor străine, Rahav și Rut în neamul lui Iisus Hristos, ni se arată că Mîntuitorul lumii nu se trage, după trup, numai din Israel, ci și din alte neamuri, deci prin Iisus Hristos sînt chemate la mîntuire toate popoarele.

La cărțile I și II Samuel (I și II Regi). Istorisirea faptelor este continuă. Aici este înfățișată credincioșia lui Dumnezeu în întemeierea și întărirea tronului etern, promis seminției lui Iuda. Se descrie caracterul fiecărei persoane conducătoare, Eli, Samuel și David și în același mod, Ana, Ionatan și Ioab. Calitățile principale ale lui Eli sînt bunătatea inimii, evlavia, dragostea, dar și slăbiciunea și lipsa de curaj. Samuel este caracterizat prin seriozitate, fermitate de caracter, curaj și noblețea sentimentelor sale. Foarte bine este descris caracterul lui Saul. La început modest, plăcut lui Dumnezeu și iubit de popor, însă, îndată ce a fost cuprins de mîndrie, ajunge să fie urît de popor și urgisit de Dumnezeu. Regele David se caracterizează prin virtuți și însușiri sufletești alese : prin

frica de Dumnezeu, prin iubire şi generozitate, prin prudenţă, iscusinţă şi printr-o mare pietate.

În cărţile I şi II Samuel ideea masianică ia un deosebit avînt începînd cu cîntarea Anei şi continuînd cu regele David şi urmaşii lui. Din cîntarea Anei se desprind următoarele cuvinte mesianice : «Domnul va judeca marginile pămîntului şi El va da putere regelui Său şi va înălţa fruntea Unsului Său» (Mesia) (I Sam. II, 10).

Regele David primeşte de la Dumnezeu prin proorocul Natan făgăduinţa despre venirea lui Mesia. În primul rînd, seminţiei lui David i se promite stăpînirea în veci (II Sam. VII, 12—13) şi i se anunţă că unul dintre urmaşi va ajunge în raportul de filiaţie divină : «Eu voi fi Aceluia Tată iar El Îmi va fi Fiu» (II Sam. VII, 14). Prin acest urmaş din neamul lui David, Dumnezeu va încheia un nou legămînt veşnic şi neschimbat (II Sam. XXIII, 5). De făgăduinţa lui Dumnezeu făcută regelui David se foloseşte sfîntul apostol Pavel pentru a argumenta evreilor că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu (Evr. I, 5).

La cărţile I şi II (III şi IV) Regi. Cărţile I şi II (III şi IV) Regi prezintă o lucrare istorică unitară, urmărind un scop unic. Se descrie domnia fiecărui rege, după aceeaşi schemă, caracterizînd regii după atitudinea lor religioasă şi politică. Se descrie desfiinţarea regatelor şi ducerea locuitorilor în robia asiriană şi babilonică. Făgăduinţele mesianice făcute de Dumnezeu lui David continuă şi pentru fiul său Solomon. Domnul S-a arătat lui Solomon şi i-a zis : «Atunci voi întări tronul împărăţiei tale peste Israel în veci, precum i-am făgăduit lui David, tatăl tău, zicînd : Nu va înceta să fie din tine cel ce şade pe tronul lui Israel» (III Regi (I Regi) IX, 5). Aceste făgăduinţe despre împărăţia veşnică, legămîntul veşnic şi tronul veşnic, s-au făcut lui David şi Solomon, care au cunoscut şi au împlinit voia lui Dumnezeu şi ele au confirmat din nou venirea împărăţiei mesianice.

La cărțile I și II Cronici. Printr-un conținut istoric unitar se scoate în evidență starea religioasă a poporului înainte de captivitate și după întoarcerea din exil. Se descrie construirea și sfințirea templului. Sînt istorisite domniile regilor din regatul lui Iuda cu un accent deosebit pentru istoria casei davidice care a avut mai multă legătură cu templul, cultul și Legea. O atenție deosebită se acordă preoților și leviților, genealogiilor lor, serviciilor, meritelor și privilegiilor lor. Se insistă îndeosebi asupra domniei lui David și a lui Solomon, care au pregătit și au construit templul.

La cărțile Ezdra și Neemia. Ambele cărți descriu reîntoarcerea poporului israelit din captivitatea babilonică și rîvna lui Ezdra și Neemia pentru rezidirea templului, a zidurilor cetății Ierusalimului, precum și reînnoirea Legămîntului cu Dumnezeu. Se descrie refacerea cultului, viața națională și politică. În faptele descrise se are în vedere mai mult binele și fericirea urmașilor, decît a contemporanilor, care au trăit vremuri grele în exil. Din aceste cărți urmașii învață că Dumnezeu Își aduce aminte totdeauna de făgăduințele Sale și le împlinește.

La cartea Estera. Aici este descrisă purtarea de grijă a lui Dumnezeu pentru poporul Său. Se arată motivele instituirii sărbătorii Purim, moravurile curții regale persane, precum și dragostea împărătesei Estera și a unchiului ei Mardoheu pentru poporul din care se trag.

B.

CĂRȚILE CANONICE PROFETICE

1. DESPRE PROFEȚI, ÎN GENERAL

Poporul evreu, fiind așezat între popoare păgîne, nu era scutit de alunecări în idolatrie, deși Legea îi arăta categoric datoriile lui de a păstra credința cea adevărată în Unicul și Adevăratul Dumnezeu. De aceea, Dumnezeu, ca să-l ferească de asemenea alunecări, din timp în timp a ridicat bărbați care să amintească poporului și conducătorilor lui Legea și să-i întărească credința în viitorul Mesia. Acești bărbați se numesc profeți, avînd chemare din partea lui Dumnezeu, ca mijlocitori ai revelației dumnezeiești (Deut. XVIII, 15). Profeții își legau profețiile lor de Lege și vorbeau ce Dumnezeu le punea în gură ca să vorbească. Astfel de bărbați a ridicat Dumnezeu din timpurile judecătorilor, pînă după captivitatea babilonică, luminîndu-le nu numai sufletul, ci înnoind și inima lor, încît acela asupra căruia cobora Duhul Domnului devenea alt om (I Regi ; I Sam. X, 6—9).

Cuvîntul profet (προφήτης) desemnează pe acela care vorbește pentru altul, în locul altuia, ca interpret al cuvintelor altuia. O explicare potrivită a cuvîntului profet o găsim în Ieșire VII, 1, unde Dumnezeu zice lui Moise: «Iată Eu fac din tine un dumnezeu pentru Faraon, iar Aaron, fratele tău, îți va

fi prooroc». Iar în Ieșire IV, 16: «Va grăi el poporului, în locul tău, vorbind pentru tine, iar tu îi vei fi grăitor din partea lui Dumnezeu».

Din această explicare, rezultă că profetul este gura Domnului față de credincioși. El vestește credincioșilor ceea ce Dumnezeu îi poruncește, deci este un vestitor al voii lui Dumnezeu către oameni.

În Sfînta Scriptură se întrebuințează și alte numiri pentru profeți. Aceste numiri arată chipul cum primesc ei descoperirile divine sau arată funcțiile lor speciale. Astfel numele de «văzător» și «privitor» arată felul de a lua cunoștință de lucrurile tainice, prin viziuni. «Omul lui Dumnezeu» este denumirea care arată raportul intim ce-l are profetul cu Dumnezeu. «Îngerul lui Dumnezeu» sau «trimisul lui Dumnezeu» sînt denumiri care arată că profetul are cunoștințele sale de la Dumnezeu și are misiunea de a le vesti oamenilor. Pe lîngă aceste numiri, profeții mai sînt numiți, în Sfintele Scripturi, «păstori», «păzitori», «veghetori», întrucît ei arată calea cea dreaptă pe care să umble poporul și să vegheze la observarea Legii lui Dumnezeu.

De aici rezultă că misiunea profeților era aceea de luminători supremi, trimiși de Dumnezeu la poporul evreu, ca să păstreze Legămîntul dat prin Moise, să-l explice și să pregătească Legămîntul Nou al Domnului Iisus Hristos.

Profeții, fiind luminați de Dumnezeu, toți fără excepție se supuneau autorității lor. Cu aceeași autoritate cu care învățau poporul de rînd, dojeneau fărădelegile conducătorilor, preoților și regilor și-i conduceau pe toți pe calea mîntuirii. Misiunea lor s-a extins chiar și asupra neamurilor păgîne, fie că apărau cu energie împărăția întemeiată de Dumnezeu, fie că învățau pe evrei că Dumnezeu, deși i-a ales pe ei ca popor al Său, totuși este Împăratul și Stăpînul tuturor neamurilor și că le-a destinat și pe ele mîntuirii prin Fiul Său, Domnul Iisus Hristos.

Potrivit rolului de mijlocitor între Dumnezeu și poporul Său, toți profeții erau chemați direct de Dumnezeu, fapt pe ca-

re-l desprindem din mărturia profetului Amos: «Dacă leul mugește, cine nu se va înfricoșa și dacă Domnul grăiește, cine nu va prooroci?» (Amos III, 8). Deși chemarea la profeție o primesc direct de la Dumnezeu, prin Duhul Lui, Care influențează asupra lor, profeții nu sînt cu totul pasivi, gata numai de a primi cele comunicate de sus, ci în viața lor spirituală se sfințesc și sînt înzestrați de Dumnezeu cu puteri extraordinare, pentru a putea vedea și grăi cele descoperite. În acest moment, cu toate că puterea supranaturală îi copleșește, rațiunea și conștiința lor nu se nimicesc. Fiecare profet își păstrează individualitatea sa, care conlucrează cu divinitatea, încît comunicările divine se amestecă cu ideile și sentimentele proprii ale fiecăruia. Aceste idei și sentimente variază după timpul și caracterul fiecărui bărbat însuflat. Și fiindcă Dumnezeu le vorbește, profeții încep cuvîntările lor prin cuvintele: «Cuvîntul Domnului care a fost către...», «Așa zice Domnul...» sau «Și a fost cuvîntul Domnului către mine...». Alt mijloc de comunicare a voii lui Dumnezeu era «viziunea» și mai puțin «visul».

Misiunea profetică nu era o stare permanentă sau ereditară, ca preoția, nici nu era legată de vreo stare socială, de neam, trib sau regat. Profeții se ridicau în anumite timpuri, în vederea unor anumite nevoi religioase și sociale.

Ei nu se pregăteau pentru chemarea lor în vreo școală, ci erau chemați de Dumnezeu din orice condiție socială. Astfel, profetul Amos a fost un simplu păstor din Tecoa. Domnul l-a chemat la slujirea profetică de lîngă turma de oi (Amos VII, 14, 15). Isaia a fost fiu de neam nobil și, printr-o viziune măreață avută în templu, aude glasul lui Dumnezeu și-l urmează (Is. VI, 1—9). Profetul Ieremia, fiu de preot din Anatot, este chemat la profeție încă din sînul maicii sale (Ier. I, 5). Tot din familie de preot au fost și Iezechiel și Zaharia. Daniel a fost din familie nobilă, iar Sofonie din familie regală. La misiunea profetică au fost chemate și femei ca Debora (Jud. IV—V), Hulda (II Regi; IV Regi XXII, 14).

Misiunea profetică poate fi numită *extraordinară*, dacă o privim după modul cum era acordată și practicată, și *ordinară*, întrucît era acordată de Dumnezeu pentru un timp anumit ca o autoritate continuă și supremă pentru cunoașterea și respectarea Legii.

În adevăr, misiunea profetică s-a acordat imediat și direct de Dumnezeu, încît pe cei aleși prin chemarea supranaturală i-a instituit ca interpreții voii Sale. De aceea exercitarea misiunii a fost extraordinară căci depindea imediat de Dumnezeu, ca și chemarea la profeție. Iar ordinară a fost misiunea profetică, fiindcă se considera ca autoritate supremă de învățămînt a poporului, și aceasta rezultă din succesiunea continuă a profeților.

După cum se vede din cărțile istorice și profetice de la Samuel și pînă la profetul Maleahi, timp de aproape 700 de ani, n-au lipsit niciodată profeții. Faptul acesta este mărturisit de Ieremia (cap. VII, 25) și Amos (cap. II, 11), care spun că, începînd cu Moise, fără întrerupere, Dumnezeu a învățat și a îndemnat pe poporul Său prin slujitorii Săi, profeții.

Sfînta Scriptură ne-a păstrat un număr mic de profeți care au activat în Israel, deși numărul lor este destul de mare. Șirul profeților începe cu Moise și continuă pînă în timpul profetului Maleahi

După activitatea și misiunea lor, profeții se împart în două grupe : *profeții vechi*, care nu și-au scris cuvîntările și *profeții noi*, care și-au scris cuvîntările. Profeții vechi au avut misiunea să învețe și să îndrepteze numai pe contemporanii lor. Aceștia sînt : Samuel, Gad, Natan, contemporani cu regele David ; Ahia din Șilo, care a vestit dezbinarea regatului lui Solomon (III Regi ; I Regi XI, 29—36) ; Șemaia, Ido, Azaria, Iehu ș.a. Profeții noi au avut misiunea să învețe și să îndrepte pe contemporanii lor, dar și pe urmași, fapt pentru care au fost obligați să scrie cuvîntările lor.

Profeții noi, care au fixat în scris profețiile lor pentru posteritate sînt în număr de 16. Dintre aceștia patru sînt numiți *profeți mari :* Isaia, Ieremia, Iezechiel și Daniel, și doispre-

Profetul Isaia

zece sînt numiți *profeți mici:* Osea, Ioil, Amos, Obadia (Avdie), Iona, Miheia, Naum, Avacum, Sofonie, Agheu, Zaharia și Maleahi. Deosebirea între profeții mari și mici se face din cauza extensiunii scrierii unora, prin comparare cu aceea a altora.

2. PROFEȚII MARI

a. PROFETUL ISAIA

Viața profetului. În fruntea profeților mari este așezat Isaia, al cărui nume în limba ebraică este Ieșaiahu, ceea ce înseamnă «mîntuirea lui Dumnezeu».

Despre viaţa proorocului avem cunoştinţe foarte puţine din însăşi cartea lui, iar *ştirile din tradiţie nu sînt sigure. Tatăl lui se numea Amos,* care, după tradiţia rabinică, ar fi fost fratele regelui Amasia, dar aceasta nu se poate verifica din punct de vedere istoric. Despre familia profetului, despre cercurile în care a trăit şi despre tinereţea lui nu se ştie nimic. Doar atît cît ne comunică profetul, că era căsătorit, avea doi copii şi aminteşte într-un loc de soţia sa, numind-o «profetească», în sensul că era soţia profetului.

Isaia îşi începe misiunea profetică în anul morţii regelui Ozia (740). Capitolul I, 1 al cărţii sale menţionează direct această epocă a activităţii sale, adică domnia regilor lui Iuda: Ozia, Iotam, Ahaz şi Iezechia. Deci începutul activităţii profetice a lui Isaia cade cam pe la anul 740—738 înainte de Hristos şi el a profeţit aproape 50 de ani, adică pînă în timpul domniei lui Iezechia. Regele Iezechia a avut o consideraţie deosebită faţă de profetul Isaia, arătîndu-i stimă şi bunăvoinţă. După o veche tradiţie evreiască, profetul Isaia ar fi trăit pînă în timpul regelui Manase, care, cu toate că-i era ginere, a poruncit să fie tăiat în două cu un fierăstrău. Această tradiţie a fost admisă şi de Biserica creştină care îl şi prăznuieşte la 9 mai. La suferinţele lui de martir face aluzie şi sfîntul apostol Pavel în Epistola către Evrei (cap. XI, 37).

Cuprinsul. Cartea profetului Isaia are 66 de capitole, în care se expun profeţii privitoare la cele două regate, Israel şi Iuda, cît şi la popoarele păgîne. După cuprins, majoritatea exegeţilor moderni deosebesc două părţi. *Partea întîi* (cap. I—XXXV) care descrie ameninţările aspre şi pedepsirea păcătoşilor, iar *partea a doua* (cap. XL—LXVI) descrie mîntuirea drepţilor. Între aceste două părţi profetice sînt patru capitole XXXVI—XXXIX de cuprins istoric. Capitolele XXXVI—XXXVII formează încheierea primei părţi, iar capitolele XXXVIII—XXXIX formează introducerea părţii a doua.

Partea întîi (cap. I—XXXV) descrie o serie de mustrări şi pedepse pe care proorocul Isaia le-a rostit în diferite tim-

puri și ocazii. Cap. I—VI este o *introducere generală*. Începe cu un titlu prin care se arată activitatea și viziunea lui Isaia referitor la regatul lui Iuda și la Ierusalim, sub cei patru regi: Ozia, Iotam, Ahaz și Iezechia. Mustră poporul pentru păcate și pentru jertfele aduse cu fățărnicie și le cere să facă binele și să ajute pe orfani și văduve (I, 1—31). Prooroceşte despre pace și judecata dreaptă între oameni: «Popoarele vor preface săbiile în fiare de pluguri și lăncile lor în seceri. Nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia și nu-și vor mai face războaie» (II, 1—22). Anunță pedeapsa asupra Ierusalimului și lui Iuda venită din cauza conducătorilor care au abătut poporul de la Legea Domnului. Ierusalimul va ajunge o dărîmătură și locuitorii vor cădea de sabie în războaie, iar fiicele Sionului vor fi duse în robie (III, 1—16). Proorocul anunță apoi că se va arăta «Mlădița Domnului» care va salva poporul (IV, 1—6). În parabola viei neroditoare, proorocul face aluzie la casa lui Israel și Iuda de la care Dumnezeu a așteptat fapte bune, dar au părăsit Legea Domnului și de aceea au fost dați în mîna unui popor de departe (asirienii) (V, 1—30). Proorocul, în anul morții lui Ozia (740), se afla în templu și a văzut slava Domnului, iar serafimii strigau: «Sfînt, Sfînt, Sfînt este Domnul Savaot, plin este pămîntul de mărirea Lui» (cuvinte care se cîntă la Sfînta Liturghie). Isaia s-a înfricoșat și a zis: «Vai mie, sînt om cu buze necurate». Atunci un serafim a luat cu cleștele un cărbune de pe altar și a atins buzele proorocului, zicînd: «Iată s-a atins de buzele tale și va șterge toate păcatele tale și fărădelegile tale le va curăți». (Aceste cuvinte le rostește și preotul după ce se împărtășește). Și din momentul acela Domnul trimite pe Isaia la proorocie către poporul Său (VI, 1—13).

După această introducere urmează trei cicluri de cuvîntări ale lui Isaia.

Primul ciclu (cap. VII—XII). Isaia ține un cuvînt de încurajare înaintea regelui Ahaz, sfătuindu-l să nu se teamă de regele Siriei și al lui Israel care, au venit cu război. Apoi pro-

orocește că Israel va pieri din rîndul popoarelor (VII, 1—9). După aceea Isaia vestește nașterea lui Emanuel din Fecioara. În continuare anunță că Siria și Israel vor fi pustiite de Asiria, dar nu va scăpa nici Iuda (VII, 10—25).

Prin anumite metafore proorocul Isaia descrie robia Siriei și a lui Israel, care vor cădea în mîinile Asiriei, dar de robie nu va scăpa nici Iuda (VIII, 1—23). Apoi vestește pe Mesia, însușirile și stăpînirea Lui (IX, 1—20). După aceea proorocul Isaia anunță că toți cei nedrepți vor fi aspru pedepsiți, dar și Asiria va pieri, iar o rămășiță din Israel și Iuda se va întoarce la Dumnezeul cel puternic (X, 1—34). Din nou se vestește venirea lui Mesia, apoi se enumeră cele șapte daruri ale Sfîntului Duh, care vor fi peste el și se anunță răscumpărarea poporului evreu din robia Asiriei, Egiptului și Babilonului (XI, 1—16). Încheierea primului ciclu se face cu un cîntec de mulțumire Domnului (XII, 1—6).

Al doilea ciclu (cap. XIII—XXVII) conține o serie de proorocii amenințătoare împotriva mai multor popoare și asupra Ierusalimului. Babilonul va fi dat în mîinile mezilor (XIII, 1—22). Se anunță întoarcerea lui Israel din robie, Babilonul și Asiria vor fi nimicite (XIV, 1—32), la fel și Moabul va fi nimicit de asirieni (cap. XV—XVI). În continuare proorocul anunță nimicirea Egiptului, Etiopiei, Edomului și a Arabiei, precum și nenorocirea care va veni asupra Ierusalimului (cap. XVII—XXIII).

În capitolele XXIV—XXVII se descrie judecata universală a tuturor oamenilor însoțită de semne mari pe pămînt și în cer. După aceea, Domnul va pregăti un ospăț mare pe Muntele Sion pentru toate popoarele și va înlătura moartea pe veci. Din aceste patru capitole iese în evidență mărirea lui Dumnezeu, fericirea celor credincioși Domnului și nimicirea celor păcătoși.

Al treilea ciclu (cap. XXVIII—XXXV) cuprinde proorocii amenințătoare împotriva lui Efraim și apoi mîngîieri (XXVIII, 1—29); proorocie împotriva Ierusalimului, cum va fi asediat

și apoi salvat (XXIX, 1—24); proorocie împotriva politicii de prietenie a lui Iezechia, regele lui Iuda, cu regele Egiptului (XXX, 1—33). Dumnezeu va izbăvi pe Israel și va nimici Asiria (XXXI, 1—9). În continuare proorocul Isaia dă sfaturi poporului să urmeze căile Domnului și să fie evlavios (XXXII, 1—20). Se prevestește pieirea asirienilor prin mijlocirea lui Dumnezeu și viitorul glorios al poporului rămas credincios lui Dumnezeu (XXXIII, 1—24); de asemenea nimicirea pe veci a Edomului (XXXIV, 1—17). Se prezice fericirea și dezrobirea lui Israel care se va întoarce acasă cu cîntări, voie bună și bucurie (XXXV, 1—10).

Adaosuri. Capitolele XXXVI—XXXIX sînt adaosuri istorice, care reiau evenimentele din IV Regi capitolul XVIII, 13 și XX, 19 cu privire la: invazia lui Sanherib în Iuda, amenințările lui Rabșache împotriva lui Iezechia, rugăciunea lui Iezechia, salvarea Ierusalimului, boala lui Iezechia și vindecarea lui, vizita solilor Babilonului la Iezechia și pedeapsa trimisă de Dumnezeu asupra lui.

Partea a doua (cap. XL—LXVI) conține, în general, profeții de mîngîiere, îndemnuri și încurajare pentru poporul care trebuie să se întoarcă din robia Babilonului.

Profețiile de mîngîiere încep cu următoarele cuvinte: «mîngîiați, mîngîiați pe poporul Meu» și se continuă cu proorocia despre Mergătorul-Înainte: «Un glas strigă: În pustiu gătiți calea Domnului, drepte faceți în loc neumblat cărările Dumnezeului nostru» (XL, 1—31). Apoi se descrie puterea lui Dumnezeu, care ocrotește pe Israel și-l ajută în vremuri de restriște, iar slujirea la idoli este deșertăciune (XLI, 1—9). Urmează o proorocie despre Mesia, Care va așeza Legea Domnului pe pămînt, va deschide ochii orbilor, va scoate pe cei robiți din temniță și va fi preaslăvit de toate popoarele (XLII, 1—25). Se istorisesc toate faptele mărețe ale lui Dumnezeu, făcute cu Israel, de la chemarea lui din Egipt și pînă la scoaterea din robia Babilonului. Dar Israel a fost pedepsit, pentru că s-a abătut de la Legea Domnului (XLIII, 1—28). Domnul

binecuvîntează pe Israel și se descoperă că El este adevăratul Dumnezeu. «Eu sînt cel dintîi și cel de pe urmă și nu este alt dumnezeu afară de Mine!» Iar despre Cirus, zice că este «păstorul Domnului», care va face voia lui Dumnezeu (XLIV, 1—28); el este «unsul Domnului», care va elibera pe evrei din robie și va zidi cetatea Domnului și va trimite în ea pe robii săi (XLV, 1—25). Se prooroceşte despre căderea Babilonului și se anunță că mîntuirea lui Israel se apropie. Dumnezeu este acela care ocrotește pe Israel și-l mîntuie, iar Babilonul va fi mistuit, fiindcă a asuprit pe fiii lui Israel fără milă (XLVI, 1—13; XLVII, 1—15). Dumnezeu poartă de grijă lui Israel și-i porunceşte să iasă din Babilon cu cîntece de veselie și să facă cunoscută știrea că Domnul a răscumpărat pe Iacob (XLVIII, 1—22). Apoi este descris Slujitorul Domnului care va duce mîntuirea pînă la marginile pămîntului și va fi lumina tuturor popoarelor, zicînd celor robiți «Ieșiți» și celor care sînt în întuneric «Veniți la lumină» (XLIX, 1—26). Se descriu suferințele pe care le va îndura Mesia, cu îndemnuri pentru a urma pe Slujitorul Domnului (L, 1—11). Urmează făgăduințele mîntuirii pentru cei credincioși și Sionul este îndemnat la bucurie (LI, 1—23 — LII, 1—12), căci Slujitorul Domnului se va ridica din umilință pe culmile slavei (LII, 13—15). Mesia este descris ca un om al suferinței, Care a luat asupra Sa durerile noastre și pentru păcatele noastre a fost străpuns; pentru mîntuirea noastră a fost pedepsit și prin rănile Lui noi toți ne-am vindecat. «Chinuit a fost, dar S-a supus și nu Și-a deschis gura Sa; ca un miel spre junghiere S-a adus și ca o oaie fără de glas înaintea celor ce o tund, așa nu Și-a deschis gura Sa. Întru smerenia Lui judecata Lui s-a ridicat și neamul Lui cine îl va spune? Că s-a luat de pe pămînt viața Lui» (LIII, 1—12). Se descrie slava noului Ierusalim, care va fi zidit din nou și locuitorii lui vor fi ucenici ai Domnului și se vor bucura de mare fericire (LIV, 1—17). Apoi Isaia arată poporului că mîntuirea se obține prin îndeplinirea poruncilor lui Dumnezeu (LV, 1—13) și că toate popoarele vor fi che-

mate la mîntuire. «Căci casa Mea, casă de rugăciune se va chema pentru toate popoarele». «La cei adunați voi mai aduna și alții», zice Domnul (LVI, 1—12). Dumnezeu mustră pe conducători pentru fărădelegile lor și mîngîie poporul căruia îi va da pace și odihnă (LVII, 1—21). Isaia dojenește pe cei ce țin post formal și se abat de la poruncile lui Dumnezeu. Postul adevărat este : să rupă lanțurile nedreptății, să dezlege legăturile celor asupriți, să împartă pîinea cu cei flămînzi, să adăpostească pe cei fără cămin, pe cel gol să-l îmbrace și să cinstească ziua de odihnă (LVIII, 1—14). Apoi se descriu fărădelegile lui Israel, pentru care Domnul l-a pedepsit, și făgăduiește că va veni un Mîntuitor pentru Sion și pentru cei din Iacob, care se vor căi (LIX, 1—21). Se descrie mărirea Sionului în care nu va mai fi silnicie și în tot poporul vor fi numai drepți, iar Domnul va fi o lumină veșnică pentru el (LX, 1—22). Se anunță mîntuirea prin Mesia : «Duhul Domnului peste Mine, că Domnul M-a uns să binevestesc săracilor, M-a trimis să vindec pe cei cu inima zdrobită, să propovăduiesc celor robiți slobozire și celor prinși în război libertate ; să dau de știre un an de milostivire al Domnului». Apoi se încheie cu marea bucurie a poporului, că Domnul i-a făcut dreptate înaintea tuturor neamurilor (LXI, 1—11). Vestindu-se mîntuirea prin Mesia, proorocul zice : «Iată Domnul vestește acestea pînă la marginile pămîntului. Ziceți fiicei Sionului : «Mîntuitorul tău vine» (LXII, 1—12). Ziua izbăvirii este adusă de Răscumpărătorul Mesia ale Cărui haine sînt pătate de sînge în ziua mîntuirii poporului Său (LXIII, 1—19). Apoi se continuă cu rugăciunea poporului către Domnul, cerîndu-I iertare pentru păcatele săvîrșite (LXIV, 1—11). Domnul a răsplătit poporul după faptele lui și i-a promis că din Iacob va răsări o odraslă și din Iuda un moștenitor și va sălta de veselie (LXV, 1—25).

Ultimul capitol expune cuprinsul întregii profeții din care se vede că Dumnezeu respinge jertfele formale și pregătește un popor nou în Ierusalim. Cei credincioși să se bucure, iar nelegiuiții să se teamă de Domnul. Și se anunță că va veni

vremea cînd toate popoarele se vor strînge la un loc şi vor aduce prinoase în casa Domnului şi se vor închina Lui (LXVI, 1—24).

Scopul cărţii este consolator, de aceea Isaia este denumit profetul «îndurării divine», deşi cartea cuprinde un şir de ameninţări. Judecata şi pedepsele anunţate aveau scopul să piardă pe cei fără de lege şi să mîntuiască pe cei ce se pocăiau şi se întoarceau la Domnul.

Autorul. După tradiţia veche evreiască şi cea creştină, cartea aparţine în întregime lui Isaia. Pe lîngă profeţiile sale, Isaia a mai scris şi istoria regilor Ozia şi Iezechia (II Cron. XXVI, 22; XXXII, 32).

Timpul compunerii cărţii profetului Isaia cade în epoca misiunii sale profetice, sub regii Ozia, Iotam, Ahaz şi Iezechia, adică între anii 740 şi 690 după invazia asiriană în Iudeea.

Limba cărţii profetului Isaia este limba ebraică clasică şi se distinge prin puritate, vioiciune şi eleganţă. Stilul se caracterizează prin varietatea imaginilor, prin fineţea expresiilor şi prin adîncimea ideilor.

Autoritatea divină. Încă din timpurile cele mai vechi, profeţiile din cartea lui Isaia au fost atribuite numai profetului Isaia, fiul lui Amos, care a trăit pe vremea lui Iezechia. Autoritatea divină a cărţii este mărturisită de Noul Testament în care sînt citate cuvinte de la Isaia din capitolele XL—LXVI. Înşuşi Mîntuitorul Hristos şi apostolii citează din cartea profetului Isaia aproape de 50 de ori în mod exact şi de vreo 40 de ori în mod liber. Traducerea Septuagintei a cunoscut cartea lui Isaia în forma pe care o avem noi astăzi.

PROFEŢIILE MESIANICE ŞI VALOAREA CĂRŢII

În timpul misiunii sale profetice, Isaia a exercitat un dublu rol: religios şi politic. În latura religioasă şi-a îndeplinit misiunea profetică în sensul cel mai înalt al cuvîntului. Prin

descoperirile primite, Isaia a arătat pe Dumnezeul cel adevărat și însușirile Lui, precum și raporturile Sale cu lumea. A prezis pe Mesia și împărăția mesianică cu atîtea amănunte, încît sfinții părinți l-au numit pe drept cuvînt «evanghelistul Testamentului Vechi». Despre nașterea lui Hristos din Fecioara, Isaia zice: «Iată, Fecioara va lua în pîntece și va naște Fiu și vor chema numele lui Emanuel» (Isaia VII, 14). Apoi înfățișează împărăția mesianică și pe Mesia în următoarele cuvinte: «Căci Prunc s-a născut nouă, un Fiu s-a dat nouă, a Cărui stăpînire e pe umărul Lui și se cheamă numele Lui: Înger de mare sfat, Sfetnic minunat, Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii, Părinte al veacului ce va să fie. Și mare va fi stăpînirea Lui și pacea Lui nu va avea hotar. Va împărăți pe tronul și peste împărăția lui David, ca s-o întărească și s-o întemeieze prin judecată și dreptate, de acum și pînă în veac» (Isaia IX, 5—6).

Pe viitoarea Mlădiță împărătească, profetul o arată că se va naște dintr-o familie modestă, însă va fi plină de Duhul lui Dumnezeu și va domni cu dreptate și pace: «O Mlădiță va ieși din tulpina lui Iesei și un Lăstar din rădăcinile lui va da. Și se va odihni peste El Duhul lui Dumnezeu, duhul înțelepciunii și al înțelegerii, duhul sfatului și al tăriei, duhul cunoștinței și al bunei-credințe... Și va judeca nu după înfățișarea cea din afară și nici nu va da hotărîrea Sa după cele ce se zvonesc, ci va judeca pe cei săraci întru dreptate și după lege va mustra pe sărmanii din țară. Pe cel aprig îl va bate cu toiagul gurii Lui... Și în vremea aceea, Mlădița cea din rădăcina lui Iesei, care se ridică întocmai ca un steag pentru popoare, pe Ea o vor căuta neamurile și mormîntul Ei va fi cinstit» (Isaia XI, 1—10).

Ca profet și istoric, Isaia descrie lucrurile viitoare ca fiind prezentate cu o deosebită amănunțime. Despre suferința și slava lui Mesia, arătîndu-L sub denumirea de «Robul lui Dumnezeu», zice: «Iată sluga Mea pe Care o sprijin, Alesul Meu,

întru Care binevoieşte sufletul Meu. Pus-am peste El Duhul Meu şi El va propovădui popoarelor Legea Mea...» (Isaia XLII, 1—7 ; vezi şi XLIX, 4—10). Suferinţele lui Mesia se văd destul de lămurit din cuvintele : «Spatele le-am dat spre bătăi şi obrajii Mei spre pălmuiri, şi faţa Mea nu am întors-o de la ruşinea scuipărilor» (Isaia L, 6) ; precum şi din faptul că Mesia Îşi oferă persoana Sa proprie ca jertfă de bună voie pentru păcatele omenirii (Isaia LII, 13—LII, 1—12). Robul lui Dumnezeu este identic cu Mesia. Însuşi Mîntuitorul aplică trăsăturile «Robului lui Dumnezeu» la propria Sa persoană, cînd a citit din cartea profetului Isaia : «Duhul Domnului peste Mine, pentru care M-a uns să binevestesc săracilor, M-a trimis să vindec pe cei zdrobiţi cu inima ; să propovăduiesc robilor dezrobirea şi celor orbi vederea ; să slobozesc pe cei apăsaţi, şi să vestesc anul plăcut Domnului» (Luca IV, 18—19 ; Isaia LXI, 1). Sfinţii părinţi mărturisesc în unanimitate că profeţia lui Isaia din capitolul LIII este prevestirea patimilor şi a jertfei Mîntuitorului. Şi Biserica pe care avea s-o întemeieze Domnul Hristos, Isaia o vede în noul Ierusalim, care va stăpîni peste suflete pline de credinţă : «Luminează-te, luminează-te, Ierusalime, că vine lumina ta şi slava Domnului peste tine a răsărit!... Şi vor umbla regi întru lulumina ta şi neamuri întru strălucirea ta. Ridică împrejur ochii tăi şi vezi că toţi se adună şi se îndreaptă către tine. Fiii tăi vin de departe şi fiicele tale sînt aduse pe umeri (Isaia LX, 1, 3, 4).

Evenimentele istorice pe care le-a trăit profetul Isaia au avut repercursiuni şi asupra cărţii lui. Cunoscînd cadrul istoric în care a activat el, vom putea înţelege profeţiile şi cuvîntările profetului, rostite în diferite ocazii. În timpul activităţii profetului Isaia, marea putere asiriană şi-a întins stăpînirea peste multe ţări spre apus, pînă la hotarele Egiptului. Regii asirieni din vremea aceea ca : Tiglat-Falasar III, Salmanasar IV, Sargon şi Sanherib şi-au exercitat influenţa

lor asupra regatelor Israel și Iuda. Aceștia au dat lovituri grele regatului Israel, pe care l-au desființat în anul 722 î.d.Hr. Această epocă a fost destul de grea și pentru regatul Iuda, deși el a mai durat după prăbușirea regatului Israel. În toate nenorocirile ce s-au abătut asupra patriei sale, profetul Isaia n-a stat pasiv și retras. El a luat parte activă, mustrînd, îndemnînd și încurajînd poporul și pe conducătorii lui. Autoritatea și influența lui au fost resimțite. Însă nu totdeauna sfaturile lui erau luate în seamă. Așa s-a petrecut cu regele Ahaz, din regatul lui Iuda, care n-a ținut seama de sugestiile lui Isaia, cînd regele Rezin al Damascului și Pecah, regele Israelului, s-au coalizat împotriva regatului Iuda. Isaia plin de curaj și încredere, îndeamnă pe regele Ahaz și poporul să reziste celor doi regi inamici, care se vor prăbuși în curînd. Regele Ahaz, neîncrezător în profet, aleargă la ajutorul Asiriei. Dar în loc să-și dobîndească un prieten și ocrotitor în regele Asiriei, a găsit în el un stăpîn. Profetul a condamnat această politică a lui Ahaz de supunere față de Asiria; el a cerut și a propovăduit supunere numai față de Dumnezeu. Regele Iezechia, urmașul lui Ahaz, a avut o atitudine deosebită față de Isaia; i-a arătat mai multă stimă și bunăvoință decît Ahaz. Totuși, din punct de vedere politic, nu se înțelegeau, fiindcă Iezechia a înclinat spre ajutor străin. Spre deosebire de Ahaz, Iezechia s-a îndreptat spre Egipt, de la care a așteptat salvarea țării. Pentru aceasta Isaia l-a mustrat, deși i-a fost sfătuitor în multe cazuri grele din viață, mai cu seamă cînd țara a fost invadată de armata asiriană în frunte cu Sanherib (761). În aceste clipe grele, profetul Isaia a ținut moralul ridicat, întărind pe rege și poporul. Cînd se părea că țara e pierdută, Isaia a prevestit că armata asiriană și regele se vor întoarce pe calea de unde au venit, și așa s-a întîmplat (Isaia XXXVII, 34).

Profetul Ieremia

b. PROFETUL IEREMIA

Viața profetului. Profetul Ieremia, al cărui nume în ebraică «Irmeiahu» înseamnă «Dumnezeu a izgonit» pe poporul Său, a fost fiul preotului Hilchia. Familia profetului locuia în Anatot, astăzi Anata, situată la 4 km. nord-est de Ierusalim. Profetul n-a fost căsătorit, căci Însuși Dumnezeu i-a poruncit să nu se căsătorească (XVI, 1—2). El a fost ales pentru misiune profetică, înainte de nașterea sa (cap. I, 5). A fost chemat la profeție în anul al treisprezecelea al domniei regelui Iosia (627—626). La început, profetul se scuză că este prea tînăr pentru a primi sarcina profeției, socotindu-se că nu este în stare să vorbească poporului (cap. I, 6). Activitatea sa a durat 40 de ani sub domnia a cinci regi : sub Iosia 17 ani, sub Ioa-

haz 3 luni, sub Ioiachim 11 ani, sub Iehonia 3 luni, și sub Sedechia 11 ani, pînă după dărîmarea Ierusalimului (585).

Activitatea profetică a lui Ieremia se desfășoară într-un timp cînd regatul Iuda era într-o totală decadență. Regele Manase (687—642) a introdus și a încurajat cultul zeilor păgîni în locul adevăratului Dumnezeu (IV Regi XXIX ; II Cron. XXXIII). După dînsul, fiul său Amon săvîrșește fărădelegi și mai urîte.

După regii nelegiuiți a venit Iosia, un rege pios, care a restabilit cultul adevăratului Dumnezeu, operă la care a contribuit și profetul Ieremia. Sub acest rege pios, Ieremia și-a început activitatea sa profetică. La moartea acestui rege, după lupta de la Meghido împotriva regelui Neco al Egiptului, profetul a compus o cîntare de jale. După moartea lui Iosia au urmat regi necredincioși de pe urma cărora Ieremia a avut mult de suferit. Profeții mincinoși atîțau pe regi și poporul împotriva lui. Poporul se revoltă și mai mult împotriva profetului, cînd acesta a prezis robia de șaptezeci de ani printre popoare păgîne în Babilonia. Din pricina profețiilor lui, neplăcute poporului, Ieremia a fost nevoit să fugă din Anatot și să locuiască în Ierusalim, căci nu numai locuitorii, dar chiar și rudele căutau să-l omoare (cap. XI, 18—23). De altfel, nimeni dintre profeții Vechiului Testament n-a îndurat din partea conaționalilor săi atîtea suferințe, batjocuri, huliri, bătăi, atentate contra vieții. Dar toate acestea nu l-au abătut de la misiunea sa, ca mijlocitor între Dumnezeu și oameni. El sfătuiește poporul și pe Sedechia, ultimul rege din Iuda, să nu se opună lui Nabucodonosor, regele Babilonului, căci acesta execută pedeapsa lui Dumnezeu. Însă Sedechia nu a ascultat sfatul profetului, ci a încheiat alianță cu regele egiptean. Aceasta îl determină pe Nabucodonosor să vină împotriva Ierusalimului să-l împresoare, însă pentru un timp scurt ; îl lasă liber și merge în întîmpinarea armatei egiptene, pe care o învinge și se întoarce iarăși împotriva Ierusalimului. În

timpul acesta, profetul Ieremia, voind să meargă din Ierusalim în ținutul lui Veniamin ca să descurce ceva treburi de moștenire, este prins și închis. Prin mijlocirea lui Ebedmelec, un om de la curtea regelui, profetul este eliberat. Regele îl cheamă să-i ceară sfaturi. Profetul îi spune să se supună caldeenilor. Sedechia nu ascultă, cetatea este ocupată, regele prins, orbit și dus în Babilonia (586). Pe Ieremia, care era din nou în închisoare, Nabucodonosor îl eliberează și-i permite să meargă în robie sau să rămînă cu restul de populație, în țară, peste care a pus guvernator pe Godolia în Mițpa. Profetul preferă să rămînă în țară. Însă poporul rămas în țară nu este mulțumit cu guvernatorul și un oarecare Ismael, cu un grup de nemulțumiți, îl omoară. Aceștia, temîndu-se de răzbunare, fug în Egipt, iau cu ei și pe Ieremia și se așază în Tahpanhes. Aici Ieremia mustră pe conaționalii săi din pricina idolatriei. Pentru aceasta poporul l-a ucis cu pietre. După alții, Nabucodonosor ocupînd Egiptul în anul al 27-lea al domniei sale, profetul Ieremia, dimpreună cu Baruh, a fost dus în Babilonia unde a murit la adînci bătrînețe.

După moartea profetului, conaționalii s-au convins atît de mult de adevărul spuselor sale, încît au început a-l cinsti în măsură așa de mare, căci ei credeau că profetul va veni să pregătească înainte calea pentru venirea lui Mesia, și-l numeau «profetul» după cuvintele din Deuteronom XVIII, 15. În Noul Testament se face aluzie la această credință în Matei XVI, 14; Ioan I, 21. Biserica creștină îl prăznuiește la 1 mai.

Cuprinsul. Cartea profetului Ieremia ni s-a păstrat în două recenzii: *ebraică* și *greacă* dintre care ultima este mai scurtă decît prima, de aceea și deosebirea dintre textul ebraic și cel grecesc al Septuagintei; ambele recenzii sînt admise ca autentice. Ea cuprinde un număr de cuvîntări și preziceri rostite în curs de patruzeci de ani de activitate profetică și unele informații istorice care lămuresc profețiile. Ea se poate împărți după conținut în: *o introducere, patru părți* și *un adaos istoric.*

Introducerea (cap. I, 1—19) istorisește chemarea profetului la misiunea profetică și schițează natura misiunii și propovăduirii sale.

Partea întîi (cap. II—cap. XXIX) cuprinde profețiile de amenințare. Profetul se ridică împotriva necredinței și a lipsei de recunoștință a poporului evreu care a păcătuit prin închinarea la idoli, nesocotind marea dragoste a lui Dumnezeu. Le mustră nepocăința și încăpățînarea. Anunță pedeapsa inevitabilă pentru că poporul nu se pocăiește. Pentru a îndemna pe Iuda la convertire sinceră, Ieremia compară soarta lui Israel cu soarta lui Iuda și descrie gravitatea pedepsei ce vine. În zadar locuitorii din Iuda se laudă cu templul, cu jertfele, în zadar se mîndresc cu Legea și cu Dumnezeu, Care locuiește în Sion. Evreii devin tot mai răi, iar pedeapsa este inevitabilă. Se descrie felul idolatriei, deșertăciunea și falsitatea ei. Poporul și conducătorii lui calcă Legămîntul încheiat cu Dumnezeu, de aceea trebuie pedepsiți. Profetul arată că mijlocirea sa prin rugăciuni către Dumnezeu, ca să miluiască poporul, este fără efect. Prin explicarea a două fapte simbolice, Ieremia arată că pedeapsa va veni asupra poporului prin mijlocirea caldeilor. Pentru aceasta el folosește simbolul olarului și al vasului sfărîmat. Simbolul vasului de lut, modelat de olar după voința sa, arată că Dumnezeu poate schimba amenințările, dacă poporul se căiește de păcatele sale. Simbolul vasului sfărîmat de profet arată soarta poporului. Pentru aceasta Ieremia este închis și persecutat. Se expun diferite profeții adresate casei lui David, împotriva lui Sedechia, împotriva păstorilor răi, împotriva poporului, împotriva ultimilor înaintași nedemni ai lui Sedechia. În anul al 4-lea al domniei lui Ioiachim, Ieremia anunță captivitatea de 70 de ani a poporului și dărîmarea templului. Profetul continuă să descrie lupta sa cu profeții falși cu primejduirea vieții sale, împotriva cărora rostește cuvîntări aspre.

Partea a doua (cap. XXX—cap. XXXIII) expune profețiile cu privire la mîntuirea mesianică. Se vorbește despre reveni-

rea lui Israel la starea lui cea dintîi. Se tratează despre noul legămînt cu casa lui Israel şi cu casa lui Iuda. Printr-o acţiune simbolică se prezice eliberarea poporului şi întoarcerea lui din captivitate. Poporului pocăit i se făgăduieşte mîntuirea şi aşezarea lui în starea cea dintîi. Profetul arată că Odrasla din neamul lui David va domni, şi preoţia îşi va îndeplini misiunea de slujire. Această stare va dăinui în veci.

Partea a treia (cap. XXXIV—cap. XLV) expune ultimele profeţii şi soarta profetului Ieremia. Se rosteşte o profeţie împotriva regelui Sedechia şi a poporului, fiindcă au călcat Legămîntul Domnului. Anunţă pedeapsa asupra regelui Ioiachim pentru că a ars cartea profetului. Se descrie dărîmarea cetăţii, salvarea lui Ieremia de Ebedmelec şi, în continuare, soarta tragică a regelui Sedechia şi a fiilor săi. Se istoriseşte uciderea guvernatorului Godolia şi ducerea lui Ieremia în Egipt. Urmează ultimele cuvîntări împotriva Egiptului şi împotriva iudeilor. Apoi profetul adresează cuvinte de mîngîiere către prietenul său, Baruh.

Partea a patra (cap. XLVI—cap. LI) prezintă profeţiile rostite împotriva popoarelor străine: împotriva Egiptului, filistenilor, împotriva lui Moab, Amon şi Edom, împotriva Damascului, Arabiei, Elamului şi Babilonului.

Adaosul istoric (capitolul LII) prezintă eliberarea regelui Iehonia din închisoare.

Scopul. Profetul Ieremia a compus cartea sa cu scopul de a îndemna pe cei exilaţi în Babilon, ca şi pe cei refugiaţi în Egipt, să se căiască, ştiind că aceştia practică închinarea la idoli.

Autorul. Din cuprinsul cărţii se vede individualitatea profetului Ieremia şi de aceea cartea i-a fost atribuită lui, deşi la scrierea ei, el a folosit şi pe prietenul său, Baruh.

Timpul compunerii. Compunerea cărţii, în forma de azi, s-a făcut între anii 35—70 ai captivităţii babilonice de către Baruh, sub supravegherea profetului Ieremia, a doua oară, după ce fusese arsă mai întîi de regele Ioiachim.

Limba și stilul. Cartea profetului Ieremia ni se înfățișează ca o narațiune de profeții, vedenii, acte simbolice și diferite întîmplări din viața profetului. La redactarea cărții, scriitorul a avut în vedere ordinea reală și cronologică a timpurilor tulburi. Limba, influențată de aramaisme, este mai puțin vioaie decît la ceilalți profeți. Se repetă cuvinte, figuri etc.; este monotonă, folosește multe texte din Pentateuh și mai cu seamă din Deuteronom. Stilul nu este concis și îndrăzneț ca la profeții Isaia și Osea; propozițiile sînt lungi și expunerea bogată în cuvinte.

Autoritatea cărții. Autoritatea divină a cărții lui Ieremia este în afară de orice îndoială, întrucît despre ea găsim mărturii în Noul și Vechiul Testament. Însuși Domnul nostru Iisus Hristos folosește citatul din Ieremia capitolul VII, 11 cînd alungă vînzătorii din templu: «Scris este: Casa Mea, casă de rugăciune se va chema, iar voi faceți din ea peșteră de tîlhari» (Matei XXI, 13). Sfîntul evanghelist Matei zice, cu prilejul uciderii pruncilor de către Irod, că s-a împlinit cuvîntul spus de profetul Ieremia capitolul XXXI, 45: «Glas în Rama s-a auzit, plîngere și tînguire multă; Rahila plîngea pe fiii săi și nu voia să se mîngîie fiindcă nu mai sînt» (Matei II, 18).

Sfîntul apostol Pavel, vorbind despre Legămîntul Nou, se referă la profetul Ieremia, capitolul XXXI, 31: «Ci Dumnezeu îi mustră și le zice: Iată vin zile, zice Domnul, cînd voi face cu casa lui Israel și cu casa lui Iuda testament nou» (Evrei VIII, 8). De asemenea și în Vechiul Testament găsim mărturii despre autoritatea divină a cărții profetului Ieremia. Astfel, în cartea a doua a Cronicilor (cap. XXXVI, 22) și cartea Ezdra (cap. I, 4) se istorisește că «Domnul a trezit duhul lui Cirus, împăratul perșilor, ca să se împlinească cuvîntul Domnului, cel grăit prin gura lui Ieremia» (Ier. XXV, 12). La sfîrșitul exilului babilonic, profetul Daniel mărturisește în cartea sa (cap. IX, 2) că a citit în cărți numărul de șaptezeci de

ani, pentru care a fost cuvîntul Domnului către proorocul Ieremia, ani care trebuiau să se împlinească de la dărîmarea Ierusalimului. Aici Daniel face aluzie la cartea profetului Ieremia (cap. XXV, 12 și cap. XXIX, 10).

PROFEȚII MESIANICE ȘI VALOAREA ISTORICĂ ȘI DOCTRINALĂ

Profetul Ieremia, ca și profetul Isaia, a avut în timpul misiunii sale profetice un dublu rol : religios și politic. În latura religioasă, prin descoperirile ce le-a avut, a arătat pe Dumnezeu cel adevărat și însușirile Lui.

Profetul Ieremia, în profețiile sale, arată că Dumnezeu este o ființă vie și eternă, iar zeii păgînilor, în raport cu Dumnezeu, sînt lucruri neputincioase, făcute de mîini omenești. «Însă Domnul este adevăratul Dumnezeu. El este Dumnezeu viu și Împărat veșnic» (Ier. X, 10) ; «El a făcut pămîntul cu puterea Sa și cu înțelepciunea Sa ; El a întemeiat lumea și cerurile le-a întins cu priceperea Sa» (Ier. X, 12). El conduce și stăpînește întreaga natură (Ier. V, 22—24). Popoarele împlinesc planurile lui Dumnezeu, iar Nabucodonosor este instrumentul voii lui Dumnezeu cu care pedepsește pe poporul Său, cînd păcătuiește (Ier. XXVII, 6 ; XXV, 14—38 ; XXVII, 22 ; XVIII, 1—10). Nimeni nu se poate compara cu Dumnezeu. El este transcendent (Ier. X, 6), atotprezent în cer și pe pămînt (Ier. XXII, 24), atotdrept și atotștiutor (Ier. XI, 20), atotvăzător și atotputernic (Ier. XXXII, 17—22 și XVII, 10), mult-milostiv și îndelung-răbdător (Ier. III, 12 ; IX, 23). Pedepsele lui Dumnezeu sînt date ca să îndrepte pe cel păcătos (Ier. XXXI, 20). Profetul combate formalismul religios și cere curăția inimii și observarea Legii morale (Ier. VII, 2—23 ; XIV, 12). Deși profetul concepe pe Dumnezeu transcendent, totuși El nu este un Dumnezeu abstract, îndepărtat de lume și rece. El este

ființa supremă, suverană, vie, Care urmărește viața și conduita poporului și caută s-o îndrepte prin mijlocirea profetului.

Cu privire la Mesia și Împărăția mesianică, Ieremia a prezis : «În vremea aceea Ierusalimul se va numi tronul Domnului și toate popoarele se vor aduna acolo pentru numele Domnului...» (Ier. III, 17). Arătînd că Mesia va fi din neamul lui David, zice : «Iată vin zile, zice Domnul, cînd voi ridica lui David Odraslă dreaptă și va ajunge rege și va domni cu înțelepciune ; va face judecată și dreptate pe pămînt... iată numele cu care-L voi numi : «Domnul — dreptatea noastră» (Ier. XXIII, 5—6 ; XXXIII, 14—16). Apoi vestește că Domnul va încheia un legămînt nou care va înlocui pe cel de pe Muntele Sinai : «Iată vin zile, zice Domnul, și voi încheia cu casa lui Israel și cu casa lui Iuda legămînt nou. Însă nu ca legămîntul pe care l-am încheiat cu părinții lor în ziua cînd i-am scos din țara Egiptului» (Ier. XXXI, 31—32), accentuînd că legămîntul nou va avea un caracter deosebit prin mîntuirea și harul divin aduse omului. Ieremia a trăit și a activat într-o epocă foarte zbuciumată, fiind martorul căderii și sfîrșitului regatului Iuda și a Ierusalimului, ca și martorul decadenței și prăbușirii marelui imperiu asirian și al restaurării imperiului babilonean.

În locul marelui imperiu asirian s-a ridicat imperiul babilonean cu regele Nabapolasar și apoi de la 606 cu regele Nabucodonosor. În vremea aceasta regatul Iuda intră în declin, situația lui este dintre cele mai grele. Regele Manase, în lunga sa domnie, a încurajat idolatria și urîciunile canaaneice (IV Regi XXI, 2—17 ; II Cron. XXXIII, 3—18). Fiul său Amon a făcut și mai multe rele decît tatăl său și această stare tristă a durat pînă în primii ani ai regelui Iosia (II Cron. XXXIII, 22—25), care în al doisprezecelea an al domniei sale a curățat țara de idoli. Însă idolatria și fărădelegea au prins rădăcini adînci, încît pentru desființarea lor n-a fost de ajuns autoritatea regelui și a profetului Ieremia. Căci îndată după căderea regelui Iosia (IV Regi XXIII, 29 ; II Cron. XXXV, 20—27), fiul

său Ioahaz, devenind rege, «a săvîrşit fapte rele în ochii Domnului, întocmai precum săvîrşiseră strămunii săi» (Manase şi Amon) (IV Regi XXIII, 32). După Ioahaz ajunge rege fratele său Ioiachim, prin intervenţia faraonului Neco. El a făcut de asemenea fapte rele, a fost avar, crud şi persecutor al profeţilor, din pricina căruia a suferit şi Ieremia. Dar pedeapsa lui Dumnezeu nu întîrzie să vină, căci, după înfrîngerea egiptenilor la Carchemiş (Ier. XLVI, 2), Nabucodonosor a cucerit Ierusalimul şi pe Ioiachim l-a făcut tributar (605), iar pe tinerii nobili printre care s-a aflat şi Daniel, precum şi multe bogăţii le-a dus în Babilon. Acesta este începutul celor 70 de ani de captivitate prezişi de profetul Ieremia. Fiul său Iehonia (597), după trei luni de domnie, a fost dus în captivitate în Babilon, iar după el a urmat la tron Sedechia (597—586), un al treilea fiu al lui Iosia. Acesta fiind un caracter slab, totdeauna şi-a schimbat planurile, neascultînd de sfaturile lui Ieremia. Lepădîndu-se de Nabucodonosor şi sprijinindu-se pe ajutorul egiptenilor, a grăbit distrugerea ţării. Nabucodonosor a venit în grabă, a ocupat ţara şi a asediat Ierusalimul. În timpul acesta profetul era reţinut în închisoare şi n-a scăpat decît atunci cînd Ierusalimul a fost ocupat de babiloneni şi surpat dimpreună cu templul, iar regele a fost prins şi dus în Babilon (586). Astfel s-a sfîrşit şi regatul Iuda şi Ierusalimul, care n-au ascultat de sfaturile şi mustrările profetului Ieremia. Deci cunoscînd împrejurările istorice în care a trăit profetul Ieremia, vom înţelege şi profeţiile sale.

LECTURI DIN CARTEA PROFETULUI IEREMIA

c. PROFETUL IEZECHIEL

Viaţa profetului. Profetul Iezechiel este al treilea profet dintre cei patru profeţi mari. Numele lui în evreieşte înseamnă «Dumnezeu este tare» sau «Dumnezeu întăreşte». După însemnarea cuvîntului se pare că profetul n-a luat acest nume

Profetul Iezechiel

decît după chemarea sa la profeție. Istoria vieții sale nu se poate preciza decît din cartea sa. El a fost fiul lui Buzi, un preot, și chiar el însuși a fost preot (Iez. I, 3), descendent din Țadoc, pe care el îl amintește în viziunile profetice cu privire la templul cel nou (Iez. XL, 46; XLIII, 19; XLIV, 15). Nu se știe cu exactitate nici din ce localitate a fost și nici în ce an s-a născut. A fost căsătorit, dar, cu puțin timp înainte de dărîmarea Ierusalimului, soția sa a murit (585) (Iez. XXIV, 16—18). Cu unsprezece ani înainte de căderea Ierusalimului în mîinile lui Nabucodonosor, a fost dus în captivitate, în Babilon, cu regele Iehonia și împreună cu cei mai de frunte fii ai poporului (596). I s-a fixat drept domiciliu localitatea Tel-Aviv, lîngă rîul Chebar, unde a trăit cu soția sa care a murit

în anul al nouălea al exilului. Aici este chemat la misiunea profetică în anul al cincilea al exilului (593). Casa sa devenise pentru exilaţi locul de întîlnire şi consfătuire. Cele mai multe din profeţiile sale sînt datate. Iezechiel a fost contemporan cu profetul Ieremia, însă cu mult mai tînăr. Sfera lor de activitate a fost diferită. Iezechiel a avut misiunea să activeze printre evreii din captivitate, pregătindu-i pentru întemeierea unui stat nou, pe cînd Ieremia a activat în Ierusalim, printre evreii necredincioşi, pentru a-i readuce la Dumnezeu.

Iezechiel ocupă un loc deosebit între ceilalţi profeţi, mai ales că a fost chemat la profeţie într-un timp cînd statul teocratic era pe punctul de a se prăbuşi. Fiind în ţară străină, ca exilat, a trebuit să ţină seamă de starea de spirit a poporului, întărindu-l în nădejdea spre un viitor mai bun, după distrugerea templului şi a regatului. El a trebuit să arate poporului că Dumnezeu Îşi ţine promisiunile făcute credincioşilor, cu toate nenorocirile ce s-au abătut asupra poporului. Pentru această misiune Iezechiel este denumit şi profetul «fidelităţii divine».

Evreii captivi, fiind ademeniţi de profeţii falşi, nu luau în seamă că pedeapsa ce s-a abătut asupra lor a fost dată după dreptatea lui Dumnezeu şi că ei au trebuit să i se supună, ci sperau în regele Sedechia care-i va salva cu ajutorul regilor vecini din mîinile Babilonului şi că, în curînd, se vor întoarce în patrie. Urmările însă au dovedit că această speranţă este neîntemeiată. Profetul a fost nevoit să lupte din răsputeri împotriva falselor iluzii ale deportaţilor, ferindu-i de necredinţă, arătîndu-le că pedeapsa se datoreşte fărădelegilor lor, dar Dumnezeu din nou îi va milui şi-i va scăpa din captivitate. Cît timp a trăit după ultima sa cuvîntare, ţinută în al 27-lea an al captivităţii sale, nu se ştie. O tradiţie iudaică, transmisă de sfinţii părinţi, mărturiseşte că Iezechiel ar fi fost ucis în Babilon de către un judecător al poporului evreu, pentru că l-ar fi dojenit din pricina idolatriei. Biserica Ortodoxă îl prăznuieşte la 21 iulie.

Cuprinsul. Cartea profetului Iezechiel conține 48 de capitole și constă din preziceri, viziuni și acte simbolice. La înșirarea profețiilor sale, Iezechiel a avut în vedere cronologia, de aceea profețiile sale poartă totdeauna data cînd au fost rostite. Cartea este compusă mult mai metodic decît scrierile altor profeți. Ea se poate împărți într-o *introducere* (cap. I, 1—III, 21), care tratează despre chemarea și instituirea profetului și *trei părți* care tratează trei subiecte: *partea întîi*, (cap. III, 22—XXIV, 27) despre apropiata cădere a Ierusalimului și a regatului; *partea a doua* (cap. XXV, 1—XXXII, 32) despre profețiile împotriva popoarelor străine; și *partea a treia* (cap. XXXIII, 1—XLVIII, 35) despre restaurarea și gloria viitoare a lui Israel.

Introducerea (cap. I, 1—III, 21) cuprinde chemarea lui Iezechiel la misiunea profetică, printr-o viziune, la fluviul Chebar, cînd slava lui Dumnezeu i s-a arătat deasupra unui car tras de patru fiare cu chip de om: un om, un leu, un taur și un vultur.

Partea întîi (cap. III, 22—XXIV, 27) cuprinde prezicerea că distrugerea Ierusalimului și a regatului este inevitabilă. Distrugerea cetății și a regatului este anunțată prin cuvinte, simboluri și acțiuni simbolice. Ea vine din cauza idolatriei; se prezice și printr-o poezie de jale în care se descrie sosirea grabnică a pedepsei ce se apropie. Profetul este transportat în duh în cetatea sfîntă. El vede că peste tot se practică idolatria, de aceea Dumnezeu hotărăște nimicirea locuitorilor și arderea cetății. Apoi, printr-o acțiune simbolică, preînchipuie soarta nefericită a regelui, captivitatea poporului și pustiirea țării. După aceasta, descrie cauzele calamităților, corupția întregului popor simbolizat prin trei parabole: vița cea neroditoare, femeia necurată și via (adică Sedechia); însă mlădița cea fragedă din casa lui David se va păstra. Urmează un îndemn la pocăință, deoarece Dumnezeu nu vrea moartea păcătosului. Fiecare suferă pentru păcatele sale; să nu creadă po-

porul că suferă pentru păcatele părinților și că n-are nevoie de pocăință. Printr-un șir de cuvîntări se arată că pedepsele duc la îndreptarea poporului și manifestarea slavei lui Dumnezeu. Apoi se descriu cauzele pedepselor printr-o cuvîntare și prin parabola despre cele două femei necredincioase. În încheierea părții acesteia se istorisește începutul asediului cetății sfinte.

Partea a doua (cap. XXV, 1 — XXXII, 32) conține profețiile de amenințare împotriva a șapte popoare păgîne învecinate: amoniții, moabiții, edomiții, filistenii, Tirul, Sidonul și Egiptul.

Partea a treia (XXXIII, 1 — XLVIII, 35) descrie restaurarea și gloria lui Israel, arătîndu-se că Dumnezeu este credincios promisiunilor Sale. Poporul este lămurit cum se poate face părtaș de promisiunile dumnezeiești, arătîndu-i-se că nu-i suficient a se considera descendent din Avraam.

Locul păstorilor celor răi îl va ocupa Păstorul cel bun, noul Păstor dintre urmașii lui David, cînd se va încheia un legămînt nou. Israel va fi înălțat la o glorie durabilă, pentru cinstirea numelui lui Dumnezeu; iar Edomul va fi nimicit. Refacerea lui Israel se arată prin viziunea oaselor celor morți care înviază și prin prezența în mîna profetului a două toiege care simbolizează unirea celor două regate la un loc, sub același sceptru, cu care Dumnezeu va încheia un legămînt nou și veșnic. Descrie apoi biruința asupra vrăjmașilor lui Dumnezeu, reprezentați prin Gog și Magog. Popoarele păgîne vor recunoaște atotputernicia lui Dumnezeu. Israelul va fi adus din robie și așezat în țară. Se descrie noul regat al lui Israel și mai amănunțit templul cel nou. Se dau instrucțiuni pentru conducători, pentru preoții și leviții noului templu și pentru jertfe. Autorul descrie fertilitatea țării, hotarele și împărțirea ei prin sorți între fiii lui Israel, din care vor avea partea lor și străinii. Apoi este descrisă cetatea sfîntă, care va purta numele de «Domnul este acolo» (XLVIII, 35).

Scopul. Profetul, prin profețiile și cuvîntările sale, a urmărit scopul de a ține trează conștiința religioasă a deportaților și a nu-i lăsa să fie absorbiți de păgînism. El insistă stăruitor printre conaționali pentru observarea cultului mozaic, alături de îndeplinirea legilor morale.

Autorul este însuși Iezechiel. El vorbește la persoana întîi. În carte nu se găsește nimic ca dovadă că ea ar proveni dintr-o epocă posterioară profetului. Autenticitatea cărții este mai presus de orice îndoială.

Timpul compunerii. Chemarea lui Iezechiel la profeție are loc în anul al cincilea al deportării sale (cap. I, 2) adică la 592 î.d.Hr., iar ultima sa profeție datează din anul al 27-lea al deportării (cap. XXIX, 17), adică la 570 î.d.Hr., deci timpul compunerii cărții este între anii 592—570 î.d.Hr.

Limba și stilul. Limba din cartea profetului Iezechiel este inferioară celei din cartea profetului Ieremia. La el întîlnim și multe aramaisme și aceasta nu este de mirare, întrucît profetul a scris într-o țară străină pe timpul exilului. Stilul literar este viguros și vehement, iar prin repetarea acelorași formule devine monoton. Din cauza multor viziuni și a actelor simbolice, ca și a alegoriilor și parabolelor pe care le cuprinde, înțelegerea cărții cere eforturi.

Autoritatea divină. În privința autorității divine a cărții profetului Iezechiel, încă din secolul II î.d.Hr., Isus, fiul lui Sirah, înșiră cartea în același loc, în canon, în care se găsește și astăzi. Atît iudeii cît și creștinii au primit cartea în canon și o consideră inspirată. În Noul Testament se face aluzie la profețiile și simbolurile profetului Iezechiel, cînd Mîntuitorul zice: «Eu sînt Păstorul cel bun» (Ioan X, 11). Aceasta este o aluzie la Iezechiel capitolul XXXIV. Pomul cel mare care crește din grăuntele de mușțar (Matei XIII, 31) corespunde cu arborele mesianic din cartea lui Iezechiel capitolul XVII, 22—24 ; (simbolurile prin care se aseamănă Împărăția lui Dumnezeu).

PROFEȚII MESIANICE, VALOAREA ȘI DOCTRINA CĂRȚII LUI IEZECHIEL

Unele din profețiile mesianice se referă la persoana Mîntuitorului și altele la Împărăția mesianică. Despre Mesia există profeții la Iezechiel în mai multe viziuni, din care două se citesc în Săptămîna Patimilor : viziunea despre cele patru fiare : om, leu, taur, vultur, sub care sfinții părinți au identificat pe cei patru evangheliști, apoi viziunea cîmpului plin de oase de oameni care s-au alcătuit în trupuri, primind în ele duh de viață, închipuind învierea morților, despre care Iisus Hristos prin moartea și învierea Sa a dat cea mai mare garanție.

În vedenia dumnezeiască, cel care sta pe tron «ca un chip de om» (cap. I, 26—27) este Însuși Mesia (cf. Is. cap. VI, 1 ; Ioan cap. XII, 41 ; Dan. cap. VII, 13 și Apoc. cap. I, 13—16). El va fi «ca o ramură fragedă luată din vîrful înaltului cedru, plantată pe creștetul unui munte din Israel, devenind un arbore falnic la umbra căruia se vor adăposti tot felul de păsări» (Iez. XVII, 22—24 ; cf. Is. XI, 1 ; LIII, 2 ; VI, 13 ; Matei XIII, 31 ; Marcu IV, 31 ; Luca XIII, 19). (Mlădița Domnului). Această «mlădiță» nu este altcineva decît regele care va veni după Sedechia, fiind numit «Acela care are dreptul și căruia îi voi da-o» adică împărăția (Iez. XXI, 27) și acest rege este Mesia. El va fi «Păstorul» lui Israel : «Și voi pune peste turma mea un păstor care o va păstori ; pe robul meu David ; el le va păstori și el va fi păstorul lor». În cap. XXXIV, 23—31 Iezechiel ne redă o imagine prin care se arată natura fericită a vremii lui Mesia și a binefacerilor aduse de El, care sînt : pacea, siguranța, sfințenia, «ploi binecuvîntate». Astfel vede profetul Iezechiel persoana lui Mesia.

Împărăția mesianică, de asemenea, este arătată de profet prin trăsături speciale în sinteza cu care se încheie cartea. Împărăția mesianică este formată din Israel, dar și din popoarele păgîne convertite, care i se vor adăuga, simbolizate prin întoarcerea Sodomei și Gomorei «la starea lor cea dintîi» (Iez. XVI, 53—63 ; cf. Rom. cap. XI). Capitolele XL—XLVIII

sînt simbolice și descriu poetic viitoarea Împărăție mesianică. Noul templu construit pe un munte înalt, simbolizează Biserica răspîndită pe întreg pămîntul, numită ; «Casa lui Dumnezeu», «Biserica Dumnezeului celui viu» (I Tim. III, 15) ; «Clădirea lui Dumnezeu» (I Cor. III, 9) ; «Templul lui Dumnezeu» (I Cor. III, 16 ; I Cor. VI, 19 ; Efes. II, 20—22) și «Casă duhovnicească» (I Petru II, 5). Noul cult instaurat, prinoasele și jertfele sînt liturghia exterioară și sfințenia interioară produse de har și de Sfintele Taine. Pămîntul cel nou udat de un izvor minunat, care izvorăște de sub templu și este împărțit în mod egal între fiii lui Israel și străini, simbolizează universalitatea Împărăției mesianice.

Valoarea și doctrina. Profetul Iezechiel a trăit și a activat într-o epocă foarte zbuciumată ca și contemporanul său Ieremia, cînd statul teocratic era pe punctul de a se prăbuși. Fiind dus în captivitate în Babilon, a avut mult de suferit chiar de la conaționalii săi. El a trebuit să țină trează conștiința națională și religioasă a poporului în țară străină. Deportații îl priveau cu neîncredere și dispreț, mai ales din cauza viziunilor, acțiunilor simbolice și a cuvîntărilor sale pesimiste. Numai după ce templul și Ierusalimul au fost prefăcute în ruine de Nabucodonosor, deportații și-au schimbat purtarea față de profet, convingîndu-se de adevărul profețiilor sale. Ceea ce caracterizează cartea profetului Iezechiel este mulțimea viziunilor, a acțiunilor simbolice și a parabolelor. Acest fel de exprimare a profetului prezintă mari greutăți pentru înțelegerea profețiilor sale, încît conaționalii lui se întrebau : «Oare nu grăiește el în pilde ?» (Iez. XXI, 5). De greutatea înțelegerii profețiilor lui Iezechiel se sesizează și sfinții părinți, precum și mulți exegeți care s-au ocupat de această carte.

Din punct de vedere doctrinal, profetul predică un Dumnezeu transcendent și universal, Care pedepsește pe cel vinovat și-l iartă dacă se pocăiește. El predică marea îndurare a lui Dumnezeu, valoarea sufletului omenesc, dreptatea divină,

căci Dumnezeu nu vrea moartea păcătosului, ci îndreptarea lui (XVIII, 23). Dumnezeu va mîntui pe păcătosul care se pocăiește, îl va curăți de întinăciunea sa și-i va da un duh nou și o inimă curată.

În timpul activității sale printre deportați, profetul Iezechiel s-a manifestat nu numai ca profet, ci și ca orator, scriitor, păstor, teolog și moralist. Toată activitatea sa se rezumă în ultimul cuvînt al cărții sale : «Domnul este acolo», cuvinte ce arată universalitatea Împărăției mesianice, frumusețea și sfințenia ei.

LECTURI DIN CARTEA PROFETULUI IEZECHIEL

d. PROFETUL DANIEL

Viața profetului. Profetul Daniel este ultimul dintre cei patru profeți mari. În evreiește numele lui Daniel înseamnă : «judecătorul meu este Dumnezeu» sau «apărătorul meu este Dumnezeu». Despre viața sa, nu știm decît ceea ce a istorisit în cartea sa, din care reiese că era din tribul lui Iuda (Dan. I, 2), de viță regală sau cel puțin de neam nobil. El a fost dus în captivitatea babilonică în anul al treilea al domniei lui Ioiachim (în anul 605) din ordinul lui Nabucodonosor. Aici a fost încredințat împreună cu alți trei tineri, Anania, Azaria și Misael lui Așpenaz, șeful eunucilor palatului, ca să-i crească la curte și să-i instruiască în științele și limba caldeilor, pentru ca după aceea să poată ajunge funcționari de stat în slujba regelui. Căpetenia famenilor le-a schimbat numele. Pe Daniel l-a numit Beltșațar, pe Anania, Șadrac, pe Misael, Meșac și pe Azaria, Abed-Nego.

La curtea regelui babilonean, Daniel și ceilalți trei tineri au păstrat cu credință legile părintești. Aflînd har înaintea lui Dumnezeu, ei au întrecut în înțelepciune și știință pe toți ceilalți tineri cu care erau la curtea regelui. Daniel, fiind înzestrat de Dumnezeu cu o înțelepciune deosebită, explică lui

Nabucodonosor un vis care l-a tulburat mult, prezicîndu-i și viitorul (Dan. cap. II). Pentru aceasta Daniel a fost numit de rege locțiitor regal, iar Anania, Misael și Azaria au fost numiți administratori în provincia Babilon. Daniel și-a păstrat această înaltă funcție tot timpul cît a domnit Nabucodonosor. Despre urmașii cei dintîi ai lui Nabucodonosor, profetul Daniel nu amintește nimic, decît de Belșațar, căruia i-a explicat cele trei cuvinte ce au fost scrise în mod extraordinar pe un perete al sălii de oaspeți în care regele a dat un banchet: «*mene* — Dumnezeu a numărat zilele regatului tău și i-a pus capăt; *techel* — tu ai fost cîntărit cu cîntar și ai fost găsit ușor; *ufarsin* — regatul tău va fi împărțit și va fi dat mezilor și perșilor» (Dan. V, 26—29). După explicarea scrisului miraculos, regele l-a făcut pe Daniel al treilea satrap al regatului, rămînînd în această funcție pînă în al treilea an al ocupării Babilonului de către Cirus, cu toate că ceilalți satrapi au căutat să-l piardă, aruncîndu-l în groapa cu lei. După uciderea regelui Belșațar, Babilonul este ocupat de perși. Daniel rămîne în înalta funcție de satrap, iar după scoaterea din groapa cu lei, este întărit din nou în funcția sa. Dușmanii lui sînt dați pradă leilor din aceeași groapă.

După moartea lui Darius-Medul, care a fost guvernator în Babilon, împlinindu-se cei 70 de ani de robie prezișI de profetul Ieremia, regele Cirus dă edictul de eliberare a evreilor ca să se întoarcă în patrie și să rezidească templul. Însă Daniel, fiind înaintat în vîrstă, nu s-a întors în patrie cu exilații, ci a rămas mai departe lîngă Cirus. Ultima lui viziune are loc în anul al treilea al domniei lui Cirus, regele perșilor. Despre sfîrșitul vieții lui Daniel nu se știe nimic. Biserica Ortodoxă îl prăznuiește la 17 decembrie.

Cuprinsul. Cartea profetului Daniel conține 12 capitole, împărțite în două părți: *una istorică* și *alta profetică.*

Partea întîi (cap. I—VI; istorică) relatează cum regele Nabucodonosor, în anul al treilea al domniei lui Ioiachim, ocupă Ierusalimul, ia din templu vasele sfinte și duce cu sine în captivitate ostatici din poporul iudeu, între care se aflau și Daniel

cu Anania, Misael și Azaria. Regele le-a schimbat numele : Daniel este numit Beltșațar, Anania-Șadrac ; Misael-Meșac ; Azaria-Abed-Nego. Ei sînt încredințați lui Așpenaz pentru a-i instrui în limba și științele caldeilor, poruncind totodată ca tinerilor să li se dea mîncare de la masa regelui. Daniel și prietenii săi, nevoind să calce legea părinților, au rugat pe îngrijitorul de alimente să le dea numai legume și apă. Acesta, temîndu-se că regele va observa, face o probă de zece zile, după care a văzut că ei arătau mai bine decît ceilalți tineri de seama lor. După trei ani ei au trebuit să fie înfățișați înaintea lui Nabucodonosor, care a stat de vorbă cu ei. Daniel și ceilalți trei prieteni ai lui, înzestrați de Dumnezeu cu darul înțelepciunii pentru respectarea Legii și împlinirea poruncilor divine, ajung datorită darului divin la demnități înalte. Nabucodonosor are acum un vis, dar îl uită. Magii, chemați să-i spună visul și însemnătatea lui, nu pot. Atunci regele hotărăște să-i piardă pe toți înțelepții din țară, printre care și pe Daniel. Dar el, împreună cu cei trei prieteni ai lui, se roagă lui Dumnezeu, Care le descoperă visul într-o viziune, noaptea. Atunci Daniel merge la rege și-i spune visul și tălmăcirea lui. După aceasta Daniel ajunge împreună cu cei trei tineri la demnități înalte. Mai tîrziu, regele a făcut o statuie de aur și a poruncit ca tot poporul din împărăție să i se închine, iar cine nu se va închina, va fi aruncat în cuptorul de foc. Cei trei tineri nu se supun poruncii regelui, sînt pîrîți și aruncați în cuptorul de foc, unde însă nu li s-a întîmplat nimic. Nabucodonosor are un alt vis despre un copac foarte mare ; Daniel l-a explicat și pe acesta, lucru care s-a adeverit. Urmează apoi istoria ultimului rege babilonean, Belșațar, care în timpul unui ospăț a văzut o mînă care a scris pe un perete cuvintele misterioase : «*mene, mene, techel ufarsin*» de care Belșațar se înspăimîntă. Nimeni n-a putut să-i explice cuvintele pînă ce n-a fost chemat Daniel, care i le-a tîlcuit astfel : *Mene :* Dumnezeu a numărat zilele regatului tău și a pus capăt ; *techel :* tu ai fost cîntărit în cîntar și ai fost găsit ușor ;

Daniel în groapa cu lei

ufarsin : regatul tău va fi împărţit şi va fi dat mezilor şi perşilor. Daniel a fost pus să conducă ţara ca al treilea în regat, iar cele spuse de profet s-au realizat chiar în acea noapte : regele este ucis, iar Babilonul ocupat de perşi. Darius-Medul împarte ţara în 120 de satrapii, peste care pune trei sfetnici, unul fiind şi Daniel. Ceilalţi sfetnici, geloşi pe Daniel, caută să-l piardă, obţinînd de la rege un decret ca în timp de trei zile, *sub pedeapsa cu groapa leilor, nimeni să nu se roage* sau să se închine altui dumnezeu sau om, decît regelui. Daniel este aruncat în groapa cu lei, dar este salvat în chip minunat, iar regele îl repune în demnităţile sale şi porunceşte ca Dumnezeul lui Daniel să fie adorat de toţi.

Partea a doua (cap. VII—XII ; partea profetică) cuprinde patru viziuni în care se arată că Dumnezeu Își manifestă măreția Sa asupra regatelor păgîne.

1) Daniel vede ieșind din mare patru fiare uriașe : un leu, un urs, o panteră și a patra fiară înspăimîntătoare și înfricoșătoare, cu dinți de fier, puternici, avînd zece coarne și gheare de aramă. Cele patru fiare înseamnă cele patru regate ce vor urma. Al patrulea regat va avea zece regi, iar cornul care nimicește pe celelalte înseamnă un rege care va fi mai puternic decît ceilalți, și care va fi ucis. Stăpînirea peste celelalte I se va da «Fiului Domnului», Care este Mesia și a Cărui Împărăție se va ridica peste ruinele stăpînirilor lumești și va fi veșnică.

2) După aceea vede un berbec cu două coarne și apoi un țap cu un corn, care a izbit berbecul și i-a sfărîmat cele două coarne, apoi și el își pierde cornul, iar în locul lui cresc alte patru. Îngerul explică lui Daniel vedenia : berbecul înseamnă regii Mediei și Persiei, care vor fi bătuți de regele Greciei, simbolizat prin țap, iar cele patru coarne ale țapului sînt patru împărății care vor lua locul celei grecești ; între acestea una va fi mai tare ; în urmă va fi nimicită.

3) La ruga lui Daniel, îngerul Gabriel îi descoperă că șaptezeci de săptămîni (de ani) vor trece de la făgăduința de a rezidi cetatea și pînă la Mesia.

4) Pe cînd era pe țărmul Tigrului, Daniel a avut vedenia îngerului Mihail, care i-a venit în ajutor. Se istorisește în continuare cum puterea lumească va fi împotriva Împărăției lui Dumnezeu pînă la sfîrșitul veacurilor, dar poporul ales va avea totdeauna ajutor de la Dumnezeu, deși mulți vor suferi martiriul.

Scopul activității profetului a fost de a face cunoscut, printre popoarele păgîne, religia descoperită de Dumnezeu ; de a ține trează conștiința religioasă printre conaționali și de a-i întări în speranța unui viitor Mesia.

Autorul. Atît evreii cît și creștinii recunosc de autor al acestei cărți pe însuși Daniel. Obiectivitatea cu care sînt pre-

zentate realitățile politice și sociale ale babilonenilor arată că autorul le-a cunoscut, iar documentele cuneiforme, descifrate pînă astăzi, au confirmat cele spuse de Daniel în cartea sa. În mai multe locuri Daniel mărturisește singur despre persoana sa, că a avut viziuni și a primit poruncă de la Dumnezeu de a le fixa în scris, fiindcă aveau în vedere viitorul (Dan. VII, 2; VIII, 26; XII, 4). Iosif Flaviu istorisește că Alexandru Macedon, cînd a intrat în Ierusalim, i s-au arătat profețiile lui Daniel despre el, ceea ce l-a făcut să trateze mai blînd pe evrei. Toate acestea întăresc afirmația că Daniel însuși este autorul profeției.

Timpul compunerii. Întrucît profetul Iezechiel menționează pe Daniel în cartea sa, se pare că profetul Daniel și-a compus cartea înaintea profetului Iezechiel, pe cînd peste Babilon domnea Cirus, regele perșilor (539—538).

Limba și stilul. Cartea este scrisă, parte în limba ebraică, parte în limba aramaică. Pe lîngă aceasta, mai cuprinde un mic număr de cuvinte grecești și persane. Stilul este foarte variat: un stil de simplă istorisire, de rugă fierbinte, de profeție pură și de descriere profetică. Cu toate acestea, cartea prezintă unele aspecte literare de o rară putere de imaginație și un mare talent de expunere.

Autoritatea divină. Inspirația și canonicitatea cărții profetului Daniel n-au fost puse la îndoială de sinagogă și de Biserica creștină și niciodată cartea n-a încetat de a aparține canonului cărților Vechiului Testament. Ea este citată ca profetică în două Evanghelii și alți autori ai Noului Testament fac aluzii la ea. Mai întîi la autoritatea acestei cărți face apel Însuși Domnul Hristos, Care vorbește astfel: «Deci cînd veți vedea urîciunea pustiirii, ce s-a zis prin Daniel proorocul, stînd la locul cel sfînt, cine citește să înțeleagă» (Matei XXIV, 15; Marcu XIII, 14). Acestea sînt singurele locuri ale Noului Testament în care se amintește numele lui Daniel, dar mai sînt și alte locuri unde se fac aluzii la scrierea lui ca la o carte cu autoritate divină. Chiar Mîntuitorul folosește denumirea de «Fiul Omului» pentru Sine (Matei XXIV, 30; XXVI,

44; Marcu XIII, 26; XIV, 52; Luca XXI, 27; cf. Dan. VII, 13—14). Apoi sfîntul apostol Pavel împrumută idei şi feluri de a vorbi ce sînt proprii lui Daniel (de ex. II Tes. II, 2, 3, 8; cf. Dan. VII, 8, 11, 19, 25; I Cor. VI, 2; cf. Dan. VII, 22 etc.; I Petru I, 10; cf. Dan. XII, 8). Autorul Apocalipsei a cunoscut cartea lui Daniel, căci are aceleaşi revelaţii şi aceleaşi imagini. Iar dintre autorii Vechiului Testament, profetul Iezechiel menţionează pe Daniel în cartea sa (cap. XIV, 14), iar profetul Zaharia (cap. II, 2—4) face aluzie la Daniel. De asemenea şi cartea I Macabei aminteşte de Daniel şi de prietenii săi (I Mac. II, 59—60).

Textul cărţii. Textul original este în stare rea, mai ales partea aramaică. Nici o carte a Vechiului Testament ebraic nu a fost păstrată aşa de rău ca textul rămas de la Daniel. Traducerile imediate ale cărţii sînt: Septuaginta, traducerea lui Teodoţion (care este folosită în Biserică), traducerea Peşitto şi Vulgata. Textul Septuagintei la cartea lui Daniel se află în *Cod. Chisianus*, editat prima dată de Simon de Magistris, Roma, 1772.

PROFEŢII MESIANICE, VALOAREA ŞI DOCTRINA CĂRŢII LUI DANIEL

Concepţia mesianică a profetului Daniel se deosebeşte de a celorlalţi profeţi. Profetul Daniel pune Împărăţia mesianică în legătură cu marile împărăţii ale lumii, pe cînd ceilalţi profeţi consideră Împărăţia mesianică fiind ca o continuare a celei davidice. Cu privire la Împărăţia mesianică Daniel zice: «Dumnezeul cerului va ridica o veşnică Împărăţie, care nu va fi nimicită în veci» (Dan. II, 44). Împărăţia mesianică este simbolizată printr-o piatră mică, care devine un munte, după ce a răsturnat statuia (Dan. II, 45). Daniel vorbeşte despre Fiul Omului, Căruia Cel vechi de zile I-a dat stăpînirea, slava şi împărăţia, şi toate popoarele, neamurile şi limbile Îi slujesc Lui. Stăpînirea Lui este veşnică, stăpînire care nu va trece, iar

împărăția Lui nu va fi nimicită niciodată (VII, 19—14). Timpul sosirii lui Mesia, ceilalți profeți îl pun în legătură cu întoarcerea din robia babilonică. Daniel corectează această concepție prin fixarea mai exactă a timpului, zicînd: «Șaptezeci de săptămîni (de ani) sînt hotărîte pentru poporul tău și pentru cetatea ta cea sfîntă pînă ce fărădelegea va trece peste margini și se va pecetlui păcatul și se va ispăși fărădelegea, pînă ce dreptatea cea veșnică va veni, vedenia și proorocia se vor pecetlui și se va unge Sfîntul Sfinților. Să știi și să înțelegi că de la ieșirea poruncii pentru zidirea din nou a Ierusalimului și pînă la Cel-Uns (Cel Vestit) sînt șapte săptămîni și șaizeci și două de săptămîni; și din nou vor fi zidite piețile și zidul cel din afară, în vremuri de strîmtorare. Iar după cele șaizeci și două de săptămîni, Cel Uns va pieri fără să se găsească vreo vină în El, iar poporul unui domn va veni și va dărîma cetatea și templul... Atunci El va încheia un legămînt cu mulți într-o săptămînă, iar la mijlocul săptămînii va înceta jertfa și prinosul, și în templu va fi urîciunea pustiirii, pînă cînd pedeapsa nimicirii cea hotărîtă se va vărsa peste locul pustiirii» (Dan. IX, 24—27).

Valoarea și doctrina. Cartea profetului Daniel, pe lîngă faptul că este bogată în profeții cu privire la Mesia și Împărăția mesianică întîlnite la sfîrșitul fiecărei viziuni, prezintă și o valoare din punct de vedere *dogmatic* și *moral.*

Din punct de vedere dogmatic cartea înfățișează pe Dumnezeu și pe Mesia într-un mod cu totul specific. Dumnezeu este «Dumnezeul Cerului» (Dan. II, 19) sau «Împăratul Cerului», pentru a arăta superioritatea Împărăției cerești în raport cu împărăția pămîntească. Din același motiv, Dumnezeu este numit și «Cel Preaînalt», Care stăpînește peste împărățiile lumești, pe care le dă cui voiește și poate să pună în fruntea lor pe cel mai de jos dintre oameni (Dan. IV, 14; XXII, 29). Dumnezeu este unic și universal, iar idolii sînt deșertăciuni

(Dan. V, 23). Dumnezeu este atotputernic, atotștiutor și atotdrept, atotînțelept și în El sălășluiește lumina. Providența divină se manifestă și prin aceea că Dumnezeu nu părăsește pe închinătorii Săi credincioși, ci îi păzește de toate primejdiile (Dan. II, 19; III, 24—33). Daniel prezintă pe Dumnezeu drept «Cel vechi de zile» (Dan. VII, 9; XIII, 22), Care este «Judecătorul cel veșnic» (Dan. VII, 10). Mesia este arătat cu numele de «Fiul Omului», Căruia «Cel vechi de zile» I-a dat stăpînirea, slava și împărăția, ca toate popoarele, neamurile și limbile să-I slujească (Dan. VII, 13—14).

El va judeca pe Antihrist, potrivit celor descrise în capitolele IX—XII. De asemenea, în această carte este dezvoltată și învățătura despre îngeri. Numele îngerului Gavriil îl întîlnim în capitolele VIII, 16; IX, 21, iar numele îngerului Mihail în capitolul X, 13, 21. Îngerul Gavriil este interpretul lui Dumnezeu către oameni, iar îngerul Mihail este păzitorul poporului Israel.

Tot în această carte se cuprind și idei eshatologice, adică descrierea ultimelor timpuri. Astfel, Daniel vorbește despre suferințele poporului evreu (Dan. VII, 21—25; VIII, 24—25 și 26—27), despre judecata universală la care se vor prezenta toate popoarele (Dan. VII, 10—11), despre condamnarea celor răi (Dan. XII, 2). La învierea morților toți se vor scula din țărînă, unii pentru viața veșnică, iar alții pentru pedeapsa veșnică (Dan. XII, 2; cf. Matei XXV, 46; Ioan V, 29).

Din punct de vedere moral, din cartea lui Daniel se desprinde credința curată a lui și a prietenilor lui, umilința, recunoștința și rugăciunea stăruitoare către Dumnezeu. De asemenea, ies în evidență și practicile religioase: meditarea, abstinența, postul și citirea Sfintei Scripturi pentru zidirea sufletească.

3. PROFEȚII MICI [4]

a. PROFETUL OSEA

Viața profetului. În fruntea profeților mici, între cărțile canonice, este așezat profetul Osea. Din însăși cartea lui cunoaștem numai că este fiul lui Beeri. Alte date despre persoana și familia profetului nu avem, de asemenea nu știm nici din care seminție și nici din care regat se trăgea. Numele *Osea* înseamnă «mîntuire» sau și «mîntuitor». Începutul activității profetice a lui Osea poate fi fixat pe la sfîrșitul domniei lui Ieroboam II, fiul lui Ioaș, regele lui Israel (750 î. d. Hr.). După capitolul I, 1, durata activității profetice a lui Osea se întinde sub domnia a patru regi din Iuda: Ozia, Iotam, Ahaz și Iezechia, deci el este contemporan cu profetul Isaia, care a activat sub aceiași regi ai regatului Iuda, numai că Osea a profețit în regatul Israel. Că a profețit numai în regatul Israel și că a fost cetățean al regatului Israel, se vede din faptul că pe rege îl numește «regele nostru» (Osea VII, 5); vorbește adesea despre orașele din regatul Israel și niciodată nu amintește de Ierusalim. Iar faptul că amintește despre patru regi din Iuda și numai despre unul din Israel, se explică prin aceea că promisiunile mesianice aparțin casei lui David, din care se va naște Mesia. Amintește numai despre un singur rege din Israel, ca să arate că a profețit în regatul Israel sau chiar împotriva lui Israel. Osea a trăit și a activat în timpuri tulburi pentru patria sa, care, de la culmea gloriei, mergea cu pași repezi spre prăbușire. Mai-marii poporului asupreau pe cei săraci, trăiau în desfrîu, chiar și preoții săvîrșeau aceleași păcate (cap. IV, 1—14; V, 1; VI, 9; VII, 3; IX, 9). Pretutindeni s-a practicat idolatria și fărădelegea. După moartea lui Ieroboam II, s-au produs *numai tulburări și dezordini, regii se îndepărtau de la tron unul pe altul* și nu conduceau poporul după voia lui Dumnezeu, ducînd țara la ruină și

4) Sînt prezentați în ordinea textului original ebraic.

prăbușire. Pentru toate acestea, profetul a avut misiunea să arate poporului că pedeapsa lui Dumnezeu, care-i va lovi, este dreaptă și că trebuie primită cu resemnare și încredere. După prăbușirea regatului Israel, Osea a mers, probabil, în regatul Iuda unde și-a scris cuvîntările.

Cuprinsul. Cartea profetului Osea conține 14 capitole împărțite într-o *introducere* și *două părți*. În *introducere* (cap. I—III) istorisește și explică cele două căsătorii tipice ale profetului, prin care se arată raportul dintre Dumnezeu și poporul Israel. În *prima parte* (cap. IV—IX) expune mustrarea fărădelegilor poporului și pedeapsa pentru ele; iar în *partea a doua* (cap. X—XIV) descrie îndurarea lui Dumnezeu.

Introducerea (cap. I—III). Profetul primește poruncă de la Dumnezeu să ia în căsătorie pe Gomer, fiica lui Diblaim, care avusese o viață imorală. Această căsătorie simbolizează necredincioșia poporului Israel. Numele copiilor simbolizează soarta casei regale și a poporului pe care Dumnezeu îl mustră, dar, căindu-se, îl mîngîie și încheie un nou legămînt. Căsătoria a doua a profetului, tot cu o femeie de moravuri ușoare, înseamnă captivitatea și îndurarea lui Dumnezeu pentru poporul Său.

Partea întîi (cap. IV—IX) expune mustrările pentru fărădelegile poporului și pedeapsa pentru ele. Se înșiră păcatele poporului și se arată cauzele lor: lepădarea de Legea Domnului și idolatria. Prăbușirea lui Israel va veni pe neașteptate. Se arată care sînt păcatele conducătorilor și pedeapsa ce va veni asupra lor, iar celor ce se pocăiesc le promite mîntuirea. Se arată că Dumnezeu a căutat prin toate mijloacele mîntuirea poporului: «Milă voiesc și nu jertfă și cunoașterea lui Dumnezeu mai mult decît arderile de tot» (VI, 6), dar cei păcătoși caută mîntuirea acolo unde nu este: la zeul Baal. Pentru aceea Israel va fi dus în robie, unde nu va mai aduce nici o jertfă.

Partea a doua (cap. X—XIV) descrie, în patru cuvîntări, îndurarea lui Dumnezeu. *Prima cuvîntare* (cap. X) pune în

paralelă binefacerile lui Dumnezeu, dăruite odinioară, cu păcatele prezente și se arată dreptatea pedepsei asupra lui Israel. *A doua cuvîntare* (cap. XI) continuă descrierea binefacerilor lui Dumnezeu și a fărădelegilor poporului și arată necesitatea pedepsei. Dar Dumnezeu, ca un bun Părinte, făgăduiește că poporul nu va fi nimicit. *A treia cuvîntare* (cap. XII—XIII) aduce aminte evreilor de exemplul lui Iacob, ca să cunoască cît de mult se deosebesc ei de el și că pedeapsa este dreaptă. Însă poporul, neîndreptîndu-se de data aceasta, va suferi pedepse și mai grele, dar Dumnezeu îl va salva de la moarte. În *cuvîntarea a patra* (cap. XIV), profetul, prin cuvinte puține, le arată că pedeapsa este hotărîtă și numai cei pocăiți se vor mîntui. Apoi încheie cu un îndemn către popor, să ia aminte la cuvintele profetului.

Scopul este de a converti pe Israel cel idolatru la Dumnezeu cel adevărat, Care l-a scos din Egipt, și de a cere mila Domnului asupra poporului celui păcătos.

Autorul *și timpul.* Autorul cărții este însuși Osea, nefiind nici o îndoială din partea criticilor, toți admițînd că el și-a compus cartea către sfîrșitul vieții sale (720 î. d. Hr.).

Limba și stilul. Limba profetului Osea este concisă și sentențioasă, clasică și pură; se deosebește de a altor autori biblici prin folosirea de construcții deosebite. Stilul este poetic și retoric. Expunerea adesea este întreruptă, datorită lipsei de legătură dintre părțile constitutive ale cărții. De aceea, uneori, profeția este greu de înțeles.

Autoritatea divină a cărții profetului Osea este întemeiată pe mărturiile Sfintei Scripturi. Scriitorii mai noi ai Vechiului Testament, fără să amintească de numele profetului, au folosit multe locuri din această carte, mai cu seamă Ieremia și Iezechiel. Chiar și Isaia a luat unele idei de la Osea și le-a dezvoltat. În Noul Testament avem mai multe mărturii despre autoritatea divină a cărții. Sfîntul Matei citează din Osea, capitolul XI, 1: «Din Egipt am chemat pe Fiul Meu» (Matei II, 15). Mîntuitorul, făcînd aluzie la Osea, le

spunea fariseilor adeseori: «Milă voiesc, iar nu jertfă» (Matei IX, 13; XII, 7; cf. Osea VI, 6). Și sfîntul apostol Pavel folosește ca autoritate locuri din Osea (cap. II, 1; XIII, 14) în Epistola către Romani cap. IX, 25 și I Cor. XV, 54.

PROFEȚII MESIANICE, VALOAREA ȘI DOCTRINA CĂRȚII

Între toate profețiile lui Osea trebuie de luat în seamă, în primul rînd, pe acelea care se referă la Mesia și Împărăția mesianică. Între acestea, vrednică de remarcat este profeția la viața lui Hristos: «Din Egipt am chemat pe Fiul Meu» (Osea XI, 1), citat de sfîntul Matei (cap. II, 15), explicînd chemarea lui Israel din Egipt ca tip profetic al întoarcerii Pruncului Iisus din Egipt în patria Sa.

Din punct de vedere istoric, cartea, pe lîngă profeții și mustrări, expune și situația socială și politică a regatului Israel. În vremea lui Ieroboam II, țara era într-o situație înfloritoare. Hotarele țării se întindeau de la intrarea Hamatului și pînă la Marea Arabă (IV Regi XIV, 25). Însă situația internă nu corespundea cu cea externă. Conducătorii și fruntașii au săvîrșit fărădelegi, au oprimat pe cei săraci și au dus o viață desfrînată, practicînd și idolatria. Iar după moartea regelui Ieroboam II, urmașii la tron s-au detronat unul pe altul, provocînd tulburări în țară. De aceea profetul a primit sarcina, de la Dumnezeu, de a anunța ruina regatului și a regilor, precum și robia; țara va rămîne o paragină, dar Dumnezeu nu-Și va uita milostivirea Sa asupra poporului Său.

Cu toată nerecunoștința lui Israel față de Dumnezeu, profetul scoate în evidență dragostea lui Dumnezeu: Dumnezeu iubește pe poporul Său și nu încetează a-l iubi, chiar cînd acesta își manifestă necredincioșia și-L părăsește, umblînd după baali. Iertarea este de esență divină. Dumnezeu iartă pentru că este Dumnezeu și nu om: «Nu voi dezlănțui iuțimea mîniei Mele și nu voi prăpădi din nou Efraimul, căci Eu sînt

Dumnezeu atotputernic și nu om. Eu sînt Sfîntul în mijlocul tău și nu voi veni să te prăpădesc» (cap. XI, 9). Dumnezeu iartă pe păcătoșii pocăiți și face un nou legămînt. Biserica Ortodoxă prăznuiește pe profetul Osea la 17 octombrie.

b. PROFETUL IOIL

Viața profetului. Numele Ioil înseamnă «Domnul este Dumnezeu» și este numele a cincisprezece evrei cunoscuți în Vechiul Testament. Despre viața profetului Ioil nu avem aproape nici o informație istorică mai detaliată decît din cartea lui, din care rezultă că este fiul lui Petuel (cap. I, 1) și că era din regatul Iuda. După unele indicii din profeția sa s-ar vedea că el ar fi trăit în Ierusalim (cap. I, 19; II, 1, 9, 15; III, 5; IV, 1, 7, 8, 16, 17, 18, 20—21). Epoca în care a trăit Ioil este foarte controversată, dar se crede că a fost contemporan cu Osea și Amos.

Cuprinsul. Cartea profetului Ioil se împarte în două părți:

Partea întîi (cap. I—II, 17). Profetul istorisește năvala stolurilor de lăcuste care au pustiit cîmpul și arată jalea pe care au adus-o acestea în țară: viile și smochinii sînt distruse, țarinile pustiite, holdele de grîu mistuite. Poporul este chemat să se jelească, căci din pricina pustiirii cîmpului nu mai are din ce să aducă jertfe; preoții să se tînguiască lîngă jertfelnicul Domnului și să îndemne poporul la pocăință. Apoi profetul descrie suferința animalelor și fiarelor cîmpului, căci nu aflau hrană nicăieri. Se anunță că ziua Domnului, cînd va veni pedeapsa, este aproape și va fi înfricoșătoare. Dumnezeu, prin gura profetului, îndeamnă poporul să se convertească și să se căiască de răutățile sale. Această căință să fie internă, dar și manifestată prin fapte externe.

Partea a doua (cap. II, 18—IV). Profetul promite poporului care s-a convertit și căit că-l așteaptă multe lucruri bune de la Dumnezeu: dușmanii poporului lui Dumnezeu vor fi în cu-

rînd nimiciți și o ploaie îmbelșugată va aduce rodnicia pămîntului ; Sfîntul Duh se varsă peste poporul Său și peste toate neamurile ; venirea zilei Domnului ; în ziua aceea va nimici pe toți vrăjmașii poporului Său. Profetul arată semnele premergătoare acestei zile. Și în fine, ca urmare a acestei zile a Domnului, va veni abundența binecuvîntărilor mesianice.

Scopul cărții este de a arăta că Dumnezeu este drept și că oamenii se pot mîntui dacă se căiesc în mod sincer și fac fapte bune.

Autorul este însuși profetul Ioil, pe care Biserica Ortodoxă îl prăznuiește la 19 octombrie.

Timpul. Cu privire la timpul activității profetului Ioil, părerile învățaților sînt diferite : unii îl plasează sub domnia regelui Ozia, secolul al VIII-lea, și-l fac contemporan cu profetul Osea ; alții cred că Ioil a profețit și a compus cartea sa sub domnia lui Ioaș (835—797), în primii ani ai domniei acestuia.

Limba și stilul. Toți învățații sînt de acord că limba profetului Ioil este foarte corectă, elegantă și de o rară frumusețe literară. Stilul său se ridică, prin sublimitate, deasupra celorlalți profeți, afară de Isaia și Avacum. Eleganța limbii strălucește în descrierea invaziei lăcustelor și mai cu seamă în arătarea zilei Domnului și în pedeapsa vrăjmașilor.

Autoritatea divină a profețiilor lui Ioil este mărturisită în Noul Testament. Astfel, sfîntul apostol Petru, în cuvîntarea ținută la Pogorîrea Sfîntului Duh, amintește evreilor, uimiți de cele ce auzeau și vedeau, cuvintele profetului Ioil : «Iar după acestea, turna-voi din Duhul Meu peste tot trupul, și fiii și fiicele voastre vor profeți, bătrînii voștri vise vor visa, iar tinerii voștri vor vedea vedenii. Chiar și peste robi și peste roabe voi turna din Duhul Meu» (cap. III, 1—2, cf. Fapte II, 16—21). Și sfîntul apostol Pavel citează pe Ioil (cap. III, 5) : «Și oricine va chema numele Domnului se va mîntui» (cf. Rom. X, 13 și Fapte II, 21).

PROFEȚII MESIANICE, VALOAREA ȘI DOCTRINA CĂRȚII

Între profețiile lui Ioil cea mai de seamă este cea privitoare la Pogorîrea Duhului Sfînt: «Iar după acestea, turna-voi din Duhul Meu peste tot trupul, și fiii și fiicele voastre vor profeți, bătrînii voștri vor visa vise, iar tinerii vor vedea vedenii. Chiar peste robi și peste roabe voi turna din Duhul Meu» (Ioil, III, 1—2). Alt text se referă la «Învățătorul dreptății», Care este Însuși Domnul nostru Iisus Hristos: «Și voi, locuitori ai Sionului, bucurați-vă și vă veseliți în Domnul Dumnezeul vostru, căci El v-a dat pe Învățătorul dreptății» (Ioil, II, 23). Atît locul care se referă la «Pogorîrea Duhului Sfînt», cît și locul care se referă la «Învățătorul dreptății», sînt prin excelență mesianice. Alături de ideile mesianice, cartea profetului Ioil mai cuprinde și idei eshatologice despre «ziua cea înfricoșătoare a Domnului» în care va avea loc judecata universală a popoarelor în «Valea Judecății» (cap. IV).

Deși cartea profetului Ioil este mică privită ca extensiune, este bogată în idei mesianice și eshatologice. Între speranțele mesianice, cea mai de seamă este făgăduința revărsării Sfîntului Duh peste toți oamenii, fără deosebire de rasă și clase sociale, la Cincizecime (cf. Gal. III, 28 și Col. III, 11), fapt care s-a și realizat în Biserica creștină și continuă a se realiza în lume, în forma cea mai clară a universalității harului divin. Ideile eshatologice ale cărții lui Ioil «deschid calea concepțiilor apocaliptice». Profetul descrie ziua cea înfricoșătoare a Domnului, judecata universală asupra popoarelor, care vor fi adunate în Valea Iosafat, arătînd și semnele premergătoare acestei judecăți. În descrierile eshatologice, fericirea ce va fi este zugrăvită în metafore: «munții vor picura must, iar din dealuri va curge lapte» și «poporul Meu nu se va rușina în veci de veci» (Ioil III, 26 și IV, 18).

Descrierea invaziei lăcustelor în capitolele I și II a dat mult de gîndit exegeților, care i-au atribuit o întreită interpretare: *alegorică, literară* și *apocaliptică.*

rînd nimiciți și o ploaie îmbelșugată va aduce rodnicia pămîntului ; Sfîntul Duh se varsă peste poporul Său și peste toate neamurile ; venirea zilei Domnului ; în ziua aceea va nimici pe toți vrăjmașii poporului Său. Profetul arată semnele premergătoare acestei zile. Și în fine, ca urmare a acestei zile a Domnului, va veni abundența binecuvîntărilor mesianice.

Scopul cărții este de a arăta că Dumnezeu este drept și că oamenii se pot mîntui dacă se căiesc în mod sincer și fac fapte bune.

Autorul este însuși profetul Ioil, pe care Biserica Ortodoxă îl prăznuiește la 19 octombrie.

Timpul. Cu privire la timpul activității profetului Ioil, părerile învățaților sînt diferite : unii îl plasează sub domnia regelui Ozia, secolul al VIII-lea, și-l fac contemporan cu profetul Osea ; alții cred că Ioil a profețit și a compus cartea sa sub domnia lui Ioaș (835—797), în primii ani ai domniei acestuia.

Limba și stilul. Toți învățații sînt de acord că limba profetului Ioil este foarte corectă, elegantă și de o rară frumusețe literară. Stilul său se ridică, prin sublimitate, deasupra celorlalți profeți, afară de Isaia și Avacum. Eleganța limbii strălucește în descrierea invaziei lăcustelor și mai cu seamă în arătarea zilei Domnului și în pedeapsa vrăjmașilor.

Autoritatea divină a profețiilor lui Ioil este mărturisită în Noul Testament. Astfel, sfîntul apostol Petru, în cuvîntarea ținută la Pogorîrea Sfîntului Duh, amintește evreilor, uimiți de cele ce auzeau și vedeau, cuvintele profetului Ioil : «Iar după acestea, turna-voi din Duhul Meu peste tot trupul, și fiii și fiicele voastre vor profeți, bătrînii voștri vise vor visa, iar tinerii voștri vor vedea vedenii. Chiar și peste robi și peste roabe voi turna din Duhul Meu» (cap. III, 1—2, cf. Fapte II, 16—21). Și sfîntul apostol Pavel citează pe Ioil (cap. III, 5) : «Și oricine va chema numele Domnului se va mîntui» (cf. Rom. X, 13 și Fapte II, 21).

PROFEȚII MESIANICE, VALOAREA ȘI DOCTRINA CĂRȚII

Între profețiile lui Ioil cea mai de seamă este cea privitoare la Pogorîrea Duhului Sfînt: «Iar după acestea, turna-voi din Duhul Meu peste tot trupul, și fiii și fiicele voastre vor profeți, bătrînii voștri vor visa vise, iar tinerii vor vedea vedenii. Chiar peste robi și peste roabe voi turna din Duhul Meu» (Ioil, III, 1—2). Alt text se referă la «Învățătorul dreptății», Care este Însuși Domnul nostru Iisus Hristos: «Și voi, locuitori ai Sionului, bucurați-vă și vă veseliți în Domnul Dumnezeul vostru, căci El v-a dat pe Învățătorul dreptății» (Ioil, II, 23). Atît locul care se referă la «Pogorîrea Duhului Sfînt», cît și locul care se referă la «Învățătorul dreptății», sînt prin excelență mesianice. Alături de ideile mesianice, cartea profetului Ioil mai cuprinde și idei eshatologice despre «ziua cea înfricoșătoare a Domnului» în care va avea loc judecata universală a popoarelor în «Valea Judecății» (cap. IV).

Deși cartea profetului Ioil este mică privită ca extensiune, este bogată în idei mesianice și eshatologice. Între speranțele mesianice, cea mai de seamă este făgăduința revărsării Sfîntului Duh peste toți oamenii, fără deosebire de rasă și clase sociale, la Cincizecime (cf. Gal. III, 28 și Col. III, 11), fapt care s-a și realizat în Biserica creștină și continuă a se realiza în lume, în forma cea mai clară a universalității harului divin. Ideile eshatologice ale cărții lui Ioil «deschid calea concepțiilor apocaliptice». Profetul descrie ziua cea înfricoșătoare a Domnului, judecata universală asupra popoarelor, care vor fi adunate în Valea Iosafat, arătînd și semnele premergătoare acestei judecăți. În descrierile eshatologice, fericirea ce va fi este zugrăvită în metafore: «munții vor picura must, iar din dealuri va curge lapte» și «poporul Meu nu se va rușina în veci de veci» (Ioil III, 26 și IV, 18).

Descrierea invaziei lăcustelor în capitolele I și II a dat mult de gîndit exegeților, care i-au atribuit o întreită interpretare: *alegorică, literară* și *apocaliptică.*

În general, sfinții părinți au acceptat interpretarea alegorică, însă în privința aplicării ei nu sînt de acord între ei. Lăcustele care s-au abătut asupra țării în vremea lui Ioil sînt o realitate și nu o închipuire a profetului, întrucît asemenea calamități au mai fost asupra Palestinei pînă în zilele noastre. Așadar este o descriere reală a unei întîmplări nenorocite, care a avut totodată și o valoare tipică.

c. PROFETUL AMOS

Viața profetului. Numele Amos înseamnă «sarcină». După cum ne informează titlul cărții sale, el «era unul dintre păstorii din Tecoa», localitate care își păstrează numele pînă astăzi. Această localitate aparținea seminției lui Iuda și este situată spre sud, nu departe de Betleem. Deși Amos, după originea sa, aparținea regatului de sud, Iuda, misiunea sa profetică însă a exercitat-o în Samaria, în regatul de nord sau Israel, în Betel, centrul cultului idolatric, fiind luat — după cum spune el — «de la turmă» și trimis să proorocească împotriva poporului Israel (cap. VII, 15). El n-a fost, după cum singur mărturisește, profet și nici ucenic de profet, ci un păstor și cultivator de sicomore (cap. VII, 14). Totuși calitatea sa de păstor și cultivator de sicomore nu lasă nici o umbră de îndoială că profetul nu s-ar fi bucurat de o cultură între semenii săi. Cartea sa mărturisește că Amos a avut bogate cunoștințe geografice și istorice și, de asemenea, cunoștea și Sfintele Scripturi ale poporului său. Anul chemării sale la profeție îl indică exact: «În vremea lui Ozia, regele Iudei, în vremea lui Ieroboam, fiul lui Ioaș, regele lui Israel, doi ani mai înainte de cutremur» (cap. I, 1). El cunoștea popoarele și caracterul lor ca un etnolog și istoric și informează pe ascultătorii săi de originea acestor popoare (cap. IX, 7). Viața sa rustică și profesiunea sa de păstor i-au oferit prilejul să se lupte cu fiarele sălbatice pentru a-și apăra turma, ceea ce a

făcut din Amos un om cu caracter tare și îndrăzneț. Fiind mai mult un realist decît un idealist, aspru cu sine însuși, fără legături cu cetățenii țării sale, fără legături familiale, a avut aceeași chemare profetică atît pentru regatul Iuda, cît și pentru Israel. În cuvîntările sale, Amos a invocat aceeași Lege divină pentru ambele regate. El a fost, prin excelență, profetul dreptății lui Dumnezeu. A combătut moravurile și a predicat căința și îndreptarea, mai cu seamă în regatul Israel unde a fost trimis de Domnul să profețească. În acest regat, cultul vițelului era în floare, cei bogați apăsau și despuiau pe cei săraci, iubeau desfrîul, disprețuiau mustrările profeților. Țara în vremea aceea era în stare înfloritoare, hotarele ei se întindeau de la intrarea Hamatului, pînă la rîul Araba (cap. VI, 14). Lucrul acesta a făcut ca locuitorii să se mîndrească și să ducă o viață imorală, pentru care Amos a fost trimis să-i mustre în profețiile sale.

Cuprinsul. Cartea lui Amos are nouă capitole, care, după conținut, se împart într-o *introducere* (cap. I—II) și două părți : *partea întîi* (cap. III—VI) și *partea a doua* (cap. VII—IX).

Introducerea (cap. I—II) tratează despre judecata divină împotriva popoarelor străine și a poporului ales. După prolog, unde se descrie puterea lui Dumnezeu, Amos trece în revistă națiunile acuzate de a fi violat cea mai elementară conduită umană împotriva lui Israel, condamnîndu-le la nimicirea totală de pe fața pămîntului. Această sentință se aplică pe rînd la șase națiuni : împotriva Damascului, filistenilor, Tirului, Edomului, Amonului, Moabului. În afară de aceste națiuni, amenințarea se întinde, de asemenea, și împotriva lui Iuda și Israel.

Partea întîi (cap. III—VI) cuprinde trei cuvîntări ținute împotriva lui Israel. Prima cuvîntare (cap. III) are ca temă fărădelegea lui Israel și pedepsirea lui. A doua cuvîntare o întîlnim în capitolul IV, avînd ca temă mustrarea și amenințarea celor răi din Israel și se încheie cu o doxologie prin care se aduce laudă puterii lui Dumnezeu, Care a creat lumea și toate

podoabele din ea. A treia cuvîntare se află în capitolele V și VI. Aici se deplînge ruina cea mare din care Israel nu se va mai putea ridica și lămurește cauzele ei : neascultarea de Dumnezeu și lipsa de căință. De aceea, profetul rostește un dublu «vai» : unul împotriva acelora care așteaptă fericirea de la «Ziua Domnului» și altul împotriva celor mari și puternici.

Partea a doua (cap. VII—IX) cuprinde o serie de cinci vedenii simbolice, referitoare la ruina și căderea lui Israel. Acestea sînt întrerupte, în capitolul VII, 10—17, de istorisirea unei dispute ce a avut loc între Amos și preotul Amasia din Betel. Aceste vedenii sînt : a) un stol de lăcuste care au mîncat iarba ; b) Dumnezeu cheamă focul să facă judecată, să mistuie adîncul și să piardă o parte din pămînt ; c) Dumnezeu stă pe un zid cu cumpăna de zidar în mînă ; d) un coș cu fructe coapte, simbolul nimicirii ; și e) Dumnezeu stînd pe altarul arderilor de tot și poruncind distrugerea templelor. După aceste vedenii, urmează o doxologie în care se descrie puterea lui Dumnezeu. Apoi se anunță promisiunea unui viitor strălucit pentru cei ce vor mai rămîne din casa lui Iacob. Domnul va restaura cortul cel căzut al lui David și va binecuvînta țara cu roade din belșug și poporul va trăi în pace.

Autorul este însuși profetul Amos, care și-a scris profețiile sale. Biserica îl prăznuiește la 15 iunie.

Scopul cărții este de a arăta sfințenia și dreptatea lui Dumnezeu și de a sublinia că relațiile dintre oameni trebuie să se întemeieze pe dragoste, dreptate și îndurare, scoțînd în evidență mai ales împlinirea dreptății sociale.

Timpul compunerii. Timpul activității profetului și al compunerii cărții sale reiese din două mărturii interne ale profeției : 1) din titlul cărții în care însuși profetul mărturisește că a avut viziuni despre Israel în vremea lui Ozia, regele Iudei, și în vremea lui Ieroboam, fiul lui Ioaș, regele lui Israel, cu doi ani înaintea cutremurului de pămînt (cap. I, 1). 2) și din incidentul pe care l-a avut cu preotul Amasia, din Betel, care-l

acuza de conspirație împotriva casei lui Ieroboam și de instigator al poporului Israel (cap. VII, 9—11). Deci activitatea profetului și compunerea cărții sale ar putea fi fixată în jurul anului 760 î.d.Hr.

Limba și stilul. Limba cărții lui Amos este curată, sintaxa idiomatică, propozițiile construite logic și clar. Cîteva cuvinte fac excepție de la ortografia obișnuită a limbii clasice, și care nu se mai întîlnesc în alte cărți ale Vechiului Testament. Stilul este simplu, clar, vioi, inteligibil și clasic, plin de figuri retorice împrumutate din natură.

Autoritatea divină. Cartea este recunoscută de toți drept canonică, iar autoritatea ei divină o demonstrează mărturiile ce le avem în Noul Testament. Sfîntul arhidiacon Ștefan, înaintea sinedriului, demonstrează idolatria evreilor cu cuvintele profetului Amos : «Adus-ați voi Mie, casă a lui Israel, timp de patruzeci de ani, în pustiu, vite înjunghiate și jertfe ? Și ați purtat cortul lui Moloh și steaua dumnezeului vostru Remfan, chipurile pe care le-ați făcut, ca să vă închinați la ele ! De aceea vă voi strămuta dincolo de Babilon» (Fapte VII, 42—43 ; cf. Amos V, 25—27). Iar la Sinodul Apostolic, sfîntul Iacob, cu alte cuvinte ale lui Amos, demonstrează primirea popoarelor păgîne în Biserică : «După aceasta Mă voi întoarce și voi ridica iarăși cortul cel căzut al lui David și cele distruse ale lui iarăși le voi zidi și-l voi îndrepta ca să-L caute pe Domnul ceilalți oameni și toate neamurile peste care s-a pomenit numele Meu asupra lor, zice Domnul, Cel ce a făcut acestea» (Fapte XV, 15—18 ; cf. Amos IX, 11—12).

VALOAREA MORAL-SOCIALĂ.

Profetul Amos arată adevărata viață morală și socială, combate moravurile și predică pocăința și îndreptarea omului. Dezaprobă cu indignare deosebirile sociale, abuzurile, ipocrizia, zgîrcenia și desfrîul. Biciuind viciile, anunță pedepsele divine care se vor abate asupra celor fără de lege.

Cartea lui Amos descrie sfinţenia şi dreptatea lui Dumnezeu şi subliniază că relaţiile dintre oameni trebuie să se întemeieze pe dragoste, îndurare şi dreptate, scoţîndu-se în evidenţă mai ales împlinirea dreptăţii sociale.

Cu deosebită tărie arată că Dumnezeu este absolut drept şi răsplăteşte fiecăruia după faptele sale morale. Dumnezeu cere de la om curăţie sufletească şi împlinirea faptelor de dreptate. Profeţia lui Amos arată că iubirea de aproapele şi mila faţă de cel în suferinţă sînt virtuţi fundamentale. Adevărata religie înaintea lui Dumnezeu este împlinirea voii Lui. Dumnezeu este Cel ce a creat lumea şi toate cele ce sînt în ea.

d. PROFETUL OBADIA (AVDIE)

Numele Obadia (Avdie) înseamnă «servul lui Dumnezeu», iar acest nume a fost purtat de mulţi evrei, fiind foarte des folosit. Traducerea Septuagintei transcrie numele profetului Ἀβδιας, iar Vulgata, Abadias. În româneşte, după textul ebraic, pronunţăm Obadia, iar după textul grecesc, Avdie. Din titlul cărţii aflăm doar că Obadia este autorul acestei profeţii, fără să ni se dea nici o relaţie despre personalitatea lui.

Cuprinsul. Cartea profetului Obadia este cea mai scurtă dintre cărţile Vechiului Testament. Ea este alcătuită dintr-un singur capitol cu 21 versete şi conţine o profeţie împotriva Edomului, căruia i se prezice distrugerea completă, fiindcă s-a purtat cu duşmănie faţă de poporul ales. Casei lui Iacob i se promite refacerea şi mîntuirea viitoare. Profeţia lui Obadia conţine trei părţi :

Prima parte (vers. 1—9) descrie distrugerea Edomului. Locuitorii lui se încred în zadar în locuinţele lor naturale, din stîncile ţării, căci Edomul va fi pustiit şi părăsit de prietenii de altă dată.

A doua parte (vers. 10—16) arată cauza distrugerii Edomului : fiindcă a pricinuit fratelui său Iuda nedreptăţi, s-a

bucurat de nenorocirea lui și s-a aliat cu dușmanii lui, de aceea i se va răsplăti după faptele lui. Se anunță apropierea «Zilei Domnului», cînd Dumnezeu va pedepsi toate popoarele pentru nedreptățile săvîrșite împotriva lui Israel, iar Edomul, îndeosebi, va fi nimicit.

Partea a treia (vers. 17—21) descrie : restaurarea și biruința lui Iuda ; cuprinderea țărilor păgîne, nimicirea Edomului, lărgirea hotarelor, întoarcerea din robie și întemeierea unei împărății a Domnului, iar mîntuirea va fi pe Muntele Sionului.

Autenticitatea cărții lui Obadia a fost recunoscută de toți; nimeni nu a contestat integritatea și autenticitatea ei.

Autoritatea divină, deși nu se poate demonstra cu citate din Noul Testament, totuși este întărită de tradiția iudaică și de Biserica creștină, care o recunosc de canonică.

Timpul compunerii. Data compunerii cărții este mult discutată, după felul cum se interpretează vers. 11 în care se istorisește distrugerea Ierusalimului. Vechimea cărții lui Obadia ne-o arată așezarea ei în canon, între Amos și Iona.

Limba și stilul cărții lui Obadia arată o epocă apropiată de cea clasică. Limba este aspră și stilul lipsit de figuri retorice, iar cartea formează un întreg de sine stătător și ordonat.

PROFEȚII MESIANICE, VALOAREA ȘI DOCTRINA CĂRȚII

Cu toate că această carte este formată numai din 21 de versete, totuși are importanță mesianică. Profetul termină profeția sa cu următoarele cuvinte : «Și biruitorii se vor sui în Muntele Sionului ca să judece muntele lui Esau, iar împărăția va fi a Domnului !» Cu alte cuvinte împărăția adevărului, întemeiată de Hristos, va rămîne în veci, așa cum se mărturisește și în Simbolul de credință : «...a Cărui împărăție nu va avea sfîrșit».

Cu toată simplitatea cărții, profetul exprimă adevăruri sub formă de sentințe, ca de exemplu : «Trufia inimii tale te va

amăgi!» (vers. 3); «Nu ţi se cuvenea să te bucuri de fratele tău în ziua nenorocirii lui!» (vers. 12); «precum ai făcut, aşa ţi se va face şi ţie» (vers. 15). Deci profetul învaţă că răul nu rămîne nepedepsit şi că Dumnezeu este bun şi ocrotitor al celor asupriţi; că trufia este izvorul a multor păcate, iar păcatul aduce nenorociri. Biserica îl prăznuieşte la 19 noiembrie.

e. PROFETUL IONA

Viaţa profetului. Numele Iona înseamnă «porumbel». Despre persoana profetului aflăm din cartea sa că este fiul lui Amitai (cap. I, 1), iar din cartea IV Regi; II Regi cap. XIV, 25, că era de loc din Gat-Hefer, din seminţia lui Zebulon (Iosua XIX, 13) şi că a trăit şi a profeţit în regatul Israel sub domnia regelui Ieroboam II, fiul lui Ioaş (IV Regi; II Regi XIV, 25), căruia i-a prezis, după cuvîntul Domnului, restabilirea vechilor hotare ale regatului său, de la intrarea Hamatului şi pînă la Marea Arabă. În ultimii ani ai domniei acestuia, Dumnezeu l-a trimis pe Iona în cetatea Ninive să propovăduiască poporului pocăinţa.

Cuprinsul. Cartea profetului Iona are 4 capitole şi nu este o profeţie în sensul propriu al cuvîntului, cu toate că scrierea este aşezată printre cărţile profetice. Ea prezintă o întîmplare din viaţa profetului, cînd a fost trimis de Dumnezeu să predice pocăinţa în Ninive, arătînd felul cum şi-a îndeplinit misiunea către niniviteni. După conţinut, cartea se poate împărţi în trei părţi:

Partea întîi (cap. I—II). Dumnezeu porunceşte lui Iona să meargă la Ninive pentru a predica acolo pocăinţa poporului care trăia în păcate. Profetul încearcă să se sustragă prin fugă de la această poruncă. În loc să meargă la Ninive, el se duce la Iope (azi Iafa) şi se îmbarcă pe o corabie feniciană care mergea la Tarşiş. O puternică furtună se dezlănţuie pe mare şi corabia este pusă în pericol. Corăbierii sînt cuprinşi

de groază, cer ajutorul dumnezeului lor, în timp ce Iona dormea liniștit în fundul corăbiei. Cîrmaciul îl deșteaptă din somn și-l îndeamnă să se roage și el lui Dumnezeu, doar îi va scăpa de pericol. Furtuna nu încetează și atunci marinarii cred că printre ei este cineva făcător de rele; se hotărăsc să tragă la sorți și sorțul cade pe Iona. Atunci Iona cere să fie aruncat în mare pentru a fi salvată corabia de naufragiu. În sfîrșit Iona este aruncat în mare și înghițit de un pește uriaș (chit). În pîntecele peștelui, Iona se roagă lui Dumnezeu. La porunca Domnului, peștele îl depune pe Iona pe uscat, într-un loc necunoscut.

Partea a doua (cap. III). Dumnezeu îl trimite din nou să propovăduiască pocăința în Ninive și să vestească nimicirea cetății. Profetul, de data aceasta, ascultă de porunca Domnului, se duce în capitala Asiriei și propovăduiește pocăința. Ninivitenii se supun îndemnurilor profetului și se pocăiesc, iar Dumnezeu, văzîndu-le pocăința, nu mai distruge cetatea.

Partea a treia (cap. IV). Iona, aprins de mînie fiindcă Dumnezeu n-a distrus cetatea, s-a întristat și și-a cerut moartea. Atunci profetul a ieșit din cetate și s-a așezat la răsăritul ei; și-a făcut o colibă și stătea la umbra ei, ca să vadă ce se va întîmpla cu cetatea. Și Dumnezeu a făcut să crească un vrej deasupra capului lui Iona, ca să-i țină umbră și să-și potolească mînia. Însă planta se usucă, profetul se supără și roagă pe Dumnezeu să-i trimită moarte. Dumnezeu îl mustră, zicînd: «Tu ți-ai făcut necaz pentru acest vrej pentru care nu te-ai trudit, nici nu l-ai crescut... și Mie să nu-Mi fie milă de cetatea cea mare a Ninivei?» (Ioan IV, 10—11).

Scopul cărții este de a arăta marea idee a universalității mîntuirii. Mîntuirea nu aparține numai lui Israel, ci tuturor neamurilor care se pocăiesc.

Autorul. Majoritatea exegeților a atribuit această carte lui Iona, fiul lui Amitai. Biserica îl prăznuiește la 21 septembrie.

Timpul compunerii. Deoarece profetul a trăit și a profețit pe vremea regelui Ieroboam, fiul lui Ioaș, că hotarele rega-

tului Israel vor fi aduse la loc de la intrarea Hamatului și pînă la Marea Arabă, fapt ce s-a realizat sub domnia acestui rege, atunci și cartea pare a fi compusă în timpul domniei lui (762).

Limba și stilul. Textul original al cărții este scris în limba ebraică, cu unele particularități proprii dialectului galileian Stilul ei este, în general, frumos și elegant; ideile sînt exprimate cu multă agerime și naturalețe.

Autoritatea istorică a cărții, deși a fost contestată de unii critici, este adeverită prin mărturia Domnului Iisus Hristos. Mîntuitorul vorbește de petrecerea lui Iona în pîntecele unui pește uriaș ca de un fapt real (Matei XVIII, 39—42; XVI, 4; Luca XI, 29—32). Evreii au introdus cartea lui Iona în canon printre cărțile profetice, aceasta fiind o dovadă că ei erau convinși de inspirația ei dumnezeiască. Istoricul Iosif Flaviu (*Ant. Jud.* IX, 10, 2) prezintă cartea lui Iona ca pe un document istoric. Iar cartea lui, Tobit (cap. XIV, 4) menționează cuvintele lui Iona cu privire la distrugerea Ninivei.

Canonicitatea cărții lui Iona n-a fost niciodată contestată. Cartea a făcut parte totdeauna din canonul iudaic și creștin. Domnul Iisus Hristos o folosește împotriva cărturarilor și fariseilor ca Scriptură divină (Matei XII, 39—42; XVI, 4; Luca XI, 29—32).

VALOAREA ȘI ELEMENTE MESIANICE ÎN CARTEA LUI IONA

În cartea lui Iona nu sînt profeții mesianice. Propovăduirea lui Iona la Ninive este un anunț al propovăduirii sfinților apostoli și al convertirii neamurilor păgîne. Mai mult încă, Iona însuși a fost, prin viața sa, o preînchipuire a Domnului Iisus Hristos, Care zice: «Că precum Iona a fost în pîntecele chitului trei zile și trei nopți așa și Fiul Omului va sta în sînul pămîntului trei zile și trei nopți» (Matei XII, 40). Și Mîntuitorul continuă: «Bărbații din Ninive se vor scula la judecată cu neamul acesta și-l vor osîndi, că s-au pocăit la propovăduirea

lui Iona, și iată, aici este mai mult decît Iona» (Matei XII, 41). În concluzie, Însuși Mîntuitorul confirmă adevărul istoric despre petrecerea lui Iona în pîntecele chitului, despre predica lui la Ninive și convertirea ninivitenilor.

f. PROFETUL MIHEIA

Viața profetului. Miheia este al șaselea între profeții mici. Numele său înseamnă «Cine este ca Dumnezeu». El era originar din Moreșet, un sat situat la sud-est de Ierusalim, în împrejurimile Gatului; astăzi este un sătuleț în apropiere de Eleuteropolis în Palestina. Profetul este numit Moraștitul, în traducerile Septuagintei și Vulgata, după locul său natal. El se deosebește de un alt profet cu același nume, fiul lui Imla, care a trăit pe vremea lui Ahab și Iosafat (III Regi; I Regi XXII, 8, 9, 13, 14, 25, 26, 28). Profetul Miheia se pare că a trăit multă vreme în pămîntul său natal, fiindcă a cunoscut multe localități de care amintește în cap. I, 10—15. El a profețit în Ierusalim în zilele domniei regilor Iotam, Ahaz și Iezechia (740—687), din Iuda, arătînd ce se va întîmpla cu Samaria și Ierusalimul (Miheia I, 1) și a fost contemporan cu Isaia, profețind în același loc și în același timp cu el. Așa se și explică marea asemănare între ei în unele pericope. La fel cu Isaia și Miheia mustră pe cei bogați și puternici și combate pe profeții cei falși; prezice căderea și robia regatelor Israel și Iuda, promițînd restaurarea teocrației și fericirea Împărăției mesianice.

Cuprinsul cărții. Cartea are 7 capitole, cuprinde profețiile de amenințare și de mîngîiere și se împarte în trei părți, care sînt într-o legătură continuă de idei: *partea întîi* (cap. I—II) conține anunțarea judecății divine asupra ambelor regate și speranța restaurării; *partea a doua* (cap. III—V) anunțarea pedepselor grele și restaurarea mesianică; *partea a treia* (cap. VI—VII) judecarea poporului de către Dumnezeu.

Partea întîi (cap. I—II) descrie venirea Domnului ca judecător, apoi se anunţă Samariei şi Iudeii pedeapsa cea mare ce va fi ca o calamitate şi va cuprinde toate cetăţile. După aceea se arată cauza pedepsei meritate — idolatria şi fărădelegile poporului — şi imediat se adaugă făgăduinţa mîntuirii mesianice.

Partea a doua (cap. III—V) expune venirea pedepselor grele şi restaurarea mesianică. Profetul anunţă că mai-marii poporului şi profeţii falşi vor fi pedepsiţi pentru fărădelegile lor. Ierusalimul şi templul vor fi dărîmate, iar în timpul mesianic, Sionul se va umple de mărire şi poporul se va bucura de pace. Poporul va fi dus în robie şi, de acolo, Domnul îl va mîntui şi răscumpăra din mîna vrăjmaşilor lui. Prezice naşterea lui Mesia în Betleemul Iudeii şi timpurile fericite ce vor urma după aceea.

Partea a treia (cap. VI—VII) conţine un dialog între Dumnezeu şi poporul pe care-l judecă pentru păcate şi nerecunoştinţă. Dumnezeu reaminteşte poporului binefacerile Sale de cînd l-a scos din Egipt şi-i pune în faţă necredinţa şi nerecunoştinţa.

Poporul se întreabă cu ce să se înfăţişeze înaintea Domnului pentru a-I cîştiga bunăvoinţa. I se răspunde ce voieşte Domnul : să fie drept, să iubească milostivirea şi cu smerenie să umble înaintea Domnului Dumnezeu (VI, 8). Apoi se descrie starea morală a poporului, se înşiră diferite fărădelegi ale poporului : idolatria, înşelăciunea, minciuna, apăsarea celor săraci. Pentru aceste fărădelegi ajunse la culme, întreg poporul va fi lovit de pedepse grele, dar Domnul se va milostivi şi-l va curăţi.

Timpul. Profetul Miheia, fiind contemporan cu Isaia, de la sine se înţelege că a compus cartea sa în aceeaşi epocă, sub domnia lui Iotam, Ahaz şi Iezechia (740—687).

Limba şi stilul. Limba se distinge prin sublimitatea gîndirii şi frumuseţea expresiilor. Ceea ce caracterizează stilul profetului Miheia este bogăţia lui de imagini şi comparaţii

pitorești (Miheia I, 10—15 și VI, 11). El vorbește ca un om din popor; se arată plăcut țăranilor care sînt în suferință și se preocupă mai mult de ideile religioase și morale.

Autenticitatea profeției lui Miheia n-a fost niciodată contestată, mai ales că este susținută de două dovezi biblice : a) profetul Ieremia amintește că Miheia a fost prooroc în vremea regelui Iezechia (Ier. XXVI, 18—19) și b) unele texte biblice arată asemănarea ce există între Miheia și contemporanul său, Isaia (Miheia II, 11 și Is. XXVIII, 7; Miheia III, 5—7 și Is. XXIX, 9—11; Miheia III, 12 și Is. XXXII, 13—14; Miheia IV, 1—5 și Is. II, 2—5; Miheia V, 2—4 și Isaia VII, 14—VIII, 1—15).

Canonicitatea cărții lui Miheia n-a fost niciodată contestată. Cartea a făcut totdeauna parte din canonul iudaic și creștin. Sfinții părinți au citat-o drept Scriptură Sfîntă.

Autoritatea divină a cărții lui Miheia este confirmată prin mărturia Sfintelor Scripturi. Profetul Ieremia reproduce ceea ce au spus bătrînii poporului despre Miheia din Moreșet, cînd a proorocit pe vremea regelui Iezechia din Iuda, Mih. I, 1 (Ier. XXVI, 18). Regele Irod cel Mare întrebînd arhiereii și cărturarii poporului despre locul nașterii lui Mesia, aceștia îi răspund cu textul din profeția lui Miheia V, 1 (Matei II, 1—6). Chiar și Domnul Iisus Hristos folosește cuvintele profetului Miheia, cînd zice : «Căci am venit să despart pe fiu de tatăl său, pe fiică de mamă-sa, pe noră de soacră-sa. Și dușmanii omului vor fi casnicii lui» (Matei X, 35, 36; cf. Miheia VII, 6).

PROFEȚII MESIANICE ȘI VALOAREA CĂRȚII

Capitolele IV și V cuprind profeții referitoare la Mesia. În cap. IV, 2 profetul, descriind Împărăția mesianică, zice : «...din Sion va ieși legea și cuvîntul Domnului din Ierusalim» și mai departe, în vers. 3 : «Aceia vor preface săbiile lor în fiare de plug și lăncile lor în cosoare. Și nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia și nu se vor mai învăța cum să lupte». Iar în capitolul V, 1, arată cu precizie locul unde Se

va naşte Mîntuitorul: «Şi tu, Betleeme Efrata, deşi eşti mic între miile lui Iuda, din tine va ieşi Stăpînitor peste Israel, iar obîrşia Lui este dintru început, din zilele veşniciei». Biserica îl prăznuieşte la 14 august.

În afară de profeţiile ameninţătoare împotriva celor două regate, Israel şi Iuda, şi trecerea bruscă la promisiuni şi profeţii mesianice, cartea se mai caracterizează şi prin unele idei religios-sociale.

Profetul concepe pe Dumnezeu în toată mărirea şi atotputernicia Sa. El este Stăpînul atotputernic peste poporul Său şi peste toate celelalte neamuri (cap. VI, 3—5). Concepţia lui despre Dumnezeu se aseamănă cu a profetului Isaia: Dumnezeu este atotdrept, pedepseşte şi se îndură, atotbun şi mult-milostiv; ca un părinte se mînie pentru nerecunoştinţa şi necredinţa poporului Său.

Faţă de viaţa plină de păcate a poporului, profetul Miheia combate fărădelegile, necredinţa, decăderea morală şi socială. Combate idolatria, minciuna, trădarea, nedreptăţile şi lăcomia, asemănîndu-se în acest sens cu Osea, Amos şi Isaia. Miheia luptă împotriva exploatării inumane a celor săraci de către «bogaţii cei plini de silnicie». Înfruntă lăcomia şi silnicia preoţilor şi a profeţilor mincinoşi, care umblă numai după plată şi nu propovăduiesc dreptatea şi pacea, ducînd în rătăcire poporul Domnului. Pentru aceea profetul zice: «Ţi s-a arătat, omule, ceea ce este bun şi ceea ce Dumnezeu cere de la tine: dreptate, iubire şi milostivire şi cu smerenie să mergi înaintea Domnului Dumnezeului tău!» (cap. VI, 8).

g. PROFETUL NAUM

Viaţa profetului. Profetul Naum are un nume care n-a mai fost purtat de alte persoane în Vechiul Testament. Numele lui înseamnă «mîngîietor». Despre viaţa lui cunoaştem că era din Elcoş, un sătuleţ din Galileea. Din acest sat, după distrugerea Samariei şi deportarea populaţiei celor zece seminţii în

Asiria (722), se pare că familia lui Naum — sau însuși profetul — s-ar fi refugiat din Galileea în Iudeea. De aici Naum a profețit împotriva Ninivei, capitala Asiriei, ca o mîngîiere adusă celor zece seminții duse în captivitatea asiriană. Aceasta este tot ce se poate ști despre persoana profetului Naum, întrucît nu este menționat în nici o carte a Sfintelor Scripturi.

Cuprinsul cărții. Cartea profetului Naum are trei capitole. La începutul cărții (I, 1) întîlnim două titluri: primul care arată conținutul cărții este: «Proorocie despre Ninive», iar al doilea denotă caracterul inspirat și arată pe autorul cărții: «Cartea vedeniei lui Naum cel din Elcoș». Așadar, subiectul profeției este Ninive, care reprezintă împărăția asiriană. Naum prezice ruina acestei cetăți ca și a întregii împărății. Asupra cetății Ninive a profețit și Iona, dar cetatea s-a căit și Dumnezeu a iertat-o. Însă acum, după profeția lui Naum, nu mai este nici o speranță de iertare. Profetul vestește, în numele Domnului, porunca nimicirii apropiate, de care nu va mai scăpa Ninive. Aceasta este expusă în trei capitole, formînd trei părți.

Prima parte (cap. I, 2—14) descrie planul îngrozitor cu privire la capitala asiriană, dar cu îndurare față de Israel, care a suferit din cauza Asiriei. În planul de a nimici Ninive, a fost voia lui Dumnezeu de a elibera poporul Său. Într-o introducere măreață, profetul semnalează atributele principale ale lui Dumnezeu și efectele groaznice ale mîniei Sale: este un Dumnezeu perfect, atotputernic și drept. Apoi, printr-un contrast, descrie bunătatea lui Dumnezeu, Care mîntuiește pe poporul Său și nimicește pe vrăjmași. După aceea, se adresează către asupritorii care, oricît de viteji și de mulți ar fi, vor fi pierduți și seceraţi, iar Israel nu va mai fi umilit.

Partea a doua (cap. II) zugrăvește executarea sentinței poruncite de Dumnezeu împotriva Ninivei. Istorisirea este dramatică: cetatea Ninive este atacată, luată cu asalt, jefuită și distrusă. Această istorisire este zugrăvită în trei tablouri suc-

cesive : înainte, în timpul şi după asediul cetăţii. 1) Ninive este înştiinţată că o armată puternică s-a pornit împotriva ei, s-o nimicească. 2) Ninive este luată cu asalt şi pustiită. Ninivitenii încearcă să respingă atacul duşman, dar eforturile lor sînt zadarnice. 3) Ninive este pustiită şi jefuită. Un strigăt de triumf şi bucurie vine din partea duşmanilor atunci cînd reşedinţa regilor asirieni a fost pustiită. Apoi se arată că adevăratul autor al acestei pedepse este Dumnezeul lui Israel, Domnul Savaot.

Partea a treia (cap. III) descrie cauzele şi caracterul hotărît al pedepsei Ninivei. Profetul arată din nou scena dezastrului ce s-a abătut asupra Ninivei. Fărădelegile şi crimele Ninivei sînt adevăratul motiv al pustiirii sale. Acestea sînt de două feluri : setea de sînge şi cuceriri, precum şi desfrînările nesăţioase. Cetăţii cuceritoare şi ucigaşe i se prezice distrugerea prin măcelul ce va avea loc în mijlocul ei ; iar pentru desfrîu i se prezice ocara. Nimic nu va putea salva Ninive de la porunca dată de Dumnezeu pentru a fi nimicită. Cu privire la această nimicire, profetul reaminteşte distrugerea No-Amonului (Teba) de odinioară, cu toată puterea de rezistenţă ce o avea. Ninive, deşi este la fel de puternică, va avea aceeaşi soartă ca No-Amonul. Rezistenţa Ninivei este zadarnică, prăbuşirea ei este năpraznică şi fără speranţă de ridicare. Toate popoarele care au suferit jugul sclaviei asiriene vor cînta cîntece de eliberare, iar cetatea ucigaşă va dispare pe veci de pe arena istorică.

Scopul cărţii lui Naum este de a arăta că Domnul s-a hotărît să pedepsească pe asirieni, pentru că au tratat rău poporul evreu şi au căutat să-l extermine. Ca un adevărat părinte, Dumnezeu nu şi-a părăsit poporul, ci l-a mîngîiat şi l-a scos de sub jugul Ninivei. Împărăţia teocratică va fi menţinută chiar în pofida celor mai puternici duşmani ai ei.

Autorul este însuşi profetul Naum şi nimeni n-a atacat autenticitatea profeţiei lui.

Timpul. Profetul Naum a proorocit și a scris cartea sa înainte de nimicirea Ninivei (adică înainte de anii 612 sau 608 î.d.Hr.) și după cucerirea cetății egiptene Teba (No-Amon), pe care o amintește în cartea sa, la capitolul III, 8 (adică după anul 663 î.d.Hr.). Deci Naum a profețit cam pe la mijlocul secolului al VII-lea î.d.Hr.

Limba și stilul. Limba cărții lui Naum este ebraica clasică, pură și fără aramaisme. Frazele sînt scurte și dramatice. Stilul este vioi, plin de colorit, năvalnic, plin de imagini și comparații, cînd pitorești, cînd tragice.

Autoritatea divină și canonicitatea. Autoritatea divină a cărții rezultă din faptul că sinagoga și Biserica creștină au admis-o fără șovăială, socotind-o printre cărțile canonice. Sub acest raport, s-a bucurat fără încetare de o autoritate netăgăduită.

ELEMENTE MESIANICE ȘI VALOAREA CĂRȚII

Profetul, vestind evreilor eliberarea de sub jugul robiei, zice: «Și dacă te-am smerit pînă acum, nu te voi mai smeri, ci voi sfărîma jugul de pe grumazul tău și voi rupe lanțurile tale» (cap. I, 13). «Iată că pe munți sînt picioarele celui ce binevestește, ale celui ce vestește pacea!» (cap. II, 1). La această profeție se referă sfîntul apostol Pavel în Epistola către Romani (cap. X, 15) cînd vorbește despre propovăduirea Evangheliei care aduce pacea între popoare.

Privind, în general, cartea lui Naum, vom vedea că elementul religios are o pondere mare, deși nu ca la ceilalți profeți. Dumnezeu este descris ca atotputernic, atotdrept și atotbun. El este acela care conduce destinele omenirii. Pedepsește cu asprime Ninive pentru crimele săvîrșite față de regatul Israel. Sfîrșitul suferințelor și pedepsirea asupritorilor sînt anunțate de profet cu multă bucurie. În această anunțare Naum nu este stăpînit de un sentiment de răzbunare. Toate acestea el nu le-a anunțat în numele său, ci în numele lui

Dumnezeu, Care este «un Dumnezeu zelos și răzbunător, dar îndelung-răbdător și mult-milostiv». Iar pedeapsa meritată de Ninive este un act de dreptate divină față de fărădelegile și desfrînările ei. Biserica Ortodoxă prăznuiește pe profetul Naum la 1 decembrie.

h. PROFETUL AVACUM

Viața profetului. Despre viața profetului Avacum (după textul ebraic, Habacuc) nu avem nici o altă informație decît ceea ce ni se spune în capitolul I, 1 și capitolul III, 1 : «Profetul Avacum». Numele profetului în evreiește înseamnă «îmbrățișare» și nu se mai întîlnește în Vechiul Testament la alte persoane, decît numai în adaosul la cartea lui Daniel despre idolul Bel și balaurul.

Din titlul capitolului III se pare că profetul Avacum ar fi fost levit, cîntăreț și dirijor de cor la templu, căci pentru a cînta la serviciul divin o rugăciune cu harpă se cerea o aprobare oficială.

Cuprinsul. Cartea profetului Avacum are trei capitole. Cu conținut profetic sînt numai capitolele I și II, iar capitolul III este o rugăciune a profetului către Dumnezeu. După forma oratorică, cartea are două părți.

Prima parte (cap. I—II) conține un dialog dramatic între profet și Dumnezeu. Dialogul începe cu plîngerea profetului împotriva păcatelor poporului, cerînd ajutor de la Dumnezeu. Dumnezeu îi răspunde că va trimite o pedeapsă amarnică prin caldei, pe care dacă ar povesti-o cineva, n-ar crede-o. Invazia vijelioasă a caldeilor amenință atît pe iudei, cît și celelalte popoare. Profetul, înspăimîntat de acest răspuns, întreabă cum poate îngădui Dumnezeu ca un nelegiuit să sfîșie pe cel mai drept decît el. Dumnezeu îi răspunde că cel nelegiuit și trufaș va pieri, «iar cel drept din credință va fi viu». Apoi rostește de cinci ori un «vai» îndreptat împotriva crimelor capitale ale caldeilor.

Partea a doua (cap. III) conține rugăciunea profetului Avacum cîntată din harpă. Este un poem frumos, sub formă de psalm, în care profetul laudă măreția și binfacerile lui Dumnezeu față de poporul Său, deși acesta este rău și neascultător.

Autorul. Autenticitatea cărții a fost totdeauna recunoscută, mai ales că în capitolul II, 2, Avacum mărturisește însuși: «...Și Domnul mi-a răspuns și mi-a zis: Scrie descoperirea și o sapă cu slove pe table, ca să se poată citi ușor». Deci cartea îi aparține întru totul lui Avacum; iar în cap. I, 1 și capitolul III, 1 este amintit numele lui Avacum. Biserica îl prăznuiește la 2 decembrie.

Timpul compunerii. O problemă foarte grea este fixarea datei exacte a profeției lui Avacum. Părerile diferiților exegeți diferă între ele aproape cu un secol. Însă în timpul din urmă se afirmă că profetul Avacum a scris profeția sa în timpul domniei regilor Ioahaz și Ioiachim din Iuda, între anii 609—608 î.d.Hr., mai ales că starea socială relatată de Avacum este în acord cu domnia acestor regi din Iuda. El a fost contemporan cu profetul Ieremia.

Limba și stilul. Meritul profetului ca scriitor este în afară de orice discuție. Gîndirea este energică și personală. Limba este ebraica clasică și poate sta alături de limba profeților Isaia și Miheia. Stilul este vioi, sublim și dovedește că scrierea s-a compus pe timpul cînd profeția era în floare. Mai ales capitolul III este una dintre cele mai frumoase bucăți ale literaturii profetice și poetice, la evrei.

Autoritatea divină a profeției este afirmată în Noul Testament. Sfîntul apostol Pavel, în cuvîntarea ținută în sinagoga din Antiohia Pisidiei, citează cuvintele lui Avacum (cap. I, 5): «Deci luați aminte să nu vină peste voi ceea ce s-a zis în prooroci: Vedeți, îngîmfaților, mirați-vă și pieriți, că Eu lucrez un lucru, în zilele voastre, un lucru pe care nu-l veți crede dacă vă va spune cineva» (Fapte XIII, 40—41). Același apostol citează din Avacum în multe epistole ale sale: (Rom. I, 17; Gal. III, 11 și Evr. X, 38).

VALOAREA DOCTRINALĂ

Din profeţia lui Avacum iese în evidenţă ideea despre providenţa lui Dumnezeu, care conduce destinele popoarelor. Dumnezeu este Stăpînul omenirii. Puterea Lui se întinde asupra întregii naturi şi asupra tuturor popoarelor. În opoziţie cu zeii păgînilor, Dumnezeu este Singurul Dumnezeu spiritual şi adevărat.

i. PROFETUL SOFONIE

Viaţa profetului. Cu privire la persoana lui Sofonie, nu se cunoaşte nimic în afară de ceea ce este arătat în titlul cărţii lui. Numele său în limba ebraică este Ţefania, care înseamnă «Iahve ocroteşte» sau «scutul lui Iahve». El spune că «a fost fiul lui Cuşi, fiul lui Ghedalia, fiul lui Amaria, fiul lui Iezechia» (cap. I, 1). De aici rezultă că el este un descendent al lui Iezechia sau Hischia (721—687), regele din Iuda. Omiterea apoziţiei «regele lui Iuda» după numele Iezechia, care este o persoană din a patra generaţie din genealogia lui Sofonie, se explică prin aceea că, profetul a socotit-o drept o persoană cunoscută în istoria poporului, şi deci nu era cazul să se facă confuzie cu o altă persoană. Iar după cartea IV Regi ; II Regi cap. XX, 18 regele Iezechia a mai avut şi alţi fii, ale căror nume nu se cunosc, afară de Manase care i-a urmat la tron (IV Regi ; II Regi XX, 21 ; II Cron. XXXII—XXXIII). Deci Sofonie este strănepot de frate şi al regelui Manase, aşa că acest profet este de neam regal.

Cuprinsul. Cartea profetului Sofonie are trei capitole Obiectul cărţii este «Ziua Domnului», ziua judecăţii celei înfricoşătoare, cînd popoarele şi regatul Iuda vor fi pedepsite din cauza fărădelegilor lor. Fiecare capitol al cărţii expune cîte o idee principală şi astfel cartea se împarte, potrivit capitolelor, în trei părţi :

Prima parte (cap. I) descrie «Ziua Domnului» în care are loc judecata înfricoșătoare a lui Dumnezeu. Profetul începe profeția cu anunțul general al distrugerii a tot ce este pe fața pămîntului și se îndreaptă în special împotriva lui Iuda și a Ierusalimului, din cauza idolatriei și a corupției. Judecata Domnului va lovi pe toți cetățenii : pe principi, familia regală, pe toți slujitorii care săvîrșesc silnicii, nedreptăți și înșelăciuni. Apoi se continuă descrierea înfricoșătoarei judecăți, care va fi o zi de jale, pustiire și de prăpăd cumplit.

Partea a doua (cap. II) cuprinde îndemnuri la credință pentru Iuda și amenințări împotriva popoarelor străine. Profetul invită la credință pe cei «smeriți din țară», îi îndeamnă să caute dreptatea și să săvîrșească faptele Legii, ca în ziua judecății Domnului să afle scăpare. După aceasta, anunță nimicirea popoarelor păgîne : filistenii, moabiții, amoniții, etiopienii și asirienii. Cele mai mari pedepse sînt adresate moabiților și amoniților pentru că s-au trufit împotriva poporului Domnului Savaot. Zeii vor fi distruși de pe fața pămîntului, iar Domnul va fi adorat.

Partea a treia (cap. III) cuprinde mustrări și făgăduințe făcute regatului Iuda. Profețiile lui Sofonie sînt îndreptate acum numai împotriva Ierusalimului, cetatea împilării. El mustră locuitorii pentru că nu s-au căit, cu toate amenințările divine. Principii sînt asemenea unor lei care răcnesc, judecătorii asemenea unor lupi de pradă, proorocii sînt ușuratici și vicleni, iar preoții pîngăresc templul și calcă Legea. De aceea, odată cu nimicirea popoarelor păgîne, va fi nimicit și Ierusalimul. Dar după această judecată dumnezeiască vor veni vremuri noi cînd și celelalte popoare vor recunoaște pe Domnul. Apoi se preamărește mîntuirea noului Ierusalim : «Bucură-te, fiica Sionului, saltă de veselie Israele ; veselește-te și te bucură din toată inima, fiică a Ierusalimului» (cap. III, 14). Acestea sînt binecuvîntările și făgăduința izbăvirii iudeilor din captivitate și ale vremurilor mesianice.

Autorul *şi timpul compunerii.* Timpul compunerii cărţii îl anunţă însuşi profetul în titlul cărţii : «Cuvîntul Domnului care a fost către Sofonie... în vremea domniei lui Iosia, fiul lui Amon, regele Iudeii» (642—640). Deoarece în cartea sa profetul aminteşte de rămăşiţele cultului idolatru, rămăşiţe ce au fost înlăturate de regele Iosia, reiese că Sofonie şi-a compus cartea înainte de anul al optsprezecelea al domniei lui Iosia (II Cron. XXXIV, 3—8 şi IV Regi ; II Regi, XXIII, 23). Şi, întrucît anunţă nimicirea Ninivei, care s-a întîmplat în anul 612, se confirmă că profeţia s-a compus înainte de anul 612 î.d.Hr. Epoca acestui profet corespunde cu cea a lui Ieremia, de aceea cei doi profeţi se aseamănă. Profetul Sofonie e prăznuit de Biserică la 3 decembrie.

Limba şi stilul. Limba ebraică în care a scris profetul este pură şi uşoară. Stilul este simplu, clar, vioi, elocvent şi uneori patetic. Mai ales cînd vorbeşte despre restaurarea mesianică, vorbirea devine vibrantă şi entuziastă.

Autoritatea divină a profeţiei lui Sofonie este mărturisită de sinagogă şi Biserica creştină care au privit-o totdeauna de canonică şi au păstrat-o în rîndul celor 12 profeţi mici.

VALOAREA ŞI ELEMENTELE MESIANICE

Cartea profetului Sofonie este plină de idei mesianice, dar persoana lui Mesia nu apare în profeţiile lui Sofonie. Unul din aceste elemente mesianice este că într-o zi, Domnul va fi în mijlocul Ierusalimului : «Bucură-te, fiica Sionului, saltă de veselie, Israele ; veseleşte-te şi te bucură din toată inima, fiică a Ierusalimului ! Căci Domnul... Împăratul lui Israel, este în mijlocul tău ; tu nu te vei mai teme de nici o nenorocire» (cap. III, 14—15). Aceste făgăduinţe, anunţate de profetul Sofonie, se referă şi la Biserica lui Hristos. Profeţia aceasta se citeşte în Duminica Floriilor.

j. PROFETUL AGHEU

Viața profetului. Numele profetului Agheu, care în ebraică (Haggai) înseamnă «festiv», «solemn», «sărbătoresc», n-a mai fost purtat de nici o altă persoană biblică. Despre profetul Agheu avem puține informații. Se amintește despre el, mai întîi în cartea sa (cap. I, 1), apoi în cartea lui Ezdra (cap. VI, 1; VI, 14), precum și în cartea a treia Ezdra (cap. VI, 1). În cartea Ezdra este prezentat ca un animator al construirii templului împreună cu profetul Zaharia. Despre originea familiei sale, despre educația și chemarea la profeție nu se cunoaște nimic. El a fost contemporan cu Zorobabel, cîrmuitorul Iudeii, și cu arhiereul Iosua, cu care a venit în țară după eliberarea din captivitatea babilonică.

Cuprinsul. Cele două capitole ale profeției lui Agheu sînt alcătuite din patru cuvîntări ținute în anul al doilea al lui Darius I (520), în fața guvernatorului Zorobabel și a arhiereului Iosua. Primele trei cuvîntări tratează despre rezidirea templului, iar cuvîntarea a patra întărește făgăduința dată casei davidice.

1) *Cuvîntarea întîi* (cap. I, 1—15), din anul al doilea al lui Darius, este adresată guvernatorului Zorobabel și arhiereului Iosua. Profetul combate aici părerea greșită a poporului că «n-a venit încă vremea ca să zidim casa Domnului» (I, 2). În numele Domnului, mustră pe iudei că își zidesc case luxoase, iar templul Domnului este lăsat în paragină. Această neglijență Domnul a pedepsit-o cu secetă și lipsă de alimente. Și pentru ca Domnul să-și arate îndurarea, poporul este îndemnat să zidească templul. După această cuvîntare, Zorobabel, Iosua și tot poporul au început lucrările pentru zidirea templului.

2) *Cuvîntarea a doua* (cap. II, 1—9) este adresată din nou lui Zorobabel, lui Iosua și poporului, pentru a-i încuraja la zidirea templului. Încurajîndu-i, profetul le arată importanța noului templu, față de templul lui Solomon, zicînd: «Și slava

templului acestuia de pe urmă va fi mai mare decît a celui dintîi... și în locul acesta voi sălășlui pacea zice Domnul Savaot» (II, 9), făcînd aluzie la venirea lui Mesia.

3) *Cuvîntarea a treia* (cap. II, 10—19) este un nou îndemn adresat poporului de a zidi templul peste care se va revărsa binecuvîntarea lui Dumnezeu.

4) *Cuvîntarea a patra* (cap. II, 20—23). Agheu încurajează pe Zorobabel, ca moștenitor al tronului lui David, care se va bucura de ocrotirea Domnului, în mijlocul prăbușirii popoarelor păgîne. Partea aceasta, probabil a fost adunată mai tîrziu de însuși profetul din cuvîntările ținute la diferite ocazii și a redat-o în rezumat.

Scopul urmărit de profet în cuvîntările sale a fost de a îndemna poporul la rezidirea templului Domnului Savaot, în care va sălășlui pacea eternă.

Autorul și integritatea cărții sînt recunoscute de toți exegeții. Profetul Agheu este prăznuit de Biserica Ortodoxă la 16 decembrie.

Timpul compunerii. Însuși profetul mărturisește despre data profeției sale. «În anul al doilea al împăratului Darius I (520), în luna a șasea, în ziua întîi a lunii, a fost cuvîntul Domnului prin gura lui Agheu proorocul...» (cap. I, 1), datînd totodată fiecare cuvîntare rostită.

Limba și stilul. Deși cartea este scrisă după captivitatea babilonică, limba ebraică este curată, cu excepția cîtorva aramaisme. Stilul devine vioi prin multe întrebări. În profeții se folosește un limbaj poetic.

Autoritatea divină a cărții este mărturisită atît de Vechiul Testament, cît și de Noul Testament. Ezdra, făcînd aluzie la cartea lui Agheu, zice: «Atunci proorocii Agheu și Zaharia au proorocit iudeilor din Iuda și Ierusalim, în numele Dumnezeului lui Israel, al Cărui duh se pogorîse peste ei» (Ezdra V, 1; VI, 14). În Noul Testament, sfîntul apostol Pavel în Epistola către Evrei (cap. XII, 26—28), face aluzie la cuvintele lui Agheu: «voi zgudui toate neamurile... și voi umple de slavă templul acesta» (Agheu II, 7).

VALOAREA ȘI ELEMENTELE MESIANICE

Profetul, mîngîind bătrînii care văzuseră mărirea și strălucirea templului lui Solomon și care se tînguiau că acesta pe care îl zidesc acum nu va fi ca acela, le prezice că acest templu, deși este lipsit de aur și argint, va fi totuși mai măreț decît cel dintîi, pentru că în el va intra Cel dorit și nădăjduit de toate neamurile, adică Mesia, și în el va sălășlui pacea (Agheu II, 9).

k. PROFETUL ZAHARIA

Viața profetului. Numele profetului Zaharia înseamnă în evreiește «Domnul își aduce aminte». Cu acest nume se află multe persoane menționate în Sfînta Scriptură. Despre profetul Zaharia avem puține informații. Se amintește de el, în însăși cartea lui (cap. I, 1 și în cap. VII, 1) că este fiul lui Berechia, fiul lui Ido. Cartea Ezdra (cap. V, 1; VI, 14) amintește numai numele lui Ido, persoană bine cunoscută contemporanilor săi, din familie preoțească, care s-a reîntors din robia babilonică în țară, împreună cu Zorobabel și cu arhiereul Iosua. În cartea lui Neemia (cap. XII, 4), între preoții și leviții veniți din robie cu Zorobabel, se amintește și de un Ido. Deci, profetul Zaharia a fost din seminția lui Levi și din neam preoțesc. El a fost chemat la profeție de tînăr. Activitatea profetică și-a început-o cu două luni în urma lui Agheu, în anul al doilea al lui Darius. El a fost profet și pe timpul lui Ioachim arhiereul, fiul lui Iosua arhiereul (Neemia XII, 16, 26). În afară de cele menționate în profețiile sale, despre viața lui Zaharia nu se poate cunoaște nimic sigur, decît că a fost un contemporan al lui Agheu, cu care a colaborat la opera de zidire a templului, după întoarcerea din exil.

Cuprinsul cărții. Cartea profetului Zaharia are 14 capitole, care se împart în trei părți: cap. I—VI; cap. VII—VIII și cap. IX—XIV.

Prima parte (cap. I—VI) are o *introducere* (cap. I, 1—6) și *opt viziuni nocturne*: 1) cap. I, 7—17; 2) cap. II, 1—4; 3) cap. II, 5—17; 4) cap. III; 5) cap. IV; 6) cap. V, 1—4; 7) cap. V, 5—11; 8) cap. VI, 1—8; iar cap. VI, 9—15 conține *un adaos istoric.*

Introducerea (cap. I, 1—6) arată chemarea lui Zaharia la profeție, în anul al doilea al lui Darius, și continuă cu o scurtă cuvîntare de îndemn la pocăință. După aceasta urmează viziunile și adaosul istoric.

1) *Viziunea întîi* (cap. I, 7—17): profetul vede un om călare, înconjurat de alți călăreți. Îngerul îi explică că aceștia sînt solii trimiși de Domnul pentru a cutreiera pămîntul. Popoarele sînt în pace și liniște, după care va veni pedeapsa lui Dumnezeu, iar Ierusalimul va fi mîngîiat și se va bucura de prosperitate.

2) *Viziunea a doua* (cap. II, 1—4): profetul vede patru coarne și patru făurari. Îngerul îi explică: cele patru coarne sînt popoarele care au lovit pe Iuda, iar făurarii sînt cei ce vor doborî la pămînt coarnele acelor popoare.

3) *Viziunea a treia* (cap. II, 5—17): apare un om în fața profetului, care ține în mînă o funie pentru a măsura Ierusalimul. Și un alt înger îl anunță că Ierusalimul va fi fără de margini și populația fără de număr.

4) *Viziunea a patra* (cap. III): apare arhiereul Iosua, în fața profetului, învinuit de Satan, iar îngerul Domnului îl absolvă, apoi poruncește ca arhiereul să fie îmbrăcat în veșminte solemne. După aceasta i se dau sfaturi și i se fac făgăduințe, amintindu-i-se venirea Robului lui Dumnezeu-Vlăstar (Mesia). Se pune înaintea lui Iosua o piatră cu șapte ochi, simbolul providenței dumnezeiești.

5) *Viziunea a cincea* (cap. IV): arată un candelabru de aur cu șapte lumini, așezat între doi măslini, simbolizînd, după explicația îngerului că cele șapte lumini sînt ochii Domnului care privesc tot pămîntul, iar cei doi măslini sînt cei doi «unși», adică arhiereul Iosua și Zorobabel, slujitorii Domnului.

6) *Viziunea a șasea* (cap. V, 1—4) : profetul vede o carte ca un sul care zboară în văzduh. Îngerul i-a tîlcuit că aceasta înseamnă blestemul care cuprinde tot pămîntul și că vor fi nimiciți toți cei fără de lege.

7) *Viziunea a șaptea* (cap. V, 5—11) : o femeie este închisă într-o efă sub un disc de plumb, simbolizînd fărădelegea întregului pămînt ; apar apoi alte două femei înaripate, care duc în zbor efa cu conținutul ei în Șinear (Babilonia) și o așază acolo.

8) *Viziunea a opta* (cap. VI, 1—8) : profetul vede patru care trase de cai de diferite culori, ieșiți din munți, care pornesc să cutreiere pămîntul. Acestea simbolizează instrumentul mîniei lui Dumnezeu, cu care va pedepsi pe asupritorii poporului Său.

Aceste viziuni se încheie cu un *adaos istoric* (cap. VI, 9—15) în care i s-a poruncit lui Zaharia să ia din aurul și argintul ce au fost aduse de unii exilați din Babilon, ca dar pentru templu, și să facă o cunună pentru arhiereul Iosua. În același timp, se repetă (III, 8) promisiunea venirii unui «...om care va fi chemat Odraslă ; acesta va odrăsli și va zidi templul Domnului» (VI, 12). Aluzie la Zorobabel prin care se reînnoiește domnia dinastiei davidice și, în acest sens, Zorobabel este tipul lui Mesia.

Partea a doua (cap. VII—VIII) cuprinde cuvîntarea profetului rostită în anul al patrulea al lui Darius, pentru pregătirea poporului de a primi promisiunile divine. Bătrînii poporului l-au întrebat dacă mai trebuie să se țină cele patru posturi adoptate de evrei în timpul captivității, în amintirea nenorocirii pricinuite de caldei. Profetul, în urma înștiințării primite de la Dumnezeu, le spune că de acum aceste posturi vor fi posturi de bucurie și de veselie pentru Iuda. Profetul mustră, după aceasta, neascultarea poporului și vorbește despre viitorul mesianic.

Partea a treia (cap. IX—XIV) cuprinde profețiile împotriva păgînilor și profețiile despre timpul mesianic. Capitolele IX și

XI prezic pedepse contra Damascului, filistenilor, Tirului, Asiriei și Egiptului. Împăratul Sionului va ieși învingător și Israel va prospera mai mult decît alte popoare ; cei care nu se pocăiesc vor fi pedepsiți. Printr-o acțiune simbolică se arată că păstorul cel bun, neputînd să îndrepte turma, a fost nevoit s-o nimicească. Iar în capitolele XII—XIV anunță atacurile dușmanilor lui Dumnezeu care vor fi nimiciți. Israel se pocăiește și este mîntuit. Se descriu suferințele lui Mesia, pedeapsa dușmanilor Lui și gloria Sionului, în care va trona Domnul, Care va fi Împărat peste tot pămîntul.

Autenticitatea cărții. Autorul cărții este însuși Zaharia. Primele opt capitole sînt recunoscute de toți ca aparținînd profetului, dar ultimele șase capitole au dat prilej de discuții exegeților, unii atribuindu-le unor autori necunoscuți. Totuși, autenticitatea și integritatea cărții se confirmă prin mărturia sinagogii și a Bisericii creștine. Profetul Zaharia este prăznuit de Biserica Ortodoxă la 5 septembrie și la 8 februarie.

Timpul compunerii. Profetul Zaharia a profețit în același timp cu profetul Agheu, în anul al doilea al lui Darius I (520), după cum se vede din capitolul I, 1. Prima sa profeție o anunță că a fost ținută în luna a opta, adică între a doua și a treia profeție a lui Agheu. Iar ultima profeție a fost în anul al patrulea al lui Darius, cum se vede din capitolul VII, 1, adică în anul 518. Profetul și-a continuat activitatea, dar, pînă cînd, nu se cunoaște.

Limba și stilul. Limba este ebraica curată și fără caldeisme. Stilul variază după starea de inspirație a profetului : în viziuni folosește proza ; în partea a doua a cărții (cap. VII—VIII) stilul este oratoric, iar în partea a treia (cap. IX—XIV) stilul este poetic. Din cauza viziunilor și a acțiunilor simbolice, conținutul cărții este mai greu de înțeles.

Autoritatea divină a profeției lui Zaharia este confirmată de Noul Testament. Intrarea Mîntuitorului în Ierusalim este descrisă ca împlinire a profeției lui Zaharia din cap. IX, 9.

Însuși Mîntuitorul, prezicînd împrăștierea ucenicilor Săi, a citat din Zaharia cap. XIII, 7 (Matei XXVI, 31), iar prețul cu care a fost vîndut Mîntuitorul este luat de Matei (XXVI, 15; XXVII, 9—10) după Zaharia (cap. XI, 12—13).

VALOAREA CĂRȚII ȘI PROFEȚIILE MESIANICE

Împrejurările istorice în care profetul Zaharia și-a împlinit misiunea sînt aceleași în care și-a împlinit-o și profetul Agheu. Profetul Zaharia, avînd aceiași ascultători, tratează despre aceleași fapte în legătură cu rezidirea templului. Însă, în parte, se deosebește de Agheu, prin aceea că tratează, în plus, despre restabilirea teocrației și despre viitoarea Împărăție mesianică. El este preocupat continuu de Împărăția mesianică al cărei simbol este templul. Și arată cu multă grijă mijloacele pe care trebuie să le folosească cei întorși din captivitate, pentru a merita împlinirea făgăduinței divine. Dumnezeu este Stăpînul întregii omeniri. În viziunile sale, profetul pune într-o lumină vie providența divină, care conduce pe Israel și destinele omenirii. Dumnezeu, pentru a intra în legătură cu oamenii, se servește de îngerii Săi, care Îi îndeplinesc voia pe pămînt. Alături de îngeri, slujitorii credincioși ai lui Dumnezeu, apare și Satan ca adversar al lui Dumnezeu și răufăcător al oamenilor, dar a cărui putere este supusă puterii absolute a lui Dumnezeu.

În profeția lui Zaharia întîlnim mai multe texte mesianice care au în vedere ultimele evenimente din viața și activitatea Mîntuitorului. Profetul a prezis intrarea Mîntuitorului în Ierusalim prin cuvintele : «Bucură-te foarte, fiica Sionului, veselește-te, fiica Ierusalimului, căci iată, Împăratul tău vine la tine : drept și biruitor, smerit și călare pe asin, pe mînzul asinei» (Zah. IX, 9 ; Matei XXI, 4—5 ; Ioan XII, 15). El prezice apoi că Mîntuitorul va fi vîndut cu 30 de arginți din care se va cumpăra țarina olarului (Zah. XI, 12—13; Matei XXVI,

15; XXVII, 9—10); precum și împrăștierea ucenicilor: «Voi bate păstorul și se vor risipi oile...» (Zah. XIII, 7; Matei XXVI, 31).

Împăratul mesianic, la Zaharia, este numit ca și la Isaia și Ieremia «Vlăstar» («Odraslă») din casa lui David. Sub tipul Bunului Păstor este prezentat «Mîntuitorul». Acest Bun Păstor primește, pentru slujba Sa, treizeci de arginți, apoi este ucis, străpuns și plîns (cap. XI, 7—13). Toate acestea s-au împlinit la Patimile Mîntuitorului.

1. PROFETUL MALEAHI

Viața profetului. Numele profetului în ebraică (Malahi) înseamnă «îngerul meu» și este cel din urmă dintre profeții mici, în ordinea cronologică. Numele lui nu se mai amintește deloc în Vechiul Testament, de aceea, persoana lui fiind prea puțin cunoscută, mulți exegeți vechi și noi au fost de părere că nici n-a existat un profet cu numele de Maleahi. Chiar tradiția ebraică crede că sub numele de Maleahi ar fi Ezdra sau un înger al lui Dumnezeu. Dar, cu toate acestea, din comparația cărții profetului Maleahi cu cartea lui Neemia, se poate vedea că Maleahi a fost contemporan cu Ezdra și Neemia și că a activat, cînd Neemia s-a întors a doua oară în Ierusalim (465—424), încă în timpul domniei regelui persan Artaxerxe.

Cuprinsul cărții. Cartea profetului Maleahi are o formă cu totul nouă și proprie: este un fel de dialog între Dumnezeu și preoți sau popor. Dialogul se desfășoară într-un mod uniform, formulîndu-se întrebări și răspunsuri prin care se arată motivele suferințelor. Cartea are trei capitole, în Biblia ebraică, iar în Septuaginta și traducerile făcute după ea a fost împărțită în patru capitole. Cuprinsul cărții se împarte în două părți dintre care prima conține mustrări (I, 1—II, 16), iar a doua, promisiuni (II, 17—IV, 6).

Prima parte (I, 1—II, 16) ne înfățișează pe Dumnezeu ca un părinte plin de dragoste față de poporul Său în opoziție

cu Edom, poporul frate; justifică mustrările adresate poporului, după care urmează mustrările adresate preoților, fiindcă aduc jertfe necurate la altar, neglijînd cultul divin. După aceasta, profetul anunță o jertfă curată și universală. Din nou preoții sînt mustrați și îndemnați la căință, amintindu-le legămîntul cel vechi. Le arată apoi misiunea: «Căci buzele preotului vor păzi știința și din gura lui se va cere învățătură, căci el este solul Domnului Savaot» (cap. II, 7). Apoi Maleahi mustră poporul pentru două păcate grele: căsătoria cu femei păgîne și îndepărtarea soțiilor legitime, după bunul plac.

Partea a doua (II, 17—IV, 6). Din cauza faptelor rele săvîrșite de popor, Dumnezeu va trimite pe îngerul Legămîntului Său să pregătească venirea Sa la judecată, care va fi aspră mai ales pentru fiii lui Levi. Păstorii vor arde ca paiele, iar cei drepți vor fi cruțați. După aceasta, urmează un îndemn la observarea Legii și anunțarea venirii lui Ilie, proorocul, ca înaintemergător al lui Mesia, care va pregăti poporul pentru convertire.

Autorul *și timpul compunerii.* Autorul cărții este Maleahi. Autenticitatea profeției sale n-a fost niciodată obiect de discuție cu privire la unitatea cuprinsului, ținîndu-se seama de știrile istorice din cartea lui Ezdra și a lui Neemia. Profetul Maleahi este prăznuit de Biserica Ortodoxă la 3 ianuarie.

Cartea profetului Maleahi nu ne dă date cu privire la timpul cînd a trăit și cînd și-a scris cartea. Toți exegeții sînt de acord că Maleahi și-a ținut cuvîntările sale și și-a compus cartea după întoarcerea din captivitatea babilonică, însă cu mult mai tîrziu decît timpul lui Agheu și Zaharia. Cu oarecare probabilitate, Maleahi a scris cartea sa între anii 450—424 î.d.Hr.

Limba și stilul. Limba în care a scris Maleahi este limba ebraică, destul de curată și îngrijită în raport cu epoca cînd autorul a scris, deși întîlnim cîteva expresii neobișnuite și cîteva aramaisme. Stilul este limpede, simplu și concis.

Autoritatea divină a cărţii este confirmată prin citate folosite în Noul Testament din mai multe locuri ale profeţiei lui Maleahi: Matei XI, 10; XVII, 10—13; Marcu II; IX, 11; Luca I, 17; VII, 27; Rom. IX, 13.

PROFEŢII MESIANICE ŞI VALOAREA CĂRŢII

Cartea profetului Maleahi conţine două profeţii mesianice: 1) una relativ la *Sfînta Euharistie* şi 2) alta referitor la *venirea Mîntuitorului.*

1) Profeţia relativ la Sfînta Euharistie este cuprinsă în cap. I, 10—11: «Nu simt nici o plăcere pentru voi — zice Domnul Savaot — şi nu-Mi sînt plăcute nicidecum prinoasele aduse de mîinile voastre. Căci, de la răsăritul soarelui şi pînă la apusul lui, mare este numele Meu printre neamuri şi în orice parte se aduc jertfele de tămîie pentru numele Meu şi *prinoase curate,* căci mare este numele Meu între popoare — zice Domnul Savaot». Această profeţie anunţă două lucruri: a) *desfiinţarea sacrificiilor Legii Vechi* şi b) *instituirea unei jertfe noi.* Această jertfă nouă nu poate fi decît Sfînta Euharistie. Cuvîntul ebraic «minha» înseamnă în Legea Veche prinoase de boabe, făină, pîine şi vin; pîinea şi vinul sînt cele mai potrivite prinoase care simbolizează pîinea şi vinul euharistic, care se prefac în trupul şi sîngele Domnului nostru Iisus Hristos. Această jertfă este universală, fiindcă se aduce oriunde există Biserica lui Hristos.

2) Profeţia referitor la venirea Mîntuitorului se află în cap. III, 1—4 şi vers. 20—24. Aceste două locuri anunţă venirea lui Mesia şi pe Înaintemergătorul Său, Ioan Botezătorul.

Situaţia în Iuda, în timpul cînd Maleahi îşi exercita misiunea profetică, a fost de nemulţumire şi de descurajare. Sentimentul religios era slab, şi poporul indiferent. Sacrificiile erau de o valoare inferioară şi neconforme cu Legea. Serviciile liturgice erau numai de formă, încît numele lui

Dumnezeu era disprețuit la altare, cu jertfe și prinoase necurate și animale cu defecte corporale. Viața de familie era decăzută din cauza căsătoriilor cu femei păgîne și din pricina îndepărtării soțiilor legitime, după bunul plac al soțului. Pentru acest lucru, profetul zice : «Oare nu i-a făcut Dumnezeu ca să fie ca o singură făptură, cu trupul și cu sufletul ei ?» (cap. II, 15). După cuvintele profetului, adresate preoților și poporului, blestemul s-a abătut peste țară din cauza sacrificiului fără valoare, din pricina căsătoriilor mixte, a necredincioșiei soților, a înșelăciunii pînă și cu zeciuielile și cu pîrga pentru templul Domnului. De aici se vede interesul profetului față de cultul divin, înlocuirea riturilor și a obligațiilor credincioșilor și preoților pentru templu. Profetul mustră pe slujitorii necredincioși ai altarului Domnului și descrie pe adevăratul slujitor, care are chemarea ideală de preoție: «Căci buzele preotului vor păzi știința și din gura lui se va cere învățătura, căci el este solul Domnului Savaot» (II, 7). Locul în care combate căsătoriile mixte, divorțul, vrăjitoriile, desfrîul, sperjurul, pe cei ce asupresc pe simbriași, pe orfani și pe străini, denotă morala la care profetul ținea mult și dorea restabilirea unei societăți cu o viață religioasă și morală, plină de frățietate curată. Iată, în privința aceasta, cît de mișcător se exprimă profetul : «Oare nu este un singur părinte pentru noi toți ? Nu ne-a creat oare pe noi un singur Dumnezeu ? Pentru ce sîntem vicleni unul față de altul, ca să pîngărim legămîntul părinților noștri ?» (cap. II, 10).

Cartea are o deosebită importanță prin elementul mesianic de care s-a vorbit mai sus în profețiile mesianice.

4. RECAPITULARE LA CĂRȚILE CANONICE PROFETICE

Sfînta Scriptură ne-a păstrat un număr mic de profeți care au activat în Israel și Iuda. Șirul profeților începe cu Moise și continuă pînă în timpul profetului Maleahi. Profeții se îm-

part în două clase, după activitatea și misiunea lor: *profeții vechi,* care nu și-au scris cuvîntările, și *profeții noi,* care și-au scris cuvîntările. Profeții vechi au avut misiunea să învețe și să îndrume numai pe contemporanii lor. Aceștia sînt: Samuel, Natan (II Regi XII, 1), Gad (II Regi XXIV, 11), contemporani cu regele David; Ahia din Șilo, care a vestit dezbinarea regatului lui Solomon (III Regi; I Regi XI, 29—36); Șemaia, Ido, Azaria, Iehu și alții. Însă dintre profeții vechi cei mai renumiți sînt Ilie și Elisei.

Profeții noi au avut misiunea să învețe și să îndrume nu numai pe contemporanii lor, dar și pe urmașii lor, fapt pentru care au fost obligați să scrie cuvîntările rostite.

Profeții noi care au fixat în scris profețiile lor pentru posteritate sînt în număr de șaisprezece, dintre care patru sînt numiți *profeții mari*: Isaia, Ieremia, Iezechiel și Daniel, iar doisprezece sînt numiți *profeții mici*: Osea, Ioil, Amos, Obadia (Avdie), Iona, Miheia, Naum, Avacum, Sofonie, Agheu, Zaharia și Maleahi [5]. Deosebirea între profeții mari și profeții mici se face prin faptul că cei patru profeți mari au compus volume mai mari, în comparație cu cei doisprezece ale căror cuvîntări sînt scurte. Potrivit rolului lor de mijlocitori între Dumnezeu și poporul Său, profeții au fost chemați la misiunea lor, direct de Dumnezeu. Ei primeau chemarea divină în mod liber și percepeau în chip tainic glasul lui Dumnezeu.

Slujirea profetică și manifestările ei nu erau lăsate numai pe seama profetului, ci porneau dintr-o inspirație divină, căreia i se supuneau fără șovăire, după cum spune profetul Amos III, 8: «Dacă leul mugește, cine nu se va înfricoșa? Și dacă Domnul grăiește, cine nu va prooroci?» Și cu toate acestea, fiecare profet își are individualitatea sa, care conlucrează cu acțiunea divină. Insuflarea divină se amestecă cu ideile și

5) Ordinea profeților mici este adoptată după textul ebraic.

sentimentele fiecăruia în parte. În profeție ideile și sentimentele variază după caracterul fiecărui bărbat insuflat.

În felul acesta, cuvîntul Domnului era transmis către popor prin cuvîntări. Așadar, profeții au fost mai întîi vorbitori și numai după aceea scriitori. Profeții, adeseori, își însoțeau cuvîntările și cu acte simbolice pentru a se face mai înțeleși.

Misiunea profetică nu era o stare permanentă ca preoția și nici nu era legată de vreo anumită stare socială, sau de vreo seminție. După cum am văzut, Amos a fost păstor de oi, Isaia fiu de nobil, Ieremia fiu de preot etc.

Cărțile profetice par a fi un fel de rezumat al cuvîntărilor rostite în fața ascultătorilor. Rar întîlnim profeții care au fost scrise direct, fără a fi mai întîi rostite, ca de exemplu ultima parte a cărții lui Iezechiel (cap. XL—XLVIII).

Cei mai mulți profeți, către sfîrșitul vieții lor, au scris cuvîntările rostite timp de mai mulți ani. Și aceasta tot din îndemn divin. Stilul cărților profetice este variat: oratoric și poetic. Și fiindcă profeții au fost vorbitori inspirați de Dumnezeu, se poate spune și de un gen profetic apropiat de cel poetic. Modul de vorbire al profeților este adesea greu de înțeles, mai ales unde este vorba de vestirea viitorului. Profețiile, de regulă, expun evenimente viitoare, care devin înțelese, abia după împlinirea lor. Unele profeții care tratează despre lucruri tainice nu pot fi înțelese de mintea omenească. Mai ales profețiile transmise pe calea viziunii și a imaginilor simbolice (Isaia VI, 1 ; Daniel V, 25). De aceea, pentru a putea înțelege profețiile, trebuie să ținem seama de vorbirea figurată a profeților. Multe din profeții sînt redate ca prezente sau chiar ca trecute, fapt care iarăși îngreunează înțelegerea lor. Sfîntul Ioan Hrisostom (Omilia sa la Geneză X, 4) zice: «Acesta este obiectul tuturor profeților de a vorbi despre evenimente încă neîmplinite ca despre cele împlinite. Pentru că ei vedeau cu ochii minții cele ce după mulți ani aveau să se întîmple, de aceea istoriseau ca și cînd le-ar ve-

dea cu ochii lor, pentru că după preştiinţa profetică acestea se priveau ca întîmplate». Astfel Isaia vede întoarcerea evreilor din robia babilonică şi, simultan, eliberarea omenirii de sub robia păcatului de către Mesia (Is. XL, 7 şi LX, 1). Dar persoana Mîntuitorului profeţii au descris-o în diferite chipuri: umil şi dispreţuit; uneori domnitor glorios, învăţător sau preot; sau se descrie sfîrşitul vieţii Sale, ca avînd o moarte ruşinoasă etc. Aceasta pentru iudei a rămas o taină ascunsă, iar pentru noi ar fi fost un secret, dacă nu le-am fi văzut împlinite în viaţa Domnului nostru Iisus Hristos. În toată manifestarea lor, profeţii au privit lucrurile pe planul religios. Pretutindeni ei au recunoscut cîrmuirea lui Dumnezeu în istorie.

Ei erau instrumentul prin care grăia Dumnezeu şi tot ei tălmăceau poporului planul şi voia lui Dumnezeu. Profeţii, în misiunea lor, îşi legau activitatea de cea a lui Moise şi de legile date de el.

Profeţii, în misiunea lor, s-au preocupat şi de problemele sociale ale poporului. Ei au înfierat în mod public pe exploatatorii poporului şi au luat apărarea celor mici şi slabi împotriva abuzurilor celor puternici. Ei au luptat împotriva răului sub toate aspectele lui.

Izvorul tuturor relelor sociale, profeţii l-au văzut în idolatrie şi în pierderea credinţei în Adevăratul Dumnezeu. Pierderea credinţei, la regii lui Israel, a generat despotismul asupritor şi exploatator al maselor populare. Conducătorii poporului şi cei bogaţi apăsau şi despuiau pe cei fără putere de apărare şi pe cei săraci. Acest rău social, profetul Osea îl arată prin starea deplorabilă în care a ajuns societatea în regatul lui Israel: «Că nu mai este credinţă, nici iubire, nici cunoaştere de Dumnezeu în ţară. Toţi jură strîmb, mint, ucid, fură şi sînt desfrînaţi; săvîrşesc fapte silnice, iar sîngele

vărsat curge peste sînge. Pentru aceasta țara e în mare jale, iar cei ce o locuiesc sînt fără vlagă» (Osea IV, 2—4).

Profeții, cunoscînd toate acestea, au luptat împotriva idolatriei și a necredinței pentru îndreptarea vieții religioase și moral-sociale din vremea lor. Au dus lupta pentru restabilirea dreptului și dreptății, propovăduind bunele raporturi dintre oameni ; au dus lupta pentru desființarea deosebirii între bogați și săraci pe baza iubirii față de aproapele.

Profetul Osea leagă dreptatea de iubire și milostivire : «Semănați-vă fapte bune, căci numai așa veți secera milostivire» (Osea X, 12). Un om cu credință în Dumnezeu trebuie să fie un om bun și drept. Aceste datorii le arată profetul Miheia, zicînd: «Ți s-a arătat, omule, ceea ce este bun și ceea ce Dumnezeu cere de la tine : dreptate, iubire și milostivire și cu smerenie să mergi înaintea Domnului Dumnezeului tău» (Miheia VI, 8). Iar profetul Isaia spune : «Învățați să faceți binele, căutați dreptatea, ajutați pe cel apăsat, faceți dreptate orfanului, apărați pe văduvă» (Isaia I, 17). Profeții văd o ordine socială nouă întemeiată pe ideea de pace și dreptate între popoare, cînd nu va mai fi război. În vremea aceea, «vor preface săbiile lor în fiare de pluguri și lăncile lor în cosoare. Și nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia și nu vor mai învăța cum să se lupte» (Isaia II, 4 și Miheia IV, 3).

Profeții au combătut luxul, desfrîul și îmbuibarea (Isaia III, 10—24 ; V, 11 ; Osea IV, 11), au propovăduit încrederea reciprocă între soți (Maleahi II, 14—16). Ei au urmărit, prin cuvîntările lor, crearea unei stări sociale mai bune : «Ca fiecare să stea liniștit sub vița și smochinul lui» (Miheia IV, 4), fără să se mai teamă de nimeni.

În general, profeții au dus lupta împotriva fărădelegilor, necredinței, decăderii morale și sociale. Au combătut idolatria, superstiția, minciuna, trădarea, nedreptatea și lăcomia. Au luptat împotriva exploatării neomenoase a celor săraci

de către «bogaţii cei plini de silnicie». N-au cruţat în lupta lor nici pe regi, nici pe preoţi sau pe profeţii falşi, care căutau numai cîştiguri neoneste, punînd sarcini grele pe popor. Cei mai curajoşi luptători pentru apărarea dreptului orfanului, văduvei şi săracului, au fost Isaia, Osea, Amos şi Miheia; în profeţiile lor nu lipseşte propovăduirea păcii şi a dreptăţii sociale, de care au suferit popoarele în vechime şi de care suferă încă unele şi astăzi. Principiile lor religioase, morale şi sociale, pentru o ordine superioară în lume, sînt voia lui Dumnezeu: «Oare nu este un singur părinte pentru noi toţi? Nu ne-a creat oare pe noi un singur Dumnezeu? Pentru ce sîntem vicleni unul faţă de altul...? Deci aveţi respect pentru viaţa voastră şi nu mai săvîrşiţi această viclenie!» (Maleahi II, 10,16).

C.

CĂRŢILE CANONICE POETICE

1. POEZIA EBRAICĂ ÎN VECHIUL TESTAMENT. ÎMPĂRŢIREA CĂRŢILOR POETICE

Pe lîngă cărţile istorice şi profetice, în literatura Vechiului Testament s-au scris şi cărţi într-o formă poetică. Aceste cărţi sînt următoarele: Psaltirea, cartea lui Iov, cartea Proverbelor lui Solomon, Ecclesiastul, Cîntarea Cîntărilor şi Plîngerile lui Ieremia. În afară de aceste cărţi poetice întregi, mai întîlnim fragmente poetice şi în cărţile istorice şi profetice ale Vechiului Testament. Poporul evreu a produs bucăţi literare care, din punct de vedere poetic, pot sta alături de cele mai bune opere ale literaturilor altor popoare. Genurile literare pe care le-au cultivat evreii sînt: *genul liric* şi *genul didactic*.

În creaţiile literare lirice, poetul Vechiului Testament dă imaginaţiei şi inimii sale libertatea să-şi manifeste în grai poetic cîntarea de laudă lui Dumnezeu, spre a-I mulţumi pentru bunătatea şi binefacerile Sale, în care sufletul îşi găseşte fericirea. În creaţiile literare didactice, poetul îşi exprimă cele mai frumoase şi mai sublime cugetări şi sfaturi practice pentru viaţa de toate zilele, izvorîte din inspiraţie dumnezeiască.

Exemple de poezii lirice sînt: Psalmii, Cîntarea Cîntărilor, Plîngerile lui Ieremia și alte fragmente din Sfînta Scriptură. Exemple clasice de poezii didactice sînt: Proverbele lui Solomon, cartea Iov și Ecclesiastul.

Poezia epică și cea dramatică, cultivate în literatura clasică greacă și latină, ca și în literatura modernă a celorlalte popoare, lipsește în literatura biblică. Cel mult s-ar putea vorbi despre o tendință de gen epic în cartea Iov și de gen dramatic în Cîntarea Cîntărilor.

În genere, caracteristica fundamentală a literaturii poetice ebraice este conținutul ei religios. Cuprinsul ei îl formează Dumnezeu, binefacerile Lui și raporturile cu oamenii. În poezia de cuprins didactic, elementul principal îl ocupă înțelepciunea divină, din care izvorăsc toate. Pe lîngă poezia cu conținut religios, evreii au cunoscut și poezia cu conținut profan, precum este cîntarea lui Lameh (Gen. IV, 23—24), cîntarea pentru căderea Heșbonului (Num. XXI, 27—30) etc.

Poezia ebraică a Vechiului Testament se deosebește de proză prin ritm. Cea mai obișnuită formă a poeziei ebraice este paralelismul, în care ideea nu se exprimă printr-o singură propoziție, ci prin două sau mai multe elemente de propoziție, aproape de aceeași lungime, în așa fel că a doua parte a propoziției repetă aceeași idee, dar cu alte cuvinte. Iată un exemplu de paralelism în care se repetă aceeași idee, în altă formă: «Doamne, cît s-au înmulțit cei ce mă necăjesc! Mulți se scoală asupra mea» (Ps. III, 1).

Paralelismul poetic este diferit după cum stihurile, frazele sau perioadele explică ideea prin repetare, o lămuresc sau o completează printr-o idee nouă. După conținut și formă paralelismul este de *trei feluri*:

1) *Paralelismul sinonim,* cînd aceeași idee se repetă, dar cu alte cuvinte, în stihul următor. De exemplu:

«Doamne, nu mă dojeni întru mînia Ta,
Și întru aprinderea Ta nu mă pedepsi» (Ps. VI, 1).
sau :
«Cerurile spun slava lui Dumnezeu,
Și facerea mîinilor Lui o vestește tăria» (Ps. XIX, (XVIII), 2).

Exemple de paralelisme cu două stihuri (distih) sinonime sînt foarte multe în Psalmi. Sînt însă și forme de paralelism cu trei stihuri (tristihuri), cu patru stihuri (tetrastihuri) și chiar cu mai multe stihuri (polistihuri). Dar cea mai simplă și mai frecventă formă este paralelismul poetic cu două stihuri (distihul).

Iată și un exemplu de paralelism sinonim cu trei stihuri :

«Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul necredincioșilor,
Și în calea păcătoșilor nu a stat,
Și pe scaunul hulitorilor n-a șezut» (Ps. I, 1).

Alt exemplu de paralelism sinonim cu patru stihuri paralele :

«Nu te vei teme de frica de noapte,
De săgeata ce zboară ziua,
De lucrul ce umblă în întuneric,
De molima ce bîntuie întru amiază» (Ps. XCI (XC), 5—6).

În toate acestea ideea se repetă în stihurile următoare și se lămurește prin introducerea a ceva nou.

2) *Paralelismul antitetic* se întrebuințează, de regulă, numai în poezia didactică și mai mult în Proverbele lui Solomon. Acest paralelism cuprinde în stihul al doilea prin antiteză ceea ce s-a spus în primul stih. Prin natura lui, paralelismul antitetic are numai forma de distih. De exemplu :

«Dreptatea înalță un popor,
În vreme ce păcatul este ocara popoarelor» (Prov. XIV, 34).
sau :
«O inimă veselă înseninează fața,
Iar cînd inima e tristă și duhul e fără de curaj» (Prov. XV, 13)
sau :
«Cel ce disprețuiește cuvîntul lui Dumnezeu este pedepsit,
Iar cel ce se teme de porunca Lui este răsplătit» (Prov. XIII, 13).

3) *Paralelismul sintetic* îmbină stihuri a căror idee din primul stih se continuă, se dezvoltă și se motivează în celălalt. De exemplu :

«Legea Domnului este desăvîrșită,
Ea întărește sufletul ;
Descoperirile Domnului sînt adevărate,
Ele înțeleptesc pe cei smeriți» (Ps. XIX (XVIII), 8).
sau :
«Învăța-voi pe cei fără de lege căile Tale,
Și cei necredincioși la Tine se vor întoarce» (Ps. L, 14).

Aceste reguli au și ele excepțiile lor și suferă oarecare schimbări. În afară de cele menționate mai sus, în poezia ebraică întîlnim și monostihul, care se află numai ca început sau sfîrșit al unei strofe sau cîntări. De exemplu :

«Laudă, suflete al meu, pe Domnul,
Lăuda-voi pe Domnul în viața mea,
Cînta-voi Dumnezeului meu cît voi trăi !» (Ps. CXLV, 1—2).

Monostihul este primul verset al psalmului. Alături de acestea s-au cultivat în literatura poetică a Vechiului Testament și poeziile alfabetice, în care fiecare stih începe cu literele în ordinea lor alfabetică. Între acestea sînt: Ps. XXV, XXXIV, XXXVII, CXI, CXII, CXIX, CXLV etc.

2. CARTEA PSALMILOR SAU PSALTIREA

În cărțile poetice ale Vechiului Testament, de mare importanță, atît pentru conținut și formă, cît și pentru deasa întrebuințare în Biserică, la serviciile divine, este cartea Psalmilor sau Psaltirea. Cuvîntul «Psaltire» este redarea cuvîntului ψαλτήριον, care la început a însemnat un instrument muzical cu coarde, apoi cîntare acompaniată de un instrument muzical cu coarde și, în sfîrșit, o cîntare lirică religioasă în care se exprimă lauda adusă lui Dumnezeu și care se execută la

David psalmist laudă şi mulţumeşte

cultul divin. În acest din urmă sens cuvîntul înseamnă colecţia psalmilor, adică Psaltire. În Noul Testament pentru prima dată se întîlneşte expresia : cartea Psalmilor «βίβλος ψαλμῶν» (Fapte I, 20).

Cartea Psalmilor cuprinde 150 de psalmi, care au fost recunoscuţi totdeauna drept inspiraţi sau canonici atît de sinagogă, cît şi de Biserica creştină. Traducerea Septuagintei are în plus şi psalmul 151, dar acesta nu este recunoscut drept canonic. De altfel şi numerotarea psalmilor diferă în textul Septuagintei faţă de textul original ebraic. Pînă la psalmul 8 inclusiv, ambele texte păstrează aceeaşi numerotare, dar începînd cu psalmul 9 deosebirea la numerotare diferă, aşa cum se vede din cele ce urmează :

Textul ebraic :	Textul grecesc al Septuagintei :	
Ps. I—VIII	ambele texte de acord	I—VIII
Ps. IX—X	se unește și dă	IX
Ps. XI—CXIII	diferență de numerotare	X—CXII
Ps. CXIV—CXV	se unește și dă	CXIII
Ps. CXVI	se desface în doi psalmi	CXIV—CXV
Ps. CXVII—CXLVI	diferență de numerotare	CXVI—CXLV
Ps. CXLVII	se desface în doi psalmi	CXLVI—CXLVII
Ps. CXLVIII—CL	ambele texte de acord	CXLVIII—CL

În rezumat, traducerea Septuagintei unește într-un singur psalm, psalmii IX cu X și CXIV cu CXV din textul ebraic și desface în cîte doi psalmi, psalmul CXVI și CXLVII din textul ebraic. Așa că cel care vrea să verifice dacă citatele sînt făcute după textul ebraic sau Septuaginta trebuie să cerceteze psalmul premergător sau următor.

Cînd psalmii au fost adunați la un loc în textul ebraic, întreaga colecție a fost împărțită în cinci cărți, după analogia numărului cărților lui Moise, adică a Pentateuhului : cartea întîi cuprinde psalmii I—XLI ; a doua, psalmii XLII—LXXII ; a treia, psalmii LXXIII—LXXXIX ; a patra, psalmii XC—CVI ; a cincea, psalmii CVII—CL. Fiecare carte se termină cu o doxologie, care variază de la carte la carte.

Pentru uzul liturgic în Biserica Ortodoxă, Psaltirea s-a împărțit în 20 de catisme sau șederi, pentru că în timpul citirii, credincioșii pot ședea în biserică. Aceste catisme se citesc toate în cursul fiecărei săptămîni, în biserică, iar în timpul Sfîntului și Marelui Post, Psaltirea se citește de două ori în decursul unei săptămîni.

Cuprinsul Psalmilor. Fiecare psalm își are cuprinsul său propriu, trăsăturile lui speciale, de aceea au fost clasificați în mod diferit după cuprinsul lor înrudit. Diferitele clasificări ce s-au făcut psalmilor au avut în vedere sentimentele psalmistului, tema tratată de diferiți psalmi etc. Cuprinsul Psaltirii este foarte bogat și variat în teme religioase, care oglindesc puterea sentimentelor pioase ale fiilor lui Israel în curs de atîtea veacuri. Temele mari, religioase, ce se cuprind în psalmi sînt : Dumnezeu și opera Lui, îngerii, universul, omul cu strălucirea și slăbiciunile lui, precum și starea lui după

moarte ; legea, sărbătorile și alte manifestări religioase. Așa se explică deosebirile și varietatea clasificării psalmilor după cuprinsul lor. Sfîntul Atanasie cel Mare spune despre Psaltire că este ca o grădină care cuprinde toate fructele celorlalte cărți și numără 27 de clase după cuprins. Însă cea mai potrivită împărțire, după cuprins, este următoarea :

1) *Psalmi de laudă și de mulțumire* în care se cîntă slava, puterea lui Dumnezeu și frumusețea lucrurilor Lui. Exemplu : Ps. CXXXV, CXLV, XXXIII ; de mulțumire : Ps. XVIII, XX și alții.

2) *Psalmi de rugăciune și de cereri,* în care se imploră ajutorul lui Dumnezeu în nevoi, necazuri și strîmtorări. De exemplu : Ps. III, VI, XXX, XXXV, CXL și alții.

3) *Psalmi de tînguire și căință,* în care se exprimă zdrobirea inimii pentru păcatele comise și se imploră iertare de la Dumnezeu. De exemplu: Ps. L, XXII, XXXVII, XLII etc.

4) *Psalmi istorici,* în care se exprimă soarta poporului Israel și se descrie providența specială a lui Dumnezeu față de poporul Său. De exemplu: Ps. LXXVIII, CV, CVI, CXXXVII.

5) *Psalmi didactici,* care conțin sfaturi și învățături. De exemplu : Ps. XV și CXIX.

6) *Psalmi mesianici,* direct mesianici sau tipici, în care se profețește despre viața, patimile și preamărirea lui Mesia.

Titlurile psalmilor. Psalmii poartă diferite titluri care conțin anumite lămuriri de ordin muzical, liturgic, istoric, poetic sau personal. Unele titluri privesc cuprinsul psalmilor, altele se referă la cîntărețul cel mai de frunte care execută cîntarea la templu sau cîntărețiii de sub conducerea sa. Alte titluri privesc timpul cînd urmează a se cînta psalmul, iar alte titluri se referă la autorii lor.

Autorii *psalmilor.* După titlurile ce le au psalmii, cea mai mare parte rezultă că sînt compuși de David, psalmistul prin excelență al lui Israel. Deși întreaga Psaltire este atribuită lui David de sfinții părinți și scriitorii bisericești, precum și de

rabini, ea nu aparţine în întregime lui David, căci mai sînt şi alţi autori care au compus psalmi.

După indicaţiile titlurilor, primul psalmist este Moise, după cum se arată în psalmul LXXXIX/XC: «O rugăciune a lui Moise, omul lui Dumnezeu». Apoi urmează David, căruia i se atribuie 81 de psalmi; lui Solomon, psalmii LXXI/LXXII şi CXXVI/CXXVII; lui Asaf, fiul lui Berechia, levit şi cîntăreţ sub domnia lui David, psalmul XLIX/L şi psalmii LXXIII—LXXXIII, adică 11 psalmi; fiilor lui Core li se atribuie 10 psalmi; lui Eman, psalmul LXXXVII şi lui Etan psalmul LXXXVIII/LXXXIX; aceştia au fost dirijori de cîntare în timpul lui David. Mai există şi psalmi anonimi, în număr de 50, denumiţi de Talmud «orfani».

Timpul compunerii psalmilor variază după autorii care i-au compus. Unii psalmi sînt ai lui David şi i-a compus în timpul vieţii sale; alţii sînt compuşi de Solomon în timpul domniei sale; alţii sînt compuşi de diferiţi autori în timpul exilului; iar alţii după exil, dar nu depăşesc epoca lui Ezdra şi Neemia. Aceşti doi bărbaţi au adunat la un loc toate scrierile Vechiului Testament şi desigur ei au codificat şi psalmii pe care îi avem astăzi.

CONSIDERAŢII GENERALE ASUPRA VALORII PSALMILOR

Nici o carte din Vechiul Testament nu este atît de bogată şi variată în teme religioase, care se desfăşoară rînd pe rînd, ca Psaltirea. S-ar putea spune că psalmii sînt o sinteză a întregului Vechi Testament despre Dumnezeu şi opera Lui; despre îngeri, slujitorii Lui; despre întregul univers — lucrul mîinilor Lui; despre om cu strălucirea şi slăbiciunile lui, precum şi despre viaţa omului după moarte, despre pronia divină şi despre Mesia, Mîntuitorul omenirii întregi.

Deşi descriu, îndeosebi, puterea sentimentelor religioase ale fiilor lui Israel, totuşi, în psalmi se oglindeşte, în aceeaşi

măsură, întreaga fire omenească cu nevoile și dorințele ei după Dumnezeu. În psalmi aflăm îndemnuri spre toată fapta bună și sfaturi de a ne feri de orice faptă rea. În ei găsim mîngîieri cînd inima noastră este necăjită ; ei o liniștesc cînd este tulburată și o umplu de bucurie. Ei înalță mintea noastră, după cuvîntul lui David psalmistul: «...ca două aripi de porumbiță cu argint poleite și preastrălucite» (Ps. LXVII, 14), urcînd-o către Fiul cel Unul-Născut, iar prin El ducînd-o la Părintele luminilor.

Bogăția și varietatea învățăturilor din cartea Psalmilor pentru toată trebuința sufletească a credinciosului l-au determinat pe sfîntul Atanasie să compare Psaltirea cu «o grădină plină de toate fructele». De aceea și sfîntul Ambrozie o numește «îndestularea tuturor trebuințelor sufletești, mîngîierea tuturor vîrstelor». În psalmi găsim legea care ne îndrumă pe calea cea bună, istoria care ne învață adevărul, profeția care ne arată viitorul. În psalmi găsim regula cea mare a vieții, morala desăvîrșită care mișcă inima și înduplecă sufletul. Ei sînt chezășia fericirii sufletelor credincioase.

De o deosebită valoare sînt psalmii mesianici, care, după natura lor, sînt direct sau indirect (adică tipici) mesianici.

În psalmii direct mesianici sînt profețite următoarele: în psalmul II, 7, potrivit făgăduinței făcute de Dumnezeu lui David, prin proorocul Natan, «Eu voi fi Aceluia Tată, iar El Îmi va fi Fiu» (2 Sam. VII, 14—17), Mesia este numit Fiul lui Dumnezeu. Psalmul XV (XVI), 10 se referă la Învierea lui Iisus Hristos din morți ; Psalmul XXI (XXII), 1 cuprinde cuvintele pe care le-a rostit Iisus Hristos în timpul suferinței pe cruce (Matei XXVII, 46 și Marcu XV, 34). Tot în Ps. XXI (XXII), 7—8, sînt redate și cuvintele de ocară, pe care le-au rostit trecătorii, arhiereii, cărturarii și bătrînii poporului evreu, în timp ce Iisus Hristos suferea pe cruce (citate în Matei XXVII, 39—43; Marcu XV, 29—31). Tot Ps. XXI (XXII), 18—20 se referă la străpungerea mîinilor și picioarelor lui Hristos pe cruce și împărțirea hainelor Lui (citate de Matei XXVII, 35 ; Marcu XV, 24 ; Luca XXIII, 34 ; Ioan XIX, 24, 37).

Psalmul XLIV (XLV) cuprinde în întregime lauda adusă Împăratului Mesia și Împărătesei sub forma alegorică a nunții. Psalmul LXXI (LXXII) descrie figura Împăratului Mesia care va judeca cu dreptate pe poporul Său și se va îndura de el. Psalmul CIX (CX), 1 se referă la Iisus Hristos care, după înălțarea Sa la cer, stă de-a dreapta Tatălui. Tot în acest psalm, la vers. 4 se descrie investirea lui Mesia cu cele două prerogative: Împărat și Preot; iar în vers. 3 se arată nașterea din veac a Fiului din Dumnezeu-Tatăl. Psalmul CXVII (CXVIII), 22 descrie pe Mesia ca pe o piatră din capul unghiului care avea să unească toate neamurile într-o singură zidire a lui Dumnezeu, Biserica Sa.

Psalmii indirect mesianici cuprind profeții cu privire la intrarea triumfală în Ierusalim a lui Iisus Hristos (Ps. VIII, 2); propovăduirea Evangheliei și a credinței în Iisus Hristos pînă la marginile pămîntului (Ps. XXVIII/XIX, 4); grija divină pentru cei credincioși sub dubla imagine a păstorului celui bun și ospățul mesianic (Ps. XXII/XXIII); că nu I s-au zdrobit oasele pe cînd era răstignit pe cruce (Ps. XXXIII/XXXIV, 19/21); profeții cu privire la cinstirea zilei Învierii Domnului nostru Iisus Hristos (Ps. CXVII (CXVIII) 24) și a legăturilor frățești care unesc pe oameni prin Biserica creștină (Ps. CXXXII (CXXXIII).

3. CARTEA LUI IOV

Denumirea. Această carte poartă numele personajului principal. Numele lui Iov înseamnă potrivnic, dușman. Aici, întrucît oglindește istoria vieții acestei persoane, Iov ar putea să însemne «cel dușmănit» sau «cel persecutat». Viața lui Iov ne este cunoscută numai din cartea care-i poartă numele, după cum se vede din cuvintele: «Fost-a un om, în ținutul Uz, cu numele Iov; și omul acesta era drept și fără prihană, și se temea de Dumnezeu și se ferea de rău. Și avea

Cei trei prieteni ai lui Iov

șapte fii și trei fete. Și avea șapte mii de oi, trei mii de cămile, cinci sute de perechi de boi, cinci sute de asine și mare mulțime de slugi. Și era omul acesta cel mai de seamă dintre toți răsăritenii» (Iov I, 1—3). Un adaos la traducerea Septuagintei îl identifică pe Iov cu regele edomit Iacob, lucru de care exegeții se îndoiesc, fiind o ipoteză fără temei.

Cuprinsul. Cartea lui Iov are 42 de capitole și se împarte în trei părți : prologul (cap. I—II) ; tratarea (cap. III—XLII, 6) și epilogul (cap. XLII, 7—17).

Prologul (cap. I—II) începe istorisirea cu descrierea fericirii și evlaviei lui Iov, om drept, fără prihană, temător de Dumnezeu și care se ferea de rău, aducînd regulat jertfe lui Dumnezeu pentru păcatele copiilor săi. Dar Satan, pizmuind

fericirea şi virtutea lui Iov, s-a prezentat înaintea lui Dumnezeu şi a zis că toată evlavia lui are la bază numai egoismul şi interesul. Dacă i s-ar lua averile, Iov ar blestema pe Dumnezeu şi s-ar lepăda de El. Dumnezeu îngăduie ca Satan să lovească pe Iov în toate ale sale, dar de viaţa lui să nu se atingă. Un şir de nenorociri se abat acum asupra lui Iov şi el rămîne fără fii şi fiice şi fără avere. Aceste încercări grele însă nu-l tulbură. El nu cîrteşte, nu plînge, nu se răzvrăteşte. Din gura lui se aud cuvintele : «Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvîntat. Şi întru toate acestea Iov n-a păcătuit...» (I, 21—22). Satan din nou pune la îndoială, înaintea lui Dumnezeu, credinţa curată a lui Iov. Şi Dumnezeu din nou îi îngăduie lui Satan să lovească cu lepră pe Iov, dar de viaţa lui să nu se atingă (II, 6—7). Lovit şi de această boală grea, Iov rămîne neclintit în supunerea şi dragostea sa către Dumnezeu, chiar şi după ce femeia sa îl mustră cu amărăciune.

Trei prieteni : Elifaz din Teman, Bildad din Şuah şi Ţofar din Naamah află de nenorocirile lui Iov şi vin să-l mîngîie. Cînd l-au văzut, au plîns şi l-au compătimit şapte zile şi şapte nopţi, fără să-i vorbească nici un cuvînt (II, 11—13).

Tratarea (III—XLII, 6). În tratare sîntem în faţa unei dezbateri variate asupra problemei suferinţei, aici pe pămînt. Dezbaterea acestei probleme începe între Iov şi cei trei prieteni, la care se adaugă mai tîrziu şi un altul mai tînăr, Elihu. Încheierea dezbaterilor o face Dumnezeu.

Dezbaterile şi discuţiile asupra problemei suferinţei le începe Iov care se plînge de soarta sa nenorocită, blestemă ziua cînd s-a născut şi-şi doreşte să moară mai degrabă decît să mai sufere. Se începe vorbirea sub formă de dialog între cei trei prieteni şi Iov şi aceştia ajung la concluzia că nici un nevinovat nu piere, dar cel vinovat piere din cauza păcatelor lui. Dumnezeu este drept: dacă Iov suferă nenorociri, trebuie că a păcătuit într-un fel oarecare. Acum Dumnezeu îl pedepseşte în aşa mare măsură ca, pocăindu-se, să-şi recu-

noască vinovăția. Iov mărturisește că este nevinovat și declară că nu există o providență dreaptă, iar cel drept este lovit de mari și grele nenorociri.

Cei trei prieteni ai lui Iov, neputînd răspunde la argumentele puternice aduse de Iov în apărarea sa, renunță la discuție. Iov, într-un monolog mai lung (cap. XXVII—XXXI), își arată din nou nevinovăția sa. El se știe drept și nu-și găsește nici o vină. El reia discuția de unde au lăsat-o prietenii săi cu privire la pedeapsa celui păcătos și arată că omul nu cunoaște calea înțelepciunii, ci numai Dumnezeu o știe și El poate s-o dea omului. Apoi își amintește de viața lui liniștită, fericită, de cinstea de care s-a bucurat din partea celor de un neam cu el și de bunăstarea care-l făcea să nădăjduiască în viitor. Acum a ajuns batjocura și rîsul celor care nici nu erau vrednici odinioară să stea alături de cîinii turmelor sale. Acum Dumnezeu îl apasă și el se află în mare restriște. Chinuit și supărat, el își mărturisește nevinovăția. Apoi declară că a fost fără de prihană în viața lui ; a cinstit pe fecioare, a fost drept, a respectat și a ajutat pe femeia văduvă și pe orfani, nu a nesocotit dreptul slugilor, a avut milă de cei sărmani, nu s-a lăcomit, nu s-a închinat la idoli, încît acum Cel Atotputernic să-l judece. Încetînd să mai vorbească cei trei prieteni, intervine al patrulea, cu numele Elihu, prieten și rudă a lui Iov, mai tînăr decît ceilalți trei. Pe Iov îl mustră că se îndoiește că există providență dreaptă care răsplătește și pedepsește după merit, iar pe prietenii lui, fiindcă văd în nenorocirea lui Iov pedeapsa dumnezeiască pentru păcatele lui, arătînd că sînt și suferințe de curățire și încercare ce vin asupra omului și pe care el nu le poate înțelege, după cum nu poate înțelege unele fenomene din natură. Deci nu-i rămîne decît să aibă răbdare în nenorociri.

După aceste dezbateri, intervine Dumnezeu și pune o serie de întrebări lui Iov despre urzirea și ființa lucrurilor din natură și, cu deosebire, despre hipopotam și leviatan, făpturi mari, puternice și înfricoșătoare. La aceste întrebări Iov răs-

punde cu umilință și recunoaște atotputerea și atotștiința lui Dumnezeu, mărturisind neștiința sa și cerînd iertare de la Dumnezeu.

Epilogul (XLII, 7—17). În această parte Dumnezeu mustră pe cei trei prieteni fiindcă în cuvîntările lor n-au spus adevărul despre Dumnezeu, așa cum a vorbit Iov. Apoi le poruncește să aducă jertfe de curățire și-i iartă în cinstea lui Iov. Iar lui Iov îi întoarce îndoit toate cîte avusese mai înainte. Și a mai trăit după aceea Iov încă 140 de ani și și-a văzut urmașii pînă la a patra generație.

Scopul urmărit de autorul cărții lui Iov este dezlegarea problemei suferinței, adică de ce omul drept suferă aici pe pămînt, iar dacă asupra lui se abat suferințe, îi oferă pe Iov ca model de răbdare în încercările care vin asupra lui, dar fără să cîrtească împotriva providenței divine.

Autorul cărții lui Iov nu ne este cunoscut. El a fost însă un iudeu care a putut locui chiar în Ierusalim, fiind familiarizat cu Legea și care cunoștea toată cultura din epoca de înflorire a literaturii și limbii ebraice. El trebuie să fi fost o persoană cultă, căci avea cunoștințe de istorie și geografie și cunoștea obiceiurile și practicile locuitorilor din pustiu și avea cunoștințe și despre Egipt și despre țara Eufratului.

Timpul compunerii. Nu este nici o carte în Sfînta Scriptură a cărei dată să fi pricinuit atîtea discuții. Unii au crezut că această carte s-a compus înainte de Moise sau că ar fi fost scrisă chiar de Moise. Aceasta însă înseamnă a confunda epoca în care a trăit autorul scrierii cu epoca în care a trăit Iov.

Alții au crezut că scrierea lui Iov s-ar fi compus după exilul babilonic. Însă și această afirmație stă în contradicție cu faptul că această carte este cunoscută de Isaia, Ieremia, Iezechiel și Amos.

Dar întrucît ideile din cartea lui Iov au multă asemănare cu ideile din Psalmii lui David și cu Proverbele lui Solomon, unii exegeți au susținut că scrierea trebuie fixată în peri-

oada de înflorire a literaturii ebraice, din timpul lui Solomon pînă în timpul lui Iezechiel (sec. VII, î.d.Hr). Sfinții Grigorie de Nazianz și Ioan Gură de Aur privesc pe Iov ca pe un contemporan al lui Solomon.

Limba și stilul. Limba cărții lui Iov este limba ebraică poetică, concisă și clasică. Stilul conține întorsături energice de fraze, forma literară este plină de imagini, gîndirea e sublimă, tonul e elocvent, încît nu pricinuiește cititorului nici o oboseală.

Canonicitatea. Tradiția veche iudaică și Biserica creștină au recunoscut întotdeauna cartea lui Iov de canonică, iar persoana lui de istorică. Locul în canonul Vechiului Testament al cărții lui Iov este foarte variabil. Astfel, în Biblia ebraică face parte din aghiografe și urmează după Psalmi. În traducerea greacă ea precede Psalmii și urmează imediat după cărțile istorice, la fel și în Vulgata.

Existența istorică a lui Iov. Atît Sfînta Scriptură a Vechiului cît și cea a Noului Testament amintesc de Iov ca de o persoană istorică. Profetul Iezechiel amintește de dreptul Iov ca de unul din cei mai mari sfinți, alături de Noe și de profetul Daniel (cap. XIV, 14—20). Isus, fiul lui Sirah, în cartea sa, îl menționează pe Iov ca pe unul care a ținut bine toate căile dreptății (XLIX, 9). În Noul Testament, sfîntul Iacob, în epistola sa, prezintă pe Iov ca un model de răbdare pentru credincioșii cărora le scrie (cap. V, 11). Din aceste probe se vede existența istorică a lui Iov. De asemenea, sfinții părinți consideră pe Iov ca persoană care a existat istoricește. Tot așa și din consensul Bisericii universale reiese că Iov este o persoană istorică, pentru că îl cinstește ca pe un sfînt, numindu-l «Biruitorul multor ispite și bărbatul minunat al suferinței». Biserica Ortodoxă îi prăznuiește amintirea la 6 mai.

Autoritatea divină. După cum am arătat mai sus, Sfînta Scriptură recunoaște autoritatea divină a acestei cărți, amintind de Iov și de cartea lui. Sfinții părinți vorbesc despre

cartea lui Iov și o consideră ca o carte inspirată. Biserica a condamnat părerea lui Teodor de Mopsuestia, care s-a îndoit de inspirația acestei cărți, la Sinodul al II-lea ecumenic și la al V-lea ecumenic.

VALOAREA ȘI DOCTRINA CĂRȚII

Din cartea lui Iov, afară de problema suferinței omului pe pământ, se mai desprinde și învățătura despre natura și însușirile lui Dumnezeu și despre pronia divină, învățături care alcătuiesc mai bine de jumătate a cărții. În nici o parte din Vechiul Testament, cu excepția profetului Isaia și în Psalmi, n-a fost lăudată cu mai multă slavă atotputernicia lui Dumnezeu (cap. IX, 5—10; XXVI, 5—14), înțelepciunea Lui (cap. XXVI, 20—28), dreptatea Lui (cap. XXXVI, 5—11), prevederea Lui (cap. XXIII, 10; XXXIV, 21), atotștiința și atotperfecțiunea dumnezeiască (cap. XI, 7—9), ca în această carte.

Din cap. XXXI, care este examenul de conștiință al lui Iov, se desprind și anumite idei morale. El enumeră îndatoririle principale ale omului și mărturisește că le-a îndeplinit cu credincioșie, fiind fără prihană, în toată vremea vieții: a cinstit pe fecioare, a fost drept cu toată lumea, a cinstit pe femeia altuia și nu și-a bătut joc de ea, a achitat dreptul slugilor la vreme, a avut milă de cei sărmani, nu s-a lăcomit și nu s-a închinat la idoli. De asemenea, se desprind o serie de idei eshatologice cu privire la soarta omului. Moartea pune capăt vieții omului și în fața morții toți oamenii sînt egali: «Mic cu mare sînt tot una...» (cap. III, 19). După moarte, sufletul omului se pogoară în Șeol (cap. XXXIII, 18, 24, 28), locul întunericului și al umbrelor morții (cap. X, 21; XVII, 13), de unde nu mai poate reveni pe pământ (cap. VII, 9—10; X, 21) și nu mai știe ce se petrece în urma lui pe pământ (cap. XIV, 21).

Textul cel mai interesant din care se desprind idei eshatologice este cap. XIX, 23—27. Din acest text se desprind ideile:

— Credința în venirea Mîntuitorului;

— Nemurirea sufletului care după moarte vede pe Dumnezeu;

— Învierea trupului și contemplarea lui Dumnezeu;

— Identitatea omului înviat cu cel dinainte de moarte;

— Judecata de apoi care va răsplăti fiecăruia după faptele sale.

Pe lîngă aceste idei de natură teologică, cartea Iov conține multe cunoștințe despre natură. Are multe puncte de contact cu științele profane. Sînt aici aluzii la astronomie (cap. IX, 7—9; XXXVIII, 31—33), la cosmologie (cap. XXVI, 7—10), la meteorologie (cap. XXXVI, 27—32; XXXVII, 3—6, 9—13 și 21—22; XXXVIII, 1—11), la lucrul în subteran (mine) (cap. XXVIII, 1—11), ca și la știința zoologiei (cap. XXXIX—XLI), descriindu-se viața multor animale.

4. PROVERBELE LUI SOLOMON
(Pildele lui Solomon)

Denumirea cărții. Cartea proverbelor poartă titlul de «Proverbele lui Solomon, fiul lui David, regele lui Israel». Cuvîntul «Proverbe» nu trebuie înțeles în sensul de proverbe obișnuite, luate din înțelepciunea populară, ci în sensul de maxime, asemănări, parabole, sentințe care conțin învățături scurte. Majoritatea acestora sînt maxime scurte, alcătuite uneori din numai două stihuri sau mai multe, sub formă de paralelism sinonim și antitetic. Așadar, cartea este o colecție de învățături scurte din diferite aspecte ale poeziei didactice. Sfinții părinți, luînd în considerare mai mult cuprin-

sul cărții, au preferat să o numească «Înțelepciunea a toată virtutea» sau «Înțelepciunea educativă».

Cartea este unul din cele mai de seamă monumente literare ale poeziei didactice din Vechiul Testament. Caracteristica Proverbelor lui Solomon este Legea cu adevărurile ei religioase și morale, dezvoltate prin profeție și prin dumnezeiască conducere a poporului de către mîna providențială. Deci Legea fiind aceea care dirijează în toate împrejurările viața, omul trebuie să-și îndrepte faptele și cugetele sale numai după voia lui Dumnezeu. Fondul general al acestor adevăruri îl constituie «înțelepciunea» care culminează în frica și respectul față de Dumnezeu, în opoziție cu păcatul.

Cuprinsul. Cartea Proverbelor lui Solomon conține 31 de capitole dintre care ultimile două (XXX și XXXI) sînt suplimente. Ea se împarte în: *Introducere* (cap. I—IX) și trei părți bine distincte : *partea întîi* (cap. X—XXII, 16) ; *partea a doua* (cap. XXII, 17—XXIV) ; *partea a treia* (cap. XXV—XXIX) și *suplimentul* (cap. XXX și XXXI).

Introducerea (cap. I—IX). După ce indică titlul și scopul cărții, urmează îndemnurile la înțelepciune. Se descrie valoarea virtuții, se arată foloasele înțelepciunii, care este mai de preț decît aurul și argintul deoarece «frica de Dumnezeu este începutul înțelepciunii» (I, 7). Se îndeamnă la dreptate și bunătate ; omul trebuie să se ferească de societatea celor răi și desfrînați care aduce mari neplăceri. Se dau povețe împotriva chezășiei, lenei și cu privire la înțelepciune. Se descriu urmările triste ale desfrînării și se zugrăvește înțelepciunea cu toate binefacerile și promisiunile ei.

Partea întîi (cap. X—XXII, 16) cuprinde diferite reguli pentru comportarea omului în viață și tratează cele mai diferite probleme, între care se recomandă : căsătoria monogamă, ca singura căsătorie adevărată, bunăvoința și respectul față de aproapele, dreptatea, ascultarea, cumpătarea, prudența, buna înțelegere și alte virtuți.

Partea a doua (cap. XXII, 17—XXIV) este un epilog la cele spuse mai sus despre înțelepciune. Se repetă unele sfaturi și se dau altele noi. Se arată primejdia unor păcate ca beția și desfrîul. Apoi din nou se aduce laudă înțelepciunii și se combate societatea celor răi și leneși.

Partea a treia (cap. XXV—XXIX) este o colecție de proverbe adunate de oamenii lui Iezechia, regele lui Iuda, și conține sfaturi morale, religioase și maxime sau sentințe.

Suplimentul (cap. XXX—XXXI). Capitolul XXX cuprinde diferite sfaturi ale lui Agur referitor la comportarea omului în viața socială; iar cap. XXXI, într-o frumoasă poezie alfabetică, prezintă sfaturile date lui Lemuel de către mama sa cu privire la valoarea pe care o are o femeie virtuoasă și harnică pentru familie.

Scopul cărții este de a îndruma pe om să învețe înțelepciunea practică a vieții, așa după cum este arătat chiar de la începutul ei, în cuvintele: «Proverbele sînt folositoare pentru cunoașterea înțelepciunii și a înfrînării, dobîndirea stăpînirii de sine, viețuirea întru dreptate și neprihănire, pentru a prilejui o judecată sănătoasă și o bună chibzuință» (I, 1—7).

Autorul cărții în cea mai mare parte este Solomon. Așa cum, de altfel, îl mărturisește și titlul cărții: «Proverbele lui Solomon, fiul lui David, regele lui Israel». Acest titlu se mai repetă încă de două ori în cap. X, 1 și în cap. XXV, 1. Iar după cum se mărturisește în cartea III Regi (I Regi) cap. IV, 32, Solomon a rostit trei mii de pilde și una mie cinci cîntări, iar în III Regi (I Regi) cap. V, 10—11 și X, 1, rezultă că Solomon a fost cel mai înțelept dintre contemporanii lui, încît nu mai încape nici o îndoială că el este autorul principal al cărții, iar autorii capitolelor XXX și XXXI sînt persoanele menționate în titlurile respective.

Timpul compunerii cărții, în forma de acum, nu se poate fixa cu precizie. Însă după cum ni se spune în cap. XXV, 1, cartea este alcătuită, probabil, prin culegerea de proverbe ale

lui Solomon, sub domnia regelui Iezechia, de către bărbaţi înţelepţi de la curtea acestuia (721—687) şi păstrate de cancelarul statului. Desigur că acei bărbaţi au anexat şi ultimele două capitole la Proverbele lui Solomon.

Limba şi stilul. Limba ebraică a Proverbelor lui Solomon este pură, aramaismele sînt foarte puţine. Cartea, în sine, este o colecţie de proverbe, redate în poezie, în care predomină paralelismul antitetic. Stilul este simplu, pitoresc şi plin de imagini.

Autoritatea divină. Inspiraţia şi canonicitatea acestei cărţi a fost totdeauna recunoscută de sinagogă şi de Biserica creştină. În timpul Mîntuitorului, cartea se bucura de o deosebită veneraţie. Apostolii adeseori făceau aluzie la ea şi citau din învăţăturile ei. Astfel, sfîntul Iacob (cap. IV, 6) citează din Proverbe (cap. III, 34). Sfîntul apostol Pavel, în Epistola către Evrei (cap. XII, 5), citează din Proverbe (cap. III, 11 şi urm.). De asemenea, la Proverbele lui Solomon face aluzie şi sfîntul apostol Petru în Epistola I (cap. IV, 8) din Proverbe (cap. X, 12) etc. Iar pe Teodor de Mopsuestia, care tăgăduia inspiraţia acestei cărţi, Biserica l-a condamnat la Sinodul al V-lea ecumenic.

VALOAREA RELIGIOS-MORALĂ ŞI SOCIALĂ A CĂRŢII

Întreaga carte a Proverbelor este consacrată învăţăturii despre înţelepciune, care se întemeiază pe revelaţia divină. Înţelepciunea se naşte din frica de Dumnezeu şi se conduce tot prin frica de Dumnezeu.

Dintre multele şi diferitele îndemnuri şi sfaturi date în această carte, unele sînt tratate cu mai multă preferinţă, altele sînt zugrăvite paralel : înţelepciunea cu prostia ; credinţa cu necredinţa; dreptatea cu nedreptatea ; smerenia cu mîndria ; bogăţia cu sărăcia ; hărnicia cu lenea.

Se tratează apoi raporturile dintre Dumnezeu și om, dintre părinți și copii, dintre autorități și supuși, dintre bărbat și femeie, dintre stăpîn și slugă, dintre prieteni și dușmani.

Dar se mustră mai cu seamă desfrîul, cruzimea, necinstea, mita, zgîrcenia, lăcomia, nedreptatea, lingușirea, fățărnicia, certurile, mînia ; se dau sfaturi și se îndeamnă la practicarea virtuților ce se împotrivesc acestor păcate. Peste tot se recomandă frica de Dumnezeu, prudența, iubirea, vorbirea cumpănită, iubirea de aproapele, iubirea de adevăr, modestia, binefacerea și se accentuează principiul ca binele să fie răsplătit, iar răul pedepsit.

LECTURĂ DIN CARTEA PROVERBELOR

5. ECCLESIASTUL

Denumirea cărții. După titlul său, «Cuvintele Ecclesiastului, fiul lui David, rege în Ierusalim», cartea este o cuvîntare ținută către popor. Ea se numără printre cărțile poetice-didactice, deși stilul este prozaic și inferior. Dar din cauza mai multor sentințe și a poeziilor didactice pe care le conține, cartea Ecclesiastul este socotită printre cărțile poetice ale Vechiului Testament. În textul original, cartea se numește «Cohelet», care este redat în Septuagintă prin Ἐκκλησιαστής, iar în traducerea latină Vulgata în forma de Ecclesiastes, de unde a trecut apoi și în traducerile moderne. Însemnarea cea mai veche și cea mai cunoscută a cuvîntului «Cohelet» este cea de predicator, cuvîntător. Acest predicator se identifică pe sine cu Solomon, fiul lui David, rege în Ierusalim.

Cuprinsul. Tema pe care și-o propune s-o dezvolte în fața poporului este: «Deșertăciunea deșertăciunilor, toate sînt deșertăciuni. Ce folos are omul din toată truda lui cu care se trudește sub soare?» (cap. I, 2—3). Autorul își dezvoltă această temă în 12 capitole, în felul unui vorbitor oriental,

fără o ordine sistematică, încît nici împărțirea cărții pe idei nu este posibilă. Cei mai mulți exegeți au împărțit-o în două părți și un epilog, împărțire pe care ne-o însușim și noi.

Partea întîi (cap. I, 2—VI, 12). Ecclesiastul demonstrează deșertăciunea lucrurilor omenești; *partea a doua* (cap. VII, 1—XII, 7) conține diferite sfaturi folositoare pentru viața omului, iar *epilogul* (cap. XII, 8—14) arată suprema datorie a omului de a împlini poruncile lui Dumnezeu.

Partea întîi (cap. I, 2—VI, 12). Ecclesiastul demonstrează ascultătorilor săi că lucrurile pămîntești sînt pline de deșertăciune. Viața și truda omului sînt deșertăciune dacă se urmărește numai dobîndirea fericirii pe pămînt. Învățătura și chiar înțelepciunea îi aduc omului amărăciune și suferințe. Bogăția și plăcerile deșarte sînt fără nici un folos, iar înțelepciunea nu-l poate salva de la moarte. Strîngerea de bogății fără rost este zadarnică, fiindcă cine știe dacă, după moarte, intră pe mîna unui înțelept sau a unui nebun. Omul să se folosească de aceste bunuri, care vin de la Dumnezeu, mulțumindu-I. Strădania omului neînțelept este deșertăciune, el este sub stăpînirea vremii și a întîmplărilor și e supus morții. Apoi sînt arătate diferitele nepotriviri din viața obștească: asuprirea celor slabi, viața singuratică. Soarta este schimbătoare. Un om sărac și înțelept poate deveni conducător, iar un rege lipsit de înțelepciune își pierde domnia. Se dă sfat ca omul să se poarte cuviincios la cultul divin. Omul trebuie să cinstească pe Dumnezeu și să-și împlinească voturile făgăduite. Se arată din nou deșertăciunea agonisirii de bogății fără rost, căci, atunci cînd se înmulțesc averile, sporesc și cei ce le mănîncă. Mulți nici nu se bucură de avuțiile lor, căci, din pricina păcatului, Dumnezeu nu le îngăduie să se folosească de ele, ci un străin le va folosi. Toate sînt lucruri deșarte și omul trebuie să se poarte cu cumpătare.

Partea a doua (cap. VII, 1—XII, 7). Ecclesiastul dă o serie de sfaturi folositoare ascultătorilor săi pentru viață, recomandă seriozitatea vieții, răbdarea, calmul, cumpătarea, blîn-

dețea și înțelepciunea. Înțelepciunea înseamnă a fi cu măsură în toate. Nu este pe pămînt om drept care să facă binele și să nu păcătuiască. Se recomandă reguli de purtare pentru viața omului. Se dau sfaturi cum trebuie să se poarte omul față de autoritatea supremă. Nimeni nu cunoaște tîlcul lucrurilor și alcătuirea lor. Aceeași soartă o au și păcătoșii și drepții, dar fericirea este rezervată celor ce se tem de Dumnezeu. Din nou se revine la ideea despre deșertăciune. Tuturor li se întîmplă la fel, drepții și înțelepții sînt în mîna lui Dumnezeu cu toate faptele lor. Omul să se bucure de plăcerile vieții îngăduite de Dumnezeu. Strălucirea înțelepciunii este scoasă în evidență în comparație cu nebunia. Viața omului să fie chibzuită în toate lucrările de care se folosește, căci Dumnezeu îl va aduce la judecată pentru toate faptele sale. Omul să-și aducă aminte de sfîrșitul vieții lui și de vremea cînd puterile îi vor slăbi, căci sufletul se va întoarce la Dumnezeu, iar trupul va merge în pămînt.

Epilogul (cap. XII, 8—14) conține sfîrșitul cărții care se încheie cu ultimele sfaturi ale Ecclesiastului: «Teme-te de Dumnezeu și păzește poruncile Lui!». Aceasta este suprema datorie a omului. Dumnezeu va judeca toate faptele omului: și pe cele bune și pe cele rele.

Scopul autorului, după cum se vede din cuprinsul cărții, este de a învăța pe om cum trebuie să-și orînduiască viața, ca să ajungă să se bucure de fericirea trecătoare de pe acest pămînt.

Autorul. Tradiția iudaică veche și Biserica creștină mărturisesc că Solomon este autorul cărții și aceasta se confirmă și din cartea însăși. El a scris Cîntarea Cîntărilor la tinerețe, a scris Proverbele cînd era matur, iar la bătrînețe a scris Ecclesiastul. Origen, sfîntul Epifaniu, sfîntul Grigorie Taumaturgul și mulți alți părinți și scriitori bisericești atribuie cartea lui Solomon. Fericitul Ieronim scrie: «Evreii zic că această carte este a lui Solomon care se căiește». Mulți exegeți de seamă sînt de părere că această carte este în întregime a lui Solomon.

Timpul compunerii. Cu privire la fixarea datei compunerii acestei cărți, exegeții diferă unul de altul, încît ei au ajuns să propună toate epocile, una după alta, de la Solomon pînă la Irod cel Mare. Noi am văzut că tradiția iudaică și Biserica creștină mărturisesc că autorul Ecclesiastului este Solomon și aceasta o confirmă și însăși cartea. Întrucît Solomon dă sfaturi și îndrumări folositoare, la care urmașii să fie cu luare-aminte și să păzească poruncile lui Dumnezeu, Ecclesiastul a fost compus de Solomon, la bătrînețe, către sfîrșitul vieții sale.

Limba și stilul. Limba ebraică a Ecclesiastului este plină de aramaisme, iar stilul e retorico-poetic.

Autoritatea divină. Cartea a fost recunoscută totdeauna de canonică, atît de evrei, cît și de creștini. În sinagogi se citește în fiecare an la sărbătoarea Corturilor. Cartea nu este citată în Noul Testament și nici părinții apostolici nu o citează, dar e sigur că totdeauna a făcut parte din canon. Iar Teodor de Mopsuestia, nerecunoscînd această carte ca avînd caracter divin, a fost condamnat de Sinodul al V-lea ecumenic din Constantinopol (553).

VALOAREA ȘI DOCTRINA CĂRȚII

Din Ecclesiast se desprind următoarele învățături: ideea de credință în Dumnezeu, credință care dă conținut de încredere în viață, în fericirea pe care ne-o procură viața, fiindcă lumea și omul sînt făpturi ale lui Dumnezeu, Care este nemărginit și atotbun, din Care izvorăște tot binele. Viața oferă bucurii însemnate, iar omul trebuie să știe să se folosească de ele în mod cumpătat, în măsura îngăduită de Dumnezeu. Bunurile pămîntești vin de la Dumnezeu, Care îngăduie folosirea lor cu cumpătare, spre binele omului. Pentru orice abuzuri pe care le săvîrșește, omul va fi judecat. Plăcerile nu sînt un scop în sine, ele trebuie subordonate ascultării față de Legea divină, iar folosirea lor să fie îmbinată cu frica de Dumnezeu. Dar prin aceasta nu se îngrădește libertatea omu-

lui. Ideile de bine, rău, datorie, răspundere și judecată presupun de la sine libertatea omului.

Cît privește nemurirea sufletului, Ecclesiastul zice : «Dumnezeu a pus în inima oamenilor gîndul veșniciei» (III, 11), iar în alt loc, «sufletul omului să se întoarcă la Dumnezeu, Care i l-a dat» (XII, 7). Așadar, Ecclesiastul privit prin prisma celorlalte cărți ale Vechiului Testament, împărtășește aceleași învățături despre Dumnezeu și om.

LECTURĂ DIN CARTEA ECCLESIASTUL

6. CÎNTAREA CÎNTĂRILOR

Denumirea cărții. Cîntarea Cîntărilor este un poem liric al cărui subiect este iubirea curată și ideală, care nu se poate confunda cu realitatea unei iubiri pămîntești. Prin cuvintele care alcătuiesc titlul cărții, «Cîntarea Cîntărilor», se înțelege o cîntare sublimă, care întrece prin frumusețe toate cîntările, o cîntare superioară în care autorul prezintă iubirea sublimă. Pentru descrierea acestei iubiri, autorul înfățișează iubirea dintre regele Solomon, care este mirele, și o fecioară, Sulamita, care este mireasa. Din cauza sublimității și a modului în care este zugrăvită tema, Cîntarea Cîntărilor ocupă între cărțile Sfintelor Scripturi, un loc cu totul deosebit, dînd naștere la diferite interpretări în rîndul exegeților.

În Cîntarea Cîntărilor întîlnim peste tot același fel de vorbire, aceleași imagini, aceleași asemănări, care sînt puțin folosite în alte cărți ale Vechiului Testament. De asemenea întîlnim aceleași persoane care vorbesc, același mire, care se compară cu regele Solomon, același cor al fiicelor din Ierusalim care întîmpină în cîntări aceeași mireasă. Acest poem a fost și este privit ca o alegorie, prin care se exprimă, după evrei, iubirea lui Dumnezeu față de poporul ales, iar după creștini, iubirea lui Dumnezeu față de Biserica Sa.

Cuprinsul. Cîntarea Cîntărilor are opt capitole, fără titluri, cu excepția primului capitol, care în Biblia ebraică poartă titlul unic pentru întreg poemul: «Cîntarea Cîntărilor care este a lui Solomon» (I, 1). Dialogul îl deschide corul fiicelor din Ierusalim, care primesc cu cîntări pe mireasă, în curtea mirelui. Apoi dialogul continuă între mire și mireasă. Tema dialogurilor este aceeași: iubirea. Regele Solomon vede pe Sulamita și se îndrăgostește de ea, dar și ea, la rîndul ei, se îndrăgostește de rege. Apoi se învoiesc să meargă într-o grădină, unde fiicele Ierusalimului o primesc și-i admiră frumusețea. Mai tîrziu vine iubitul rege și o invită să meargă cu el în cetate, dar tînăra fecioară nu se învoiește. Ea însă îl caută noaptea în cetate și, găsindu-l, îi mărturisește iubirea din nou. Chipul frumos al miresei este descris de rege în cuvintele cele mai alese. Acum mirele și cu mireasa se căsătoresc, dar miresei, neplăcîndu-i viața de la curte, dorește să trăiască viața la țară, unde să locuiască amîndoi în liniște. Regele se învoiește. În ultima parte a cărții se descrie, ca încheiere, castitatea.

Autorul. După titlul cărții și dubla mărturie a sinagogii și a Bisericii creștine, se confirmă că autorul cărții este Solomon. Că el este autorul Cîntării Cîntărilor o demonstrează cu prisosință cunoștințele istoriei naturale, care se văd din asemănările cu crinii, narcisele, chiparoșii, cedrii, căprioarele, gazelele etc., și prin înrudirea multor versete cu Proverbele sale ca și cu psalmul LXXII.

Autoritatea divină. Caracterul divin al cărții Cîntarea Cîntărilor îl mărturisește atît sinagoga, cît și Biserica creștină. La Sinodul din Iamnia din anul 90, Șamai și cu discipolii săi, care susțineau scoaterea din canon a Cîntării, au fost condamnați. Dintre creștini, Teodor de Mopsuestia a fost condamnat la Sinodul al II-lea ecumenic și la al V-lea Sinod ecumenic din 553, fiindcă socotea această carte un poem erotic în cin-

stea căsătoriei lui Solomon cu fiica faraonului. Teodoret de Cir, apărînd canonicitatea și interpretarea alegorică a cărții, împotriva lui Teodor de Mopsuestia, zice: «Părinții cei fericiți au numărat Cîntarea Cîntărilor la cărțile sfinte; ba unii din cei vechi au însoțit-o cu comentarii, iar alții și-au împodobit cărțile lor cu sentințe din ea».

INTERPRETAREA ȘI VALOAREA CĂRȚII

După felul cum este tratată tema, Cîntarea Cîntărilor a dat naștere la diferite interpretări: *interpretarea literară, tipică* sau *mistică* și *alegorică*. Dintre aceste interpretări cea mai adevărată și mai potrivită cu cuprinsul cărții este cea alegorică, primită de cea mai veche tradiție, atît iudaică, cît și creștină. Istoria exegezei iudaice este aproape unanimă cu privire la caracterul alegoric al Cîntării Cîntărilor. Sub chipul căsătoriei lui Solomon, descrisă în această carte, poemul cîntă legătura tainică dintre Dumnezeu și poporul Său. Descrierea căsătoriei, sub formă de alegorie, o mai găsim și în alte locuri la profeți (Isaia LIV, 4; Ier. III, 1—13; Iez. XVI; Osea, II și III, 45). În aceste locuri Israelul este înfățișat ca o logodnică a lui Dumnezeu, iar păcatul idolatriei și al îndepărtării de la Dumnezeu este socotit drept adulter.

Interpretarea alegorică iudaică vede în simbolul căsătoriei iubirea lui Dumnezeu față de poporul Său. Interpretarea alegorică creștină vede în mire pe Hristos și în mireasă, Biserica Sa. Aceasta se întemeiază pe faptul că Vechiul Testament prefigurează Noul Testament, iar în Noul Testament sînt multe locuri unde căsătoria este înfățișată ca simbol al raportului lui Iisus Hristos cu Biserica Sa. Astfel, Domnul însuși Se numește pe Sine «Mirele» (Matei IX, 15), iar pe sfîntul Ioan Botezătorul «prietenul Mirelui» (Ioan III, 29). Și în parabolele Sale, Mîntuitorul a folosit icoana căsătoriilor ca simbol al Împărăției Sale (Matei IX, 5; XXII, 1—12; XXV, 1—13);

aceeași alegorie au folosit-o și apostolii (Efeseni V, 23; II Corinteni XI, 2; Apocalipsul XIX, 7—9). Deci aceeași alegorie este recunoscută în Cîntarea Cîntărilor atît de sinagogă, cît și de Biserica creștină.

LECTURĂ DIN CARTEA CÎNTAREA CÎNTĂRILOR

7. PLÎNGERILE LUI IEREMIA

Denumirea cărții. Aceasta este o carte compusă din cinci elegii, în care profetul Ieremia plînge căderea regatului Iuda, pustiirea țării, suferințele poporului și ducerea lui în captivitatea babilonică. Cuvîntul «plîngeri» este traducerea din limba greacă a cuvîntului θρῆνοι și a cuvîntului din limba latină «threni» sau «lamentationes».

Iosif Flaviu crede că profetul Ieremia a compus «Plîngerile» cu prilejul morții regelui Iosia; aceeași părere o împărtășește și tradiția iudaică, precum și fericitul Ieronim. Dar starea lucrurilor, pe care o deplînge Ieremia în această carte, este cu totul diferită de cea pe care a deplîns-o la moartea regelui Iosia (II Cronici XXXV, 25). Deci dărîmarea cetății sfinte și căderea regatului au dat prilej la compunerea acestor poezii elegiace din cartea «Plîngerile lui Ieremia».

Cuprinsul. Cartea conține cinci capitole care cuprind un număr de cinci poezii elegiace, în care se deplînge căderea cetății Ierusalimului, a templului și a regatului Iuda.

Prima poezie elegiacă este în cap. I. Aici profetul Ieremia descrie starea tristă și demnă de plîns a cetății distruse de invadatori, comparînd-o cu o femeie văduvă, părăsită și adusă în starea de sclavie; apoi prezintă starea rea a Ierusalimului și deplînge singurătatea și pustietatea lui.

A doua poezie este în cap. II. Aici profetul expune rolul lui Dumnezeu în pedepsirea Ierusalimului; descrie pe Dum-

nezeu războindu-se cu poporul Său și dărîmînd templul; apoi arată că Ierusalimul este vinovat, profeții mincinoși l-au înșelat, dușmanii și-au bătut joc de el. Elegia se termină cu un îndemn, ca cetatea să se roage lui Dumnezeu să se îndure de ea.

A treia poezie este cuprinsă în cap. III. În această poezie, profetul, ca reprezentant al poporului, își deplînge suferințele sale personale, cît și calamitățile abătute asupra poporului. El se supune cu smerenie și nădăjduiește în îndurările lui Dumnezeu. Apoi profetul se roagă lui Dumnezeu să aibă milă de popor și de el, căci el vorbește în locul poporului și pentru sine însuși.

A patra poezie este în capitolul IV. Aici se descrie înfățișarea exterioară a Ierusalimului dărîmat, sînt arătate diferitele clase ale poporului care suferă de pe urma dezastrului cetății: copii, bogați, căpetenii, mame, tineri și bătrîni îndură foamete și mizerii. Dezastrul asupra cetății a venit din cauza păcatelor profeților mincinoși și a preoților, care au vărsat sîngele celor drepți. Edomul, care s-a bucurat de nenorocirile Sionului, va avea și el aceeași soartă, iar Sionul va fi mîngîiat.

A cincea poezie este în cap. V. Aceasta este o rugăciune fierbinte a profetului către Dumnezeu, în numele poporului. După ce se arată toată mizeria, calamitățile și mai cu seamă încetarea cultului, profetul roagă pe Dumnezeu să nu se mînie în veac, ci să se împace cu poporul Său.

Autorul. Tradiția iudaică și Biserica creștină sînt unanime în a atribui «Plîngerile» profetului Ieremia. Targumul lui Ionatan, Talmudul și istoricul evreu Iosif Flaviu mărturisesc că profetul Ieremia este și autorul Plîngerilor. Tradiția creștină, prin sfinții părinți, mărturisește că această carte a fost primită de la evrei și că pe vremea lui Origen, sfîntul Epifanie și fericitul Ieronim, era o singură carte cu profeția lui Ieremia.

Canonicitatea. Cartea a fost totdeauna recunoscută de canonică atît de evrei cît şi de creştini. În unele consemnări ale cărţilor canonice, «Plîngerile» sînt omise, dar această omitere se explică prin aceea că Plîngerile şi Profeţia formau o singură carte a profetului Ieremia.

Limba cărţii. Textul original este în limba ebraică, totuşi nu e o ebraică pură şi absolut clasică, căci prezintă unele forme neregulate şi caldeisme.

Stilul şi forma literară. Stilul «Plîngerilor» este poetic şi de o frumuseţe rară ; prezintă toate calităţile ce se cer unui astfel de gen literar : plin de viaţă, plin de imagini, expresiv, grav, într-un cuvînt, în armonie cu ideile ce le exprimă şi nenorocirile ce le zugrăveşte. Cele cinci elegii sînt scrise în versuri, însă nu toţi criticii sînt de acord asupra caracterului metricii sau naturii versului. Elegiile din capitolele I, II, III şi IV, în originalul ebraic, au stihurile la început alfabetice, iar elegia din cap. V nu este alfabetică.

Timpul. Cartea Plîngerilor lui Ieremia a fost compusă îndată după dărîmarea Ierusalimului, circa la anul 588 sau 585 î.d.Hr.

VALOAREA CĂRŢII.

Sufletele amărîte au găsit totdeauna mîngîiere în citirea şi meditarea acestor poezii elegiace. Sentimentele de smerenie, de căinţă şi încredere în Dumnezeu sînt cultivate prin lectura acestei cărţi, care constituie şi astăzi întărirea sufletească a celor ce sînt în suferinţe. În exilul babilonic această carte a produs regrete şi căinţă pentru greşelile făcute şi a întărit încrederea în Dumnezeu. După exil, evreii reîntorşi în patria lor, în amintirea suferinţelor, au fixat la 9 Ab (iulie) post, rugăciune şi citirea Plîngerilor lui Ieremia în sinagogă.

8. RECAPITULARE ASUPRA CĂRȚILOR CANONICE POETICE

Cărțile canonice poetice se deosebesc de celelalte cărți ale Vechiului Testament, atît cu privire la cuprinsul și scopul lor, cît și cu privire la forma lor externă. Cărțile poetice ale Vechiului Testament au ca obiect înțelepciunea practică a vieții și sînt destinate pentru educarea morală a omului și pentru arătarea căii spre mîntuire. Pentru forma lor externă sînt numite cărți poetice. Ca și în cărțile istorice și profetice, cuprinsul cărților poetice îl formează Dumnezeu și raportul dintre Dumnezeu și om.

Caracteristica acestor cărți poetice este ritmul ideilor sau maximelor, care se numește paralelism. Paralelismul poeziei ebraice este de trei feluri: sinonim, antitetic și sintetic.

Genurile literare ale poeziei Vechiului Testament, pe care le-au cultivat evreii sînt: *genul liric* și *genul didactic.*

În creațiile literare lirice poetul Vechiului Testament prezintă în grai poetic cîntări de laudă lui Dumnezeu și de mulțumire pentru bunătatea și binefacerile Sale, în care sufletul lui își găsește fericirea.

În creațiile literare didactice, elementul principal îl ocupă înțelepciunea. Poetul își exprimă cele mai frumoase cugetări și dă sfaturi practice pentru viața de toate zilele, izvorîte din inspirația dumnezeiască.

Cărțile poetice de gen liric sînt: Psalmii, Cîntarea Cîntărilor și Plîngerile lui Ieremia.

Cărțile poetice didactice sînt: Proverbele lui Solomon, cartea lui Iov și Ecclesiastul.

În literatura poetică a Vechiului Testament s-au cultivat și poeziile alfabetice. Acestea încep versurile după ordinea literelor din alfabetul ebraic.

În general, cărţile poetice ale Vechiului Testament sînt scrise într-o limbă aleasă, plină de imagini şi figuri deosebite de stil, care captivează pe cititor.

Cărţile canonice poetice cuprind bogate şi variate teme religioase şi moral-sociale.

Între acestea, Psalmii, în general, sînt o sinteză a întregii Sfintei Scripturi. Peste tot se vorbeşte de existenţa absolută a lui Dumnezeu şi despre însuşirile Lui. Dumnezeu este unul, căci zice Psalmistul: «Cine este Dumnezeu afară de Dumnezeul nostru?» (Ps. XVII, 34); El este Creatorul cerului şi al pămîntului (Ps. CI, 26), este neschimbător şi veşnic (Ps. CI, 28); Împărăţia Lui este împărăţia tuturor veacurilor (Ps. CXLIV, 13). Mulţi psalmi cîntă şi preamăresc bunătatea, dreptatea, atotputernicia şi purtarea de grijă a lui Dumnezeu. El poartă de grijă săracilor (Ps. IX, 12); conduce pe credincioşi ca un păstor bun (Ps. XXII); purtarea de grijă a lui Dumnezeu se întinde asupra tuturor făpturilor Sale (Ps. CIII).

Cît despre om, Psalmistul arată că el este creat cu o mare demnitate, fiind superior tuturor făpturilor (Ps. VIII, 3—8); iar pe de altă parte îl descrie ca pe o făptură slabă (Ps. L, 1—6).

Din psalmi reiese că omul are conştiinţa nemuririi: «Că de voi şi umbla în mijlocul morţii, nu mă voi teme de rele; că Tu cu mine eşti» (Ps. XXII, 4). Din cartea lui Iov, în afară de problema suferinţei omului, se desprinde învăţătura dogmatică despre natura şi însuşirile lui Dumnezeu ca şi în psalmi. Este preamărită atotputernicia lui Dumnezeu (Iov IX, 5—10; XXVI, 5—14), înţelepciunea lui Dumnezeu (Iov XXVI, 20—28), dreptatea lui Dumnezeu (Iov XXXVI, 5—11), atotştiinţa şi perfecţiunea lui Dumnezeu (Iov XI, 7—9).

Din cartea lui Iov cap. XIX, 23—27, se desprind următoarele idei:

— Credinţa în venirea Mîntuitorului;

— Nemurirea sufletului care după moarte ajunge la Dumnezeu ;

— Identitatea omului după înviere cu cel dinainte de moarte ;

— Judecata de apoi care va răsplăti fiecăruia după faptele sale.

În Proverbele lui Solomon, Dumnezeu este arătat drept temelia întregii vieți a omului. Înțelepciunea omului este în strînsă legătură cu descoperirea dumnezeiască.

În Ecclesiast ideea de credință în Dumnezeu este înfățișată ca un conținut de fericire, din care izvorăște tot binele. Viața oferă multe bucurii omului, dar el trebuie să se folosească de ele în măsura îngăduită de Dumnezeu. Bunurile pămîntești izvorăsc de la Dumnezeu, iar omul este chemat să le folosească cu cumpătare. Despre nemurirea sufletului Ecclesiastul zice : «Sufletul omului să se întoarcă la Dumnezeu, Care l-a dat» (cap. XII, 7).

În ce privește viața moral-socială, Legea Domnului este regula generală a vieții omului în raport cu semenii săi. În cărțile canonice poetice ca și în celelalte cărți canonice ale Vechiului Testament, se pune un mare accent pe viața morală și socială. Se cere ca omul să aibă «inima curată» (Ps. L, 11), să nu păcătuiască și să se pocăiască totdeauna de greșelile săvîrșite (Ps. IV, 4). Formalismul religios este combătut ca și în cărțile profetice: «Jertfiți jertfa dreptății, și nădăjduiți în Domnul» (Ps. IV, 5). În general, în psalmi găsim îndemnuri spre toată fapta cea bună și sfaturi de a ne feri de orice faptă rea.

Din cartea lui Iov, cap. XXXI, unde apare un examen de conștiință, se desprind idei moral-sociale ca : a fi drept cu toată lumea, a cinsti pe fecioare, a respecta pe femei, a achita la vreme dreptul celor ce muncesc, a avea milă de săraci, a nu fi lacom și a se închina Adevăratului Dumnezeu. Prover-

bele lui Solomon sînt bogate în învățături despre viața morală și socială a omului. Astfel, se tratează despre raporturile dintre părinți și copii, dintre autorități și cetățeni, dintre bărbați și femei, dintre stăpîni și slujitori, dintre prieteni și dușmani. Se dezaprobă și se mustră desfrîul, necinstea, mita, zgîrcenia, lăcomia, nedreptatea, lingușirea, fățărnicia, certurile și mînia. Se dau sfaturi și se recomandă frica de Dumnezeu, prudența, iubirea, vorbirea cumpănită, iubirea de aproapele, de adevăr, modestia și binefacerile. Și se accentuează că binele va fi răsplătit, iar răul pedepsit. Ecclesiastul spune, cu privire la viața morală, că plăcerile nu sînt un scop în sine, ci ele trebuie subordonate ascultării de Legea divină, și folosirea lor să fie îmbinată cu frica de Dumnezeu.

Toate cărțile canonice poetice împărtășesc aceleași învățături despre Dumnezeu și om.

D.

CĂRŢILE ANAGHINOSCOMENA (NECANONICE) ALE VECHIULUI TESTAMENT

1. GENERALITĂŢI

Cărţile pe care le-am studiat pînă aici sînt Cărţile Sfinte, canonice ale Vechiului Testament, cărţi recunoscute de întreaga Biserică creştină drept scrieri de origine divină, care conţin norma de credinţă. Adunarea lor într-un întreg, formînd Sfînta Scriptură a Vechiului Testament, s-a făcut după întoarcerea din captivitatea babilonică, către sfîrşitul secolului al V-lea înainte de Hristos. Strîngerea Cărţilor Sfinte canonice s-a început în timpul lui Ezdra şi Neemia şi s-a terminat cu ultima carte profetică a lui Maleahi.

În textul grecesc al Septuagintei, ca şi în traducerile făcute după el, pe lîngă cele 39 de cărţi din Biblia ebraică se află şi alte cărţi întregi sau adaosuri la unele cărţi canonice, scrieri cu conţinut religios şi moral. Aceste cărţi şi adaosuri au fost acceptate în Septuaginta din dorinţa evreilor alexandrini şi a celor din diaspora de a avea într-o singură colecţie cărţile lor sfinte împreună cu cele care istorisesc faptele unor bărbaţi aleşi ai lor, sau vorbesc despre înţelepciunea cea ade-

vărată, adică a trăirii în frica de Dumnezeu. Scrise în majoritatea lor în limba greacă, aceste cărți și adaosuri s-au bucurat de o deosebită apreciere de la început în Biserica creștină, din cauza folosirii permanente și a autorității de care s-a bucurat traducerea greacă a Septuagintei, precum și a conținutului lor religios-moral. Atît aghiografii Noului Testament, cît și sfinții părinți sau scriitorii bisericești au citat texte din cărțile Vechiului Testament după Septuagintă, deci au folosit și cărțile sau adaosurile aflate în plus în traducerea greacă. În același timp, texte și pericope din aceste cărți și adaosuri sînt folosite ca paremii în cultul Bisericii creștine, iar tradiția patristică le-a considerat drept scrieri «bune de citit» — anaghinoscomena — edificatoare pentru zidirea sufletească, sporirea în credință și întărirea evlaviei.

Aceste cărți și adaosuri, denumite «bune de citit» sau «anaghinoscomena», au trecut în toate traducerile Sfintei Scripturi, făcute direct sau indirect după Septuaginta. Așa se explică faptul că în Biserica creștină răsăriteană, pe lîngă cele 39 de cărți, în edițiile Sfintei Scripturi, la Vechiul Testament, se află și 10 cărți anaghinoscomena, precum și adaosuri la unele cărți canonice.

Cele 10 cărți anaghinoscomena sînt: Tobit, Iudit, Proorocia lui Baruh, Epistola lui Ieremia, III Ezdra, Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Isus, fiul lui Sirah, și cele trei cărți ale Macabeilor. Adaosuri sau suplimente anaghinoscomena se află la următoarele cărți canonice: Estera, Daniel, Iov, Psalmi și II Cronici (Paralipomena).

Biserica Ortodoxă Română, respectînd tradiția de veacuri a Bisericii creștine, a acordat și acordă scrierilor și suplimentelor anaghinoscomena o valoare instructiv-morală, socotindu-le folositoare și ziditoare de suflet, întrucît sînt pline de înțelepciune duhovnicească, și de aceea le păstrează în Sfînta Scriptură. În traducerile românești ale Sfintei Scripturi, tipărite de Sfîntul Sinod (1914, 1936, 1944, 1968 și 1975), cărțile și

suplimentele anaghinoscomena sînt publicate separat după cele 39 de cărți canonice.

După cuprinsul lor, cărțile și suplimentele anaghinoscomena se împart în trei categorii: *istorice, profetice* și *poetice.*

a) Cărțile anaghinoscomena de cuprins *istoric* sînt: cartea lui Tobit, cartea Iuditei, cartea a treia a lui Ezdra, cartea întîi a Macabeilor, cartea a doua a Macabeilor și cartea a treia a Macabeilor. *Suplimente anaghinoscomena* de cuprins *istoric* avem la cărțile canonice: Estera, Daniel și Iov. La cartea Estera sînt suplimentele: visul lui Mardoheu, decretul regelui Artaxerxe pentru uciderea evreilor, rugăciunea lui Mardoheu și a Esterei, intrarea Esterei la rege, decretul regelui Artaxerxe pentru apărarea evreilor și explicarea visului lui Mardoheu. La Daniel avem suplimentele: istoria Susanei și istoria omorîrii balaurului și a sfărîmării lui Bel. La cartea Iov avem suplimentul despre originea lui Iov.

b) Cărțile anaghinoscomena de cuprins *profetic* sînt: cartea lui Baruh și epistola lui Ieremia.

c) Cărțile anaghinoscomena *poetice* sînt: de cuprins *didactic:* Înțelepciunea lui Solomon și Înțelepciunea lui Isus, fiul lui Sirah; de cuprins *liric:* adaosurile la cartea lui Daniel; rugăciunea lui Azaria și Cîntarea celor trei tineri; adaosul la cartea II Cronici (Paralipomena): rugăciunea regelui Manase și adaosul la Psaltire: psalmul CLI.

Aceste cărți sînt recomandate de Biserică de a fi citite de credincioși pentru sporirea evlaviei lor. Pentru aceea, unele părți din ele sînt introduse și în cultul divin al Bisericii Ortodoxe. Astfel, din Înțelepciunea lui Solomon (cap. II—V, 10) și din cartea lui Baruh (cap. III—IV) se citesc fragmente ca paremii. Cîntarea celor trei tineri servește ca bază pentru Cîntarea a 7-a și a 8-a a canonului la Utrenie. Tot această cîntare se mai citește și în Sîmbăta Mare ca paremie la Utrenie. Din cartea a doua a Macabeilor cap. VII este prelucrat pentru serviciul divin de la 1 august. Rugăciunea regelui Manase se citește la Pavecerniță Mare.

Deşi aceste cărţi şi adaosuri anaghinoscomena sînt de folos pentru zidirea sufletească a credincioşilor, totuşi ele nu pot fi folosite singure pentru susţinerea şi apărarea autorităţii învăţăturilor de credinţă.

2. CĂRŢILE ANAGHINOSCOMENA ISTORICE

a. CARTEA LUI TOBIT

Denumirea cărţii. Această carte poartă numele lui Tobit, persoana principală a cărei istorie este descrisă aici. Este o prelucrare poetică a unei istorisiri păstrate în tradiţie despre Tobit şi fiul său Tobie, de pe timpul exilului asirian.

Cuprinsul. Cartea conţine 14 capitole şi descrie întîmplări din viaţa lui Tobit, care a fost dus în exilul asirian. După căderea regatului Israel, în mîinile lui Salmanasar, Tobit, un israelit din seminţia lui Neftali, din Tisbe, oraş aşezat la miazăzi de Cadeş, în Galileea, mai sus de Haţor, a fost luat rob în Asiria şi se aşază în capitala ţării, Ninive. Din tinereţile sale, pe cînd trăia în regatul Israel, Tobit s-a ferit de comunitatea celor fără de lege, a păstrat cu credinţă Legea şi a ajutat pe cei săraci după puterile sale. Fiind înaintat în vîrstă, s-a căsătorit cu o femeie din seminţia sa, cu numele Ana, şi a avut un fiu cu numele Tobie. În exilul asirian a păzit cu mare strictеţe legea părinţilor săi. Din această cauză, Dumnezeu a făcut ca Tobit să afle har înaintea regelui asirian, care l-a făcut administratorul curţii sale şi i-a acordat învoirea să călătorească în toate părţile împărăţiei. Astfel Tobit a avut prilejul să cerceteze, să mîngîie şi să ajute pe conaţionalii săi. Aşa a sosit şi la Ragheş, un oraş în Media, unde a lăsat lui Gabael 10 talanţi de argint. După moartea regelui, Tobit s-a ocupat cu înmormîntarea pe ascuns a evreilor ucişi de regele Sanherib, urmaşul lui Salmanasar, din răzbunare pentru pierderea războiului dus împotriva regatului Iuda. Aflînd regele San-

herib de aceasta, a voit să-l ucidă și pe el, dar acesta abia a putut să fugă cu ai săi de la fața regelui. Sanherib este ucis de doi fii ai săi, iar tronul este luat de Asarhadon, un al treilea fiu al său. Acesta pune administrator al curții pe Ahicar, un nepot al lui Tobit. Prin intervenția nepotului său, Tobit se reîntoarce la Ninive și-și continuă faptele sale de binefacere.

Odată el a înmormîntat un israelit ucis și din cauza necurăției prin atingerea de cadavru, s-a culcat sub acoperișul casei, lîngă zid. Cum stătea cu ochii deschiși, i-a căzut în ochi murdărie de pasăre și a rămas orb. Această nenorocire o suportă cu multă răbdare. Cele de trebuință pentru viață le agonisea femeia sa, muncind pe la oameni cu stare. Odată ea a primit pentru muncă un ied împreună cu plata cuvenită. Tobit a crezut că femeia sa ar fi luat iedul pe furiș și a îndemnat-o să-l înapoieze stăpînului. Femeia însă, știindu-se nevinovată, îl mustră pe Tobit, spunîndu-i că toate binefacerile lui sînt fățarnice și de aceea a ajuns în mare mizerie. Amărît de cuvintele femeii sale, se roagă lui Dumnezeu să-i trimită moartea.

Dar, în vremea aceea trăia în Ecbatana o rudă a lui Tobit, anume Raguel, care avea o fiică Sara, căreia Asmodeu, duhul cel rău, i-a răpit șapte bărbați în ziua nunții. Slujnicele tatălui său o învinuiau că i-ar fi omorît ea însăși. Tocmai în acea zi, cînd Tobit își cerea moartea, și Sara, mîhnită de nenorocirile ei, se ruga fierbinte lui Dumnezeu să-i trimită și ei moartea. Rugăciunile lor sînt auzite de Dumnezeu, iar îngerul Rafael este trimis în ajutorul lui Tobit și al Sarei. Tobit, crezînd că de acum i se apropie moartea, își aduce aminte că a depus 10 talanți la Gabael în Ragheș. Atunci îl chemă la sine pe fiul său Tobie și, pe lîngă multe alte sfaturi, i-a zis să-și caute un tovarăș de drum și să meargă la Ragheș, ca să-i aducă banii. Tobie a găsit îndată un tovarăș de călătorie, pe Azaria, fiul lui Anania cel mare, care de fapt era îngerul Rafael. Plecînd împreună, către seară au ajuns la rîul Tigru. Cînd Tobie a voit să intre în rîu să se scalde, un pește s-a

repezit spre el ca și cum ar fi vrut să-l înghită. Atunci Tobie, după sfatul tovarășului său, prinde peștele și-i scoate inima, ficatul și fierea, acestea fiind folositoare ca medicamente. După aceea, călătorind mai departe și apropiindu-se de Rageș, Azaria îl sfătuiește pe Tobie să treacă pe la Raguel și să-i ceară pe fiica acestuia, pe Sara, de soție. Ei vin la Raguel și acesta recunoaște în Tobie pe fiul rudei sale și-i dă pe Sara de soție. În noaptea nunții, Tobie, după sfatul prietenului său, alungă pe Asmodeu, duhul cel rău, cu fumul din arderea inimii și a ficatului de la pește. Apoi timp de 14 zile își serbează nunta cu Sara. Între timp, Azaria se duce la Rageș și aduce cei 10 talanți de argint, venind împreună cu Gabael la nuntă. După nuntă, Tobie primește jumătate din averea lui Raguel ca zestre și se întoarce la Ninive, la părinți, cu tovarășul său de călătorie. Părinții lui Tobie foarte neliniștiți de întîrzierea fiului lor, sînt plini de bucurie la sosirea lui. La întîlnirea cu tatăl său, Tobie îi unge ochii cu fierea peștelui și-l vindecă. Îndată după aceea sosește și Sara care este primită cu mare bucurie; nunta se serbează și în casa părintească 7 zile. Acum Azaria își ia rămas bun și se descoperă că este îngerul Rafael. Tobit rostește o rugăciune fierbinte de mulțumire lui Dumnezeu. După aceasta el a mai trăit mult timp și, înaintea morții, a descoperit fiului său viitorul. După moartea părinților săi, Tobie s-a mutat la Ecbatana și a trăit aici pînă la moartea sa.

Autorul. După cap. I, 1 și după cap. III, 1, autorul cărții este Tobit însuși, dar mai ales după cap. XIII, 1, unde se mărturisește că Tobit a scris o rugăciune de laudă. Unii învățați sînt de părere că această carte a fost compusă pe baza informațiilor date de Tobit și Tobie, de către un autor contemporan.

Timpul compunerii. Despre timpul compunerii cărții nu se poate afirma nimic pozitiv. După părerea generală a învățaților, cartea a fost scrisă pe la sfîrșitul secolului al III-lea sau începutul secolului al II-lea î.d.Hr.

Limba. După majoritatea învățaților cartea Tobit la început a fost scrisă în limba aramaică sau ebraică. Textul original nu s-a păstrat, dar ea s-a păstrat în traducerile grecești și latine.

VALOAREA CĂRȚII

Din punct de vedere istoric cartea prezintă unele îndoieli, fiindcă Tobit este arătat ca rob al lui Salmanasar, tatăl lui Sanherib, iar după mărturiile Sfintei Scripturi, Tiglatfalasar, împăratul Asiriei, a cuprins ținutul lui Neftali, iar pe locuitori i-a dus în robie în Asiria (IV Regi XV, 29).

Din punct de vedere dogmatic, de asemenea, cartea prezintă îndoieli pentru că înfățișează pe îngerul Rafael ca ducînd în eroare pe oameni, numindu-se pe sine Azaria, fiul lui Anania cel mare. Iar Asmodeu, duhul cel rău, ucide 7 bărbați ai Sarei și este izgonit cu fumul măruntaielor unui pește și legat cu lanțuri în Egipt. De aceea, Biserica Ortodoxă nu o înșiră între cele 39 de cărți canonice.

Însă, din punct de vedere moral-religios, cartea prezintă un conținut de învățături alese pentru viața de familie. Ea exprimă un duh de duioșie și dragoste între părinți și copii și același duh se răsfrînge și asupra aproapelui. Ea stimulează la cititor îndemnul la săvîrșirea faptelor bune; trezește trăirea unei vieți virtuoase și credința neclintită în Dumnezeu, după exemplul lui Tobit și al Sarei. Iar ca document religios și istoric, cartea este importantă prin aceea că ne dă informații asupra stării evreilor în exilul asirian.

În participarea îngerului Rafael la călătorie cu tînărul Tobie și ajutorul acordat acestuia, sfinții părinți au găsit prilej de mîngîiere pentru fiecare creștin. De aceea, Biserica Ortodoxă a introdus în Evhologiu, la rugăciunea celor ce se pregătesc de călătorie, cuvintele: «...Trimite pe însoțitorul înger precum odinioară lui Tobie...».

LECTURĂ DIN ACEASTĂ CARTE

b. CARTEA IUDITEI

Denumirea acestei cărți s-a dat după numele persoanei principale care a avut un rol de seamă în salvarea poporului evreu din cetatea Betulia, din mîinile lui Olofern și a armatei acestuia.

Cuprinsul. Cartea conține 16 capitole în care s-a prelucrat o istorisire referitor la atacul lui Olofern, generalul lui Nabucodonosor, asupra Betuliei. Regele Nabucodonosor al Asiriei, după ce, într-un război îl învinge pe Arfaxad, regele Mediei, trimite pe generalul său Olofern să cucerească țările de la apus de rîul Eufrat. Ajungînd pînă la Betulia, o cetate în Palestina de Nord, întîmpină o rezistență puternică. El asediază cetatea cu scopul de a o supune prin sete și foame. Cetatea, ajungînd în stare de a se preda din cauza foamei și setei, este salvată de Iudit, o femeie văduvă, pioasă și frumoasă la chip. După o scurtă chibzuință, ea se hotărăște să pătrundă în tabăra dușmană, unde cîștigă îndată încrederea lui Olofern. Folosindu-se de încrederea cîștigată, cu ocazia unui ospăț profită de timpul cînd Olofern dormea amețit de băutură, intră la el și-i taie capul, apoi pleacă cu el în cetatea Betulia, la ai săi. Dimineața, asirienii aflînd de uciderea lui Olofern, o iau la fugă, fiind urmăriți de apărătorii Betuliei pînă departe de hotarele țării. După aceea Iudit este sărbătorită și cinstită de întreg poporul pentru eroismul ei. Ea a mai trăit, după această faptă, în văduvie, pînă la adînci bătrînețe, onorată de popor.

Scopul urmărit prin istorisirea cărții este de a întări credința poporului în Dumnezeu și de a arăta că Dumnezeu îl ajută în vremuri de primejdie.

Timpul. Nu se știe data cînd a fost compusă cartea, însă învățații i-au fixat data compunerii cu probabilitate, în timpul Macabeilor (secolul al II-lea î.d.Hr.).

Limba originală a cărții a fost limba ebraică sau aramaică. Traducerea Vulgata o are din limba aramaică. Cartea s-a păstrat în traducerea grecească, făcută din evreiește sau ara-

Iudita înfrînge pe Olofern

maică, în trei recenzii. Traducerile mai noi sînt după textul Septuagintei. Originalul ebraic nu a fost cunoscut de Origen.

VALOAREA ŞI DOCTRINA CĂRŢII

Din punct de vedere geografic, istoric şi cronologic, cartea cuprinde unele inexactităţi. Astfel, Nabucodonosor este numit regele asirienilor, în timp ce el a fost în realitate regele Babilonului. Apoi, nici un rege med cu numele de Arfaxad nu este cunoscut în istorie. Din punct de vedere geografic, cetatea Betulia nu este menţionată nicăieri nici de autorii Vechiului Testament şi nici de cei profani. Din cauza acestor

nepotriviri și îndoieli, cartea n-a fost așezată în rînd cu cărțile canonice istorice.

Din punct de vedere moral cartea prezintă în Iudit o persoană plină de religiozitate, eroism și patriotism. Biserica Ortodoxă prăznuiește amintirea Iuditei celei drepte la 7 septembrie.

c. CARTEA A TREIA A LUI EZDRA

Denumirea cărții. În traducerea grecească această carte se numește Cartea întîi a lui Ezdra, fiind așezată înaintea cărții canonice Ezdra, iar în traducerea latină Vulgata poartă numele de a treia Ezdra. Această carte a fost numită întîi a lui Ezdra și pusă înaintea celei canonice, fiindcă începe cu istoria prăznuirii Paștilor sub regele Iosia. Cartea canonică a lui Ezdra începe istoria abia din anul întîi al domniei lui Cirus, regele Persiei. Cartea a treia Ezdra, în Codicele Alexandrin se numește ὁ ἱερεύς — preotul. În Vulgata ea nu face parte din textul Sfintei Scripturi, fiind socotită carte apocrifă. Ea este numită a treia Ezdra, fiindcă în traducerea greacă și latină cartea canonică a lui Neemia este socotită a doua Ezdra.

Cuprinsul. Cartea are 9 capitole și începe cu istoria lui Iosia, regele lui Iuda, care face pregătiri mari pentru prăznuirea Paștilor, după ce mai întîi restabilise cultul și desființase idolatria. După aceasta, se istorisește războiul cu regele Egiptului și moartea lui Iosia. Urmează istorisirea urmașilor la tron ai lui Iosia, dărîmarea templului și a Ierusalimului, deportarea poporului în Babilon. Se descrie venirea la tron a lui Cirus, regele Persiei, învoirea evreilor de a reveni în patrie și de a-și rezidi templul; înapoierea obiectelor de cult luate de Nabucodonosor; intriga samarinenilor împotriva zidirii templului, care a ținut pînă pe vremea regelui Darius. Apoi se istorisește rămășagul a trei tineri din garda regelui Darius asupra în-

trebării: ce e mai tare decît toate? Rămășagul îl cîștigă Zorobabel. Regele vrea să-l recompenseze, dar el cere să-și aducă aminte de făgăduința de a zidi Ierusalimul. Regele dă învoire să se zidească Ierusalimul, făcînd toate înlesnirile. Se arată lista celor ce se reîntorc cu Zorobabel în patrie. Înainte de începerea lucrului pentru zidirea templului, se aduc jertfe lui Dumnezeu, dar evreii sînt din nou împiedicați prin uneltirile dușmanilor, însă profeții Agheu și Zaharia îi îmbărbătează și templul se termină cu multe greutăți. Se vorbește apoi de întoarcerea în patrie a lui Ezdra; se arată dorința lui de a se desface căsătoriile încheiate cu femei de alt neam, de către preoți, leviți și laici. Această carte reproduce aproape peste tot unele istorisiri din cele aflate în cărțile canonice Cronici, Ezdra și Neemia.

Scopul cărții. Scopul acestei cărți a fost de a face pe guvernatorii străini, care administrau pe evrei în Palestina, să se poarte mai blînd cu poporul, aducînd ca exemple pe regii Persiei: Cirus și Darius.

Autorul. Analizînd scopul scrierii acestei cărți, s-ar deduce că ea a fost compusă de un elenist care știa bine grecește și trăia, poate, în Egipt, pe timpul Ptolomeilor.

Timpul. Nu se poate preciza timpul compunerii cărții, dar în orice caz ea s-a compus în secolul I î.d.Hr.

Autoritatea cărții. Cartea a treia a lui Ezdra, deși are unele părți de acord cu scrierile canonice (Cronici, Ezdra și Neemia), totuși în Biserica Ortodoxă nu este înșirată între cărțile canonice.

VALOAREA MORALĂ, DOGMATICĂ ȘI ISTORICĂ

Cartea are unele părți care prezintă îndoieli, ca de pildă: Zorobabel, după această carte, se întoarce în patrie din exil în anul al doilea al domniei lui Darius (III Ezdra V, 1—8), iar după cartea canonică Ezdra (cap. I—III; IV, 1—5), el se întoarce sub regele Cirus. Sau, după cartea III Ezdra (cap. IV, 44),

Zorobabel roagă pe Darius «să trimită înapoi toate vasele cele luate din Ierusalim, pe care le-a ales Cirus, cînd a făgăduit să dărîme Babilonul», însă după cartea canonică Ezdra (cap. I, 7—11), Cirus nu şi-a însuşit aceste odoare, ci le-a înapoiat templului etc.

Dar, cu toate acestea, din punct de vedere moral, cartea prezintă un caracter instructiv, atît prin explicarea drepturilor, obligaţiilor şi responsabilităţii guvernatorilor faţă de popor (III Ezdra IV, 1—12) cît şi prin prezentarea consecinţelor morale şi sociale ale beţiei (III Ezdra III, 18—24) şi ale desfrîului (III Ezdra IV, 24—31). Totodată cartea cuprinde un elogiu adus adevărului care trebuie să domnească în lume după voia lui Dumnezeu (III Ezdra IV, 36—40).

Cele remarcate despre adevăr au atras atenţia sfinţilor părinţi, care au acordat cărţii o atenţie deosebită. Fericitul Augustin a văzut aici chiar o profeţie despre Hristos, Care este Adevărul *(De Civitate Dei* 18, 36). Pe lîngă valoarea morală şi dogmatică, cartea a III-a Ezdra are şi o valoare istorică, ca document de felul cum se înfăţişau în vechime scrierile de conţinut istoric.

LECTURĂ DIN ACEASTĂ CARTE

d. CĂRŢILE MACABEILOR

Denumirea cărţilor. Cărţile Macabeilor sînt în număr de trei. În Septuaginta ele sînt aşezate în rînd cu cărţile istorice Tobit şi Iudit. Iar în traducerile româneşti şi slavone, precum şi în Vulgata, aceste cărţi ocupă locul penultim în rîndul cărţilor Vechiului Testament. Numirea o au de la persoanele principale descrise mai cu seamă în cartea întîi şi a doua a Macabeilor. Cartea a treia a Macabeilor nu tratează nimic în legătură cu faptele din epoca Macabeilor, istorisite în primele două cărţi.

Macabeii la început au purtat denumirea de Asmonei și, numai după numele celui de al treilea fiu al preotului Matatia, Iuda, care a fost supranumit «Macab-cioban» din cauza eroismului și a biruinței sale asupra dușmanilor, toată familia a primit denumirea de Macabei. Numele de macabei s-a atribuit după aceea și acelor evrei care, începînd cu preotul Matatia, au luptat pentru apărarea credinței strămoșești împotriva asupritorilor sirieni.

1) CARTEA ÎNTÎI A MACABEILOR

În această carte se istorisește lupta evreilor sub conducerea Macabeilor împotriva sirienilor, pentru credința strămoșească și independență politică.

Cuprinsul. Cartea are 16 capitole. Ea începe cu istoria lui Alexandru cel Mare, fiul lui Filip Macedoneanul, care a supus țările vecine, întemeind cel mai mare imperiu din lume, din vremea aceea. După moartea lui Alexandru, împărăția este împărțită între comandanți, unii peste Siria și alții peste iudei. Între guvernatorii Siriei, cel mai de seamă este Antioh IV Epifanul, care pornește cu război împotriva regelui egiptean Ptolomeu, pe care învingîndu-l, se întoarce prin Ierusalim, răpește din templu cele mai scumpe odoare și le duce în țara sa. După doi ani trimite pe administratorul tributurilor cu mare mulțime de oameni în Palestina, și spunînd că vine cu pace, intră în Ierusalim, începe a ucide pe evrei, forțîndu-i să-și părăsească legea strămoșească, sărbătorile, jertfele, iar deosebirile dintre mîncăruri să înceteze. Introducîndu-se obiceiurile păgîne, unii le primesc ca să scape cu viață, iar alții respectă legea strămoșească. Între cei ce n-au acceptat obiceiurile păgîne a fost și un preot din Modein, Matatia, cu cei cinci feciori ai săi. Fiind provocat de dregătorul regelui Siriei să se lase de legea strămoșească și să aducă jertfe idolatre, aprins de mînie, îl ucide pe acesta și pe un evreu care pîngărise altarul chiar în fața lui. Temîndu-se de răzbunarea regelui, Matatia s-a retras în pustiu împreună cu locuitorii

cetății. Oastea regelui sirian i-a atacat în zi de sîmbătă și i-a ucis pe toți, căci n-au voit să calce sîmbăta nici măcar pentru apărarea vieții. Atunci preotul Matatia le-a dat dezlegare să se lupte în toate zilele. După moartea lui, conducerea poporului o ia fiul său, Iuda Macabeul. Acesta ucide pe evreii care au ascultat de porunca regelui păgîn și, într-un război, învinge oastea siriană. Regele Antioh poruncește război împotriva lui, dar pentru a umple vistieriile statului, pornește cu război în contra Persiei, iar pe Lisias îl trimite împotriva iudeilor. Lisias încredințează conducerea războiului împotriva iudeilor lui Nicanor, Gorgias și Ptolomeu, fiul lui Dorimene. Auzind Iuda despre aceasta, împreună cu poporul se roagă lui Dumnezeu să le ajute împotriva asupritorilor. Armatele siriene conduse de Gorgias și Lisias sînt învinse de iudei. Iuda reocupă Sionul, sfințește templul, aduce jertfele legale și hotărăște serbarea curățirii templului timp de 8 zile, începînd cu 25 Chislev (decembrie). Iuda moare într-o luptă victorioasă și moartea lui este deplînsă de întregul popor. La conducerea poporului urmează fratele său, Ionatan. El a întrunit în persoana sa și demnitatea de arhiereu și puterea de conducător al oștirii. După o conducere de 18 ani, Ionatan este înșelat de Trifon sirianul să vină la Ptolemaida, unde a fost ucis mișelește. La conducere urmează fratele său Simon, care reușește să cîștige libertatea politică pentru poporul iudeu. După eliberarea de sub stăpînirea seleucizilor sirieni, iudeii au început o eră nouă. Arhieria și demnitatea de principe se declară ereditară în familia lui Simon. Starea prosperă sub domnia lui Simon este descrisă în chip entuziast. După o domnie pașnică, Simon este ucis de ginerele său, Ptolomeu care, pentru a putea ocupa tronul, vrea să omoare și pe Ioan, însă nu reușește. În locul lui Simon urmează la tron fiul său, Ioan, numit și Hircan. Așadar, cartea întîi a Macabeilor expune istoria poporului israelit dintre anii 175—135 î.d.Hr.

Originea textului. După mărturiile lui Origen și ale fericitului Ieronim, cartea întîi a Macabeilor a fost scrisă în limba

ebraică, fapt care se dovedește din multele ebraisme și greșeli aflate în traducerea Septuagintei.

Autorul cărții nu este cunoscut, dar nici traducătorul în grecește.

Timpul compunerii cărții îl arată ultimele evenimente istorisite în ea sub domnia lui Ioan Hircan, care a murit pe la anul 106 î.d.Hr.

VALOAREA ISTORICĂ ȘI RELIGIOASĂ A CĂRȚII

Cartea întîi a Macabeilor este un document important cu privire la istoria evreilor dintre anii 175—135 î.d.Hr. Autorul care a compus-o citează foarte multe documente oficiale, ceea ce dă cărții o valoare mai mult istorică decît religioasă. Ea a fost folosită de Iosif Flaviu ca ghid pentru istoria epocii Macabeilor. Felul de istorisire a evenimentelor se apropie mai mult de felul de prezentare a operelor istorice profane.

Preocupările religioase și morale sînt împletite cu cele patriotice și politice. Din această carte, peste tot lipsește numele lui Dumnezeu. Autorul se ferește să folosească termenul de «Iahve», în locul acestuia întrebuințează termenul «Cer», «Dumnezeu din cer» sau «Strigați la cer». Cartea este foarte instructivă pentru zidirea sufletească a credincioșilor, întrucît vădește iubirea înflăcărată a Macabeilor pentru împlinirea legii strămoșești. De asemenea, vrednice de admirat sînt energia și zelul preotului Matatia și a celor cinci fii ai săi, pentru credința și dragostea lor de patrie. Totuși cititorul este impresionat mai mult de faptele înseși, decît de felul cum sînt ele înfățișate.

2) CARTEA A DOUA A MACABEILOR

Această carte nu este o continuare a celei dintîi, deoarece relatează aceeași epocă, dar mai pe scurt. Istorisirea faptelor începe înainte de anul 175 î.d.Hr., înfățișînd încercarea lui Eliodor de a prăda templul din Ierusalim și sfîrșește expune-

rea cu puțin înainte de moartea lui Iuda Macabeul, anul 161 î.d.Hr.

Cuprinsul. Cartea are 15 capitole și reproduce mai întîi două scrisori adresate iudeilor din Egipt, pentru prăznuirea sărbătorii sfințirii templului, introdusă de Iuda Macabeul, care le comunică totodată și aflarea focului sfînt. În continuare, se istorisește cum profetul Ieremia a poruncit iudeilor ce aveau să plece în robie să nu uite poruncile lui Dumnezeu și să ia cu ei foc sfînt, iar el a ascuns chivotul, cortul și altarul tămîierii într-o peșteră; ele nu s-au mai putut găsi. Mai departe autorul mărturisește că expunerea ce urmează este un extras din faptele scrise de Iason din Cirene. Apoi autorul trece la descrierea evenimentelor ce au premers răscoala Macabeilor. Istorisește despre faptul păstrării tezaurului templului sub domnia lui Seleuc al IV-lea; despre transmiterea demnității arhierești lui Iason, fratele mai mic al arhiereului Onie; despre înlăturarea lui Iason de către Menelau; despre uciderea lui Onie, cucerirea Ierusalimului de arhiereul Iason și jefuirea templului de către Antioh al IV-lea Epifanul. Istorisirea continuă cu persecuțiile suferite de iudei sub Antioh al IV-lea, stăruindu-se asupra martiriului lui Eleazar și al celor șapte frați Macabei împreună cu mama lor. În continuare se relatează biruința lui Iuda asupra lui Nicanor, moartea lui Antioh al IV-lea și sfințirea templului. Mai departe se descriu luptele lui Iuda împotriva lui Antioh Eupator și Demetriu I Soter, biruința împotriva lui Lisias și Nicanor și fixarea zilei de 13 Adar ca sărbătoare în amintirea acestor evenimente. Cartea se încheie cu un epilog din partea autorului.

Autorul. Persoana autorului este necunoscută, însă, după cum se vede din limba greacă corectă în care a fost scrisă, pare să fie un iudeu elenist din Egipt.

Originea cărții. Cartea nu este o lucrare originală și personală, ci, după cum mărturisește autorul, este o prescurtare a

Moartea martirică a celor şapte fraţi Macabei şi a mamei lor

cinci cărţi scrise de Iason din Cirene (II, 23) cu privire la epoca Macabeilor. Cartea a fost scrisă direct în limba greacă.

Data compunerii. Timpul cînd a fost compusă cartea nu se poate fixa cu precizie. Totuşi a fost scrisă cu mult mai tîrziu decît evenimentele pe care le descrie. Majoritatea învăţaţilor cred că a fost compusă înainte de anul 70 î.d.Hr.

VALOAREA CĂRŢII

Sub raportul autorităţii şi al valorii istorice, cartea a doua Macabei nu poate sta pe plan de egalitate cu cartea întîi a Macabeilor. Adevărul istoric în multe locuri este denaturat prin prelucrarea operei mai mari a lui Iason, introducîndu-se legende în legătură cu evenimentele istorice relatate. Însuşi

autorul, terminîndu-şi istorisirea sa, zice: «Şi de este bine întocmit şi cum se cuvine, aceasta şi eu am vrut; iar de este cu ponosuri şi de mijloc, eu unul am făcut tot ce am putut» (II Macabei XV, 39). Totuşi cartea are şi evenimente istorice care sînt de acord cu cele relatate în cartea întîi a Macabeilor şi cu alte mărturii istorice vechi.

În această carte, autorul, în legătură cu evenimentele istorice, n-a căutat numai să istorisească faptele, ci a urmărit şi un scop de zidire sufletească a cititorului. Acest lucru se vede din zelul vorbirii şi al reflexiunilor personale pe care le face în legătură cu templul şi cultul divin. El s-a străduit cît s-a putut mai mult, să arate intervenţia directă şi supranaturală a lui Dumnezeu în istoria poporului evreu. De asemenea, a descris cu înflăcărare credinţa puternică a bătrînului Eleazar, care a suferit martiriul pentru păstrarea credinţei şi respectarea legilor şi a scos în evidenţă curajul celor şapte fraţi Macabei, care au murit vitejeşte în credinţa învierii celei de veci. Cartea prezintă şi un model de rugăciune a celor vii, pentru morţi. Astfel, Iuda Macabeul a hotărît să se aducă jertfă la templu pentru iertarea păcatelor ostaşilor căzuţi pe cîmpul de luptă, faptă insuflată de credinţa în învierea morţilor (II Mac. XII, 42—46). Martiriul lui Eleazar este prăznuit de Biserică la 1 august împreună cu a celor şapte fraţi Macabei şi a mamei lor, Solomonia.

3) CARTEA A TREIA A MACABEILOR

Cuprinsul. Cartea are 7 capitole şi conţine descrierea unei persecuţii a regelui Ptolomeu Filopator (221—214) împotriva evreilor ce trăiau în Egipt. Acest rege, în timpul execuţiei sale militare în Siria, trecînd prin Ierusalim, a voit să intre în Sfînta Sfintelor a templului, dar fiind oprit în chip miraculos de Dumnezeu, s-a aprins de mînie şi s-a hotărît să se răzbune pe evreii ce locuiau în Egipt. Întorcîndu-se în Alexandria, regele a poruncit ca toţi evreii din toate satele şi oraşele Egip-

tului să fie adunați în Alexandria și striviți de elefanți. Deci, fiind iudeii adunați în Alexandria și închiși într-un hipodrom, s-a hotărît o zi pentru pierderea lor, însă planul regelui a fost zădărnicit de trei ori : prima dată, regele a adormit adînc și nu s-a putut trezi ca să ia parte la spectacol ; a doua zi nu și-a adus aminte de hotărîrea sa ; a treia zi elefanții mînați de ostași împotriva evreilor se întorc și năvălesc peste ostașii regelui și omoară pe toți cei ce le erau în cale. Atunci regele, dîndu-și seama că evreii sînt ocrotiți de Dumnezeu, renunță la planul său și i-a luat sub ocrotirea sa, eliberîndu-i, iar aceștia se întorc la casele lor.

Autorul. Persoana autorului acestei cărți este necunoscută.

Limba. Limba și cuprinsul cărții arată că a fost scrisă de un iudeu din Egipt, în limba greacă.

Locul și timpul. Deoarece Alexandria este des menționată în această carte, tot aici trebuie să se fi compus și scrierea. Iar timpul compunerii nu se poate preciza. Cartea este amintită de canonul 85 apostolic și de Teodoret al Cirului.

VALOAREA RELIGIOASĂ ȘI ISTORICĂ

Valoarea istorică a acestei cărți a fost contestată atît în vechime, cît și în timpurile mai noi. Învățații consideră vrednic de luat în seamă numai istorisirea despre lupta dintre Ptolomeu Filopator și Antioh al III-lea, celelalte fapte nefiind demne de încredere.

Din punct de vedere religios cartea se recomandă pentru zidirea sufletească, prin modelele de rugăciune pe care le conține. Din aceste rugăciuni se desprind sentimentele de smerenie și supunere față de voia lui Dumnezeu și nădejdea în ajutorul Lui, Care salvează pe oameni din primejdii. O asemenea rugăciune, plină de credință, este rugăciunea arhiereului Simeon, rostită în templu pentru ca Dumnezeu să apere locașul sfînt de pîngărirea regelui Ptolomeu Filopator : «Doamne, Doamne, Împăratul cerurilor și Stăpînul a toată făptura,

Cel sfînt între sfinți, singur stăpînitor, atotțiitor, caută spre noi, cei ce sîntem asupriți... Că Tu ești Cel ce ai făcut toate și toate le stăpînești... Șterge păcatele noastre și risipește greșelile noastre și arată mila Ta în ceasul acesta. Degrabă să ne întîmpine pe noi îndurările Tale și pune laudă în gura celor ce au căzut și s-au zdrobit cu sufletele, dă-ne nouă pace!» (III Macabei II, 1—20).

e. SUPLIMENTELE ANAGHINOSCOMENA DE CUPRINS ISTORIC

1) SUPLIMENTELE LA CARTEA CANONICĂ ESTERA

Textul grecesc la cartea Estera este mai pe larg decît textul original ebraic. Ceea ce se spune în plus în textul grecesc are o nuanță religioasă cu scop instructiv, deși în esență adaosurile la această carte nu expun nimic nou. Aceste adaosuri sînt următoarele :

a) *Visul lui Mardoheu* despre doi balauri ce se luptau între ei prin care prevede pericolul pentru iudei. În traducerea românească (Biblia din 1975) se află la începutul capitolului I. Mardoheu descoperă complotul a doi fameni împotriva regelui. În continuare se relatează cum pentru aceasta famenii sînt pedepsiți cu moartea, iar Mardoheu este pus în mare cinste.

b) *Decretul lui Artaxerxe, pentru nimicirea evreilor,* se află adăugat la cap. III după versetul 13 pînă la versetul 14.

c) *Rugăciunea lui Mardoheu și a Esterei* pentru salvarea poporului se află la cap. IV după vers. 17.

d) Descrierea mai pe larg a *intrării Esterei* la rege, aflată la începutul cap. V pînă la vers. 2.

e) *Decretul regal* de a se putea apăra evreii în caz de atac, adăugat în cap. VIII de la vers. 12 pînă la vers. 13.

f) *Explicarea visului lui Mardoheu* despre cei doi balauri, introdus la sfîrșitul cap. X după vers. 3.

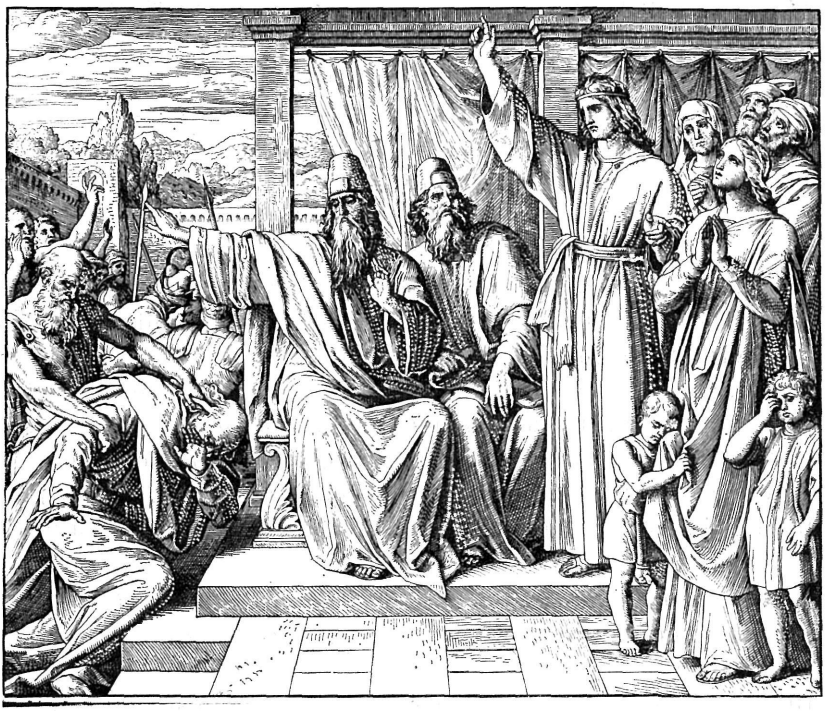

Daniel scapă de la moarte pe Susana cea dreaptă

2) SUPLIMENTELE LA CARTEA CANONICĂ A LUI DANIEL

a) *Istoria Susanei.* În traducerea grecească a Septuagintei, istoria Susanei formează capitolul XIII, ca adaos la cartea canonică a lui Daniel. În ultima traducere românească (Biblia din 1975) este tipărită separat și urmează după cartea Înțelepciunii lui Isus, fiul lui Sirah.

Cuprinsul. În acest adaos se expune întîmplarea unei femei cu numele Susana, soția lui Ioachim, foarte frumoasă și temătoare de Dumnezeu. Ea a fost învinuită de adulter de doi bătrîni care fuseseră aleși judecători în anul acela pentru evreii din captivitate. Acești bătrîni, aprinzîndu-se de pofta de a păcătui cu Susana și neputînd-o atrage la păcat, au

adus mărturii false împotriva ei. După legea mozaică păcatul adulterului trebuia pedepsit cu moartea. Cu toate că femeia şi-a apărat nevinovăţia, tribunalul a condamnat-o la moarte. Susana se roagă lui Dumnezeu să-i vină în ajutor. Atunci a intervenit tînărul Daniel, care a cerut revizuirea procesului. Daniel, insuflat de Dumnezeu, a întrebat pe cei doi bătrîni separat, şi, constatînd că ei se contrazic în mărturiile lor, îi condamnă la moarte, iar Susana este eliberată.

Valoarea istoriei Susanei. Această istorisire prezintă unele îndoieli din punct de vedere istoric, întrucît nu oglindeşte starea evreilor de la începutul captivităţii babilonice ; totuşi ea are un caracter instructiv şi moral. Istorisirea pune în lumină credinţa neclintită a Susanei în dreptatea lui Dumnezeu, Care cunoaşte cele mai dinlăuntru ale omului. De asemenea scoate în evidenţă providenţa divină, care se manifestă prin înţelepciunea lui Daniel şi ocroteşte pe cei credincioşi şi nevinovaţi.

b) *Istoria omorîrii balaurului şi a sfărîmării lui Bel.* În traducerea grecească a Septuagintei acest adaos formează capitolul XIV la cartea canonică a lui Daniel. În ultima traducere românească (Biblia din 1975), este tipărită separat şi urmează după istoria Susanei.

Cuprinsul. Istoria sfărîmării lui Bel descrie înţelepciunea lui Daniel, care descoperă înşelăciunea preoţilor păgîni. Preoţii păgîni cereau zilnic alimente multe pentru templul lor, sub motiv că idolul le mănîncă. Regele Cirus a poruncit lui Daniel să se închine idolului Bel. Daniel însă nu a voit, pentru motivul că idolul este un lucru omenesc, făcut din pămînt şi aramă ; nu este viu şi nu mănîncă. La propunerea lui Daniel se închid uşile, se aşază jertfele şi se sigilează cu pecete regală templul unde era idolul. Daniel presărase mai înainte cenuşă pe podelele templului. A doua zi, regele şi Daniel au văzut că jertfele au fost consumate, dar s-au observat şi urme de paşi omeneşti în cenuşa presărată pe jos. Atunci idolul a fost sfărîmat, iar preoţii ucişi împreună cu familiile lor.

Tot în Babilon era adorat și un balaur pe care l-a ucis Daniel. Regele Cirus a poruncit lui Daniel să se închine balaurului, căci este viu și mănîncă și nu este lucru mort ca idolul Bel. Daniel răspunde regelui că poate omorî balaurul fără toiag sau sabie. Dîndu-i-se învoire, Daniel fierbe la un loc smoală, grăsime și păr, pe care le-a făcut cocoloașe și le-a aruncat în gura balaurului. După ce balaurul le mănîncă, crapă. Poporul s-a revoltat și a cerut ca Daniel să fie pedepsit. Daniel este aruncat într-o groapă cu lei flămînzi. El stă în această groapă șase zile și nu i se întîmplă nimic rău. În ziua a șasea, un înger din cer a adus, din Palestina la Babilon, pe profetul Avacum, care hrănește pe Daniel. În ziua a șaptea vine regele să vadă care-i sfîrșitul lui Daniel. Văzîndu-l că trăiește și că nu i s-a întîmplat nimic rău, a poruncit să fie scos din groapa cu lei și în locul lui să fie aruncați potrivnicii lui Daniel, care au fost sfîșiați și mîncați în prezența regelui.

Valoarea acestor adaosuri. Aceste adaosuri despre idolul Bel și balaur, deși n-au valoare istorică, au totuși o valoare religioasă, întrucît în ele se combate și se arată falsitatea idolatriei. În ele se susține existența unui singur Dumnezeu adevărat și atotputernic, și providența lui Dumnezeu față de profetul Daniel. Aceste două adaosuri sînt folosite la serviciul divin în Duminica Protopărinților și la canonul din 17 decembrie.

3) SUPLIMENT LA CARTEA LUI IOV

Despre originea lui Iov. Acest adaos expune originea lui Iov, începînd cu Ioav. Se arată locul unde a trăit Iov și prietenii lui și se descrie demnitatea lor regală.

Adaosul a fost scris în original în limba siriacă, dar nu a existat în traducerea Peșitto. Autorul se crede că a fost un iudeu care a cunoscut limba siriacă.

Origen și fericitul Ieronim n-au luat în considerare acest adaos. Textul adaosului în limba greacă s-a păstrat în codicii traducerii Septuagintei : Vatican, Alexandrin, Sinaitic, a lui

Efrem Sirul și în traducerea Itala. În Constituțiile Apostolice acest adaos se citează ca «Scriptură». Acest adaos se află în traducerea sinodală română, tipărită în 1914, la sfîrșitul cărții Iov cap. XLII după vers. 17; de asemenea și în traducerea slavonă.

Biserica Ortodoxă a hotărît să se citească acest adaos la paremia din Vinerea Mare.

13. CĂRȚILE ANAGHINOSCOMENA PROFETICE

a. CARTEA LUI BARUH

Denumirea cărții. Cartea aceasta este atribuită lui Baruh, ucenicul și secretarul profetului Ieremia, însă ea este o compilație în limba greacă, compusă pe baza cărții profetului Ieremia și a altor cărți din Vechiul Testament. Autorul vorbește despre activitatea sa în Babilon și istorisește misiunea sa în Ierusalim.

Cuprinsul. Cartea are 5 capitole și expune o mărturisire plină de amărăciune, în care exilații își recunosc păcatele lor. După aceasta urmează o rugăciune care trebuie să fie citită la sărbători, în Ierusalim. Este redată apoi o cuvîntare în stilul profeților, în care autorul face elogiul înțelepciunii izvorîte din Legea Domnului, arătînd că abaterea de la ea este cauza exilului. Ierusalimul este reprezentat ca o persoană care plînge, dar se mîngîie cu precizarea că evreii din exil se vor reîntoarce în patrie.

Autorul este un iudeu elenist din Alexandria, dar persoana sa nu ne este cunoscută.

Scopul. Cartea a fost scrisă cu scopul de a mîngîia și a întări pe evrei în suportarea stăpînirii străine din timpul exilului.

Timpul compunerii. Se crede că această carte ar fi fost scrisă pe la mijlocul secolului al II-lea î.d.Hr.

Valoarea cărții. Sfinții părinți au prețuit mult această carte, din cauza cuprinsului ei moral. Îndeosebi, este de o rară frumusețe rugăciunea pentru iertarea păcatelor (cap. III, 1—8). Iar textul: «După aceasta El însuși S-a arătat pe pămînt și împreună cu oamenii a petrecut» (III, 38), este citat de sfinții părinți ca profeție despre întruparea Fiului lui Dumnezeu. Și la cultul ortodox, în ajunul Nașterii Domnului, se citește la Vecernie ca paremie din Baruh cap. III, 36—IV, 4.

b. EPISTOLA LUI IEREMIA

Această epistolă, în traducerea Septuagintei, este așezată după «Plîngerile lui Ieremia». În Vulgata se află în cartea lui Baruh, drept al șaselea capitol. Epistola este concepută sub forma unei scrisori adresate către evreii care trebuiau să plece în robia babilonică. În traducerile românești este tipărită separat după cartea lui Baruh.

Obiectul *și scopul* acestei scrisori este îndemnul ca cei duși în robie să se ferească de cultul idolilor. Autorul descrie falsitatea idolilor și cultul adus lor, arătînd în ce constă cultul adevărat ce se cuvine numai Atotputernicului Dumnezeu.

Limba. Epistola lui Ieremia s-a scris direct în limba greacă și s-a păstrat numai în grecește.

Autorul. Limba grecească elegantă dă de bănuit că această epistolă a fost scrisă de un iudeu elenist din Alexandria.

Timpul compunerii. Cartea a doua a Mâcabeilor (cap. II, 2) face aluzie la această epistolă și ca atare Epistola lui Ieremia n-a fost scrisă mai tîrziu decît în secolul al II-lea î.d.Hr.

Valoarea Epistolei lui Ieremia. Epistola se bucură de o valoare morală și didactică. Ea cuprinde concepția înaltă despre Dumnezeu și îndemnuri stăruitoare de a crede în El cu tărie și de a disprețui idolii, care sînt «doar niște lemne îmbrăcate cu aur și argint» (vers. 69).

4. CĂRȚILE ANAGHINOSCOMENA POETICE

a. CĂRȚI DE CUPRINS DIDACTIC

1) ÎNȚELEPCIUNEA LUI SOLOMON

Denumirea cărții. Cu toate că în traducerea Septuagintei, cartea aceasta se numește Σοφία Σαλομῶντος = Înțelepciunea lui Solomon, totuși ea este denumită uneori numai cartea Înțelepciunii, omițîndu-se numele lui Solomon, care nu este autorul acestei scrieri. Cartea este închinată deprinderii și iubirii înțelepciunii. Autorul se adresează către judecătorii și împărații pămîntului și le recomandă înțelepciunea, păzirea credinței și a poruncilor lui Dumnezeu și ferirea de idolatrie.

Cuprinsul. Cartea are 19 capitole în care se vorbește despre înțelepciune și despre foloasele ei, precum și despre efectele binefăcătoare ale înțelepciunii în istoria poporului evreu. Se dau sfaturi celor chemați să stăpînească peste oameni, să urmărească totdeauna dreptatea și să-și însușească înțelepciunea. Oamenii cei fără de lege cred că viața este numai pămîntească și că după moarte încetează totul, și de aceea caută să asuprească pe cel drept, pe săraci, pe văduve, pe orfani, ca să-și facă viața lor mai ușoară. Iar drepții, deși adeseori sînt încercați de Dumnezeu aici pe pămînt, au încredere în El, săvîrșesc binele și așteaptă în liniște ceasul morții. Cei păcătoși vor vedea că cei drepți și disprețuiți de ei sînt bineplăcuți lui Dumnezeu și că toți cei ce au avut pe pămînt numai foloase materiale, acestea nu le folosesc la nimic în lumea cealaltă, pe cînd cei drepți se vor învrednici de binefacerile lui Dumnezeu. Urmează îndemnuri către stăpînitorii lumii ca să caute să-și agonisească înțelepciunea dumnezeiască, fiind cea mai bună dintre toate lucrurile din lume. În legătură cu aceasta, se arată, într-o expunere mai largă, ființa și valoarea înțelepciunii adevărate. După aceea urmează o

rugăciune către Dumnezeu de a-l înzestra pe om cu înțelepciune. Sînt mustrați cei care în loc să vadă pe Dumnezeu din frumusețea lucrurilor pe care le-a creat, au divinizat opera Creatorului. Se arată urmările nefaste ale idolatriei. Dumnezeu pedepsește răutatea oamenilor, după cum odinioară a pedepsit pe egipteni, asupritorii evreilor, pe care Dumnezeu i-a scos din robie cu multe binefaceri. La urmă se arată că cei nelegiuiți vor pieri, iar credincioșii se vor mîntui.

Scopul autorului este de a arăta conaționalilor că credința în Dumnezeu aduce după sine binecuvîntări și binefaceri divine, în timp ce idolatria aduce rele de tot felul, deci toți să împlinească Legea Domnului.

Autorul nu este Solomon, după cum se arată clar în capitolele VII—IX, ci este un iudeu din Alexandria. Aceasta rezultă din cuprinsul cărții în care se amintesc asupririle din partea regilor străini și se află multe idei din filozofia alexandrină.

Limba originală este cea grecească, după cum zice fericitul Ieronim: «Ipse stilus graecum eloquentiam redolet = stilul reflectă elocvența grecească».

Timpul. Cartea s-a compus în epoca Ptolomeilor, în secolul al III-lea sau la mijlocul secolului al II-lea î.d.Hr.

Valoarea morală. Influențată și de filozofia grecească, cartea are un profund cuprins didactic moral, de valoare. De aceea, sfinții părinți au prețuit foarte mult această carte și au folosit-o în scrierile lor. Pentru frumusețea învățăturii sub raport moral, cartea a fost denumită de către părinții Bisericii «Vistieria virtuților». Autorul se preocupă îndeosebi de valoarea sufletului omenesc și de mîntuirea lui, însă fără a arăta cine este mîntuitorul. Cu toate acestea, cartea n-a existat în canonul biblic ebraic. Din acest motiv și din cauza unor îndoieli dogmatice, cartea se numără printre cărțile anaghinoscomena.

LECTURĂ DIN ACEASTĂ CARTE

2) ÎNȚELEPCIUNEA LUI ISUS, FIUL LUI SIRAH

Denumirea cărții. Cartea aceasta este numită după Septuaginta: Σοφία Ἰησοῦ, υἱοῦ Σειράχ sau, mai pe scurt, Σοφία Σειράχ, iar după Vulgata, Eclesiasticus, adică Carte bisericească. Fericitul Ieronim mărturisește că evreii numeau această carte «Cartea Proverbelor», Clement Alexandrinul o numea «Pedagogul», iar alții o numeau «Înțelepciunea cea învățătoare a toată virtutea». Cartea Înțelepciunii lui Isus, fiul lui Sirah, se aseamănă mult cu cartea Proverbelor lui Solomon, dar are un cuprins mult mai variat și mai bogat. Ea se compune, ca și Proverbele lui Solomon, din sentințe scurte și sistematice, prin care autorul sfătuiește pe coreligionarii săi să se conducă după înțelepciunea care izvorăște din Lege. Își completează sfaturile și îndemnurile cu exemple din viața marilor oameni din trecutul poporului evreu.

Cuprinsul. Cartea are 51 de capitole și expune o serie de sentințe sau maxime în legătură cu cele mai variate probleme cu privire la natura și folosul înțelepciunii. Aceste sentințe sau maxime înfățișează toate domeniile vieții și conține îndemnuri la virtute, la credincioșie, la împlinirea datoriilor și cu privire la ferirea de păcate și de vicii. Între sentințe este intercalată o rugăciune, după care se continuă cu reguli privitoare la ospețe, la păstrarea sănătății și altele. După aceasta urmează un imn închinat măririi lui Dumnezeu în natură. Apoi urmează lauda părinților, adică elogiile aduse bărbaților, prin care înțelepciunea lui Dumnezeu s-a preaslăvit în Israel: Enoh, Noe, Avraam, Moise, Aaron, Finees, Caleb, Iosua, Judecătorii, Samuel, Natan, David, Solomon, Ilie, Elisei, Iezechia, Isaia, Ieremia, Iezechiel, Zorobabel, arhiereul Iosua, Neemia. Apoi, autorul se întoarce la timpurile străvechi și vorbește despre Enoh, Iosif, Sem, Set și Adam. După acestea autorul revine la timpul său și pomenește pe arhiereul Simon, fiul lui Onie, după care urmează o rugăciune de mulțumire adresată lui Dumnezeu, urmată de unele sfaturi și îndemnuri.

Pe scurt, întreaga carte schiţează toată viaţa omenească în diferitele ei raporturi şi situaţii.

Autorul. Din prologul cărţii, aflat în traducerea greacă, şi din capitolul L, 29 aflăm că autorul cărţii este Isus, fiul lui Sirah, un cărturar din Ierusalim, iar nepotul său este traducătorul ei în greceşte.

Timpul compunerii şi limba. Tot după cum se spune în prolog, cartea a fost scrisă în limba ebraică, în Ierusalim, între anii 180—170 î.d.Hr., iar traducerea s-a făcut în limba greacă pe la anul 130 î.d.Hr., în vremea regelui Ptolomeu al VII-lea Evergetos (170—127).

Autoritatea cărţii. Deşi Înţelepciunea lui Isus, fiul lui Sirah, nu este considerată inspirată, totuşi în vechime, ca şi astăzi, s-a bucurat de mare preţuire, întrucît învăţătura cuprinsă în ea prezintă o deosebită valoare pentru fiecare cititor. Normele de viaţă şi principiile religioase şi moral-sociale sînt bazate pe învăţăturile revelate în cărţile canonice ale Vechiului Testament, mai ales că autorul, după mărturia cărţii însăşi, se «îndeletnicea cu citirea Legii şi a proorocilor şi cu a celorlalte cărţi părinteşti... şi s-a simţit obligat să alcătuiască o scriere despre cele privitoare la învăţătură şi înţelepciune» (Prologul I).

LECTURĂ DIN ACEASTĂ CARTE

b. SUPLIMENTE ANAGHINOSCOMENA DE CUPRINS POETIC LA CĂRŢILE CANONICE

1) SUPLIMENTUL LA CARTEA LUI DANIEL; RUGĂCIUNEA LUI AZARIA ŞI CÎNTAREA CELOR TREI TINERI

În traducerea grecească a Septuagintei, la cartea profetului Daniel, cap. III, între versetele 23 şi 24, este intercalată *Rugăciunea lui Azaria* şi *Cîntarea celor trei tineri.* În ultima tra-

ducere românească ed. 1975 este tipărit separat sub titlul — Cîntarea celor trei tineri. În textul original se istorisește că cei trei tineri : Șadrac, Meșac și Abed-Nego au fost aruncați într-un cuptor cu foc arzător, fiindcă nu au voit să se închine unei statui ridicate de Nabucodonosor, dar au fost salvați din foc în chip minunat. Traducătorii Septuagintei au adăugat în plus acest supliment, considerîndu-l drept o lipsă la cartea canonică a lui Daniel, cu scopul de a arăta că salvarea celor trei tineri a urmat după o rugăciune fierbinte către Dumnezeu, iar după salvare, aceștia au cîntat un imn de mulțumire Domnului. În cultul divin, în Biserica Ortodoxă, Rugăciunea lui Azaria și începutul Cîntării celor trei tineri sînt luate ca bază pentru Cîntarea a 7-a a canonului Utreniei, iar jumătatea a doua a Cîntării, pentru Cîntarea a 8-a a canonului de la slujbele de toate zilele. Tot din textul acesta se citește o paremie la Vecernia din Sîmbăta Mare.

2) SUPLIMENTUL LA CARTEA II CRONICI (PARALIPOMENA) : RUGĂCIUNEA LUI MANASE

Motivul inspirației autorului pentru compunerea acestei rugăciuni este locul din cartea II Cronici (cap. XXXIII, 11—23), unde se istorisește că regele Manase, fiind luat în captivitate babilonică, s-a căit de păcatele sale și s-a rugat lui Dumnezeu să-l ierte. Rugăciunea este compusă de un evreu din Palestina, în limba greacă. Data compunerii se stabilește în epoca Macabeilor. Autorul este necunoscut, dar s-a pus pe sine sub autoritatea persoanei regelui Manase. Mărturia biblică i-a servit autorului ca motiv pentru acceptarea rugăciunii în textul Septuagintei. Rugăciunea este reprodusă în Constituțiile Apostolice. Biserica Ortodoxă o folosește la serviciul divin din Postul Mare, citindu-se la Pavecernița Mare.

Ea exprimă un sentiment de adîncă pocăință și, de aceea, se potrivește cu timpul postului și se află drept rugăciunea I și în rugăciunile de la Sfînta Taină a Mărturisirii.

3) SUPLIMENTUL LA CARTEA PSALMILOR : PSALMUL CLI

La cei 150 psalmi canonici, în traducerea Septuagintei mai este adăugat și psalmul CLI, care poartă titlul : «Acest psalm deosebit este scris de David și afară de numărul celor 150 de psalmi, cînd singur s-a bătut cu Goliat». El începe cu cuvintele : «Mic eram între frații mei». În acest psalm este înfățișat David spunînd că, deși era cel mai mic dintre frați și un simplu păstor, totuși Dumnezeu l-a învrednicit ca să fie uns rege și să-l învingă pe Goliat. Se arată, apoi, că David a avut talent muzical și că Dumnezeu l-a ajutat să biruiască pe dușmanul lui Israel.

În textul ebraic acest psalm n-a existat, iar în traducerea grecească este considerat între scrierile și suplimentele anaghinoscomena.

Autorul psalmului este necunoscut, probabil că este un iudeu evlavios care l-a scris în limba greacă.

Timpul compunerii este după exilul babilonic, probabil în secolul al II-lea sau I î.d.Hr.

Autoritatea. Împotriva autorității istorice și doctrinale nu se pot aduce obiecții psalmului. Informațiile despre David, despre originea lui și despre lupta lui cu Goliat sînt adevărate, iar ideilor doctrinale despre nădejdea în Dumnezeu și preaslăvirea Lui, nu li se pot aduce îndoieli dogmatice. Din cauza titlului și a descrierii personalității lui David, care nu sînt de acord cu sentimentele și dispozițiile lui sufletești, pătrunse de pietate, umilință și supunere, psalmul este și rămîne un adaos de valoare la cartea Psalmilor.

5. RECAPITULARE ASUPRA CĂRȚILOR ȘI SUPLIMENTELOR ANAGHINOSCOMENA

Cartea Tobit prezintă, din punct de vedere moral-religios, învățături alese pentru viața de familie. Exprimă un duh de duioșie și dragoste dintre părinți și copii, duh care se răsfrînge și asupra aproapelui. Cartea trezește în sufletul cititorilor îndemnul la săvîrșirea faptelor bune, sentimentul unei vieți virtuoase și credința neclintită în Dumnezeu, după exemplul lui Tobit și al Sarei. Totodată este și un prilej de mîngîiere pentru creștinii care se pregătesc de călătorie.

Cartea Iudit. Lectura acestei cărți umple sufletul de admirație și însuflețire pentru religiozitatea și eroismul național al Iuditei. Iudit este un model de patriotism dezinteresat și, în același timp, un exemplu de tărie sufletească nu numai pentru femei, ci și pentru bărbați. Pe lîngă aceste calități ale Iuditei, sînt vrednice de admirat cuvîntările și sfatul ei către bătrînii poporului lui Israel din Betulia, care se îndoiau de biruința lor asupra dușmanului. Cartea Iudit arată că tăria credinței în Dumnezeu stă în ajutor omului în vremuri de primejdie și-l însuflețește în pericole și deznădejde.

Cartea a III-a Ezdra are un conținut instructiv și moral prin arătarea urmărilor dezastroase ale vieții desfrînate. Din punct de vedere dogmatic, cartea cuprinde o apreciere deosebită asupra adevărului, iar sub raport istoric, descrie reforma religioasă din vremea regelui Iosia și evenimentele în legătură cu reorganizarea vieții religioase și moral-sociale a poporului evreu în epoca postexilică. O apreciere deosebit de instructivă în cartea a III-a Ezdra se dă adevărului și se accentuează dorința ca adevărul să stăpînească în lume, așa după cum este voia lui Dumnezeu : «Tot pămîntul cheamă adevărul, și cerul pe el îl binecuvîntează, și toate lucrurile se clatină și se cutremură, și nimic la el nu este strîmb» (III Ezdra IV, 36).

Cărțile Macabeilor. În aceste cărți, în general, preocupările religioase și morale sînt împletite cu cele patriotice și politice. Instructiv pentru zidirea sufletească a credincioșilor este iubirea înflăcărată pentru credința strămoșească și pentru patrie. Se descrie purtarea de grijă a lui Dumnezeu pentru poporul evreu și templul său. De asemenea, din aceste cărți ies în evidență puterea rugăciunii și felul cum trebuie făcută rugăciunea, mai ales că rugăciunea făcută cu smerenie întărește credința și sporește evlavia omului. Cărțile Macabeilor prezintă și un model de rugăciune a celor vii, pentru cei morți, insuflată de credința în învierea morților (II Mac. XII, 42—46). Din modelele de rugăciune pe care le conțin aceste cărți se desprind sentimentele de smerenie și supunere față de voia lui Dumnezeu și nădejdea în ajutorul Lui, care salvează pe oameni în cazuri de primejdie (III Mac. II, 1—20).

Cartea lui Baruh. Conține mărturisiri pline de amărăciune din partea evreilor exilați în Babilon, care cer prin rugăciuni și jertfe de ispășire iertarea păcatelor lor. Urmează o rugăciune care trebuia citită la sărbători în Ierusalim. Se face elogiul înțelepciunii izvorîte din Legea Domnului, arătîndu-se că abaterea de la ea este cauza exilului. Ierusalimul este înfățișat ca o persoană care plînge pe fiii săi, dar se mîngîie că evreii se vor reîntoarce în patrie. Din punct de vedere profetic sînt vrednice de luat în considerare cuvintele: «După aceasta pe pămînt S-a arătat și cu oamenii împreună a locuit» (Baruh III, 38), aluzie la întruparea Fiului lui Dumnezeu.

Epistola lui Ieremia. Este o scrisoare pe care a trimis-o Ieremia către cei care aveau să fie duși robi în Babilon. Ea cuprinde învățături morale de a crede cu tărie în Unul și Adevăratul Dumnezeu, Care este Creatorul și Stăpînul întregului univers. Autorul sfătuiește apoi pe cei exilați să nu se lase ademeniți de cultul idolatru și de serbările păgîne.

Înțelepciunea lui Solomon. În această carte se vorbește despre înțelepciune și foloasele ei, precum și despre roadele ei în istoria poporului evreu. Se dau sfaturi sub formă de sentințe și se urmărește îndeplinirea dreptății între oamenii de toate clasele sociale. În special, se dau îndrumări celor ce stăpînesc și conduc lumea, ca să agonisească înțelepciunea cea adevărată. Cartea, în general, este închinată înțelepciunii și se recomandă tuturor. Se recomandă păzirea credinței în Adevăratul Dumnezeu și ferirea de idolatrie.

Înțelepciunea lui Isus, fiul lui Sirah expune o serie de sentințe sau maxime asupra celor mai variate probleme în legătură cu natura și folosul înțelepciunii.

Aceste sentințe înfățișează toate domeniile vieții omului, de aceea conțin îndemnuri la credință, virtute, ferirea de păcate și de vicii. Între sentințe este intercalată o rugăciune, după care se continuă cu sfaturi privitoare la comportarea omului în adunări, ospețe, la păstrarea sănătății și la alte norme pentru viață. Conține un imn închinat preamăririi lui Dumnezeu și elogii aduse bărbaților prin care înțelepciunea lui Dumnezeu s-a proslăvit în Israel. Pe scurt, întreaga carte schițează toată viața omenească în diferitele ei raporturi și situații.

SUPLIMENTELE LA CARTEA ESTERA :

1) **Visul lui Mardoheu.** Acesta a visat că doi balauri se luptau între ei, luptă prin care se prevedea pericolul de nimicire a evreilor. După acest vis, Mardoheu a descoperit un complot împotriva lui Artaxerxe și l-a adus la cunoștință regelui. Și astfel Mardoheu ajunge în slujba regelui, iar Aman din cauza aceasta a căutat să facă rău lui Mardoheu.

2) **Decretul lui Artaxerxe pentru nimicirea evreilor.** Din cauza uneltirilor lui Aman împotriva lui Mardoheu, Artaxerxe

a dat un decret ca evreii să fie nimiciți fără nici o milă și cruțare, hotărînd ziua și luna executării acestui decret.

3) **Rugăciunea lui Mardoheu și a Esterei.** Auzind de pericolul care va veni asupra neamului lor, Mardoheu și Estera au implorat ajutorul lui Dumnezeu cu post și rugăciune fierbinte. Și toți israeliții au plîns și au postit trei zile și trei nopți, rugîndu-se lui Dumnezeu să-i ferească și să-i mîntuie de nenorocirea care s-a abătut asupra lor. Și Dumnezeu le-a ascultat rugăciunea.

4) **Descrierea mai pe larg a intrării Esterei la rege.** După trei zile de rugăciune, Estera a fost primită de rege. A invitat pe rege la ospăț împreună cu Aman și, după aceea, a obținut învoirea ca regele să schimbe decretul pentru uciderea evreilor, pedepsind cu moarte și pe Aman, uneltitorul împotriva acestora.

5) **Decretul regal de a se apăra evreii.** Regele, fiind convins de uneltirile lui Aman, a dat un nou decret ca evreii în ziua atacului să se apere. Ei s-au apărat vitejește și au răpus pe dușmani. Apoi s-au stabilit zilele de sărbătoare în amintirea salvării lor și a pieirii dușmanilor, la 14—15 Adar.

6) **Explicarea visului lui Mardoheu.** Toate faptele slăvite și atotputernicia lui Artaxerxe și mărirea lui Mardoheu sînt scrise în cartea Cronicilor regilor Mediei și Persiei. Se arată că din cele visate de Mardoheu, n-a rămas nimic neîmplinit, căci toate acestea au fost de la Dumnezeu.

SUPLIMENTELE LA CARTEA LUI DANIEL :

1) **Rugăciunea lui Azaria și Cîntarea celor trei tineri.** Acest supliment cuprinde o rugăciune a lui Azaria către Dumnezeu, pentru mîntuirea celor trei tineri Anania, Azaria și Misael, aruncați în cuptorul de foc. Suplimentul este o scurtă descri-

ere a salvării tinerilor din cuptorul de foc, de către îngerul Domnului, și o cîntare de laudă și mulțumire către Dumnezeu a celor trei tineri salvați din vîlvătaia focului.

2) **Istoria Susanei.** Susana este acuzată de adulter și, după legea mozaică, ea urma să fie pedepsită cu moartea. Fiind nevinovată, ea se roagă lui Dumnezeu să-i vină în ajutor. Daniel, insuflat de Dumnezeu, a cerut să se facă din nou judecata Susanei, cînd a fost găsită nevinovată, iar acuzatorii ei au fost pedepsiți. Această istorisire pune în lumină credința neclintită a Susanei în dreptatea lui Dumnezeu, Care cunoaște cele mai ascunse taine ale omului, precum și providența divină, care se manifestă prin înțelepciunea lui Daniel.

3) **Istoria omorîrii balaurului și sfărîmării lui Bel.** Prin acest supliment se arată puterea de credință a lui Daniel, care mărturisește înaintea regelui Babilonului că Unul este Dumnezeul cel adevărat, Care a făcut cerul și pămîntul și are stăpînire peste tot trupul. Idolii sînt lucruri făcute de oameni și n-au nici o putere. După aceea, se istorisește modul în care, la îndemnul lui Daniel, idolul Bel a fost distrus, iar balaurul a fost ucis. Apoi cum a fost aruncat Daniel în groapa cu lei și a scăpat nevătămat cu ajutorul lui Dumnezeu. Regele, văzînd această minune, a poruncit ca Daniel să fie scos din groapa cu lei, mărturisind adevărul despre Dumnezeu: «Mare ești, Doamne, Dumnezeul lui Daniel!».

SUPLIMENTUL LA II CRONICI (PARALIPOMENA)

Este rugăciunea lui Manase și coincide cu istorisirea evenimentului din cartea II Cronici (XXXIII, 11—23). În această rugăciune se preamărește atotputernicia lui Dumnezeu și îndurarea Lui față de cei ce se pocăiesc. Rugăciunea se termină cu nădejdea lui Manase, care a fost rob în Babilon, că Dumnezeu îi va ierta păcatele și-l va mîntui.

SUPLIMENTUL LA CARTEA PSALMILOR

La sfîrșitul celor 150 de psalmi canonici, în Septuaginta este adăugat și psalmul CLI. În acest psalm este descrisă personalitatea lui David, pe care, din simplu păstor, Dumnezeu l-a învrednicit să fie uns rege peste Israel. Ca rege a avut domnie glorioasă și a învins pe toți dușmanii lui Israel.

SUPLIMENTUL LA CARTEA IOV

Acesta descrie originea și demnitatea regală a lui Iov, precum și a prietenilor lui.

În general, în aceste cărți și suplimente sînt puse în evidență existența unui singur Dumnezeu adevărat și atotputernic și purtarea de grijă a Lui față de cei ce sînt credincioși și care împlinesc și respectă poruncile Legii divine.

E.

RECAPITULARE GENERALĂ

1. PROBLEME DOGMATICE ŞI MORALE ÎN VECHIUL TESTAMENT

Vechiul Testament ne înfăţişează începutul istoriei omenirii şi istoria poporului evreu, ca popor ales, purtător al ideii de mîntuire a neamului omenesc, care va veni prin Iisus Hristos, precum şi felul de viaţă a poporului după legile şi rînduielile date de Dumnezeu prin Moise.

Aceste legi şi rînduieli, date de Dumnezeu poporului evreu, sînt scrise mai întîi în Pentateuhul lui Moise şi ele se referă la organizarea vieţii religioase şi moral-sociale a poporului ales. Ele sînt sintetizate în Decalog şi au rămas în mare parte universale şi etern valabile, atît pentru evrei cît şi pentru creştini.

În legătură cu credinţa şi viaţa religioasă a poporului evreu, cărţile Vechiului Testament, începînd cu Pentateuhul lui Moise, prezintă învăţătura despre Unul şi Adevăratul Dumnezeu, despre făpturile create de El şi în special despre om.

Învăţătura despre Dumnezeu. Vechiul Testament, ca şi Noul Testament, propovăduieşte un singur Dumnezeu, spiritual, Dumnezeu adevărat, Care a creat cerul şi pămîntul şi toate cele ce sînt în cer şi pe pămînt.

Dumnezeu este creator şi proniator al lumii văzute şi nevăzute ; unul în fiinţă (Deut. VI, 4) ; sfînt (Lev. XI, 44) ; de natură spirituală (Ieş. XXXIII, 20; Deut. IV, 15); veşnic (Facerea I, 1 ; XXI, 33 ; Ieş. III, 15) ; atotputernic (Ps. CXXXV, 6 ; Iov XIII, 3) ; atotdrept şi atotînţelept (Deut. X, 17 ; Ps. VII, 10—11 ; Ps. XVIII, 10) ; atotştiutor şi omniprezent (Ps. CXXXVIII, 7—10). El poartă de grijă tuturor (Is. XLVIII, 1—22).

În Vechiul Testament se întîlneşte înfăţişată într-o formă mai puţin directă şi învăţătura despre Sfînta Treime, că Dumnezeu este întreit în persoane, ca în locurile în care Dumnezeu vorbeşte despre Sine la plural : «Să facem pe om după chipul şi asemănarea *Noastră*...» (Facerea I, 26) ; despre cei trei îngeri oaspeţi ai lui Avraam (Facerea XVIII, 1—33) ; precum şi în locurile unde se repetă numele sau atributele date lui Dumnezeu (Is. VI, 3).

Lumea spirituală. Sfînta Scriptură a Vechiului Testament învaţă că în afară de lumea pămîntească văzută, există şi o lume spirituală nevăzută, din care fac parte îngerii, sau spiritele bune, precum şi cei ce au căzut din această stare, sau duhurile rele.

Adevărul despre existenţa îngerilor îl aflăm în cartea Facerea (III, 24, XVI, 7—11, XIX, 1, XXVIII, 12), la Daniel (X, 13) şi în alte cărţi (Jud. XIII, 20 ; Zaharia I, 12 ; Maleahi III, 1), iar în psalmi se aminteşte de multe ori despre îngeri şi rolul lor în relaţiile cu lumea.

După mărturia Sfintei Scripturi, îngerii locuiesc în ceruri (Facerea XXI, 7 ; XXII, 11) şi stau permanent în jurul tronului dumnezeiesc (Iov I, 6 ; XXI, 1), aducînd slavă lui Dumnezeu (Is. VI, 1—3). În raportul lor cu lumea, îngerii reprezintă pe trimişii lui Dumnezeu ca vestitori ai voii divine (Num. XX, 16 ; Maleahi III, 1). De asemenea, după porunca Domnului îngerii s-au arătat lui Valaam (Num. XXII, 31), lui Iosua (Iosua V, 13—14), părinţilor lui Samson (Jud. XIII, 20). Ca slujitori ai lui Dumnezeu şi păzitori ai oamenilor, îngerilor

li s-a încredinţat purtarea de grijă a celor credincioşi, pe care să-i îndrume pe calea credinţei şi a unei vieţi curate (IV Regi ; II Regi I, 3—15 ; Zah. II, 3), să-i apere împotriva ispitelor, să mijlocească la Dumnezeu pentru izbăvirea lor şi să-i întoarcă pe calea mîntuirii, după cum mărturiseşte Psalmistul : «Căci El va porunci îngerilor Săi să te păzească în toate căile tale» (Ps. XC/XCI, 11).

Despre îngeri se aminteşte şi în cărţile anaghinoscomena : Tobit (V, 4—12) ; Epistola lui Ieremia (vers. 16) ; Cîntarea celor trei tineri (vers. 26, 33, 39) şi Istoria Susanei (vers. 55, 59).

Pe lîngă îngerii buni, Vechiul Testament aminteşte şi de îngerii răi sau diavolii, care s-au îndepărtat de la Dumnezeu şi au ajuns duşmani ai Lui şi ai omului.

Îngerii răi sau spiritele rele formează o împărăţie aparte în fruntea căreia stă Satan, adică înşelătorul care a ispitit şi a înşelat pe primii oameni, Adam şi Eva (Facerea III, 1—19). Îngerii răi, în Vechiul Testament, poartă diferite denumiri, ca : Satan (Iov II, 7 ; Zaharia III, 1—2) ; duşman sau potrivnic (Iov XVI, 9) ; duh rău (Jud. IX, 23 ; I Regi XIX, 9). Împărăţia îngerilor răi se află într-o neîmpăcată duşmănie cu Împărăţia lui Dumnezeu (Facerea III, 15).

Nemurirea sufletului şi învierea morţilor. În Vechiul Testament, în legătură cu crearea lumii văzute, se află învăţătura că omul a fost creat de Dumnezeu ca fiinţă alcătuită din trup şi suflet. Sufletul a fost dat direct de la Dumnezeu, iar trupul a fost creat din pămînt : «Atunci, luînd Domnul Dumnezeu ţărînă din pămînt, a făcut pe om şi a suflat în faţa lui suflare de viaţă şi s-a făcut omul fiinţă vie» (Facerea II, 7). Deci, sufletul pe care i l-a suflat Dumnezeu omului este de origine divină. Şi mai clar, originea sufletului se vede din locurile care descriu moartea omului ca despărţire a sufletului de trup : «Lua-vei duhul lor şi se vor sfîrşi şi în ţărînă se vor întoarce ; trimite-vei duhul Tău şi se vor zidi...» (Ps. CIII, 30—31), sau : «Şi ca pulberea să se întoarcă în pămînt cum a fost, iar sufletul să se întoarcă la Dumnezeu, Care l-a dat»

(Eccl. XII, 7). Din modul în care omul a fost creat de Dumnezeu ca fiinţă vie, se vede că natura spirituală şi nemurirea sufletului stau în strînsă legătură cu originea lui divină. Moartea este despărţirea sufletului de trup. Trupul se dă pămîntului din care a fost luat ; se descompune în părţi ; sufletul se întoarce la Dumnezeu, Care l-a dat şi, nefiind compus din părţi, el nu poate fi descompus ca trupul, şi ca atare este nemuritor.

În Vechiul Testament, credinţa despre nemurirea sufletului este confirmată şi de ridicarea lui Enoh la Dumnezeu, fără a gusta moartea (Facerea V, 24) ; precum şi de ridicarea la cer a proorocului Ilie (IV Regi II, 11). Nemurirea sufletului o presupune şi făgăduinţa lui Dumnezeu făcută lui Avraam : «Nu te teme, Avraame, că Eu sînt scutul tău şi răsplata ta va fi foarte mare !» (Facerea XV, 1) ; însă răsplata aceasta Avraam n-a primit-o în viaţa pămîntească. Dumnezeu spune în continuare lui Avraam : «Iar tu vei trece la părinţii tăi în pace şi vei fi îngropat la bătrîneţi fericite» (Facerea XV, 15). Aici prin «trecere» se referă la despărţirea sufletului de trup. Avraam a trecut cu sufletul alături de părinţii săi, iar cu trupul a fost îngropat în pămîntul făgăduinţei (Canaan). De altfel şi Legămîntul veşnic dintre Avraam şi Dumnezeu şi urmaşii lui Avraam (Facerea XVII, 6) presupune nemurirea sufletului. Căci Dumnezeu nu poate să fie Dumnezeul lui Avraam şi al urmaşilor acestuia, decît dacă Avraam şi urmaşii lui trăiesc cu sufletul şi după moartea lor trupească. Despre nemurirea sufletului se aminteşte şi în cartea Înţelepciunii lui Solomon : «Omul, în răutatea sa, poate să ucidă, dar nu poate să aducă înapoi duhul care a ieşit, nici să scoată sufletul care a intrat în locuinţa morţilor» (cap. XVI, 14). Şi mai clar despre nemurirea sufletului este locul : «Dumnezeu a zidit pe om spre nestricăciune şi l-a făcut după chipul fiinţei Sale» (Înţelepciunea lui Solomon II, 23).

Cărţile Vechiului Testament ne oferă şi cîteva exemple de înviere a morţilor după cum este cazul fiului văduvei din Sarepta Sidonului, înviat de proorocul Ilie (III Regi ; I Regi XVII, 18—23) şi a învierii trupului celui pus în groapă peste osemintele proorocului Elisei (IV Regi XIII, 21).

Învăţătura despre nemurirea sufletului se vede şi din credinţa în învierea morţilor. Învierea din morţi, adeverită de Mîntuitorul prin însăşi Învierea Lui, află în Vechiul Testament primul sîmbure despre marea minune a învierii : «Că nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel cuvios al Tău să vadă stricăciunea» (Ps. XV, 10). Proorocul Isaia spune că : «Dumnezeu va înlătura moartea pe veci» (Is. XXV, 8), sau : «Morţii Tăi vor trăi şi trupurile lor vor învia» (Is. XXVI, 19). Un loc clar despre învierea morţilor ni-l oferă cartea Iov : «Dar eu ştiu că Răscumpărătorul meu este viu şi că El, în ziua cea de pe urmă, va ridica iar din pulbere această piele a mea ce se destramă» (Iov XIX, 25). Învierea morţilor o simbolizează foarte clar şi viziunea lui Iezechiel, care vede un cîmp plin de oase omeneşti pe care Duhul Domnului le va învia la sfîrşitul veacurilor (cap. XXXVII). Despre învierea morţilor vorbeşte foarte lămurit şi proorocul Daniel : «Şi mulţi dintre cei care dorm în ţărîna pămîntului se vor scula, unii la viaţă veşnică, iar alţii spre ocară şi scîrbă veşnică» (XII, 2). Despre credinţa în nădejdea învierii morţilor se mărturiseşte şi în cartea a doua a Macabeilor (cap. XII, 43—44). Astfel, învăţătura Vechiului Testament despre învierea din morţi se prezintă destul de clar, încît nici Mîntuitorul n-a adăugat nimic, decît că a exemplificat-o prin minunea Învierii Sale din morţi, a învierii fiului văduvei din Nain (Luca VII, 12—15), a fiicei lui Iair (Luca VIII, 49—55) şi a lui Lazăr (Ioan XI, 43—44).

Învierii morţilor îi urmează **judecata de pe urmă.** În multe locuri, în Vechiul Testament, se vorbeşte despre judecata care va urma după moarte, judecată la care este supus tot omul. Deci, adevărul dogmatic despre judecata cea din urmă

presupune în mod indirect şi **nemurirea sufletului.** Din diferite locuri ale Vechiului Testament se desprinde învăţătura dogmatică despre judecata particulară şi judecata universală. Judecata particulară, care urmează imediat după moartea fizică, este înfăţişată ca «Ziua Domnului» sau «Ziua răzbunării lui Dumnezeu» (Amos V, 18 ; Eccl. XII, 14).

Despre judecata universală se aminteşte la Isaia (cap. LXVI, 15—16) şi se spune că va avea loc în valea Iosafat, unde se vor aduna toate popoarele (Ioil IV, 2), cînd va fi transformat totul pe faţa pămîntul (Sofonie I, 2—3). După înviere şi judecata universală este arătată şi **viaţa cea nouă** care va urma şi aceasta va fi o viaţă veşnică, o viaţă plină de fericire (Proverbe X, 16—17 ; Is. XXV, 9 ; LI, 11 ; LXI, 7).

Diferite învăţături moral-sociale. Pe lîngă învăţăturile religioase, Vechiul Testament conţine şi diferite învăţături moral-sociale, prin care se dezvoltă sentimentul de frăţietate şi iubire, reglementînd raportul omului cu semenul său şi cu societatea în care trăieşte. Dragostea şi respectul pentru om este o poruncă divină care se cere aplicată în raporturile dintre membrii de familie şi cu semenii. Deşi Dumnezeu, în Vechiul Testament, este protectorul special al poporului evreu, El nu exclude de la bunătatea şi binefacerile Sale nici popoarele străine de acest neam : «Oare nu sînteţi voi, feciori ai lui Israel, pentru Mine ca şi cuşiţii ?», zice Domnul. «Oare n-am scos Eu pe israeliţi din pămîntul Egiptului, pe filisteni din Caftor şi pe sirieni din Chir ?» (Amos IX, 7). «Pe străin să nu-l strîmtorezi, nici să-l apeşi, căci şi voi aţi fost străini în pămîntul Egiptului» (Ieş. XXII, 21). Legea mozaică cere peste tot ca străinul să fie tratat cu dragoste : «Străinul, care s-a aşezat la voi, să fie pentru voi ca şi băştinaşul vostru ; să-l iubiţi ca pe voi înşivă...» (Lev. XIX, 34). Dragostea şi respectul pentru om se văd şi din alte dispoziţii ale Legii : «Să nu dai pe rob în mîinile stăpînului său cînd acela va fugi de la stăpînul său la tine... să nu-l strîmtorezi» (Deut. XXIII, 15—16).

Grija față de orfani, față de văduve și față de săraci este o obligație sfîntă dată de Dumnezeu (Ieș. XXII, 22—23). În legătură cu cei săraci, Legea prevede: «De vei împrumuta bani fratelui sărac din poporul Meu, să nu-l strîmtorezi și să nu-i pui camătă» (Ieș. XXII, 25), și: «de vei lua zălog haina aproapelui tău, să i-l întorci pînă la asfințitul soarelui» (Ieș. XXII, 26). Ca sentimentul de blîndețe și bunătate să se adîncească și mai mult în lume, Legea Vechiului Testament prevede zile de odihnă chiar și față de animale: «În șase zile să-ți faci treburile tale, iar în ziua a șaptea să te odihnești, ca să se odihnească și boul tău și asinul tău, și să se liniștească fiul roabei tale și străinul...» (Ieș. XXIII, 12). Legea cere să se acorde odihnă deplină chiar și pămîntului, instituind anul sabatic (Ieș. XXV, 4—7) și anul jubiliar (Lev. XXV, 8—17) în care pămîntul nu era lucrat. Legea ocrotește și apără viața robilor împotriva abuzurilor stăpînilor și le cere să se poarte cu dragoste și bunătate față de ei (Ieș. XXI, 20). De asemenea, în Vechiul Testament întîlnim dispoziții legale care apără bunurile materiale și morale ale oamenilor: avutul, onoarea și bunul nume (Ieș. XXIII, 1—7).

Legile umanitare sînt cerute să se aplice și în timp de război, propunîndu-se pacea, mai întîi cu inamicul, ca să nu se verse sînge omenesc și să nu se distrugă bunurile materiale (Deut. XX, 10).

Legile Vechiului Testament s-au îngrijit îndeaproape și de viața de familie, ca să fie netulburată și fericită. S-au introdus restricții împotriva poligamiei. Se interzice bărbatului să aibă două soții, două surori (Lev. XVIII, 18); pentru ca viața de familie să fie pașnică, se cere respectarea fidelității conjugale dintre soți, iar cei ce compromit viața de familie prin desfrînări sînt pedepsiți cu asprime (Lev. XIX, 29; XX, 10; XXI, 9).

Respectul față de bătrîni este o pravilă obligatorie pentru cei tineri: «Înaintea celui cărunt să te scoli, să cinstești fața bătrînului» (Lev. XIX, 23; Isus, fiul lui Sirah VIII, 6). Mun-

citorii cu ziua la alţii trebuiau plătiţi imediat după încheierea zilei de lucru (Lev. XIX, 13).

Compararea legilor moral-sociale ale Vechiului Testament cu ale altor popoare din vremea aceea, a îndreptăţit pe Moise să spună: «Este vreun popor mare, care să aibă astfel de aşezăminte şi legi drepte, cum este toată Legea aceasta pe care v-o înfăţişez eu astăzi?» (Deut. IV, 8).

De altfel, învăţătura moral-socială a Vechiului Testament a fost aprobată şi de Mîntuitorul, Care a completat-o şi a desăvîrşit-o cu sfaturi şi porunci noi, după cum zice: «Să nu socotiţi că am venit să stric Legea sau proorocii; n-am venit să stric, ci să împlinesc» (Matei V, 17). Modul în care Mîntuitorul a completat şi a desăvîrşit Legea morală a Vechiului Testament, se vede din predica de pe munte (Matei V), cînd a spus: «...s-a zis celor de demult: Să nu ucizi;... Eu însă vă zic că oricine se mînie pe fratele său, vrednic va fi de osîndă» (Matei V, 21, 22). La fel este cazul şi cu legea prin care se condamnă desfrîul. Dacă în Legea Veche a fost pedepsită numai fapta, în Legea cea Nouă se condamnă şi intenţia spre păcat: «Eu însă vă spun vouă: că oricine se uită la femeie poftind-o, a şi săvîrşit adulter cu ea în inima lui» (Matei V, 28). Iar cu privire la porunca iubirii de aproapele, Mîntuitorul zice: «Aţi auzit că s-a zis: «Să iubeşti pe aproapele şi să urăşti pe vrăjmaşul tău. Iar eu vă zic vouă: Iubiţi pe vrăjmaşii voştri, binecuvîntaţi pe cei ce vă blestemă, faceţi bine celor ce vă urăsc şi rugaţi-vă pentru cei ce vă vatămă şi vă prigonesc» (Matei V, 43—44).

Pe lîngă învăţăturile religioase, dogmatice, moral-sociale, Vechiul Testament mai cuprinde şi legi ceremoniale, civile şi politice. Toate acestea au fost în vigoare atîta timp cît poporul evreu a avut independenţă şi o viaţă de stat organizată. Dar odată cu destrămarea templului şi a Ierusalimului, în anul 70 d.Hr., dispoziţiile ceremoniale, politice şi civile au fost abrogate, rămînînd în vigoare numai cele cu caracter moral,

2. PROFEŢIILE MESIANICE ÎN VECHIUL TESTAMENT

După cum am văzut din primele cărţi ale Vechiului Testament, ideea mesianică ia naştere odată cu căderea omului în păcat. Astfel, de la prima carte a Vechiului Testament, persoana Mîntuitorului promis este anunţată, şi proorociile despre venirea lui Mesia continuă ca un fir roşu de-a lungul istoriei poporului evreu, pînă ce s-au împlinit toate în vremea naşterii după trup a Fiului lui Dumnezeu din Fecioara Maria.

Profeţiile mesianice în cărţile istorice. Prima şi cea mai veche profeţie mesianică este făgăduinţa despre «Vestea cea bună» promisă de Dumnezeu protopărinţilor omenirii, că din femeie se va naşte «Acela» care va zdrobi puterea celui rău (Fac. III, 15). Vestea aceasta a mîngîiat pe mulţi : pe Adam la naşterea primului copil, pe Lameh, pe Noe şi alţii care aşteptau împlinirea ei.

Ideea mesianică continuă cu binecuvîntarea lui Noe după încetarea potopului, rostită asupra fiilor săi Sem, Ham şi Iafet şi se conturează tot mai clar în jurul Izbăvitorului, Care se va naşte după trup din neamul lui Sem (Fac. IX, 25—27), ca urmaş al lui Avraam (Fac. XII, 3 ; XVIII, 8), al lui Isaac (Fac. XXVI, 4), al lui Iacob (Fac. XXVIII, 14) şi din seminţia lui Iuda (Fac. XLIX, 10).

Făgăduinţa mesianică făcută lui Avraam ocupă un loc aparte în istoria neamului lui, întrucît de aceasta a fost condiţionată atît fericirea popoarelor, cît şi numele mare al patriarhului Avraam : «Şi Eu voi ridica din tine un popor mare, te voi binecuvînta, voi mări numele tău şi vei fi izvor de binecuvîntare. Binecuvînta-voi pe cei ce te vor binecuvînta, iar pe cei ce te vor blestema îi voi blestema ; şi se vor binecuvînta întru tine toate neamurile pămîntului» (Fac. XII, 2—3 ; XXVI, 4 ; XXVIII, 14 ; XXII, 17—18). Patriarhul Iacob, la bătrîneţe, binecuvîntînd pe fiii săi în grai profetic, arată că

în zilele care vor urma «Nu va lipsi sceptru din Iuda, nici toiag de cîrmuitor din coapsele sale, pînă ce va veni Împăciuitorul, Căruia I se vor supune popoarele» (Fac. XLIX, 10). Ideea mesianică se desprinde și din cuvintele lui Valaam, peste care s-a pogorît Duhul lui Dumnezeu și a văzut că : «O stea răsare din Iacob și un toiag se ridică din Israel», anunțînd prin aceasta venirea lui Mesia (Num. XXIV, 17).

Moise proorocește că Dumnezeu va ridica din mijlocul fiilor lui Israel un prooroc mare de care ei vor trebui să asculte (Deut. XVIII, 15). Această proorocie este amintită și de sfîntul apostol Petru într-o cuvîntare a sa (Fapte III, 22). Cîntarea Anei, rostită la templu, în fața altarului, conține ideea mesianică : «Domnul va judeca marginile pămîntului și El va da putere regelui Său și va înălța fruntea Unsului Său» (I Regi II, 10). Ideea mesianică are un caracter pronunțat în timpul regilor David și Solomon, cînd Dumnezeu le făgăduiește : Împărăția veșnică (II Regi VII, 12—16) ; Legămîntul și Așezămîntul pe veci și neschimbat (II Regi XXIII, 5) și Tronul veșnic (III Regi IX, 5). Aceste făgăduințe au conținut mesianic și au fost făcute de Dumnezeu lui David și Solomon, care au cunoscut voia Lui ; ele aduc vestea că se apropie vremea împărăției dorite din strămoși.

Profeții mesianice în cărțile poetice. Prin doctrina sa, cartea Iov are un conținut didactic. Pe lîngă învățătura despre învierea din morți, judecata din urmă, despre îngeri și lumea transcendentală, are și texte unde Iov se referă la Mesia numindu-L «Răscumpărătorul», Care în ziua cea de pe urmă îl va ridica din pulberea care-l destramă (Iov XIX, 25).

Ideea mesianică este dezvoltată în mod deosebit și în psalmi. Psalmii direct mesianici arată că : Mesia este Fiul lui Dumnezeu, născut din Dumnezeu-Tatăl (Ps. II, 7) ; Iisus Hristos avea să învieze din morți (Ps. XV/XVI, 10) ; în timpul suferinței pe cruce a strigat către Dumnezeu să ia aminte la El (Ps. XXI/XXII, 1) ; în timpul suferinței pe cruce trecătorii L-au hulit, mîinile și picioarele I-au fost străpunse, iar hainele I-au

fost împărțite și pentru cămașă s-au aruncat sorți (Ps. XXI/XXII, 7—20). Apoi este descrisă figura Împăratului Mesia, ca judecător drept și îndurător către poporul Său (Ps. XLIV/XLV și LXXI/LXXII). Se arată înălțarea la cer, șederea de-a dreapta Tatălui, prerogativele de Împărat și Preot, nașterea Lui din veci din Dumnezeu-Tatăl (Ps. CIX/CX); precum că Mesia este piatra din capul unghiului (Ps. CXVII/CXVIII, 22). Psalmii indirect mesianici cuprind profeții cu privire la: intrarea lui Iisus Hristos în Ierusalim (Ps. VIII, 22); răspîndirea evangheliei și a credinței (Ps. XVIII/XIX, 4); profeția despre Păstorul cel bun și ospățul mesianic (Ps. XXII/XXIII); profeția că pe cruce nu I-au fost zdrobite oasele (Ps. XXXIII/XXXIV, 19/21); profeția că ziua Învierii Domnului va fi cinstită (Ps. CXVII/CXVIII, 24) și profeția despre înfrățirea oamenilor prin Biserica creștină (Ps. CXXXII/CXXXIII).

Profețiile mesianice în cărțile profetice. Cel mai mare și mai clar văzător al Împărăției lui Dumnezeu și al mesianismului a fost proorocul Isaia. El arată că Ierusalimul este locul de unde se va vesti în lume învățătura cea nouă pe care o va aduce Mesia și Împărăția păcii pe care o va întemeia: «Căci din Sion va ieși legea și cuvîntul lui Dumnezeu din Ierusalim». În acele vremuri va urma o epocă de pace, deoarece «nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia și nu-și vor mai face războaie» (Isaia II, 1—5). În continuare Isaia proorocește nașterea lui Mesia din fecioară, Căruia I se va pune numele Emanuel. Împlinirea acestei proorocii este confirmată de evanghelistul Matei (I, 2—3). Proorocul vorbește apoi despre Lumina care luminează în întuneric, proorocie care se referă la Iisus Hristos, Care este «Lumina lumii» (Isaia IX, 1; cf. Ioan I, 12). După aceasta anunță nașterea «Pruncului minunat» care va fi «Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii și Părinte al veacului ce va să fie, a cărui pace va fi fără de hotar» (Isaia IX, 5—6). Din nou Isaia vestește că Mesia Se va naște, după trup din tulpina lui Iesei, peste care vor odihni cele șapte daruri ale Sfîntului Duh (Isaia XI, 1—3); Mlădița

cea din rădăcina lui Iesei o vor căuta neamurile și mormîntul ei va fi cinstit (Isaia XI, 10). Isaia vestește și pe Înaintemergătorul lui Iisus Hristos, care trebuia să pregătească calea Domnului (Isaia XL, 3). El înfățișează apoi pe Mesia, ca «Sluga Domnului» sau «Robul Domnului care va propovădui popoarelor Legea lui Dumnezeu» (Isaia XLII, 1—6). Lucrurile viitoare sînt descrise cu o deosebită amănunțime, ca fiind prezente: patimile, moartea și preaslăvirea lui Mesia (Isaia LIII, 1—12). Mesia este arătat că va fi tămăduitorul trupurilor și al sufletelor și va aduce mîntuire celor robiți (Isaia LXI, 1). Proorocul Ieremia vestește că Ierusalimul va fi locul de întîlnire a popoarelor pentru numele Domnului, iar acestea nu vor mai umbla după răutatea inimii lor (Ieremia III, 17). Arată pe «Păstorul cel Bun», Care va veni și Care este Mesia ridicat din neamul lui David și va fi o Odraslă dreaptă (Ieremia XXIII, 4—5). Descrie «Legămîntul cel nou», care nu va mai fi niciodată desfăcut (Ieremia XXXI, 31—33).

Pentru faptele și nedreptățile regilor evreilor, Iezechiel profețește că cetatea va cădea în ruină și va rămîne așa, pînă cînd va veni Cel ce este cu adevărat demn de ea: «Ruină, ruină, ruină, voi face cetatea!... Dărîmată va rămîne pînă ce va veni Acela Care are dreptul și Căruia Îi voi da-o!» (Iez. XXI, 27). Cuvîntul «Acela» se referă la Mesia. Iezechiel profețește că Mesia va fi ca un «Păstor Bun», Care va înlocui pe păstorii cei necredincioși, și va fi singur păstor al păcii, Care va paște oile Domnului (Iez. XXXIV, 1—31). Proorocul Iezechiel are multe viziuni: viziunea despre cele patru fiare: om, leu, taur și vultur, sub care sfinții părinți au identificat pe cei patru evangheliști; viziunea cîmpului plin de oase de oameni, care au primit duh de viață, închipuind învierea din morți, după care se va încheia un legămînt veșnic al păcii (Ier. XXXVII, 1—26); viziunea dumnezeiască despre Cel ce stă pe tron «ca un chip de om» (Iez. I, 26—27) și Care este Însuși Mesia. De asemenea îl vede pe Mesia «ca o ramură fragedă», plantată pe creștetul unui munte din Israel, devenind

un arbore falnic sub care se vor adăposti tot felul de păsări (Iez. XVII, 22—24). Apoi se descrie simbolic viitoarea Împărăţie mesianică formată din Israel şi popoarele păgîne convertite la credinţa cea adevărată, cu care se va încheia legămîntul cel nou şi veşnic (Iez. XVI, 53—63). În cele din urmă, Iezechiel arată simbolic universalitatea Împărăţiei mesianice, că pămîntul cel nou, udat de un izvor minunat care izvorăşte de sub templu, este împărţit în două părţi egale între fiii lui Israel şi străini (Iez. XLVII, 1—22).

Împărăţia mesianică este văzută de Daniel, ca o împărăţie a păcii, veşnică şi care nu va fi nimicită niciodată (Daniel II, 44). Ea va fi dată în stăpînire Fiului Omului şi o va stăpîni cu slavă şi toate popoarele Îi vor sluji (Daniel VII, 13—14). Apoi Daniel prezice data naşterii şi morţii lui Iisus Hristos (Daniel IX, 24—27). Chemarea pruncului din Egipt este profeţită de Osea : «Din Egipt am chemat pe Fiul Meu» (Osea XI, 1). Evanghelistul Matei consideră aceasta ca o vedere clară a proorocului Osea, cu privire la fuga şi întoarcerea din Egipt a pruncului Iisus (Matei II, 15). Proorocul Ioil vede în Mesia pe «Învăţătorul dreptăţii» : «Şi voi, locuitori ai Sionului, bucuraţi-vă şi vă veseliţi în Domnul Dumnezeul vostru, căci El v-a dat pe Învăţătorul dreptăţii» (Ioil II, 23). Apoi proroceşte dspre coborîrea Sfîntului Duh, fapt care s-a împlinit în ziua Cincizecimii (Ioil III, 1 ; Fapte II, 17). Proorocul Avdie arată că «mîntuirea va fi în muntele Sionului şi împărăţia va fi a Domnului» (Avdie vers. 17 şi 21). Proorocul Iona este un simbol mesianic pe care Mîntuitorul îl dă ca semn al morţii şi învierii Sale, mustrînd pe cărturari şi farisei (Matei XII, 40). Profeţii referitoare la Mesia şi Împărăţia mesianică întîlnim şi la proorocul Miheia. El zice că : «...din Sion va ieşi legea şi cuvîntul Domnului din Ierusalim !» şi Împărăţia mesianică va fi o împărăţie de pace, cînd popoarele nu vor mai ridica sabia unele împotriva altora (Miheia IV, 2—4). Apoi arată că Mesia se va naşte în Betleemul Iudeei, şi că obîrşia Lui este dintru început, din zilele veşniciei (Mi-

heia V, 1). Ideea mesianică se întîlneşte şi la proorocul Agheu cînd prezice că templul ce s-a zidit după întoarcerea din robia babilonică, deşi nu străluceşte ca al lui Solomon, totuşi va fi mai măreţ, căci în el va intra Cel dorit şi aşteptat de toate neamurile (Agheu II, 9). Proorocul Zaharia are mai multe viziuni în care vede venirea Servului Domnului-Odraslă (Zaharia III, 8), care va rezidi templul Domnului şi va purta semnele regale (Zah. VI, 12—13). El descrie apoi intrarea solemnă în Ierusalim a lui Mesia, ca un împărat, drept şi biruitor, smerit şi călare pe asin (Zaharia IX, 9); după aceea Îl arată pe Mesia ca Păstorul cel Bun, dar Care a fost vîndut cu treizeci de arginţi (Zaharia XII, 10).

Proorocul Maleahi proorocește despre desfiinţarea sacrificiilor Legii Vechi şi instituirea jertfei noi (Euharistia) (Maleahi I, 10—11) şi despre venirea Mîntuitorului şi a «Înaintemergătorului Său» (Maleahi III, 1—24). Împlinirea profeţiilor mesianice în Noul Testament face ca Vechiul Testament să aibă autoritate divină, pentru dovedirea mesianităţii şi dumnezeirii Mîntuitorului.

3. RAPORTUL DINTRE VECHIUL TESTAMENT ŞI NOUL TESTAMENT

ROLUL VECHIULUI TESTAMENT CA ÎNDRUMĂTOR SPRE HRISTOS; UNITATEA SFINTEI SCRIPTURI

a) Înţelegerea şi cunoaşterea valorii reale a Vechiului Testament stă în strînsă legătură cu Noul Testament. Vechiul Testament este cuvînt înainte al Noului Testament şi, de aceea, sensul lui devine evident în legătură cu acesta, după cum se exprimă şi fericitul Augustin: «Novum Testamentum in Vetere latet, Vetus in Novo patet». Trecerea de la Vechiul Testament la Noul Testament, sfîntul evanghelist Matei o face

prin înşirarea strămoşilor după trup ai Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, pentru a arăta legătura dintre cele două Testamente.

Vechiul Testament este istoria pregătirii neamului omenesc pentru primirea mîntuirii prin Iisus Hristos, adusă în Noul Testament. Noul Testament este prelungirea Vechiului Testament şi ambele sînt părţi integrante ale aceluiaşi scop divin : mîntuirea. Toată Sfînta Scriptură este o mărturisire despre Iisus Hristos. În repetate rînduri, Mîntuitorul se referă în cuvîntările Sale la texte din cărţile Vechiului Testament pentru a argumenta că în persoana Lui se împlinesc toate cele profeţite despre venirea lui Mesia. Însuşi Domnul Iisus Hristos se bazează pe Vechiul Testament, cînd zice despre Sine : «Cercetaţi Scripturile, căci voi socotiţi că în ele aveţi viaţă veşnică. Şi acelea sînt care vorbesc despre Mine» (Ioan V, 39). Vechiul Testament este făgăduinţă, iar Noul Testament, împlinire. Vechiul Testament a fost umbra celor viitoare, Noul Testament, adevăr şi realitate. În privinţa aceasta, sfîntul apostol Pavel zice : «Şi toate acestea li s-au întîmplat acelora, ca pilde, şi au fost scrise spre povăţuirea noastră, la care au ajuns sfîrşiturile veacurilor» (I Cor. X, 11). Raportul sau legătura dintre Vechiul Testament şi Noul Testament, mai ales rolul pe care l-a avut Legea Veche, sînt puse în evidenţă de sfîntul apostol Pavel, atunci cînd mărturiseşte că Vechiul Testament a fost îndrumător spre Hristos, iar Legea Veche, umbră a celor viitoare. În acest sens el scrie galatenilor : «Astfel că Legea ne-a fost călăuză spre Hristos, pentru ca să ne îndreptăm din credinţă»; iar evreilor le spune : «În adevăr, Legea avînd umbra bunurilor viitoare, iar nu însuşi chipul lucrurilor, nu poate niciodată — cu aceleaşi jertfe, aduse neîncetat în fiecare an — să facă desăvîrşiţi pe cei ce se apropie» (Evrei X, 1).

Cînd Domnul Iisus Hristos numeşte Scripturile Vechiului Testament mărturisiri despre Sine (Ioan V, 34), El înţelege nu numai profeţiile, ci toată Sfînta Scriptură, căci vorbind evreilor despre puterea Sa dumnezeiască, le zice : «Căci dacă aţi

fi crezut lui Moise, aţi fi crezut Mie, căci despre Mine a scris acela» (Ioan V, 46). Prin aceasta Domnul recunoaşte că persoana Sa stă în centrul Sfintei Scripturi şi că, la plinirea vremii, El s-a făcut cunoscut drept Mesia şi Mîntuitor al lumii.

Cu cît te adînceşti mai mult în Sfînta Scriptură, cu atît mai mult descoperi că nu este o adunare întîmplătoare de cărţi diferite, ci un întreg cu o legătură interioară, care formează temelia credinţei creştine. Noul Testament, aproape la fiecare pagină sau capitol din scrierile ce-l compun, cuprinde citate din Vechiul Testament ce dovedesc «Adevărul şi Viaţa» Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Citatele din Vechiul Testament, făcute în Noul Testament, sînt o evidentă probă internă a raportului dintre ambele Testamente. Sfinţii scriitori ai Noului Testament în alcătuirea scrierilor lor au citat multe texte din Vechiul Testament, pentru întărirea credinţei creştinilor către care scriau. Astfel, în Epistola către Evrei (cap. XI), găsim exemple frumoase de credinţă din Vechiul Testament: «Prin credinţă, Abel a adus lui Dumnezeu mai bună jertfă decît Cain»; apoi se aminteşte în continuare şi de credinţa lui Noe, Avraam, Iacob, Iosif, Moise, Rahav etc., care s-au mîntuit prin credinţă.

O dovadă puternică a raportului dintre Vechiul Testament şi Noul Testament sînt profeţiile mesianice despre Iisus Hristos, care s-au împlinit în cursul istoriei, împlinire mărturisită în Noul Testament. Profeţiile mesianice din Vechiul Testament cuprind amănuntele despre viaţa şi activitatea Mîntuitorului şi au prezis: timpul şi locul naşterii lui Iisus Hristos (Daniel IX, 24—27; Miheia V, 1), închinarea magilor (Isaia LX, 3; Numeri XXIV, 17), uciderea pruncilor şi fuga în Egipt (Ier. XXXI, 15; Osea XI, 1), Înaintemergătorul lui Iisus Hristos (Isaia XL, 3; Maleahi III, 23), ura cărturarilor şi a autorităţilor iudaice, patimile, moartea şi Învierea Lui (Isaia LIII, 1—12; Zaharia XI, 13; XII, 10).

Printre numeroasele profeţii mesianice o puternică impresie ne produc psalmii lui David (XXI şi LXVIII), prin claritatea profeţiilor despre persoana lui Mesia-Răscumpără-

torul, care ne dau o imagine deplină a suferinţelor de pe cruce şi a morţii lui Iisus Hristos. Iată un exemplu al raportului dintre profeţiile Vechiului Testament şi împlinirea lor în Noul Testamment :

PROFEŢIILE Psalmul XXI	ÎMPLINIREA LOR Evanghelia :
1. *Vers. 1 :* «Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, ia aminte la Mine, pentru ce M-ai părăsit ?».	*1. Matei* XXVII, 46 : «Eli, Eli, lama sabahtani ?». Adică : «Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu pentru ce M-ai părăsit ?» (Marcu XV, 34).
2. *Vers. 7—8 :* «Toţi cei ce M-au văzut, M-au batjocorit, grăit-au cu buzele, clătinat-au cu capul zicînd : «Nădăjduit-a spre Domnul, izbăvească-L pe El, mîntuiască-L pe El, că-L voieşte pe El».	2. *Matei* XXVII, 39, 43 : «Iar trecătorii Îl huleau, clătinîndu-şi capetele... S-a încrezut în Dumnezeu; să-L scape acum, dacă Îl vrea pe El» (Marcu XV, 29—32 ; Luca XXVIII, 35—37).
3. *Vers.* 18—19 : «Străpuns-au mîinile Mele şi picioarele Mele. Numărat-au toate oasele Mele, iar ei priveau şi se uitau la Mine» (Aceeaşi profeţie a se vedea şi la Isaia LIII şi Zaharia XII, 10).	3. *Ioan* XIX, 31—37 descrie răstignirea lui Hristos şi străpungerea coastei Lui cu sulița.
4. *Vers. 16 :* «Uscatu-s-a ca un vas de lut *tăria Mea, şi limba Mea s-a lipit de* cerul gurii Mele...» (Aici se vorbeşte despre sete).	4. *Ioan* XIX, 28 : «După aceea, ştiind Iisus că toate s-au săvîrşit acum, ca să se împlinească Scriptura, a zis : Mi-e sete».
5. *Vers. 20 :* «Împărţit-au hainele Mele loruşi şi pentru cămaşa Mea au aruncat sorţi».	5. *Matei* XXVII, 35: «Iar după ce L-au răstignit, au împărţit hainele Lui, aruncînd sorţi, ca să se împlinească ceea ce s-a zis prin proorocul: «Împărţit-au hainele Mele între ei, iar pentru cămaşa Mea au aruncat sorţi» (Marcu XV, 24; Luca XXIII, 34; Ioan XIX, 23—24).
Psalmul LXVIII 1. *Vers. 25.* «Şi Mi-au dat spre mîncarea Mea fiere şi în setea Mea M-au adăpat cu oţet».	6. *Marcu* XV, 36 : «Şi alergînd, unul a umplut un burete cu oţet, l-a pus într-o trestie şi I-a dat să bea». *Ioan* XIX, 29 : «Şi era acolo un vas plin cu oţet ; iar ostaşii, punînd în vîrful unei trestii de isop un burete muiat în oţet, l-au dus la gura Lui».

Toate acestea s-au spus de profeţi cu aproape o mie de ani înainte şi s-au împlinit întocmai. Împlinirea profeţiilor cu privire la persoana Mîntuitorului dovedeşte că Vechiul Testament are o valoare de mărturie doctrinală şi autoritate divină. De altfel şi formulele cu care autorii Noului Testament introduc textele citate din Vechiul Testament, arătînd că proorociile mesianice s-au împlinit în persoana Domnului Iisus Hristos, dovedesc cu prisosinţă legătura strînsă dintre Vechiul şi Noul Testament: «Acestea toate s-au făcut ca să se împlinească ceea ce s-a zis de Domnul prin proorocul care zice: «Iată, Fecioara va avea în pîntece şi va naşte Fiu şi vor chema numele lui Emanuel» (Matei I, 22—23 din Isaia VII, 14); sau: «...aşa este scris de proorocul» (Matei II, 5); sau: «Ca să se împlinească cuvîntul spus de Domnul, prin proorocul» (Matei II, 15); sau: «Atunci s-a împlinit cuvîntul spus... de proorocul» (Matei II, 17) etc. Aceleaşi cuvinte repetate sub altă formă se găsesc în multe locuri din cărţile Noului Testament. Împlinirea profeţiilor mesianice în persoana Mîntuitorului dovedeşte armonia şi legătura dintre Vechiul şi Noul Testament, precum şi adevărul şi valoarea lor istorică. Deşi Vechiul Testament are un caracter prefigurativ, fiind «umbra celor viitoare» (Colos. II, 17) şi «călăuză spre Hristos» (Gal. III, 24) şi, deşi a încetat, după cum spune sfîntul apostol Pavel: «Desfiinţează deci pe cel dintîi ca să statornicească pe al doilea» (Evrei X, 9), «Iar dacă a venit credinţa, nu mai sîntem sub călăuză» (Gal. III, 25), totuşi sub aspectul dogmatic şi moral, învăţăturile Vechiului Testament, în fond, sînt ca şi cele ale Noului Testament. Vechiul Testament face parte din iconomia divină a mîntuirii neamului omenesc, arătînd cum Dumnezeu a pregătit mîntuirea, a ţinut de-a lungul veacurilor treză ideea mesianică, a păstrat credinţa în Unul şi Adevăratul Dumnezeu şi cum s-a îngrijit, ca la «plinirea vremii», Iisus Hristos să fie cunoscut şi primit drept Mesia, Mîntuitorul cel promis.

În legătură cu credinţa, ambele Testamente propovăduiesc despre un singur Dumnezeu, spiritual, Dumnezeu ade-

vărat, Care a creat cerul şi pămîntul şi toate cele văzute şi nevăzute. Dumnezeu este descris prin atributele Sale, ca unul în fiinţă (Deut. VI, 4); Dumnezeu veşnic (Fac. I, 1; XXI, 33; Ieşirea III, 15); sfînt (Lev. XI, 44); de natură spirituală (Ieşirea XXXIII, 20; Deut. IV, 15); atotputernic (Ps. CXXXV, 6; Iov XIII, 3); atotdrept şi înţelept (Deut. X, 17; Ps. XVIII, 10; Ps. VII, 10); neschimbător (Num. XXIII, 19); atotştiutor şi omniprezent (Ps. CXXXVIII, 7—10) şi purtător de grijă a tuturor (proniator) (Isaia XLVIII, 1—22; XLIX, 15).

În Vechiul Testament aflăm învăţături dogmatice şi despre adevăruri ca: existenţa îngerilor (Fac. III, 24; XVI, 7—11; XIX,1; XXVIII, 12; Daniel X, 13; Jud. XIII, 20; Zaharia I, 12; Maleahi III, 1, în psalmi şi în alte cărţi); păcatul strămoşesc (Osea VI, 7; Ps. L, 6); nemurirea sufletului (Fac. V, 24; IV Regi II, 11; Fac. XV, 1; Înţelepciunea lui Solomon XVI, 14; II, 23); învierea morţilor (Ps. XV, 10; Is. XXV, 8; XXVI, 19; Iov XIX, 25; Iezechiel XXXVII; Daniel XII, 2; II Macabei XII, 43—44); judecata particulară şi universală (Amos V, 18; Eccl. XII, 14; Isaia LXVI, 15—16; Ioil IV, 2 etc.); răsplata şi pedeapsa veşnică (Daniel XII, 2).

Pe lîngă învăţăturile dogmatice, în Vechiul Testament găsim şi învăţături morale care corespund cu cele ale Noului Testament. Atît Vechiul cît şi Noul Testament dezvoltă sentimentul de frăţietate şi iubire între oameni. De altfel în Vechiul Testament ca şi în Noul Testament, totul se reduce la datoria omului de a iubi pe Dumnezeu şi pe aproapele, potrivit poruncilor din Decalog. Poruncile din Decalog sînt amintite în mai multe locuri din cărţile Noului Testament. Astfel porunca I este amintită la Marcu (XII, 29); a V-a la Matei (XV, 4; XIX, 19) şi Marcu (VII, 10); a VI-a la Matei (V, 21; XIX, 18); a VII-a la Matei (V, 27; XIX, 18) şi Marcu (X, 19); a VIII-a la Matei (XIX, 18) şi Marcu (X, 19); a IX-a la Matei (XIX, 18) şi Marcu (X, 19); iar porunca a X-a la Romani (XIII, 9). «Şi toate aceste porunci: «Să nu săvîrşeşti adulter, să nu ucizi,

să nu furi, să nu mărturiseşti strîmb, să nu pofteşti... şi orice altă poruncă ar mai fi», zice sfîntul apostol Pavel, se cuprind în acest cuvînt: «să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi» (Rom. XIII, 9). Iubirea şi respectul pentru om în Vechiul ca şi în Noul Testament este o poruncă divină, care se cere aplicată în raporturile dintre membrii de familie şi semeni. Porunca iubirii în Vechiul Testament, fiind greşit înţeleasă de evrei, a fost aplicată mai mult pentru conaţionali decît pentru străini, deşi prevedea şi iubirea faţă de străini (Lev. XIX, 24). Mîntuitorul, în parabola cu samarineanul milostiv, a arătat că semenul nostru este orice om, indiferent din ce neam este (Luca X, 25—37). În Vechiul Testament unele dispoziţii par a fi mai puţin de acord cu învăţăturile morale ale Noului Testament, dar trebuie de luat în seamă faptul că Vechiul Testament nu este legea desăvîrşirii, ci faza de pregătire a omenirii spre desăvîrşire. În general, nu sînt contradicţii între Legea morală a Vechiului Testament şi cea a Noului Testament.

Pe lîngă învăţăturile dogmatice şi morale, Vechiul Testament mai conţine şi legi ceremoniale, politice, civile şi sociale. Toate acestea au normat viaţa publică şi particulară a poporului evreu. Ele au fost în vigoare atît timp cît evreii au fost independenţi şi au avut o viaţă de stat organizată. Dar odată cu dărîmarea templului şi a Ierusalimului în anul 70 d.Hr., toate orînduirile ceremoniale, politice, civile şi sociale au fost abolite, rămînînd în vigoare numai cele cu caracter dogmatic şi moral.

b) *Unitatea Sfintei Scripturi*

Cu toate că Sfînta Scriptură este scrisă de diferiţi autori în decurs de 1600 de ani, cu un conţinut variabil, ea prezintă un exemplu minunat de unitate organică în varietate. Atît Vechiul cît şi Noul Testament formează împreună un tot unitar, indisolubil, organic, care cuprinde iconomia mîntuirii, realizată de Dumnezeu pentru izbăvirea omului de sub păcatul originar. Dumnezeu, fiind autorul principal al am-

belor Testamente, a voit dintru început prin sfinţii Săi prooroci şi apostoli, ca Vechiul şi Noul Testament, în conţinutul lor variat, să formeze o unitate lăuntrică şi omogenă. Nici un text sau carte a Sfintei Scripturi nu poate fi privit separat, deoarece fac parte integrantă din totalitatea scrierilor ce-o compun. Fiecare text sau carte a Vechiului Testament cuprinde revelaţia divină, care culminează în Noul Testament, în Iisus Hristos, Răscumpărătorul. Ambele Testamente sînt mărturisire despre Iisus Hristos : Vechiul Testament este mărturie despre Iisus Hristos, iar în Noul Testament El este desăvîrşita descoperire a lui Dumnezeu. Mîntuitorul numeşte Scripturile Vechiului Testament mărturie despre Sine (Ioan V, 39, 46). El înţelege aici nu numai profeţiile separate, ci toată Sfînta Scriptură şi, prin aceasta, Se recunoaşte pe Sine însuşi drept conţinut esenţial, miezul Scripturilor. Mărturisirea despre Iisus Hristos — Răscumpărătorul o putem afla pretutindeni în Sfînta Scriptură, care este documentul revelaţiei dumnezeieşti în istoria iconomiei mîntuirii omului în Iisus Hristos. Venirea Mîntuitorului în lume a fost pregătită în întreg Vechiul Testament şi s-a împlinit în Noul Testament, în persoana lui Iisus Hristos, fapt care ne dă dreptul să recunoaştem unitatea reală şi indisolubilă dintre cele două Testamente.

Scrierile Vechiului Testament mărturisesc sub inspiraţia Sfîntului Duh, Cuvîntul lui Dumnezeu în Legea Veche ; iar scrierile Noului Testament mărturisesc sub inspiraţia Aceluiaşi Sfînt Duh, Cuvîntul lui Dumnezeu adresat omenirii prin Iisus Hristos, Izbăvitorul. Deci, ceea ce uneşte Vechiul Testament de Noul Testament este persoana Mîntuitorului, Care este piatra de încheiere din capul unghiului a edificiului Sfintei Scripturi. Unitatea organică a celor două Testamente se vede şi din unitatea revelaţiei divine, după cum mărturiseşte şi sfîntul apostol Pavel către evrei : «După ce Dumnezeu odinioară, în multe rînduri şi în multe chipuri, a vorbit părinţilor noştri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit

nouă prin Fiul, pe Care L-a pus moştenitor a toate şi prin Care a făcut şi veacurile» (Evrei I, 1—2). Unitatea şi legătura dintre cele două Testamente reiese şi din cele peste două sute de texte citate şi cele peste trei mii de aluzii din Vechiul Testament, pe care le întîlnim în cărţile Noului Testament. Vechiul Testament este izvorul din care a ieşit Noul Testament, este temelia peste care s-a clădit edificiul Noului Testament, ambele formînd edificiul întreg al uneia şi aceleiaşi construcţii: Împărăţia lui Dumnezeu. În multe privinţe Vechiul Testament conţine învăţături pe care le întîlnim în Noul Testament: intrarea păcatului în lume, care implică necesitatea mîntuirii prin Iisus Hristos-Omul ; pe universalitatea păcatului se sprijină universalitatea mîntuirii prin Mesia.

Vechiul Testament prin prefigurările sale înfăţişează pe Iisus Hristos sub imaginile unor realităţi şi taine viitoare. Evenimentele cele mai importante din istoria poporului evreu, care prefigurează realităţile Noului Testament, sînt : ieşirea din Egipt care preînchipuie «trecerea» lui Iisus Hristos din lumea aceasta la Părintele Său ceresc (Ioan XIII, 1) şi trecerea creştinilor din lumea păcatului prin botez la viaţa în Hristos (I Cor. X, 1—2). Legămîntul lui Dumnezeu încheiat cu poporul evreu la Muntele Sinai este tipul Legămîntului celui Nou, încheiat prin jertfa lui Iisus Hristos pe cruce. Intrarea evreilor în pămîntul făgăduinţei preînchipuie intrarea creştinilor în Împărăţia cerească, iar poporul evreu ca popor ales preînchipuie pe creştinii din împărăţia harului. Ierusalimul şi templul simbolizează noul Ierusalim, care este Biserica creştină. Un număr de persoane din Vechiul Testament ca: Moise, Iosua, David, Solomon şi alţii L-au prefigurat prin rolul lor pe Iisus Hristos. Alte persoane, prin smerenie, suferinţă, credinţă şi dreptate, ca Abel, Isaac, proorocul Ieremia şi Iona au preînchipuit pe Iisus Hristos cel care a suferit moarte pe cruce şi a înviat din morţi. De asemenea mielul pascal şi şarpele de

aramă au preînchipuit jertfa lui Iisus Hristos pentru mîntuirea lumii. Tipurile şi simbolurile din Vechiul Testament, devenite realităţi în Noul Testament, corespund credinţei că acolo avem de a face cu o vorbire a lui Dumnezeu cu cei vechi prin proroci, iar aici direct prin Iisus Hristos (Evrei I, 1—2).

Privite în ansamblul lor, cele două Testamente, inspirate de Unul şi Acelaşi Duh al lui Dumnezeu, dovedesc cu prisosinţă că ele conţin cuvîntul veşnic al lui Dumnezeu, adevărul etern, neschimbat şi unic al dreptăţii Lui. Iar mărturisirea unitară despre Mesia, atît în Vechiul Testament, cît şi în Noul Testament, are pentru noi însemnătate veşnică şi universală, pentru toate veacurile şi pentru întreaga creştinătate.

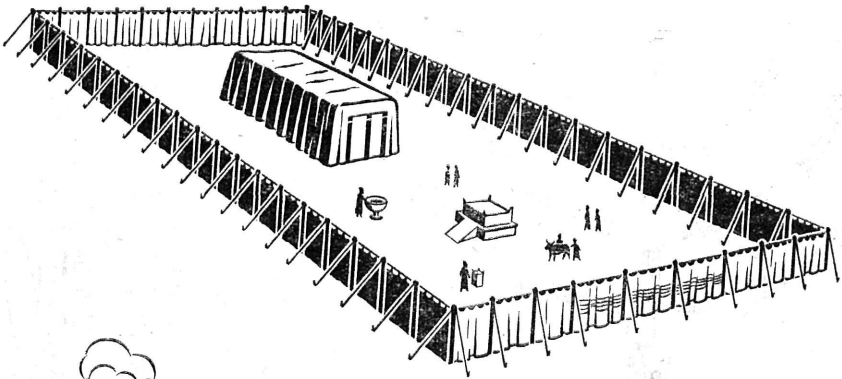

Fig. 1. Cortul Sfînt şi curtea lui

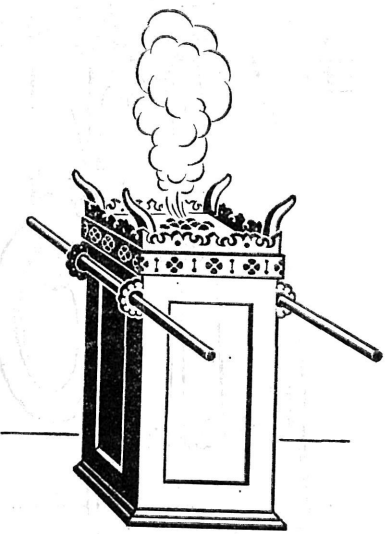

Fig. 2. Altarul tămîierii

Fig. 3. Masa punerii înainte a pîinilor

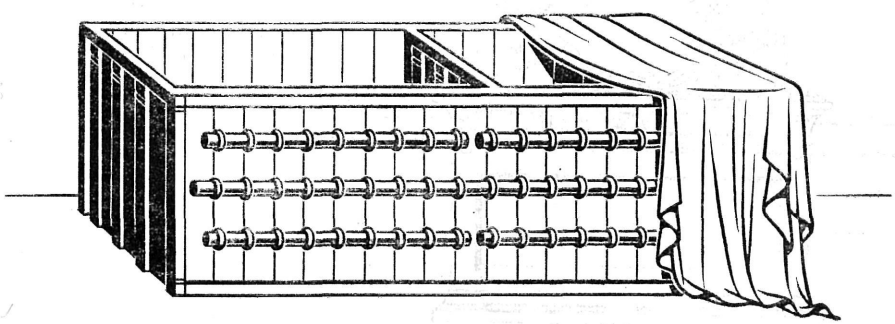

Fig. 4. Cortul Sfînt

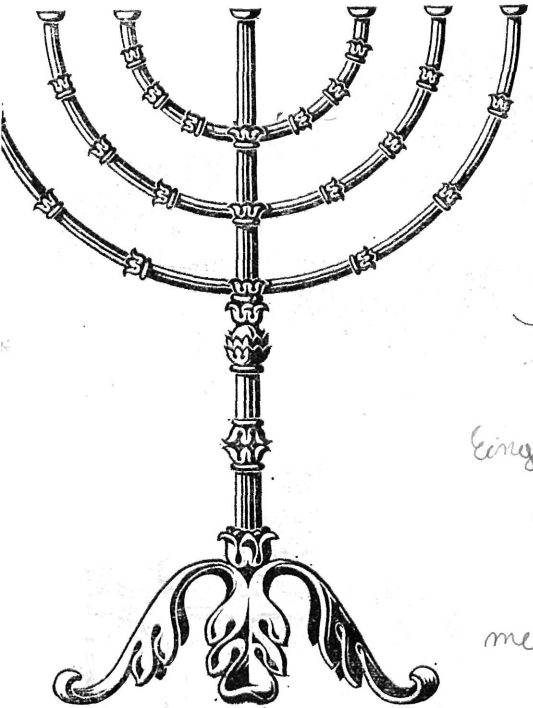

Fig. 5. Candelabrul cu șapte lumini

Fig. 6. Arhiereu

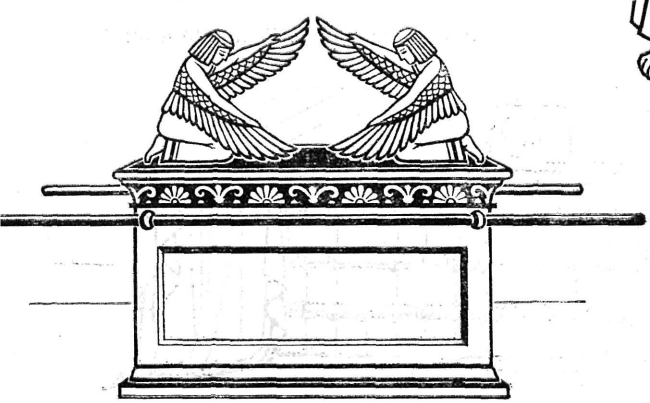

Fig. 7. Chivotul Legii

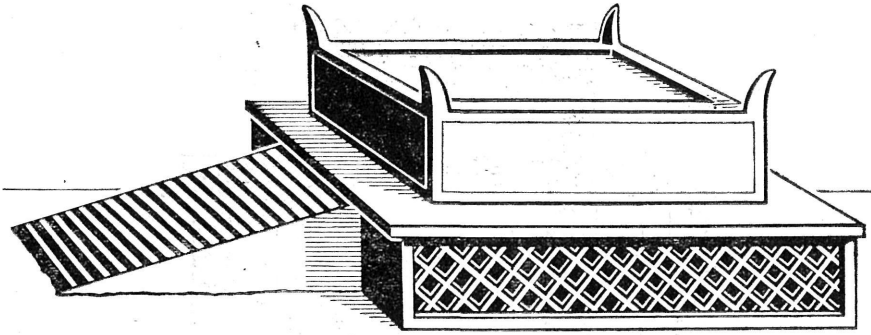

Fig. 8. Altarul sacrificiilor

Fig. 9. Planul templului lui Solomon

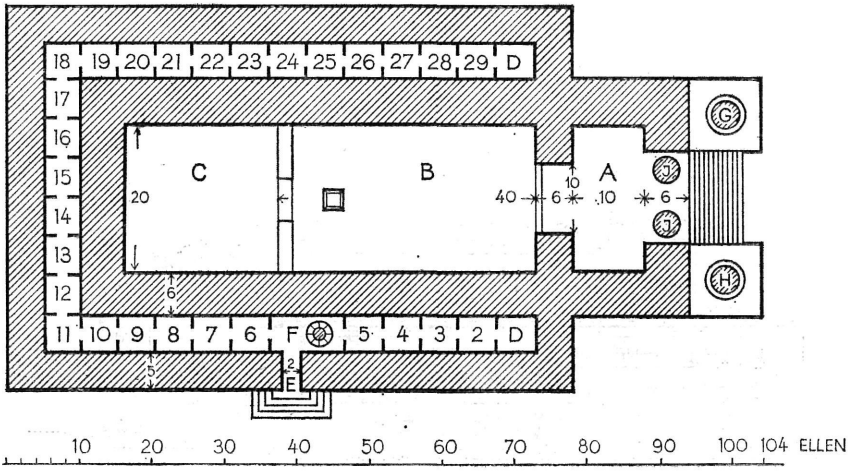

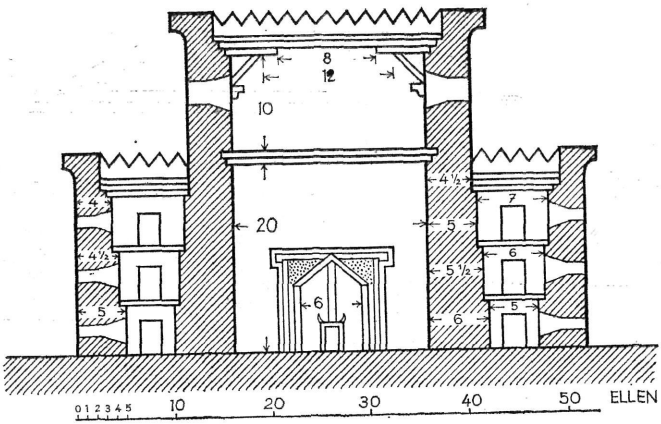

Fig. 10. Vedere laterală a templului lui Solomon

Fig. 11. Templul lui Solomon în secțiune transversală

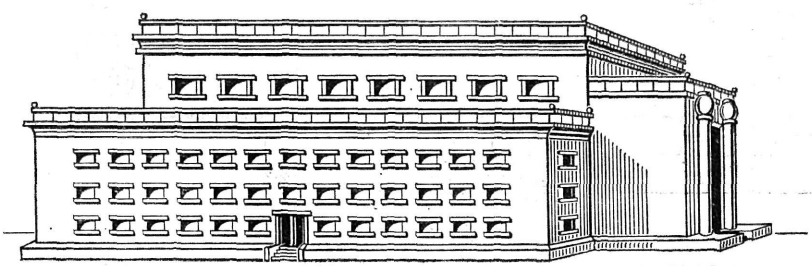

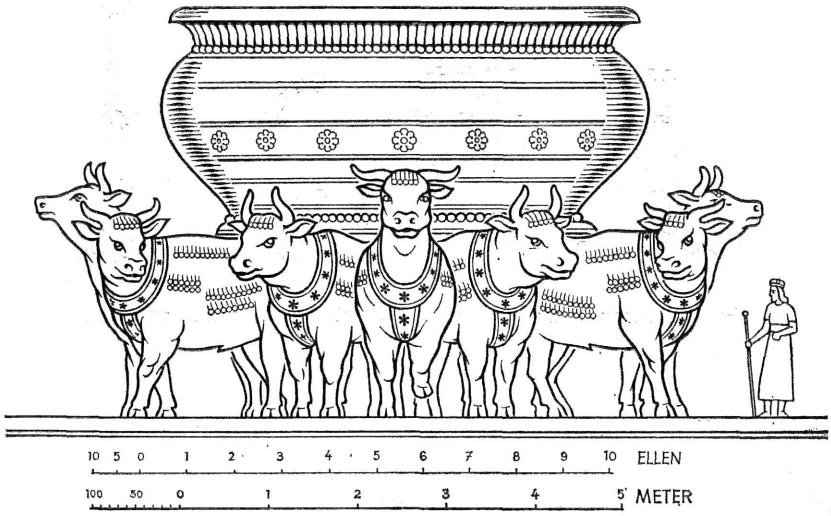

Fig. 12. Marea de aramă

Fig. 13. Tempul lui Irod

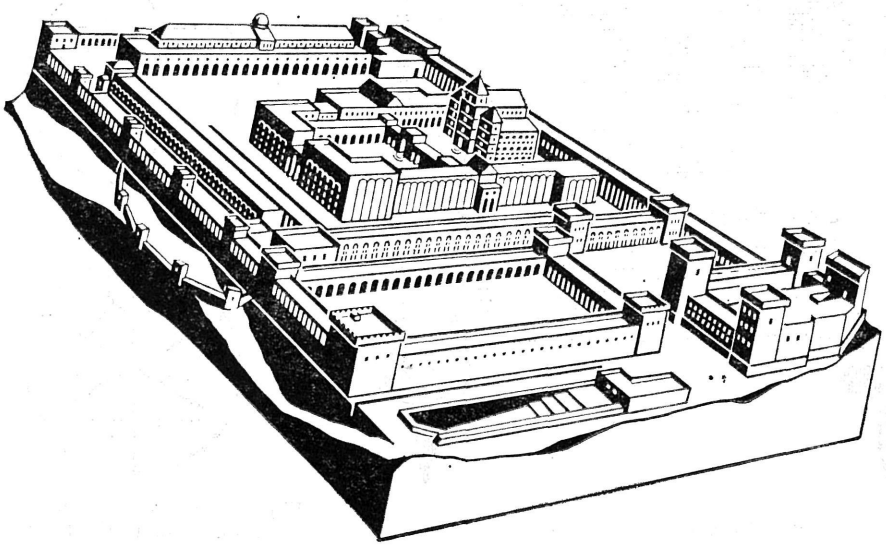

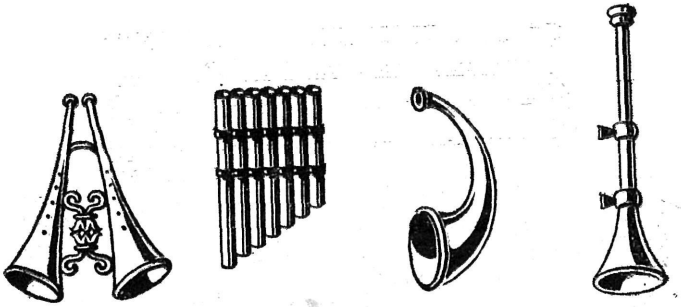

Fig. 14. Instrumente de suflat : fluerul, naiul, cornul, trîmbița

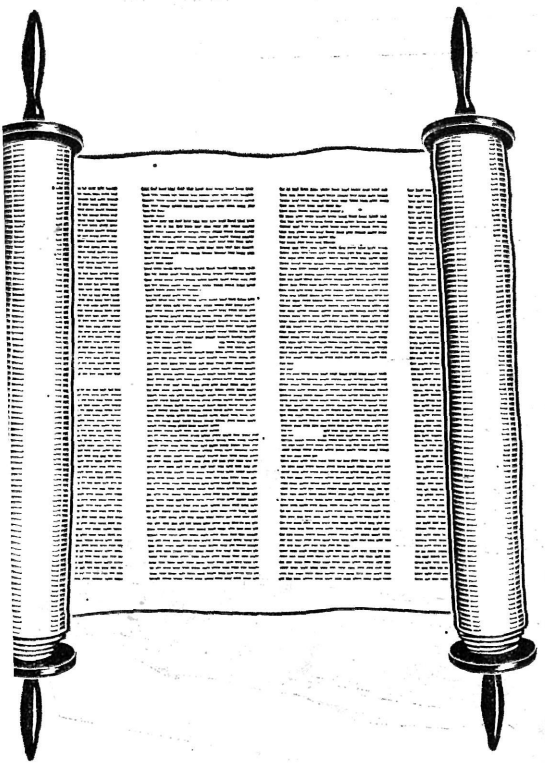

Fig. 15. Un volum al Torei

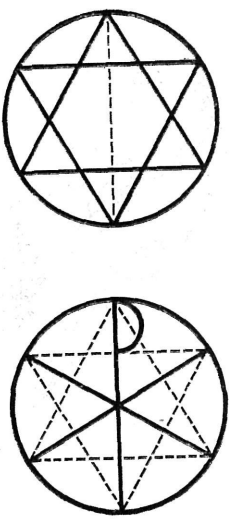

Fig. 16. Steaua exagonală
Monograma lui Hristos

CUPRINS

Pag.

Prefaţa 5

I

PARTEA GENERALĂ

Introducere 9
1. **Studiul introducerii în Sfînta Scriptură** 11
2. **Sfînta Scriptură sau Biblia** 13
3. **Inspiraţia Sfintei Scripturi** 17
4. **Canonul cărţilor Vechiului Testament** 21
5. **Limbile în care au fost scrise cărţile Vechiului Testament** . . . 27
6. **Traducerile Sfintei Scripturi a Vechiului Testament** 29
7. **Cărţile canonice şi necanonice sau anaghinoscomena** 41

II

PARTEA SPECIALĂ

A. — CĂRŢILE CANONICE-ISTORICE

1. **Istoriografia la evrei** 47
2. **Pentateuhul lui Moise** 49
   a. Generalităţi 49
   b. Cuprinsul Pentateuhului 56
      1) Facerea (Geneza) 56
      2) Ieşirea (Exodul) 66
      3) Leviticul 76
      4) Numerii 87
      5) Deuteronomul (A Doua lege) 97
   c. Sinteză asupra Pentateuhului 109
3. **Cartea Iosua** 115
4. **Cartea Judecătorilor** 122
5. **Cartea Rut** 128
6. **Cărţile lui Samuel (I şi II Regi)** 131
7. **Cărţile Regilor (III şi IV Regi)** 142
8. **Cărţile Cronicilor (I şi II Paralipomena)** 155
9. **Cartea I a lui Ezdra** 161
10. **Cartea lui Neemia (II Ezdra)** 164
11. **Cartea Esterei (Estir)** 167
12. **Ideea mesianică şi valoarea cărţilor canonice istorice** . . . 171
    (lecţie recapitulativă)

B. — CĂRȚILE CANONICE PROFETICE

1. **Despre profeți în general** 175
2. **Profeții mari** 179
   a. Isaia 179
   b. Ieremia 190
   c. Iezechiel 198
   d. Daniel 206
3. **Profeții mici** 215
   a. Osea 215
   b. Ioil 219
   c. Amos 222
   d. Obadia 226
   e. Iona 228
   f. Miheia 231
   g. Naum 234
   h. Avacum 238
   i. Sofonie 240
   j. Agheu 243
   k. Zaharia 245
   l. Maleahi 250
4. **Recapitulare la cărțile canonice profetice** 253

C. — CĂRȚILE CANONICE POETICE

1. **Poezia ebraică în Vechiul Testament** 259
2. **Cartea Psalmilor sau Psaltirea** 262
3. **Cartea lui Iov** 268
4. **Proverbele lui Solomon** 275
5. **Ecclesiastul** 279
6. **Cîntarea Cîntărilor** 283
7. **Plîngerile lui Ieremia** 286
8. **Recapitulare asupra cărților canonice poetice** 289

D. — CĂRȚILE ANAGHINOSCOMENA (NECANONICE) ALE VECHIULUI TESTAMENT

1. **Generalități** 293
2. **Cărțile anaghinoscomena istorice** 296
   a. Cartea lui Tobit 296
   b. Cartea Iuditei 300
   c. Cartea a treia a lui Ezdra 302
   d. Cărțile Macabeilor 304
   e. Suplimentele anaghinoscomena de cuprins istoric 312
3. **Cărțile anaghinoscomena profetice** 316
   a. Cartea lui Baruh 316
   b. Epistola lui Ieremia 317
4. **Cărțile anaghinoscomena poetice** 318
   a. Cărți de cuprins didactic 318
   b. Suplimente anaghinoscomena de cuprins poetic la cărțile canonice 321
5. **Recapitulare asupra cărților și suplimentelor anaghinoscomena** 324

E. — RECAPITULARE GENERALĂ

1. **Probleme dogmatice și morale în Vechiul Testament** . . . 330
2. **Profețiile mesianice în Vechiul Testament** 338
3. **Raportul dintre Vechiul Testament și Noul Testament** . . . 343

Anexă 353
Cuprins 359